

meritus est precio et quia deo
decimare aspernamini [illegible]
[illegible] eum vos non donabit. Ob
[illegible] hoc fecit ut [illegible]
nos patrem [illegible] Ibi enim
[illegible] non donat ubi non [illegible]
Dominatur enim homini [illegible] homo
obedit desideriis eius [illegible]
[illegible] est [illegible]
[illegible] moys[illegible] que pu
nit et dampnat peccatores. Sed [illegible]
gra[tia] [illegible] id est [illegible]
[illegible] quod iam [illegible]
non debet peccare. Quid ergo
peccabimus quoniam non sumus [illegible]
[illegible] que peccatores [illegible]
Sed sub [illegible] que [illegible]
Poterat aliquis dicere: Iam
non sumus [illegible] que [illegible]
inferat [illegible] [illegible]
[illegible] dicit. Quia [illegible]
[illegible] peccare [illegible]
nos [illegible] et [illegible]
[illegible] peccabimus [illegible] apostolus non
affirmando sed negando [illegible]
ergo semper [illegible] eo quod [illegible]
de est [illegible] pena [illegible]
[illegible]

[illegible]
eos laudat eos et illos quibus
dicebat fuistis aliquando tenebre
nunc autem lux in domino. Obedistis
autem ex corde in eam formam doctri-
ne in quam traditi estis. Obedistis
[illegible] deo in forma doctrine
id est [illegible]
[illegible] et assignant [illegible]
[illegible] apud [illegible] ab omnibus
[illegible] et ab omnibus [illegible]
[illegible] estis iusticie
omnium [illegible] enim nomine
[illegible] intelligitur omnia vicia [illegible]
nomine iusticie omnes virtutes.

Omelia beati Remigii de eadem lectione

Debitor est qui
alieni aliquid debet. Nos
ideo creati sumus nos ab
omnipotentem deo ut [illegible]
[illegible] id est [illegible] desideria
[illegible] quia non sumus
ei debitores. Sed [illegible] corporaliter
[illegible]
[illegible] nichilo [illegible]
[illegible] redderemus. Quid
ergo [illegible] ab illo ut [illegible]
[illegible]

CC VII. 41

Johannes de L[illegible]

I

532.

N. Inv. 532

KL Augustus ht dies. xxxi. luna xxix.
Dies ht horas. xiiii. nox. x.

	c			Aduincula sancti petri	D. Psō prima / vi embolismus
xix	d	iiii	n	Stephani pp et mr	
viii	e	iii	o	Inuencio sci stephani	
	f	ii	n		
xvi	g	No	nas	dme	
v	A	viii	i	Sixti pp	
	b	vii	d	Donati epi et mr	
xiii	c	vi	u	Ciriaci et soc. eius	
ii	d	v	s	Romani mr vigil	
	e	iiii	i	Laurencii mr	
x	f	iii	d		
	g	ii	u	Clare v.	
xviii	A	Id	us	Ypoliti et sociorum eius mr	
vii	b	xix	k	Septembris vigil	
	c	xviii	a	Assumpcio sce marie	
xv	d	xvii	l		
iiii	e	xvi	c	Oct sci laurencii	
	f	xv	n	Agapiti mr	Sol in virgine
xii	g	xiiii	d		
i	A	xiii	a	Stephani regis et cf	
	b	xii	s		
ix	c	xi	k	Oct sce marie	
	d	x	a	Symphoriani vigil	Augustinus [illegible]

KL Julius habet dies .xxxi. l. xxx.
Dies habet horas xvi. nox .viii.

xix	xi	g	Julij		oct' sancti iohannis bap.		
viij		A	vi	n	processi & martiniani (Visitatio sce marie)		
	xix	b	v	a			
xvi	viij	c	iiij	n	procopii	ix	
v		d	iij	a			
	xvi	e	ij	s	oct' aplorum petri & pauli		Incipiunt dies caniculares
xiij	v	f	Nonas		(vii fratrum)		
ij		g	viij	i	kyliani	mr	
	xiij	A	vij	d			
x	ij	b	vi	u			
		c	v	s	Translacio sci benedicti		
xviij	x	d	iiij	i			
vij		e	iij	d	Margarete	v	D. hora .xi.
	xviij	f	ij	u			
v	vij	g	idus	s	Divisio aplorum		
iiij		A	xvij	k	augusti		
	xv	b	xvi	a			
xij	iiij	c	xv	l	arnulfi	ix	Sol in leone
j		d	xiiij	e			
	xij	e	xiij	n			
xx	j	f	xij	d	praxedis	v	D. ho. xii
		g	xi	a	marie magdalene		

[illegible]

Incipiunt Epistole Senece ad Lucilium [illegible] Lucius Anneus Seneca ad Lucilium di[scipulum] [illegible] transmisisse que sunt numero cxxv. Epistola prima. De colligenda et sistenda fuga temporis. Et non esse pauperem cui etiam modicum satis est. Seneca Lucilio suo salutem.

Ita fac mi Lucili. Vendica te tibi. et tempus quod adhuc aut auferebatur aut surripiebatur aut excidebat collige et serua. Persuade tibi hoc sic esse ut scribo. Quedam tempora eripiuntur nobis. quedam subducuntur quedam effluunt. Turpissima tamen est iactura que fit per negligentiam. Et si volueris attendere. magna pars vite elabitur male agentibus. Magna nichil agentibus. Tota aliud agentibus. Quem michi dabis qui aliquod precium tempori ponat. qui diem estimet. qui intelligat se cottidie mori. In hoc enim fallimur quod mortem non prospicimus. Magna pars eius iam preteriit. Quicquid etatis retro est mors tenet. Fac ergo mi Lucili quod facere te scribis. Omnes horas complectere. sic fiet ut minus ex crastino pendeas si hodiernam manum inieceris. Dum differtur vita transcurrit. Omnia Lucili aliena sunt. tempus tantum nostrum est. In huius rei unius fugacis ac lubrice possessionem natura nos misit. ex qua expellit quicumque vult. Sed tanta est stulticia mortalium ut que minima et vilissima sunt. certe reparabilia imputari sibi cum impetrauere patiantur. Nemo se iudicat quicquam debere qui tempus accepit. cum interim hoc unum est quod ne gratus quidem potest reddere. Interrogabis fortasse quid ego faciam qui tibi ista precipio. Fatebor ingenue quod apud luxuriosum sed diligentem evenit. ratio michi constat impense. Non possum dicere nichil perdere. sed quid perdam et quare et quemadmodum dicam. Causas paupertatis mee reddam. Sed evenit michi quod plerisque non suo vicio ad inopiam redactis. Omnes ignoscunt nemo succurrit. Quid ergo est? Non puto pauperem cui quantulumcumque superest satis est. Tu tamen malo serues tua. et bono tempore incipias. Nam ut visum est maioribus nostris. sera parsimonia est in fundo. Non enim tantum minimum in imo sed pessimum remanet.

Epistola ii. De mutatione locorum. Et multiplicium voluminum lectione vitanda. Et quod honorabilis res est leta paupertas. Re-

Ex hiis que michi scribis et ex hiis que audio bonam spem de te concipio. Non discurris nec locorum mutationibus inquietaris. Egri animi ista iactatio est. Primum argumentum composite mentis existimo posse consistere et secum morari. Illud autem vide ne ista lectio auctorum multorum et omnis generis voluminum habeat aliquid vagum et instabile. Certis ingeniis immorari et innutriri oportet si velis aliquid trahere quod in animo fideliter sedeat. Nusquam est qui ubique est. In peregrinatione vitam agentibus hoc evenit ut multa hospicia habeant nullas amicicias. Idem accidat necesse est hiis qui nullius ingenio se familiaritati applicant sed omnia cursim et properantes transmittunt. Non prodest cibus nec corpori accedit qui statim

al[ias] precium

Magna pars etc. Hic loquitur de viciosis et virtuosis [illegible]

Magna etc. Hic loquitur de ociosis et torpentibus [illegible]

Tota etc. Hic loquitur de simpliciter [illegible]

sumptus [illegible] impedit quam remediorum crebra
mutatio. Non venit vulnus in cicatricem in quo medicamenta diversa temptantur.
Non convalescit planta que sepe transfertur. Nihil tam utile est quod in transitu
prosit. Distrahit animum librorum multitudo. Itaque cum legere non possis quantum
habueris, satis est habere quantum legas. Sed modo inquis hunc librum evol-
vere volo modo illum. Fastidientis stomachi est degustare multa que ubi
varia sunt et diversa coinquinant non alunt. Probatos itaque semper lege.
Et si quando ad alios diverti libuerat ad priores redi. Aliquid cottidie adversus
paupertatem, aliquid adversus mortem auxilii compara, nec minus adversus ceteras
pestes. Et cum multa percurreris unum excerpe quod in illo die concoquas. Hoc
ipse quoque facio. Ex pluribus que lego aliquid apprehendo. Hodiernum hoc est
quod apud Epicurum natus sum. Soleo enim in aliena castra transire non tamquam
transfuga sed tamquam explorator. Honesta quidem res est leta paupertas. Illa
vero non est paupertas si leta est. Cui cum paupertate bene convenit dives est.
Non qui parum habet sed qui plus cupit pauper est. Quid enim refert quantum
illi in archa quantum in horreis iaceat, quantum possideat aut feneret si alieno
inmineat si non acquisita sed acquirenda computat. Quis sit divitiarum modus
queris. Primus habere quod necesse est, proximum quod satis est.

Epistola iii. De modo eligendi et colendi amicum. Et quod tam vicium est omnibus credere quam nulli.

Epistolas ad me perferendas tradidisti (sic semper quiesce ut inquietus esse) ut scribis amico tuo. Deinde admones me ne omnia cum eo ad
te pertinentia communicem quia non soleas ipse quidem id facere. Ita eadem
epistola illum et dixisti amicum et negasti. Itaque si proprio illo verbo quasi publico
usus es et sic amicum illum vocasti quomodo omnes candidatos bonos vi-
ros dicimus, quomodo obvios si nomen non succurrit dominos salutamus. Sed si ali-
quem amicum existimas cui non tantundem credis quantum tibi, vehementer erras
et non satis nosti vim vere amicicie. Errat et ille qui amicum in atrio que-
rit, in convivio probat. Nullum habet maius malum occupatus homo et bonis
suis obsessus quam quod amicos sibi putat quibus ipse non est. Tu vero omnia
cum amico delibera sed de ipso prius. Post amiciciam credendum est, ante ami-
ciciam iudicandum. Isti vero prepostere officia permiscent qui contra precepta Theo-
phrasti cum amaverint iudicant et non amant cum iudicaverunt. Diu cogita
an tibi in amiciciam aliquis sit recipiendus. Cum placuerit fieri, toto illum
pectore admitte, tam audacter cum illo loquere quam tecum. Tu quidem ita
vive ut nichil tibi committas nisi quod committere etiam inimico tuo possis.
Sed quia interveniunt quedam que consuetudo fecit archana, cum amico omnes
curas, omnes cogitationes tuas misce. Fidelem si putaveris facies. Nam (al. vim)
quidam fallere docuerunt dum timent falli, et illi ius peccandi suspicando
fecerunt. Quid ergo est quare ulla verba coram amico meo retraham?
Quid est quare me coram illo non putem solum? Quidam que tantum amicis co-

committenda sunt obviis narrationes [illegible] aures quicquid illos urit
exonerant. Quidam rursus etiam [illegible] timentia reconditum premunt et si posset
nec sibi quidem credituri interius premunt omne secretum. Neutrum faciendum
est. utrumque enim vitium est et omnibus credere et nulli. Sed alterum honestius
dixerim vitium alterum tutius. Sic utrosque reprehendas et eos qui semper
inquieti sunt et eos qui semper quiescunt. Nam illa tumultu gaudens non est
industria sed exagitate mentis concursatio. Et hec non est quies que motum
omnem molestiam iudicat sed dissolutio et languor. Itaque hoc quod apud
Pomponium legi animo mandabitur. Quidam adeo in latebras refugerunt
ut putent in turbido esse quicquid in luce est. Inter se ista miscenda sunt et
quiescenti agendum et agenti quiescendum est. Cum rerum natura delibera. illa dicet
tibi se diem fecisse et noctem. Epistola iiii. De contemnenda morte. Et quod

Persevera ut magne divicie est secundum naturam composita paupertas. &c.
cepisti et quantum potes propera quo diutius frui emendato animo possis
et composito. Frueris quidem etiam dum componis etiam dum emendas. Alia
tamen illa voluptas est que percipitur ex contemplatione mentis ab omni labe pure
et splendide. Tenes utique memoria quantum senseris gaudium cum pretexta posita
sumpsisti virilem togam et in forum deductus es. maius gaudium expecta cum puerilem animum
deposueris et te in viros philosophia transscripserit. Adhuc enim non pue-
ritia in nobis sed quod est gravius puerilitas remanet. Et hoc quidem peius est
quod auctoritatem habemus senum vitia puerorum nec puerorum tantum sed infantium. Illi
levia hii falsa formidant nos utraque. Profice modo et intelliges quedam
ideo minus timenda quia multum metus afferunt. Nullum magnum malum quod extremum
est. Mors ad te venit. timenda erat si tecum esse posset. Necesse est aut non
perveniat aut transeat. Difficile est inquis animum perducere ad contemptum anime.
Non vides quam ex frivolis causis contemnatur. Alius ante amice fores laqueo
pependit. Alius se precipitavit de tecto ne dominum stomachantem diutius audiret.
Alius ne reduceretur e fuga ferrum adegit in viscera. Non putes virtutem
hoc effecturam quod efficit nimia formido. Nulli potest secura vita contingere
qui de producenda vita nimis cogitat qui inter magna bona multos consules
numerat. Hoc cotidie meditare ut possis equo animo vitam relinquere.
Quam multi sic complectuntur et tenent quomodo qui aqua torrente rapiuntur
spinas et aspera. Plerique inter mortis metum et vite tormenta miseri
fluctuant et vivere nolunt et mori nesciunt. Fac itaque tibi iocundam vitam
omnem pro illa sollicitudinem deponendo. Nullum bonum adiuvat habentem
nisi ad cuius amissionem preparatus est animus. Nullius autem rei facilior amissio
est quam que desiderari amissa non potest. Ergo adversus hec que incidere possunt
etiam potentissimis adhortare te et indura. De Pompei capite pupillus

Pompo.

et dos tempus quiescendi et tempus exercitii

togam

Differentia toge pretexte [illegible] toge [illegible]

Nota quod antiquitus veste quadam nobiliores filii utebantur [illegible] que dicebatur pretexta quam utebantur usque ad virilem etatem postea deposita pretexta recipiebant togam que vestis erat virilis etatis [illegible] nobiles utebantur

est

et spadone tulerit finem de ... insolens ... Gaius cesar iussit lepidum dextro ... cervicem ipse Chaere prestitit. Nemini eo fortuna provexit ut non illi tantum minaretur quantum permiserat. Noli huic tranquillitati confidere: momento mare evertitur. Eodem die ubi luserunt navigia sorbentur. Cogita posse et latronem et hostem admovere iugulo tuo gladium; ut potestas maior absit, nemo non servus habet in te vitae necisque arbitrium. Ita dico: quisquis vitam suam contempsit tuae dominus est. Recognosce exempla eorum qui domesticis insidiis perierunt aut aperta vi aut dolo: intelliges non pauciores servorum ira cecidisse quam regum. Quid ad te itaque quam potens sit quem times, cum id propter quod times nemo non possit? Aut si forte in manus hostium incideris, victor te duci iubebit, eo nempe quo duceris. Quid te ipse decipis et hoc nunc primum quod olim patiebaris intelligis? Ita dico: ex quo natus es duceris. Haec et huiusmodi versanda in animo sunt si volumus illam ultimam horam placidi expectare cuius metus omnes alias inquietas facit. Sed ut epistolae finem imponam, accipe quod hodierno die mihi placuit — et hoc quoque ex alienis hortulis sumptum est: Magna divitiae sunt lege naturae composita paupertas. Lex autem illa naturae scis quos nobis terminos statuat? Non esurire, non sitire, non algere. Ut famem sitimque depellas non est necesse superbis assidere liminibus nec supercilium grave et contumeliosam etiam humanitatem pati, non est necesse maria temptare nec sequi castra: parabile est quod natura desiderat et appositum. Ad supervacua sudatur: illa sunt quae togam conterunt, quae nos senescere sub tentorio cogunt, quae in aliena litora impingunt. Ad manum est quod sat est. Cui cum paupertate bene convenit dives est. Vale.

Epistola V. De custodia nimia vitae districtae. Et de spe et timore contiendis etc.

Quod pertinaciter studes et omnibus omissis hoc unum agis ut te meliorem cotidie facias, et probo et gaudeo, nec tantum hortor ut perseveres sed etiam rogo. Illud autem te admoneo, ne eorum more qui non proficere sed conspici cupiunt facias aliqua quae in habitu tuo aut genere vitae notabilia sint. Asperum cultum et intonsum caput et negligentiorem barbam et indictum argento odium et cubile humi positum et quicquid aliud ambitionem perversa via sequitur evita. Satis ipsum nomen philosophiae, etiam si modeste tractetur, invidiosum est: quid si nos hominum consuetudini excerpere coeperimus? Intus omnia dissimilia sint, frons populo nostra conveniat. Non splendeat toga, ne sordeat quidem; non habeamus argentum in quo solidi auri caelatura descenderit, sed non putemus frugalitatis indicium auro argentoque caruisse. Id agamus ut meliorem vitam sequamur quam vulgus, non ut contrariam: alioquin quos emendari volumus fugamus a nobis et avertimus. Illud quoque efficimus ut nihil imitari velint nostri dum timent ne imitanda sint omnia. Hoc primum philosophia promittit: sensum communem, humanitatem et congregationem; a

ut te meliorem cotidie facias et probo et gaudeo nec tantum

magna divitiae sunt lege naturae composita paupertas

qua professione dissimulari [illegible] videamur [illegible] ad
imitatores parare volumus [illegible] conversi sint. Nempe propositum no-
strum est secundum naturam vivere. Hoc contra naturam est torquere corpus suum et faci-
les odisse mundicias et squalorem appetere et cibis non tantum vilibus uti sed te-
tris et horridis. Quemadmodum delicatas res desiderare luxurie est, ita usi-
tatas et non magno parabiles fugere dementie. Frugalitatem exigit philosophia, non
penam. Potest autem esse non incompta frugalitas. Hic mihi modus placet.
Temperetur vita inter bonos mores et publicos. Suspiciant homines vitam
nostram sed et cognoscant. Quid ergo? eadem faciemus que ceteri? Nichil inter
nos et illos intererit? Plurimum. Dissimiles nos esse vulgo sciat qui inspexe-
rit propius. Qui domum intraverit nos potius miretur quam supellectilem nostram.
Magnus ille est qui fictilibus sic utitur quemadmodum argento. Nec ille minor qui sic
argento utitur quemadmodum fictilibus. Infirmi animi est pati non posse divicias.
Sed ut huius quoque diei lucellum tecum communicem, apud Ecatonem nostrum inveni
cupiditatum finem etiam ad timoris remedia proficere. Desines inquit timere
si sperare desieris. Dices: quomodo ista tam diversa pariter sunt? Ita est mi Lucili:
cum videantur dissidere coniuncta sunt. Quemadmodum eadem cathena et custodem et mi-
litem copulat, sic ista que tam dissimilia sunt pariter incedunt. Spem metus sequitur.
Nec miror ista sic ire. Utrumque pendentis animi est, utrumque futuri expectatione
solliciti. Maxima autem utriusque causa est quod non ad presentia aptamur sed cogitationes
in longinqua premittimus. Itaque providentia maximum bonum condicionis humane
in malum versa est. Fere pusilla que videt fugiunt, cum effugere secura sunt. Nos
et venturo mente torquemur et preterito. Multa bona nostra nobis nocent. Timoris enim
tormentum memoria reducit, providentia anticipat. Nemo tantum presentibus miser est.

Epistola vi. De malo spei et timoris. Et quod nullius boni sine socio iocunda possessio
est. Et de efficacia exemplaris doctrine. Rubrica.

Intelligo Lucili non emendari me tantum sed transfigurari. Nec hoc promitto iam aut spero nichil in me superesse
quod mutandum sit. Quidni multa habeam que debeant colligi, que extenu-
ari, que attolli? Et hoc ipsum argumentum est in melius translati animi quod vi-
cia sua que adhuc ignorabat videt. Quibusdam egris gratulatio fit cum
se ipsos egros esse senserint. Cuperem itaque tecum communicare tam subitam mutationem mei;
tunc amicicie nostre certiorem fiduciam habere cepissem, illius vere quam non
spes, non timor, non utilitatis sue cura divellit, illius cum qua homines moriuntur.
Multos tibi dabo qui non amico sed amicicia caruerunt. Hoc non potest accidere
cum animos in societatem honesta cupiendi par voluntas trahit. Quidni possit?
Sciunt enim ipsos omnia habere communia et quidem magis adversa. Concipere animo non potes
quantum momenti afferre mihi singulos dies videam. Mitte inquis et nobis ista
que tam efficacia expertus es. Ego vero cupio omnia in te transfundere et in hoc
aliquid gaudeo discere ut doceam. Nec me ulla res delectabit licet exi-

ma[illegible] ... [illegible]tas · qua[m] in te m[ihi] scit[ur]am · Si cu[m] hac except[i]o[n]e det[ur]
sapie[ntia] [illegible] ... inclusa[m] teneam n[ec] enunciem reiicia[m] · Nullius boni sin[e]
socio iocunda possessio e[st] · Mitta[m] itaq[ue] ip[s]os tibi libros · [et] ne multu[m] op[er]e
impendas · du[m] passim p[ro]futura sectaris · Imponam notas · ut ad ip[s]a
protin[us] que probo [et] miror accedas · Plus t[ame]n tibi [et] viva vox [et] co[n]vi-
ctus q[uam] oratio p[ro]derit · In rem p[rese]nte[m] venias oport[et] · P[ri]mu[m] q[ui]a ho[m]i[n]es
amplius oculis q[uam] auribus credunt · Deinde q[ui]a longu[m] iter e[st] p[er] precepta ·
breve [et] efficax p[er] exempla · Zenone[m] Cleantes no[n] expressisset · si t[antu]m
audisset · vite eius interfuit secreta p[er]spexit · observavit illu[m] · ut ex
formula sua viveret · Plato et Aristotiles [et] omnis i[n] diversu[m] itura sa-
pientu[m] turba · plus ex moribus q[uam] ex v[er]bis Socratis traxit · Methodoru[m]
Hermarchu[m] [et] Polienu[m] magnos viros non schola Epicuri s[ed] contub[er]niu[m]
fecit · Nec in hoc te accerso t[antu]m ut p[ro]ficias · sed ut prosis · Plurimu[m] en[im] alt[er]
alt[eri] co[n]feremus · Interim q[uonia]m diurnam tibi mercedula[m] debeo / q[ui]d me
hodie apud Ecatone[m] delectaverit dicam · Queris inq[ui]t quid p[ro]fecerim · amic[us]
tu esse m[ihi] cepi · Multu[m] p[ro]fecit · nu[n]q[uam] erit solus · Scito hu[n]c amicu[m] o[mn]ib[us] e[sse].

Quod tibi vitandu[m] p[re]cipue Ep[isto]la vii · de fugiendo turbe co[n]sortiu[m] · R[ubrica]

Quod tibi vitandu[m] p[re]cipue existimes queris · turba[m] · Nondu[m] en[im] illi te tuto co[m]mittes · Ego
certe co[n]fitebor [et] imbecillitate[m] mea[m] · Nu[n]q[uam] mores q[uo]s extuli refero · Aliquid ex eo q[uo]d co[m]posui turbatur · Aliquid ex his que fugavi
redit · Quod egris evenit · quos longa imbecillitas usq[ue] adeo affecit · ut
nu[n]q[uam] sine offensa p[ro]ferantur · Hoc accidit nobis quor[um] animi ex longo
morbo reficiuntur · Inimica e[st] multor[um] conv[er]satio · Nemo no[n] aliq[ui]d nobis
vitiu[m] aut co[m]mendat / a[ut] imp[ri]mit / aut nescientib[us] allinit · Utiq[ue] q[uo] maior
e[st] p[o]p[u]lus cu[m] q[uo] miscemur · hoc p[er]iculi plus e[st] · Nichil v[er]o e[st] ta[m] damnosu[m] bonis
moribus · q[uam] in aliquo spectaculo reside[re] · Tu[n]c en[im] p[er] voluptate[m] facili[us] vitia
surrepunt · Quid me existimas dicere · Avarior redeo ambitiosior luxu-
riosior · ymo crudelior [et] i[n]humanior q[ui]a int[er] ho[m]i[n]es fui · Casu i[n] me-
ridianu[m] spectaculu[m] incidi · lusus exp[ect]ans [et] sales · et aliq[ui]d laxamenti quo
ho[m]i[nu]m oculi ab h[um]ano cruore acq[ui]escant · Contra est · quicq[ui]d ante pugna-
t[um] est · m[isericordi]a fuit · Nu[n]c om[n]ibus nugis mera homicidia sunt · Nichil habent
quo tegantur · ad ictu[m] totis corporibus expositi · Nu[n]q[uam] frustra manu[m] mittunt
Hoc plerique ordinariis paribus [et] postulaticiis ut i[n]expeditor p[re]ferunt · Quid
ni p[re]ferant · Non galea non scuto repellitur ferru[m] · Quo munimenta · quo artes ·
om[n]ia ista mortis more sunt · Mane leonib[us] [et] ursis ho[m]i[ne]s · meridie specta-
torib[us] suis obiciuntur · Interfectores interfecturis iubent obici · [et] victore[m] alia[m]
detinent cedem · Exitus pugnantiu[m] mors e[st] · ferro [et] igne res geritur ·
Hec fiunt du[m] vacat arena · S[ed] latrociniu[m] fecit aliq[ui]s · quid ergo meruit
ut suspendatur · Occidit ho[m]i[ne]m · q[ui]a occidit ille meruit ut h[oc] pateretur ·

Plus viva vox p[ro]d[es]t / Oculis en[im] q[uam] auribus / fides dat[ur]

al[iter] turia

Tu quid meruisti miser ut hoc spectes. Occide, verbera, ure. Quare
tam timide incurrit in ferrum. Quare parum audacter occidit. Quare parum
libenter moritur. Plagis agitur in vulnera, et mutuos ictus nudis et ob-
viis pectoribus excipiunt. Intermissum est spectaculum. Interim iugulentur homines
ne nihil agatur. Age ne hoc quidem intelligitis mala exempla in eos
redundare qui faciunt. Agite diis immortalibus gratias quod eum docetis esse
crudelem qui non potest discere. Subducendus populo est tener animus et parum
tenax recti; facile transitur ad plures. Socrati, Catoni et Lelio excutere
morem suum dissimilis multitudo potuisset. Adeo nemo nostrum qui cum maxime
concinnamus ingenium ferre impetum vitiorum tam magno comitatu venien-
tium potest. Unum exemplum aut luxurie aut avaritie multum mali facit. Con-
victor delicatus paulatim enervat et emollit; vicinus dives cupiditatem
irritat; malignus comes quamvis candido et simplici rubiginem suam
affricuit. Quid tu accidere his moribus credis in quos publice factus est
impetus. Necesse est aut imiteris aut oderis. Utrumque autem devitandum est; ne-
ve similis malis fias quia multi sunt, neve inimicus multis quia dissimiles sunt.
Recede in te ipsum quantum potes. Cum his versare qui te meliorem facturi sunt;
illos admitte quos tu potes facere meliores. Mutuo ista fiunt, et homines
dum docent discunt. Non est quod te gloria publicandi ingenii producat in medium
ut recitare istis velis aut disputare; quod facere te vellem si haberes isti
populo idoneam mercem. Nemo est qui intelligere te possit. Aliquis fortasse
unus aut alter incidet, et hic ipse formandus tibi erit instruendusque ad intel-
lectum tui. Cui ergo ista magis didicisti? Non est quod timeas ne operam perdideris
si tibi didicisti. Sed ne mihi soli hodie didicerim, communicabo tecum que occurrunt
michi egregie dicta circa eundem fere sensum tria, ex quibus unum hec epistola
in debitum solvet, duo in antecessum accipe. Democritus ait: Unus mihi pro
populo est et populus pro uno. Bene et ille quisquis fuit, ambigitur enim de auctore,
cum quereretur ab illo quo tanta diligentia artis spectaret ad paucissimos
perventure: Satis sunt mihi pauci, satis est unus, satis est nullus. Egre-
gie hoc tertium Epicurus, cum uni ex consortibus studiorum suorum scriberet: hec
inquit ego non multis sed tibi; satis enim magnum alter alteri theatrum sumus.
Ista mi Lucili condenda in animo sunt ut contemnas voluptatem ex plurium
assensione venientem. Multi te laudant: et quid habes cur placeas
tibi si is es quem intelligant multi? Introrsus bona tua spectent.

Ep. viii. Visitandi beneficium fortune reprobat et frugalitatem commendat

Tu me inquis vitare turbam (Et quod philosophie libertas est servire. Rubrica)
iubes, secedere et conscientia esse contentum? Ubi illa precepta vestra
que imperant in actu mori? Quid ego tibi videor inertiam suadere? In hoc

al. excuteret
factus est
al. ingenii
al. expectent
q docet non scripsi

me recondidi et fores clausi ut prodesse pluribus possem. Nullus mihi
per otium dies exit. Partem noctium studiis vendico. Non vaco sompno
sed succumbo et oculos vigilia fatigatos cadentesque in opere detineo. Re-
cessi non tantum ab hominibus sed etiam a rebus et primum a rebus meis. Poste-
rorum negotium ago. Illis aliqua que possent prodesse conscribo. Salutares
admoniciones velut medicamentorum utilium composiciones litteris mando.
esse illas efficaces in meis ulceribus expertus que etsi persanata non sunt
serpere desierunt. Rectum iter quod sero cognovi et lassus errando aliis mon-
stro. Clamo vitate quecumque vulgo placent que casus attribuit. Ad omne
fortuitum bonum suspiciosi pavidique subsistite. Et fera et piscis spe aliqua
oblectante decipitur. Munera ista que fortune putatis insidie sunt.
Quisquis nostrum tutam agere vitam volet quantum plurimum potest ista viscata bene-
ficia devitet. In quibus ex hoc quoque miserrimi fallimur. habere nos putamus.
Heremus. In precipicia cursus iste deducit. Huius eminentis vite exitus
cadere est. Deinde nec resistere quidem licet cum cepit transversos agere felicitas.
aut saltem rectis aut semel ruerent. Eos qui hoc faciunt non evertit for-
tuna sed cernulat et allidit. Hanc ergo sanam et salubrem formam vite
tenete ut corpori tantum indulgeatis quantum bone valitudini satis est.
Durius tractandum est corpus ne animo male pareat. Cibus famem
sedet. potio sitim extinguat. vestis arceat frigus. Domus munimentum
sit adversus infesta corporis. Hanc utrum cespes erexerit an varius
lapis gentis aliene nichil interest. Scitote tam bene hominem culmo
quam auro tegi. Contempnite omnia que supervacuus labor velut ornamentum ac decus
ponit. Cogitate preter animum esse nichil mirabile. Cui magno nichil ma-
gnum est. Si hec mecum si hec cum posteris loquor non videor tibi plus prodesse
quam cum ad vadimonium advocatus descenderem aut tabulis testamenti
anulum imprimerem aut in senatu candidato vocem et manum commodarem.
Michi crede qui nichil agere videntur maiora agunt. humana divinaque
simul tractant. Sed iam finis faciendus est et aliquid ut institui pro
hac epistola dependendum. id de meo non fiet. Adhuc Epicurum compilamus
cuius hanc vocem hodierno die legi. Philosophie servias oportet ut tibi contin-
gat vera libertas. Non differtur in diem qui se illi subiecit et tradidit sed sta-
tim circumagitur. Hoc enim ipsum servire philosophie libertas est. Potest fieri ut me
interroges quare ab Epicuro tam multa bene dicta referam potius quam
nostrorum. Quid est tamen quare tu istas Epicuri voces putes esse non publicas.
Quam multi poete dicunt que a philosophis aut dicta sunt aut dicenda. Non attingam
tragicos aut togatos nostros. Habent enim hec quoque aliquid severitatis et
sunt inter comedias et tragedias medie. Quantum disertissimorum versuum

mi' inimicos iacet · q' inter publi~ nec exaltatus sed coturnatis di
cenda sint · Bonu ei versu qui ad ph'iam ptinet · et ad hanc ptem que
modo fuit in manib' referam · quo negat fortuita in nro habenda · Alie
num e' q'cq'd optando evenit · Hunc versu a te dici no paulo me
lius ȝ [al. afflictius] astrictius memini · Non est tuu fortuna q'd fecit tuu · Illud etiam
nunc melius dictu a te no pteribo dici bonu q'd potuit auferri pt · Hoc
no puto in solutu de tuo tibi · Vale · Ep'a · ix · Qualiter sapiens seipso co
An merito rep tentus amico no egeat · Et q's sibi amicu faciat · R
Ahendat in quadam ep'la Epycurus eos qui dicunt · sapientem seipso
contentu et ppt' hoc amico no indigere desideras scire · Hoc obicit
Stilboni ab Epycuro · et hiis quibus sum'u bonu visu e' animus impa
tiens · In ambiguitatem incidend' e' · si exprimere affatim uno u'bo uo
luerim' · et impatiam dicere · Poterit eni contrariu ei q'd significare volu
mus intelligi · Nos ei volum' dicere · qui respuat o'is mali sensu · acci
pietur is qui nullu possit ferre malu · Vide ergo nu' satius sit · aut invulnera
bilem animu dicere · aut animu extra omnem patiam positu · Hoc int' nos et illos
interest · Noster sapiens vincit quidem incomodu o'e · ȝ sentit · illoru ne
sentit quidem · Illud nobis et illis co'e e' · sapientem seipso e' contentu · ȝ
tn' amicu h're vult et vicinu et contubnalem · q'uis sibi ipse sufficiat · Vide
q'ʒsit se contentus · Aliqn' sui pte contentus e' · Si illi manu aut morb' aut hostis
inciderit · Si quis illi oculu vel oculos casu excusserit · reliquie illi sue
satisfaciunt · et erit i' minuto corpe et amputato tam letus q'tu integro
fuit · ȝ que sibi desunt no desiderat · no [al. dum deest] deesse mavult · Ita sapiens
n'r se contentus e' · no ut velit e'e sine amico · ȝ ut possit · Et h' q' dico
possit · tale est · amissum equo animo fert · Sine amico quidem nunq'
erit · In sua ptate habet quem cito reparet · Quo si pdiderit Phidias sta
tuam ptin' alteram faciet · Sic hic faciendaru' amicitiaru' artifex substituet
aliu in locu amissi · Queris · quo amicu cito facturus sit · dicam · si illud in
tecu convenerit ut statim tibi solvam q'd debeo · et q'ntu' ad hanc ep'lam p'tinet
pacati faciam' · Hecaton ait · Ego tibi monstrabo amatoriu sine medi
camento · sine herba · sine ullius venefice carmine · Si vis amari ama ·
Habet at' no tantu amicitie usus veteris · et certe magna voluptate ·
ȝ etiam initiu et copatio' nove · Quod interest int' metentem agricola et
serentem · hoc int' eu qui amicu parat et qui paravit · Athalus ph's
dicere solebat · Iocundius e'e amicu facere q'm h're · quo iocundius artifici e'
pingere q' pinxisse · Illa in ope suo occupata sollicitudo · ingens oblecta
mentum habet in ipsa occupatione · Non eq' delectat' · q' ab ope pfecto removit manu · Iam fructu artis sue fruit' · ipsa fruebat' arte cu pingeret ·

sculptor ymaginum

Seneca

ffructuosior est adolescentia liberorum sed infantia dulcior. Nunc ad propositum
revertamur. Sapiens etiam si contentus est se, tamen habere amicum vult, si ob nichil aliud
nisi ut exerceat amicitiam, ne tam magna virtus iaceat (al. lateat). Non ob hoc
quod Epycurus dicebat in hac ipsa epistola, ut habeat qui sibi egro assideat,
succurrat in vincula coniecto vel inopi, sed ut habeat aliquem cui ipse egro
assideat, quem ipse circumventum hostili custodia liberet. Qui vero se spectat
et propter hoc ad amiciciam venit, male cogitat. Quemadmodum cepit sic desinet.
Paravit amicum adversus vincula laturum opem; cum primum crepuerit cathena,
discedet. Hee sunt amicitie quas temporarias (al. temporaneas) populus appellat. Qui uti-
litatis causa assumptus est, tamdiu placebit quamdiu utilis fuit. Hinc est quod florentes
amicorum turba circumsedet, circa eversos solitudo est. Et inde
amici fugiunt ubi probantur. Hinc est quod ista tot nepharia exempla sunt aliorum
metu relinquentium, aliorum metu prodentium. Necesse est initia inter se et exitus
congruant. Qui amicus esse cepit quia expedit, placebit ei aliquod pretium contra
amiciciam, si ullum in illa placet preter ipsam. In quid amicum paro? Ut habeam
pro quo mori possim, ut habeam quem in exilium sequar, cuius me morti et opponam
et impendam. Ista quam tu describis negotiatio est, non amicitia, que ad commodum
(alii consecutiva) accedit, que quid consecutum sit expectat. Non dubie aliquid habet simile amicicie
affectus amantium. Possis dicere illam insaniam esse amicitiam. Numquid ergo quisquam
amat lucri causa? Numquid ambitionis aut glorie? Ipse per se amor omnium aliarum rerum
negligens animos in cupiditatem forme non sine spe mutue caritatis accendit.
Quid ergo? Ex honestiori causa coit turpis affectus? Non agitur inquis nunc de
hoc, an amicitia propter se an propter aliud sit expetenda. Nam si propter se ipsam expetenda
est, potest ad illam accedere qui se ipso contentus est. Quomodo ergo ad illam accedit? Quomodo
ad rem pulcherrimam, non lucro captus nec varietate fortune perterritus. Detrahit
amicitie maiestatem suam qui illam parat ad bonos casus. Se contentus est
sapiens ad bene vivendum. Hoc, mi Lucilli (i. Lucilli), plerique perperam interpretantur. Sapi-
entem undique submovent et intra cutem suam cogunt. Distinguendum est autem quid
et quatenus vox ista promittat. Se contentus est sapiens ad bene vivendum, non ad
vivendum. Ad hoc enim multis illi rebus opus est, ad illud tantum animo sano et erecto
et despiciente fortunam. Volo tibi Crisippi quoque distinctionem indicare. Ait sapi- Cris.
entem nulla re indigere et tamen multis illi rebus opus esse. Contra stulto nulla
re opus est; nulla enim re scit uti, sed omnibus eget. Sapienti et manibus et
oculis et multis ad cotidianum usum necessariis opus est, sed eget nulla re. Egere ne-
cessitatis est; nichil est necesse sapienti. Ergo quamvis se ipso contentus sit, amicis
illi opus est. Hos cupit habere quam plurimos, non ut bene vivat. Vivet enim et sine
amicis beate. Summum bonum extrinsecus instrumenta non querit; domi colitur, ex se
totum est. Incipit fortune esse subiectum si quam partem sui foris querit. Qualis
autem futura est vita sapientis si sine amicis relinquatur in custodiam coniectus

ut in aliq gete aliena destitutus ut i nunquam ad longa relictus. in
desertu littus eiectus. Qualis e Jouis cu resoluto mundo et dijs i unu
confusis paulisp cessante natura acquiescit sibi cogitacionibus suis traditus
tale quoddam sapiens facit. In se recondit secu est. Quodiu quidem illi licet suo
arbitrio res suas ordinare contentus e. et ducat uxorem se contentus. et liberos
tollit se contentus. et tn no uiuet si fuerit sine hoie victurus. ad amicicias fert
illu nulla utilitas sua. sz nālis inticio. Nam ut aliaꝝ nob rerum innata
dulcedo e. sic et amicicie. Quomodo solitudo i odio e. sic et i dulcedine appeticio
societatis. quo hoiem hoi natura conciliat. sic inest. huic quoque rei stimulus. quos
amicitiarum appetentes faciat. Nichominus cu sit amicorum amatissimus cu illos
sibi compet. sepe pferat omne intra se bonum tinabit. et dicet quod Stilbon
ille dixit quem Epicuri epistola insequitur. Hic ei capta patria. amissis liberis
cu ex incendio publico solus et tn beatus exiret. Interrogatus Demetrio
cui cognomen ab exitio urbium Poliorcetes fuit. nunquid pdidisset oia.
Oia inquit bona mea mecu sunt. Ecce vir fortis ac strenuus ipam hostis
sui uictoriam uicit. Nichil inquit pdidi. dubitare illu coegit an uicisset. Omnia
mea mecu sunt. iusticia. virtus. temperancia. prudencia. hoc ipm nichil bonum i
putaret quod eripi possit. Miramur aialia quedam que p medios ignes sine
noxa corporis transeunt. Quanto hic mirabilior vir. qui p ferrum et ruinas et
ignes illesus et indempnis euasit. Vides quanto facilius sit totam gentem
quam unum virum vincere. Hec uox illi comis e cu stoyco. eque et hic in tanta bona
p concrematas urbes fert. Se ei ipso contentus e. Hoc felicitatem sua fine
designat. Ne existimes nos solos generosa uerba iactare. et ipe Stilbonis
obiurgator Epicurus similem illi uoce emisit. quam tu bonam consule. etc
si hunc diem iam expunxi. Si cui inquit sua bona no uident amplissima. licet to
tius mundi dns sit. tn miser est. ul si sic tibi melius enunciari uidetur
Id ei agendum e. ut no uerbis seruiamus sed sensibus. Miser est qui se no beatissimum
iudicat. lz imperet mundo. Ut scias aut hos sensus coes e. na s. dictante
apud poetam comicum inuenies. No e beatus qui se beatum esse no putat. quid
enim refert. qualis status tuus sit si tibi uidetur malus. Quid ergo inquis si
beatum se dixerit ille turpiter diues. et ille multorum dns. sz plurium seruus. beatus
sua sententia fiet. no quid dicat. sz quid senciat refert. nec quod uno die sen
tiat. sz quid assidue. Non e aut quod uerearis. ne ad indignum res tanta
pueniat. nisi sapienti sua no placent. oīs stulticia laborat fastidio sui. Vale.

Epistola .x. Quod sapienti bona e solitudo. Imprudenti vero mala. et qualiter sit
Sic e. no muto sententiam. fuge vivendum et qualiter deo loquendum. Re
multitudinem fuge paucitatem. fuge unum. non habeo cu quo
te communicatum uelim. et uide quo iudicium meum habeat. Audeo te

tibi credo· Crates ut aiunt huius ipsius Stilbonis auditor· cuius mentionem
priore epistola feci Cum vidisset adolescentulum secreto ambulantem interrogavit
quid illic solus faceret · Mecum inquit loquor · Cui Crates Cave inquit
rogo et diligenter attende · ne cum homine malo loquaris · lugentem timentemque custo-
dire solemus ne solitudine male utatur · Nemo est ex imprudentibus qui relinqui
sibi debeat · Tunc mala consilia agitant · tunc aut aliis aut ipsis futura pericula
struunt · tunc cupiditates improbas ordinant · tunc quicquid aut metu aut pudore ce-
labat manus · omne exponit · tunc audaciam acuit · libidinem irritat · iracun-
diam instigat · Denique quod unum solitudo habet commodum Nichil ulli committere ·
non habere indicem perit in stulto ipse se prodit · Vide itaque quid de te sperem ·
ymmo quid spondeam mihi Spes enim incerti boni nomen est Non invenio cum quo
malim te malim esse quam tecum Repeto memoria quam magno animo quedam verba proieceris
quanti roboris plena · Gratulatus sum protinus mihi et dixi · Non a summis
labris ista venerunt habent hee voces fundamentum Iste homo non est unus e populo
ad salutem spectat Sic loquere sic vive · Vide ne te ulla res deprimat ·
Votorum tuorum veterum licet diis gratiam facias · Alia de integro suscipe · Ro-
ga bonam mentem bonam valitudinem animi · deinde tunc corporis · Quid ni
tu ista vota facias sepe · audacter deum roga · nichil illum de alieno roga-
turus es · Sed ut more meo cum aliquo munusculo epistolam mittam verum
est quod apud Athenodorum inveni Tunc scito te omnibus cupiditatibus solutum ·
cum eo perveneris · ut nichil deum roges · nisi quod rogare possis palam Nunc
enim quanta dementia est hominum · turpissima vota diis insusurrant Si quis ad-
moverit aurem conticescent · et quod scire hominem nolunt deo narrant Vide ergo
ne hoc precipi salubriter possit Sic vive cum hominibus tamquam deus videat Sic
loquere cum deo tamquam homines audiant · Epistola xi · de invariabili al' instabili

Locutus est mecum inritudine qualiter Et de ymaginaria boni viri presentia ·
amicus tuus bone indolis · In quo quantum esset animi · quantum ingenii
quantum iam etiam profectus · et sermo primus ostendit · Dedit nobis gustum ad
quem respondebit · non ex preparato locutus est sed subito deprehensus Ubi
se colligebat verecundiam · bonum in adolescente signum vix potuit excutere
Adeo illi ex alto suffusus est rubor · Hic illum quantum suspicor etiam cum se
firmaverit et ex omnibus viciis exuerit sapientem quoque sequetur Nulla enim
sapientia naturalia corporis aut animi vicia deponuntur · Quicquid infixum et inge-
nitum est · leniter arte non vincitur · Quibusdam etiam constantissimis in con-
spectu populi sudor erumpit · non aliter quam fatigatis et estuantibus solet
Quibusdam tremunt genua dicturis · quorundam dentes colliduntur
lingua titubat · labra concutiuntur · Hec nec disciplina nec usus umquam
excutit · sed natura vim suam exercet et illos vicio suo etiam robustissimos

admonet. Inter hos etiam ex rubore scio qui gravissimis quoque viris subito affunditur. Magis quidem in iuvenibus apparet quibus et plus caloris est et tenera frons. Nichilominus veteranos et senes tangit. Quidam numquam magis quam cum erubuerint timendi sunt quasi omnem verecundiam effuderant. Silla tunc erat violentissimus cum faciem eius sanguis invaserat. Nichil erat mollius ore Pompeii, numquam non coram pluribus erubuit utique in contionibus. Fabianum cum in senatum testis esset adductus erubuisse memini et hunc mire illum pudor decuit. Non accidit hoc ab infirmitate mentis sed a novitate rei que inexercitatos etiam si non concutit movet naturali in hoc facilitate corporis pronos. Nam ut quidam boni sanguinis sunt ita quidam incitati et mobilis et cito in os prodeuntis. Hec ut dixi nulla sapientia abigit. Alioquin haberet rerum naturam sub imperio suo si omnia eraderet vicia. Quecumque attribuit condicio nascendi et corporis temperatura cum multum se diuque animus composuerit herebunt. Nichil horum vitari potest non magis quam accersiri. Artifices scenici qui imitantur affectus qui metum et trepidacionem exprimunt qui tristiciam representant hoc indicio imitantur verecundiam. Deiciunt enim vultum verba submittunt figunt in terram oculos et deprimunt. Ruborem sibi exprimere non possunt. Nec prohibetur hic nec adducitur. Nichil adversus hec sapientia promittit nec proficit. Sui iuris sunt. Iniussa veniunt iniussa discedunt. Iam clausulam epistula poscit. Accipe equidem utilem et salutarem quam te affigere volo animo. Aliquis vir bonus nobis eligendus est ac semper ante oculos habendus ut sic tamquam illo spectante vivamus et omnia tamquam illo vidente faciamus. Hoc mi Lucili Epicurus precepit. Custodem nobis et pedagogum dedit. Nec immerito. Magna pars peccatorum tollitur si peccaturis testis assistit. Aliquem habeat animus quem vereatur cuius auctoritate etiam secretum suum sanctius faciat. O felicem illum qui non tantum actus sed etiam cogitaciones emendat. O felicem qui sic aliquem vereri potest ut ad memoriam quoque eius se componat atque ordinet. Qui sic aliquem vereri potest cito erit et ipse verendus. Elige itaque Catonem. Si hic tibi videtur nimis rigidus elige remissioris animi virum Lelium. Elige eum cuius tibi placuerit vita et oratio et ipsius animum ante te ferens vultus illum semper tibi ostende vel custodem vel exemplum. Opus est inquam aliquo ad quem mores nostri se ipsi exigant. Nisi ad regulam prava non corriges. Vale.

Epistola xii. De bono senectutis et commendacione seu excusacione ipsius et quod in necessitate vivere malum est.

Incipit liber secundus

Quocumque me verto argumenta senectutis mee video. Veneram in suburbanum meum et querebar de impensis edificii mei dilabentis. Ait vilicus mihi non esse neglegentie sue vicium, omnia se facere, sed villam veterem esse. Hec

villa inter manus meas crevit. Quid michi futurum est si tam putrida
sunt etatis mee saxa. Iratus illi proximam occasionem stomachandi arripui. Ap-
paret inquam has platanos negligi. nullas habent frondes. quam nodosi sunt
et retorridi rami. quam tristes et squalidi trunci. Hoc non accideret si quis
has circumfoderet si irrigaret. Iurat per genium meum se omnia facere
in nulla re cessare curam suam. sed illas vetulas esse. quod intra nos sit. Ego
illas posueram. ego illarum primum videram folium. Conversus ad ianuam.
quis est inquam iste decrepitus et merito ad hostium admotus. spectat enim foras.
Unde istum nactus es. quid te delectavit alienum mortuum tollere. At ille
non cognoscis me inquit. ego sum Felicio cui solebas sigillaria afferre.
ego sum Philositi villici filius. deliciolum tuum. Perfecte inquam iste deli-
rat. vetulus etiam deliciolum meum factus est. Prorsus potest fieri. Dentes
illi nunc maxime cadunt. Debeo hoc suburbano meo quod michi senectus
mea quocumque adverteram apparuit. Complectamur illam et amemus. plena
est voluptatis si illa scias uti. Gratissima sunt poma cum fugiunt. Pue-
ritie maximus in exitu decor est. Deditos vino potio extrema delectat.
Illa que mergit que ebrietati summam manum imponit. Quod in se iocundissimum
homnis voluptas habet in finem sui differt. Iocundissima est etas devexa
iam non tamen preceps. et illam quoque in extrema tamen tegula stantem iudico habere
suas voluptates. Aut hoc ipsum succedit in locum voluptatum nullius
egere. Quam dulce est cupiditates fatigasse ac reliquisse. Molestum est
inquis mortem ante oculos habere. Primum ista tam seni ante oculos debet esse quam iuveni.
Non enim citamur ex censu. Deinde nemo tam senex est ut non improbe unum diem
speret. Unus autem dies gradus est vite. Tota etas partibus constat et or-
bes habet circumductos maiores minoribus. Est aliquis qui omnes complectatur
et cingat. hic pertinet a natali ad diem extremum. Est alius qui annos
adolescentie includit. Est qui totam pueritiam ambitu suo astringit.
Est deinde per se annus in se omnia continens tempora. quorum multiplicatione vita
componitur. mensis artiore precingitur circulo. Angustissimum habet dies gyrum. sed
et hic ab initio ad exitum venit. ab ortu ad occasum. Ideo Eraclitus
cui cognomen est Scotinon fecit orationis obscuritas. Unus inquit dies
par omni est. Hoc alius aliter excepit. Dixit enim parem esse horis. nec
mentitur. Nam si dies tempus est viginti quattuor horarum. necesse est omnes inter se
dies pares esse quia nox habet quod dies perdidit. Alius ait parem esse
unum diem omnibus similitudine. Nichil enim habet longissimi temporis spa-
cium quod non et in uno die invenias. lucem et noctem. et in alternas
mundi vices plura facit ista non alias contractior alias productior
dies. Itaque sic ordinandus est omnis dies tamquam cogat agmen et con-
summet atque expleat vitam. Pacuvius qui Syriam usu suam fecit.

cu vino et illis funeralis epulis se sepellisset quas sibi parentaue(rat) [margin: cenaverat] rat · sic in cubiculu ferebat a cena · ut inter plausus exoletoru hoc ad [margin: satis vixisti ... tuc e vita tua]
symphoniaz cantaret · bebiote · bebiote · Nullo non se die extulit · hoc
qd ille ex mala consciencia faciebat · Nos ex bona faciamus et in somnum [margin: et conscientia]
ituri leti et hylares dicamus Vixi et quem dederat cursum fortuna peregi
Crastinum si adiecerit deus leti recipiamus · Ille beatissimus est et securus
tuus sui possessor qui crastinum sine sollicitudine expectat · Quisquis dixit
vixi quottidie ad lucrum surgit · Sed iam debeo epistolaz includere · Dic
inquis sine ullo ad me peculio veniet · Noli timere aliquid secum fert
Quare aliquid dixi · mlan · quid ei hac voce prelatius · quia illi trado ad
te perferendaz · Malu est in necitate vivere · sed in necessitate vivere necitas
nulla est · quidni nulla sit · patent undique ad libertatem vie multe breves et
faciles · Agamus deo gratias · quod nemo in vita teneri potest · calcare ipsas ne
cessitates licet · Epycurus inquis dixit · Quid tibi cu alieno · quod verum [margin: iuravit]
est meu est · perseverabo Epycurum tibi ingerere ut isti qui in verba iurant ne
quid dicatur existiment · sed a quo · sciantque que optima sunt esse comunia · Vale ·

Epistola · xiii · De utilitate exercitationis contra adversa · et de remediis contra mala fortuita · et quod stultia semper magis vivere incipit.

Multu tibi esse animi scio · Nam etiam antequam instruceres te preceptis salutaribus et dura
vincentibus · satis adversus fortunaz placebas tibi · et multo magis · postquam
cu illa conseruisti manum · Viresque expertus tuas · que nunquam certe fiduciam
am certaz sui pnt nisi cu multe difficultates hinc et illinc apparuerint aliquando
vero et proprius accesserint · Sic verus ille animus et in alienum non venturus
arbitriu probatur · hec eius probatio obtrusa est · Non potest athleta magnos
spiritus ad certamen afferre · qui nunquam sugillatus est · Ille qui vidit sanguinez
suu · cuius dentes crepuerunt sub pugno · Ille qui supplantatus adversarium to
to tulit corpore · nec proiecit animum proiectus · qui quociens cecidit contumatior resu
rexit cu magna spe descendit ad pugnam · Ergo ut similitudinez istam prose
quar · sepe iam fortuna supra te fuit · nec tamen tradidisti te · sed subsiluisti
ccitatior restitisti · Multum enim adiicit sibi virtus lacessita · Tamen si tibi videtur
accipe a me auxilia quibus munire te possis · Plura sunt Lucili que nos
terrent quam que premunt · et sepius opinione quam re laboramus · Non loquor
tecu stoyca lingua · sed hac submissiore · Nos enim dicimus omnia ista que
gemitus mugitusque exprimunt levia esse et contemnenda · Omittamus
hec magna verba · sed dii boni vera · Illud tibi precipio ne sis miser
ante tempus · cu illa que velud imminentia expavisti forte nunquam ventura
sunt · Certe nunquam venerunt · Quedam ergo nos magis torquent quam debeant
quedam torquent cu omnino non debeant · quedam ante torquent quam debeant

Aut augemus dolorem aut fingimus aut precipimus. Primum illud quia res in con
troversia est et litem contestatam habemus in presentia differatur. Quod ego leve
dicero tu gravissimum esse contendes. Scio alios inter flagella ridere ali
os gemere sub colapho. Postea videbimus utrum ista suis viribus valeant an
imbecillitate nostra. Illud presta mihi ut quotiens circumsteterint qui tibi te miserum
esse persuadeant non quid audias sed quid sentias cogites et cum patientia tua deli
beres ac te ipsum interroges qui tua optime nosti. Quid est quare isti me complo
rent. Quid est quod trepident quod contagium quoque mei timeant quasi transilire calamitas
possit. Est aliquid istic mali an res ista magis infamis est quam mala. Ipse
te interroga. Numquid sine causa crucior et mereo et quod non est mali mutum facio — als facio
Quomodo inquis intelligam vana sint an vera quibus angor. Accipe huius rei
regulam. Aut presentibus torquemur aut futuris aut utrisque. De presentibus facile est
iudicium. Si corpus tuum liberum est et sanum nec ullus ex iniuria dolor est. Vide
bimus quid futurum est. Hodie nihil negotii habet. Aut enim futurum est. Primum
despice an certa argumenta sint futuri mali. Plerumque enim suspicionibus laboramus
et illudit nobis illa que conficere bellum solet fama. Multo autem magis singulos conficit.
Ita est mi Lucili. Cito accedimus opinioni. Non coarguimus illa que nos in metum
adducunt nec excutimus sed trepidamus et sic vertimus terga quemadmodum illi quos pul
vis motus fuga pecorum exuit castris aut quos aliqua fabula sine auctore
sparsa conterruit. Nescio quomodo vana perturbant. Vera enim modum habent suum.
Quicquid ex incerto venit coniecture et paventis animi licentie traditur. Nulli
itaque tam perniciosi tam irrevocabiles quam lymphatici metus sunt. Ceteri enim
sine ratione, hi sine mente sunt. Inquiramus itaque in rem diligenter. Verisimile
est aliquid futurum mali. Non statim verum est. Quam multa non expectata venerunt. Quam
multa expectata nusquam comparuerunt. Etiam si futurum est quid iuvat dolori suo
occurrere. Satis cito dolebis cum venerit. Interim tibi meliora promitte. Quid
facies lucri? Tempus. Multa intervenient quibus vicinum periculum vel prope admo
tum aut subsistat aut desinat aut in alienum caput transeat. Incendium ad fugam
patuit. Quosdam molliter ruina deposuit. Aliquando gladius ab ipsa cervice
revocatus est. Aliquis carnifici suo superstes fuit. Habet etiam mala fortuna
levitatem. Fortasse erit fortasse non erit. Interim non est. Meliora propone. Non
numquam nullis apparentibus signis que mali aliquid prenuntient animus sibi falsas
ymagines fingit aut verbum aliquod dubie significationis detorquet in peius aut
maiorem sibi offensam proponit alicuius quam est et cogitat non quam iratus ille sit
sed quantum liceat irato. Nulla autem causa vite est nullus miseriarum modus si timetur
quantum potest. Hic prudentia prosit hic robur animi evidentem quoque metum re
spue. Si minus vitio vitium repelle spe metum tempera. Nihil tam certum est
ex his que timentur ut non certius sit et formidata subsidere et sperata decipere.
Ergo spem et metum examina et quotiens incerta erunt omnia tibi fave. Crede

qd' maius si plures habebis signa metus inchoamus in hac parte pondus
inclina. Perturbare te desine. Ac subinde hoc tecum volve. Maiorem
partem mortalium cum illi nec sit quicquam mali nec pacto futurum sit estuare
ac discurrere. Nemo enim resistit sibi cum cepit impelli nec timorem suum redigit ad verum.
Nemo dicit vanus auctor est. vanus est aut finxit aut credidit. Damus nos aferen-
tibus, expavescimus dubia pro certis. non servamus modum rerum. statim in timorem
venit scrupulus. Pudet me ibi sic tecum loqui et tam levibus te remediis re-
focillare. Alius dicat fortasse non veniet. tu dic. quid porro si veniet. vi-
debimus utrum veniat. fortasse pro me veniet. et mors ista vitam honestabit.
Cicuta magnum Socratem fecit. Catoni gladium assertorem libertatis ex-
torque. et magnam partem detraxeris glorie. Nimium diu te cohortor cum tibi
admonitione magis quam exhortatione opus sit. Non in diversum te a natura tua
ducimus. Natus es ad ista que dicimus. eo magis bonum tuum auge et
exorna. Sed iam finem epistole faciamus. si illi signum suum impressero. id est aliquam
magnificam vocem perferendam ad te mandavero. Inter cetera mala hoc quoque habet stul-
titia proprium. Semper incipit vivere. Considera quid vox ista significet. Lucili
virorum optime et intelliges quam feda sit hominum levitas quotidie nova vite
fundamenta ponentium. novas etiam spes in exitu inchoantium. Circumspice tecum si-
gulos. occurret tibi senes. qui se cum maxime ambitioni ad peregrinationes ad
negociandum parant. Quid est autem turpius quam senex vivere incipiens. Non adi-
cerem auctorem huic voci nisi esset secretior. et inter vulgata Epicuri dicta
que mihi et laudare et adoptare permisi. Vale. Epistola xiiii. Cur non serviamus corpori
Et qualis sit vitanda nocentium potentia. Et quod sapiens maxime divitiis fruatur quamvis non
indiget divitiis. R.

Fateor insitam esse corporis nobis nostri caritatem. fateor
nos huius gerere tutelam. Non nego indulgendum illi. serviendum nego. Mul-
tis enim serviet qui corpori serviet. qui pro illo nimium timet. qui ad illud omnia refert.
Sic gerere nos debemus non tamquam propter corpus vivere debeamus sed tamquam non possimus
sine corpore. Huius nos nimius amor timoribus inquietat. sollicitudinibus onerat.
contumeliis obicit. Honestum ei vile est cui corpus nimis carum est. Agatur eius
diligentissime cura. ita tamen ut cum exiget ratio cum dignitas cum fides mittendum
in ignem sit. Nichilominus quantum possumus vitemus incommoda quoque non tantum pericula
et in tutum nos reducamus excogitantes subinde quibus possint timenda depelli.
Quorum tria nisi fallor genera sunt. Timetur inopia. Timentur morbi. Timentur
que per vim potentioris eveniunt. Ex his omnibus nichil magis nos concutit
quam quod ex aliena potentia impendet. Magno enim strepitu et tumultu venit. Natura-
lia mala que rettuli inopiam atque morbos silentio subeunt nec oculis nec auribus
quicquam terroris incutiunt. Ingens alterius mali pompa est. ferrum circa se et ignes
habet et cathenas et turbam ferarum quam in viscera immittat humana. Cogita
hoc loco carcerem et cruces et eculeos et uncum et adactum per medium hominem

al. Circumspice tecum singulos occurret tibi senes

Deterius senex incipere vivere ... ad iuventute ... fit

stipite qui per os emergere possit arcu et distracta in diversum actis curribus
membra illam tunicam alimentis ignium et illitam et intextam et quicquid aliud preter
hec commenta sevitia est. Non est itaque mirum si maximus huius rei timor est cuius
et varietas magna et apparatus terribilis est. Nam quemadmodum plus agit tortor
(vincuntur al.) quo plura instrumenta doloris exposuit (al. spe) specie enim vincuntur qui patientie restitis-
sent ita ex hiis que animos nostros subigunt et domant plus proficiunt que habe-
ant quod ostendant. Ille pestes non minus graves sunt famem dico et sitim et precor-
diorum suppurationes et febrem viscera ipsa torrentem sed latent. Nichil habent quod
minentur quod preferant. Hec ut magna bella aspectu paratuque vicerunt.
Demus itaque operam ut abstineamus offensis. Interdum populus est quem timere
debeamus. Interdum si ea civitatis disciplina est ut plurima per senatum transigantur
timendi gratiosi in eo viri. Interdum singuli quibus potestas populi et in populum data
est. Hos omnes amicos habere operosum est satis est inimicos non habere. Itaque
sapiens numquam potentium iras provocabit immo et declinabit non aliter quam
navigando procellam. Cum peteres Siciliam traiecisti fretum. Temerarius gu-
bernator contempsit austri minas. Ille est enim qui siculum pelagus exasperat
et in vertices cogit non sinistrum petit litus sed id quo propior Caribdis ma-
ria convolvit. At ille cautior peritos locorum rogat quis estus sit quae signa
(volutabilibus) dent nubes et longe ab illa regione verticibus infamem cursum tenet. Idem (al. infamibus)
facit sapiens. Nocituram potentiam vitat hoc primum cavens ne vitare videa-
tur. Pars enim securitatis et in hoc est non ex professo eam petere quia que quis fugit
damnat. Circumspiciendum ergo nobis est quomodo a vulgo tuti esse possimus. Primum
nichil idem concupiscamus. Rixa est inter competitores. Deinde nichil habeamus
quod cum magno emolumento insidiantis eripi possit. Quam minimum sit in corpore
tuo spoliorum. Nemo ad humanum sanguinem propter ipsum venit aut admodum pauci.
(Cantabit vacuus coram latrone viator) Plures computant quam oderunt. Nudum latro transmittit. Etiam obsessa via
pauperi pax est. Tria deinde ex precepto veteri prestanda sunt ut vitentur odium
invidia contemptus. Quomodo hoc fiat sapientia sola monstrabit. Difficile enim tempera-
mentum est verendumque ne in contemptum nos invidie timor transferat ne dum
calcare nolumus videamur posse calcari. Multis timendi attulit causas timeri
posse. Undique nos reducamus. Non minus contemni quam suspici nocet. Ad phi-
losophiam ergo confugiendum est. Hee littere non dico apud bonos sed apud mediocriter
malos infularum loco sunt. Nam forensis eloquentia et quecumque alia populum movet
adversarios habet. Hec quieta et sui negotii contemni non potest cui ab om-
(al. hominibus) nibus artibus etiam apud pessimos honor est. Numquam in tantum convalescet nequi-
tia numquam sic contra virtutes coniurabitur ut non philosophie nomen venerabile et
sacrum maneat. Ceterum philosophia ipsa tranquille et modeste tractanda est. Quid
ergo inquis Marcus Cato videtur tibi modeste philosophari qui bellum civile sententia re-
primit qui furentium principum armis medius intervenit. Qui aliis Pompeium

offendentibus · alius Cesarem simul lacessit duos · Potest aliquis disputare an illo
tempore capescenda fuerit sapienti res publica · Quid tibi vis Marce Cato · Iam non agi-
tur de libertate · olim pessundata est · Queritur utrum Cesar an Pompeius possideat
rem publicam · Quid tibi cum ista contentione · Nulle partes tue sunt · Dominus eligitur · quid
tibi an alter vincat · Potest melior vincere · non potest non peior esse · qui victus fuit ·
melior quam vicerat · Ultimas partes attigi Catonis · sed nec priores quidem anni
fuerunt qui sapientem in illam rapinam rei publice admitterent · Quid aliud quam voci-
feratus est Cato · cum misit irritas voces · cum modo per populi levatus manus et obru-
tus sputis et portandus extra forum traheretur · modo e senatu in carcerem duceretur ·
Sed postea videbimus an sapienti opera impendenda sit · Interim ad hos te Stoy-
cos voco · qui a re publica exclusi secesserunt ad colendam vitam et humano generi
iura condenda sine ulla potentioris offensa · Non conturbabit sapiens publicos
mores · nec populum in se novitate vite convertet · Quid ergo utique erit tutus
qui hoc propositum sequetur · Promittere tibi hoc non magis possum quam in homine temperato
bonam valitudinem · Et tamen facit temperantia bonam valitudinem · Perit aliqua na-
vis in portu · sed quid tu accidere in medio mari credis · Quanto huic periculum pa-
ratius foret · multa agenti molientique · cui nec otium quidem tutum est · Pereunt
aliquando innocentes · quis negat · Nocentes tamen sepius · Ars ei constat · qui per ornamenta
percussus est · Denique consilium rerum omnium sapiens non exitum spectat · Initia in pota-
te nostra sunt · de eventu fortuna iudicat · cui de me sententiam non do · At aliquid
vexationis afferet · aliquid adversi · Non semper damnatur latro cum occiditur · Nunc ad coti-
dianam stipem manum porrigis · Aurea te stipe implebo · Et quia facta est auri
mentio · accipe quemadmodum usus fructusque eius tibi esse gratior possit · Is maxime
divitiis fruitur · qui minime divitiis indiget · Ede inquis auctorem · ut sciatis
quam benigni simus · propositum est aliena laudare · Epicuri est aut Metrodori aut
alicuius ex illa officina · Quid interest · quis dixerit · omnibus dixit · Qui eget
divitiis timet pro illis · Nemo autem sollicito bono fruitur · Adicere illis aliquid
studet · Dum de incremento cogitat · oblitus est usus · Rationes accipit · forum
conterit · kalendarium versat · fit ex domino procurator · Vale ·

Epistola xv · De non saginando vel impinguando corpore · Et de animi exercitatione · rationis moderatione ·

Mos antiquis fuit usque ad me · Et quare stulti vita ingrata sit · Rubrica
meam servatus etatem · primis epistole verbis addicere · Si vales bene est · Ego
valeo · Recte et nos dicimus · Si philozopharis bene est · Valere enim hoc demum est ·
Sine hoc eger est animus · Corpus quoque etiam si magnas habet vires · non aliter
quam furiosi aut frenetici validum est · Ergo hanc valitudinem precipue cura · deinde
et illam secundam · que non magno tibi constabit · si volueris bene valere · Stulta est enim
mi Lucili · et minime conveniens litterato viro occupatio exercendi lacertos
et dilatandi cervicem ac latera firmandi · cum tibi feliciter sagina cesserit
et thori creverint · nec vires umquam opimi bovis nec pondus equabis ·
Adice nunc quod maiore corporis sarcina animus eliditur et minus agilis est ·

Itaque quantum potes circumscribe corpus tuum et animo locum laxa. Multa sequuntur
incommoda huic deditos curae. Primum exercitationes quarum labor spiritum exhau-
rit et inhabilem intentionem ac studiis acrioribus reddit. Deinde copia ciborum
subtilitas impeditur. Accedunt pessime note mancipia in magisterium rece-
pta, homines inter oleum et vinum occupati, quibus ad votum dies actus est si bene
desudaverunt, si in locum eius quod effluxit multum potionis in ieiuno gut-
ture ingesserunt. Bibere et sudare vita cardiaci est. Sunt exercitationes
et faciles et breves que corpus sine mora laxant et tempori parcunt, cuius precipua
ratio habenda est: cursus et cum aliquo pondere manus motae et saltus, vel ille
qui corpus in altum levat, vel ille qui in longum mittit, vel ille ut ita dicam sal-
iaris aut ut contumeliosius dicam fullonis. Quemlibet ex hiis elige usum
facile reddit. Quicquid facies cito redi a corpore ad animum. Illum noctibus
et diebus exerce; labore modico alitur ille. Hanc exercitationem non frigus non estus
impediet, nec senectus quidem. Id bonum cura quod vetustate fit melius. Neque
ego te iubeo semper imminere libro aut pugillaribus. Dandum est aliquod intervallum
animo, ita tamen ut non resolvatur sed ut remittatur. Gestatio et corpus concutit
et studio non officit: possis legere, possis dictare, possis loqui, possis audire,
quorum nihil nec ambulatio quidem vetat fieri. Nec tu intentionem vocis con-
tempseris, quam veto te per gradus et certos modos attollere, deinde deprimere.
Quid si velis deinde quemadmodum ambules discere? Admitte istos quos nova artificia
docuit fames. Erit qui gradus tuos temperet et buccas edentis observet,
et in tantum procedat in quantum audaciam patientie crudelitate produxeris.
Quid ergo? a clamore protinus et summa contentione vox tua incipiet? Usque eo
naturale est paulatim incitari ut litigantes quoque a sermone incipiant, ad vociferatio-
nem transeant. Nemo statim Quiritium fidem implorat. Ergo utcumque tibi impetus
animi persuaserit, modo vehementius fac vitiis convicium, modo lentius, prout vox
tua quoque te hortabitur. In id latus modesta cum receperis illam revocatio quoque
descendat, non decidat; moderatoris sui temperamentum habeat, nec indocto
et rustico more desaeviat. Non enim id agimus ut exerceatur vox sed ut exerceat.
Detraxi tibi non pusillum negotium; una mercedula et unus graecus ad hec be-
neficia accedet. Ecce insigne preceptum: Stulti vita ingrata est, trepida est,
tota in futurum fertur. Quis hoc inquis dixit? Idem qui supra. Quam tu nunc vitam
dici existimas stultam? Babeti Ysionis? Non ita est. Nostra dicitur, quos ceca cupi-
ditas in nocitura certe numquam satiatura precipitat; quibus si quid satis esse
posset, fuisset; qui non cogitamus quam iocundum sit nihil poscere, quam magnificum
sit plenum esse nec ex fortuna pendere. Subinde itaque, Lucili, quam multa
sis consecutus recordare. Cum aspexeris quot te antecedant, cogita quot sequantur.
Si vis gratus esse adversus deos et adversus vitam tuam, cogita quam multos
antecesseris. Quid tibi cum ceteris? Te ipse antecessisti. Finem constitue quem

tam sitire non possis. Quid si velis. discedat aliquis ista insidiosa bona et
speratibus meliora quam assecutis. Et quid in illis esset solidi aliquando implerent.
Nunc haurientium sitim concitant. Eripiantur speciosi apparatus et quod futuri temporis
incerta sors volvit. Quare potius a fortuna impetrem ut det. quam a me non
petam. Quare autem petam oblitus fragilitatis humane. Congeram in quid laborem. Ecce
hic dies ultimus. ut non sit prope ab ultimo est. Epistola xvi. Qualiter ad bonam
vitam veniens in philosophie robore solidetur. Et quod qui ad naturam vivit numquam
pauper. Qui ad opinionem numquam dives erit. Et de effectu philosophie cuius consilium

Liquere hoc tibi Lucili scio neminem posse beate vivere. Omnibus valet. Rubrica.
vivere. ne tollerabiliter quidem sine sapientie studio et beatam vitam perfecta sa-
pientia effici. Ceterum non tollerabile quidem sine ipsa inchoari. Sed hoc quod liquet
firmandum et altius cotidiana meditatione figendum est. Plus operis est in eo
ut proposita custodias quam ut honesta proponas. Perseverandum est et assiduo stu-
dio robur addendum donec bona mens sit. quod bona voluntas est. Itaque tibi apud
me pluribus verbis aut affirmatione non tam longis. Intelligo te multum profecisse.
Que scribis unde veniant scio. non sunt ficta nec colorata. Dicam tamen quid sentiam.
iam de te spem habeo. nondum fiduciam. Tu quoque idem facias volo. Non est quod tibi
cito et facile credas. Excute te et varie scrutare et observa. Illud ante omnia vide
utrum in philosophia an in ipsa vita profeceris. Non est philosophia populare artificium nec ostenta-
tionem paratum. Non in verbis sed in rebus est. Nec in hoc adhibetur ut cum aliqua oble-
ctatione consumatur dies. ut demat otio nauseam. Animum format et fabricat.
vitam disponit. actiones regit. agenda et omittenda demonstrat. Sedet ad gu-
bernaculum et per ancipitia fluctuantium dirigit cursum. Sine hac nemo securus est.
Innumerabilia accidunt singulis horis que consilium exigunt quod ab hac petendum
est. Dicet aliquis. Quid prodest philosophia si fatum est. quid prodest si deus rector est.
quid prodest si casus imperat. Nam et mutari certa non possunt et nichil preparari potest ad-
versus incerta. Sed aut consilium meum deus occupavit. decrevitque quid facerem.
aut consilio meo nil fortuna permittit. Quicquid est ex his Lucili. vel si omnia hec
sunt. philosophandum est. Sive nos inexorabili lege fata constringunt. sive arbiter
deus universi cuncta disposuit. sive casus res humanas sine ordine impellit et
iactat. philosophia nos tueri debet. Hec adhortabitur ut deo libenter pareamus. ut for-
tune contumaciter resistamus. Hec docebit ut deum sequaris. feras casum. Sed non est
nunc in hac disputatione transeundum. Quid sit iuris nostri si providentia imperio est.
aut si fatorum series illigatos trahit. aut si repentina ac subita dominantur.
Illo nunc revertor ut te moneam et exhorter ne patiaris animi tui impetum
delabi et refrigescere. Contine illum et constitue. ut habitus animi fiat. quod est
impetus. Iam ab initio si bene te novi circumspicies quid hec epistola munu-
sculi attulerit. Excute illam et invenies. Non est quod mireris animi mei. Adhuc

de alieno liberalis sum. Quare autem alienum dixi? Quicquid bene dictum est ab
ullo meum est. Istud quoque quod ab Epicuro dictum est: Si ad naturam vives numquam
eris pauper. Exiguum natura desiderat, opinio immensum. Congeratur in te quicquid
multi locupletes desiderant ultra privatum pecunie modum fortuna te provehat,
auro tegat, purpura vestiat, et ad hoc deliciarum opumque magnitudo perducat
ut terram marmoribus abscondas, et non tantum habere tibi liceat sed calcare divici-
as. Accedant statue et picture et quicquid ars ulla luxurie elaboravit: maiora
cupere ab hiis disces. Naturalia desideria finita sunt. Ex falsa opinione nascentia (desideria)
ubi desinant non habent. Nullus enim terminus falso est. Via eunti aliquid extremum est,
error immensus est. Retrahe ergo te a vanis, et cum voles scire quod petes, utrum natu-
ralem habeat an cecam cupiditatem, considera si possit alicubi consistere; si longe
tibi progresso semper aliquid longius restat, scito id naturale non esse. Vale. Epistola xvii. Quod
ad philosophiam tendenti paupertas expediat et quod propositis omnibus philosophia sequenda sit.

Proice omnia ista. Comendat enim paupertatem quia pauci indigent natura bene instituta.
si sapis, ymmo ut sapias, et ad bonam mentem magno cursu ac totis
viribus tende. Si quid est quo teneris, aut expedi aut incide. Moratur inquis me
res familiaris. Sic illam disponere volo ut sufficere mihi agenti possit, ne aut
paupertas mihi oneri sit aut ego alicui. Cum hoc dicis, non videris vim ac po-
tentiam eius de quo cogitas boni nosse. Et summam quidem rei non pervides,
quantum philosophia possit. Partes autem nondum satis subtiliter dispicis, nondum scis quantum
ubique nos adiuvet, quemadmodum in maximis, ut Ciceronis utar verbo, opituletur,
in minimum descendat. Mihi crede, advoca illam in consilium: suadebit tibi ne ad calculos
sedeas. Nempe hoc queris et hoc ista dilatione vis consequi, ne tibi paupertas
timenda sit. Quid si appetenda sit? Multis ad philosophandum obstitere divicie. Paup-
ertas expedita est, secura est. Cum classicum cecinit, scit non se peti. Cum aliquo
conclamatum est, quo exeat, non quid efferat querit. Aut si navigandum est,
non strepunt portus nec unius comitatu inquietantur litora. Non circumstat illum
turba servorum, ad quos pascendos transmarinarum regionum est optanda ferti-
litas. Facile est pascere paucos ventres et bene institutos et nihil aliud desi-
derantes quam impleri. Parvo fames constat, magno fastidium. Paupertas
contenta est desideriis instantibus satisfacere. Quid est ergo quare hanc recuses contu-
bernalem, cuius mores sanus dives imitatur? Si vis vacare animo, aut pauper
sis aut pauperi similis. Non potest studium salutare fieri sine frugalitatis cura; frugalitas autem
paupertas voluntaria est. Tolle itaque istas excusationes: nondum quantum
sat est non dum habeo; si ad illam summam pervenero, tunc me totum philosophie dabo.
Ad quam nihil prius quam hoc parandum est quod tu differs et post cetera paras. Ab hoc in-
cipiendum est. Parare inquis unde vivam volo. Simul et parare disce. Si quid te
vetat bene vivere, bene mori non vetat. Non est quod nos paupertas a philosophia
revocet, ne egestas quidem. Tolleranda est enim ad hoc properantibus vel fames quam

tollerantem quidam in obsidionibus. Et quid aliud erat illis pacis premium
quam in arbitrium non cadere victoris. Quanto huius maius est quod promittitur perpetua
libertas. Nullius nec hominis nec dei timor. Et quidem vel esurienti ad ista ve-
niendum est. Pressi sunt exercitus inopiam rerum omnium, vixerunt herbarum radicibus
et dictu fedis tulerunt famem. Hec omnia passi sunt pro regno, quod magis mireris,
alieno. Dubitabit aliquis ferre paupertatem ut animum furoribus liberet. Non ergo
plus acquirendum. Licet ad philosophiam etiam sine viatico pervenire. Ita est. Cum omnia
habueris, tunc habere et sapientiam voles. Hec erit ultimum vite instrumentum et ut
ita dicam additamentum. Tu vero sive aliquid habes iam philosophare. Unde enim scis an iam
nimis habeas sive nihil. Hoc prius quere quam quicquam. At necessaria deerunt. Primum deesse
non poterunt quia natura minimum petit. Nature autem se sapiens accommodat. Quod si
necessitates ultime inciderint, iam dudum exibit e vita et molestus sibi esse desinet.
Si vero exiguum fuerit et angustum quo possit vita produci, id boni consulet
nec ultra necessaria sollicitus aut anxius ventri et scapulis suis reddet. Comparati-
ones divitum concursationesque ad divitias euntium securus letusque ridebit
ac dicet: Quid in longum ipse te differs? Expectabis nec fenoris questum aut
ex merce compendium aut tabulas divitis senis. Et cum fieri posses statim dives.
Representat opes sapientia quas cuicumque fecit supervacuas dedit. Hec ad alios pertinent.
Tu locupletibus propior es. Seculum muta: nimis habes. Idem est autem omni seculo quod
sat est. Poteram hoc loco epistolam claudere nisi te male instituissem. Reges
Parthos non potest quisquam salutare sine munere: tibi vale dicere non licet gratis.
Quid istic? Ab Epicuro mutuum sumam. Multis parasse divitias non finis
miseriarum fuit sed mutatio. Nec hoc miror. Non est enim in rebus vitium sed in ipso
animo. Illud quod paupertatem nobis gravem fecerat et divitias graves fecit. Quem-
admodum nihil refert utrum egrum in ligneo lecto an in aureo colloces, quocumque
illum transtuleris morbum suum secum transfert, sic nihil refert utrum animus eger
in divitiis an in paupertate ponatur. Malum suum illum sequitur. Vale. Epistola xviii.

Ut sine luxuria dies festi agantur. Et de paupertate ultro petenda. Et quod

December est mensis cum maxime civitas modica ira gignit insaniam
desudat. Ius luxurie publice datum est. Ingenti apparatu sonant omnia
tamquam quicquam inter Saturnalia intersit et dies rerum agendarum. Adeo nihil interest
ut non videatur michi errasse qui dixit olim mensem decembrem fuisse nunc annum.
Si te hic haberem libenter tecum conferrem quid existimares esse faciendum, utrum
nichil ex cotidiana consuetudine movendum an ne dissidere videremur cum
publicis moribus et hilarius cenandum et exuenda toga. Nam quod fieri nisi in tu-
multu et tristi tempore civitatis non solebat, voluptatis causa ac festorum dierum
vestem mutavimus. Si te bene novi, arbitri partibus functus nec per omnia nos
similes esse pilleate turbe voluisses nec per omnia dissimiles. Nisi forte his ma-
xime diebus animo imperandum est ut tunc voluptatibus solus abstineat cum in illas omnis

turba procubuit. Certissimum argumentum firmitatis sue capit si ad blan-
da et in luxuriam trahentia nec it nec adducitur. Hoc multo fortius est ebrio
ac vomitante populo siccum ac sobrium esse. Illud temperantius non excerpere se
nec insigniri nec misceri omnibus et eadem sed non eodem modo facere. Licet enim
sine luxuria agere festum diem. Ceterum adeo michi placet temptare ani-
mi tui firmitatem ut ex precepto magnorum virorum tibi quoque precipiam ut interponas
aliquot dies quibus contentus minimo ac vilissimo cibo dura atque horrida ve-
ste dicas tibi hoc est quod timebatur. In ipsa securitate animus ad difficilia se preparet
et contra iniurias fortune inter beneficia firmetur. Miles in media pace
decurrit sine ullo hoste vallum iacit et supervacuo labore lassatur ut suf- lassat
ficere necessario possit. Quem in ipsa re trepidare nolueris ante rem exerceas.
Hoc secuti sunt qui omnibus mensibus paupertatem imitati prope ad inopiam ac-
cesserunt ne umquam expavescerent quod sepe didicissent. Non est nunc quod existimes
me dicere Admoneas cellas et pauperum cenas et quicquid aliud est per quod lu-
xuria divitias tedio ludit. Grabatus ille (al. securus) verus sit et sagum et panis
durus ac sordidus. Hoc triduo et quatriduo fer interdum pluribus diebus
ut non lusus sit sed experimentum. Tunc michi crede Lucili exultabis dipon-
dio satur et intelliges ad saturitatem non opus esse fortuna. Hoc enim quod ne-
cessitati sat est dat et irata. Non est tamen quare tu multum tibi facere videaris. Facies enim
quod multa milia servorum multa milia pauperum faciunt. Illo nomine te
suspice quod facies non coactus quod tam facile erit tibi pati semper quam aliquando
experiri. Exerceamur ad paulula et ne imparatos fortuna deprehendat fiat nobis
paupertas familiaris. Securius divites erimus si sciemus quam non sit grave
pauperes esse. Certos habebat dies ille magister voluptatis Epicurus quibus
maligne famem extingueret visurus an aliquid deesset ex plena et consumma-
ta voluptate vel quantum deesset et an dignum quod quis magno labore pensaret.
Hoc certe in hiis epistulis ait quas scripsit Carino magistratu ad Polienum.
Et quidem gloriatur non toto asse pasci Metrodorum qui nondum tantum profecerit
toto. In hoc tu victu saturitatem putas esse et voluptas est. Voluptas
autem non illa levis et fugax et subinde reficienda sed stabilis et certa. Non
enim horrida res est aqua et polenta aut frustum ordeacei panis sed summa vo-
luptas est posse capere ex hiis voluptatem et ad id se deduxisse quod eripere
nulla fortune iniquitas possit. Liberaliora sunt alimenta carceris. Sepositos
ad capitale supplicium non tam anguste qui (al. occisurus) occisurus est pascit. Quanta
est animi magnitudo ad id sua sponte descendere quod ne ad extrema
quidem decretis timendum sit. Hoc est preoccupare tela fortune. Incipe ergo mi
Lucili sequi horum consuetudinem et aliquos dies destina quibus secedas
a tuis rebus minimoque te facias familiarem. Incipe cum paupertate habere
virgil. commercium. Aude hospes contempnere opes et te quoque dignum finge deo. Nemo

alium

alius e̅ deo dign9 q̄ qui opes cōtēpsit · quarum possessionem tibi nō īdico · sz effic̄e volo ut illas intrepide possideas · qd' vno cōsequeris mō si te ꝫ sine illis bt̄e victurū psuaseris tibi · si illas tanq̄ exituras sp̄ aspexeris · Sz iam incipiam9 ep̄lam cōplicare · Prius inqt redde qd' debes · Delegabo te ad Epycurū · ab illo fiet numeracio · Immodica ira gignit insaniam · hoc q̄ verū sit nat̄e e̅ scias · cū habueris ꝫ ſuū ꝫ inimicū · In omēs psonas hic exardescit affect9 · tā ex amore nascit' q̄ ex odio · Non min9 int' seria q̄ int' lusus ꝫ iocos · Nec int'est ex q̄ magna cā nascat' · sed in qualez pueniat aīm · Sicut ignē nō refert q̄ magn9 sit sz q° incidat · Naz etiā maximū solida nō receperūt · Rursus arida ꝫ corripi facilia · scintillaz q̄ꝫ fovet usq̄ ī incēdiū · Ita e̅ mi lucili · Ingētis ire exitus furor e̅ · Et ideo ira vitāda e̅ · nō moderacōis cā sz sanitat' (al' salutis) · Va.

Ep̄la · xix · De secessu in ociū · ꝫ de p̄plexitate catenatū se · ꝫ cupiditate vitanda · Et de cena cū amicis habēda · ꝫ decore diviciū q̄ in gerendis i prudēt' falluntur · R.

Exulto quociens ep̄las tuas accipio · Implent enim me bona spe · ꝫ iaz nō pmittūt de te sz spondent · Ita fac oro atq; obsecro · Quid enim habeo melius q̄ amicū rogem q̄ q̄ p ipso rogaturus sim · Si potes subduc te istis occupacōib9 (al' congregacionibus) · si min9 eripe · Satis multū tēpis sparsim9 · Incipiam9 ī senectute vasa colligere · Nunq̄d invidiosum est · In freto vixim9 · moriamur ī portu · Neq; ego suaserim tibi nomē ex ocio petere · qd' nec iactare debes nec abscondere · Nunq̄ enī usq; eo te abigam generis humani furore dānato · ut latebraz tibi aliquā parare ꝫ oblivionē velim · Id age ut ociū tuū nō emineat sz appareat · Deinde videbunt de istis quibus integra sunt et prima cōsilia · an velit p obscurū vitā trāsmittere · Tibi liberū nō e̅ · In mediū te ptulit ingenii vigor · scriptorū elegancie · tam clare et nobiles amicicie · tam noticia te invasit · ut licz in extremā mergaris ac penit9 recōdaris tn̄ priora te mōstrabūt · Tenebras hr̄e nō potes · Sequit' multū pristine lucis in illaz · q̄cūq; fugeris · Quietē potes vendicare · sine ullius odio sine desiderio aut morsu animi tui · Quid enim relinques qd' invitus relictū a te posses cogitare · Clientes quos nemo tēpum sequit' · sz aliquid ex te · Olim amicicia petebatur nunc preda · Mutabunt testamenta destituti senes · migrabit ad aliud limē salutator · Non pt paruo res magna constare · Estima utrū te relinquere an aliq̄ ex tuis malis · Utinā quidez tibi senescere cōtigisset intra natalium tuorū modū · nec te ī altum fortuna misisset · Tulit te longe a cōspectu vite salubris rapida felicitatis · puincia ꝫ procuracio ꝫ q̄cq̄ ab istis pmittit' · Maiora deinde te officia excipient · ꝫ ex aliis alia · Quis exitus erit · Quid expectas · donec desinas habere qd' cupias · Nunq̄ erit tēpus · Talem dicim9 esse seriem causaz ex quib9 nectitur fatum · talez ex cupiditatū

Altera ex fine altius nascitur. In eam demissus es vitam que numquam tibi ter-
minum miseriarum ac servitutis ipsa factura sit. Subduc cervicem iugo tritam;
semel illam incidi (vel nunc) quam semper premi satius est. Si te ad privata retuleris
minora erunt omnia, sed affatim implebunt. At nunc plurima et undique inge-
sta non saciant. Utrum autem mavis ex inopia saturitatem an in copia fa-
mem? Et avida felicitas est et aliene aviditati exposita. Quamdiu tibi satis
michil fuerit, ipse aliis non eris. Quomodo exibo? Utcumque. Cogita quam
multa temere pro pecunia, quam multa laboriose pro honore temptaveris. Aliquid et
pro otio audendum est, aut in ista sollicitudine procurationum et deinde urba-
norum officiorum senescendum in tumultu ac semper novis fluctibus quos effugere
nulla modestia, nulla vite quiete contingit. Quid enim ad te pertinet an tu
quiescere velis? Fortuna tua non vult. Quid si illi etiam nunc permiseris crescere?
Quantum ad successum accesserit, accedit et metus. Volo tibi hoc loco refer-
re dictum Mecenatis vera in ipso eculeo edocuit: Ipsa enim altitudo attonat
summa. Si queras in quo libro dixerit: in eo qui Prometheus inscribitur. Hoc voluit
dicere: attonita habet summa. Est ergo tanta ulla potentia ut sit tibi tam ebrius
sermo? Ingeniosus ille vir fuit, magnum exemplum romane eloquentie da-
turus (i. erat), nisi illum enervasset felicitas, immo castrasset. Hic te exitus manet
nisi iam contrahis vela, nisi quod ille sero voluit terram (vel eloquentie) leges. Poteram
tecum hac Mecenatis sententia parem facere rationem, sed movebis mihi contro-
versiam, si te novi, nec voles quod debeo in asperum et improbum accipere. Ut se
res habet, ab Epicuro versura facienda est. Ante inquit circumspiciendum est
cum quibus edas et bibas quam quid edas et bibas. Nam sine amico visce-
ratio leonis ac lupi vita est. Hoc non continget tibi nisi secesseris. Alio-
quin habebis convivas quos ex turba salutantium comendator digesserit. Er-
rat autem qui amicum in atrio querit, in convivio probat. Nullum habet maius
malum occupatus homo et bonis suis obsessus quam quod amicos sibi putat quibus
ipse non est, quod beneficia sua efficacia iudicat ad conciliandos animos, cum
quidam quo plus debent magis oderint. Leve es alienum debitorem facit,
gravius inimicum. Quid ergo? Beneficia non parant amicitias? Parant, si accipien-
tes liceat eligere, si collata non sparsa sunt. Itaque dum incipis esse mentis
tue, interim hoc consilio sapientium utere, ut magis ad rem existimes
pertinere quis quam quid acceperit. Vale. Epistola xx. De concordia doctrine
cum vita et de inequalitate vite cavenda et de paupertatis beneficio et
quod magnus est qui in divitiis pauper est, et securior caret divitiis etc.

Si vales et te dignum putas qui aliquando fias tuus, gaudeo. Mea
enim gloria erit, si te istinc ubi sine spe exeundi fluctuaris extraxero.
Illud autem, mi Lucili, te rogo atque hortor, ut philosophiam in precordia yma
demittas et experimentum profectus tui capias non oratione nec scripto, sed ani-

al' nomenclator qui nominat homines ad prandium

infirmitate et cupiditatum diminutione verba rebus proba. Aliud propositum
est declamantibus et assensionem coronae captantibus, aliud his qui iuvenum et
otiosorum aures disputatione varia et volubili detinent. Facere docet phi-
losophia non dicere. Et hoc exigit ut ad legem suam quisque vivat, ne ora-
tioni vita dissentiat, ut ipsa inter se vita unius sine actionum omnium
dissensione coloris sit. Maximum hoc est et officium sapientiae et indicium, ut
verbis opera concordent, ut ipse ubique par sibi idemque sit. Quis hoc praestabit?
Pauci: aliqui tamen. Est difficile hoc. Nec hoc dico sapientem semper uno i-
turum gradu, sed una via. Observa itaque numquid vestis tua domusque disse-
ntiant, numquid in te liberalis sis, in tuos sordidus, numquid cenes frugaliter, aedi-
fices luxuriose. Unam semel ad quam vivas regulam prende et ad hanc
omnem vitam tuam exaequa. Quidam se domi contrahunt, dilatant foras et exten-
dunt. Vitium est haec diversitas et signum vacillantis animi ac nondum habentis teno-
rem suum. Etiam nunc dicam unde sit ista inconstantia et dissimilitudo rerum consiliorumque:
nemo proponit sibi quid velit, nec si proposuit perseverat in eo, sed transilit. Nec tantum
mutat sed redit et in ea quae deseruit ac damnavit revolvitur. Itaque ut re-
linquam diffinitiones sapientiae veteres et totum complectar humanae vitae modum, hoc possum
contentus esse: quid est sapientia? semper idem velle atque idem nolle. Licet illam exceptiunculam
non addicias, ut rectum sit quod velis. Non potest enim cuiquam semper idem placere nisi rectum.
Nesciunt ergo homines quid velint nisi illo momento quo volunt. In totum nulli
velle aut nolle decretum est. Variatur cotidie iudicium et in contrarium vertitur ac plerisque
agitur vita per lusum. Preme ergo quod coepisti et fortasse perduceris aut ad summum aut
eo quod summum nondum esse solus intelligas. Aliud fiet inquis huic turbae famili-
arium sine re familiari? Turba ista cum a te pasci desierit, ipsa se pascet,
aut quod tu beneficio tuo non potes scire, paupertate scies. Illa veros certosque
amicos retinebit, discedet quisquis non te sed aliud sequebatur. Non est autem vel
ob hoc unum amanda paupertas, quia a quibus ameris ostendet? O quando ille veniet
dies quo nemo in honorem tuum mentietur! Huc ergo cogitationes tuae tendant,
hoc cura, hoc opta, omnia alia vota deo remissurus, ut contentus sis temetipso
et ex te nascentibus bonis. Quae potest esse felicitas propior? Redige te ad parva
ex quibus cadere non possis. Idque ut libentius facias, ad hoc pertinebit tributum
epistulae huius quod statim conferam. Invideas licet, etiam nunc libenter pro me depe-
det Epicurus. Magnificentior mihi crede sermo tuus in grabato videbitur
et in panno. Non enim dicentur tantum verba sed probabuntur. Ego certe aliter audio
quae dicat Demetrius noster cum illum vidi nudum, quanto minus quam in stramentis iacentem?
Non praeceptor veri sed testis est. Aliud ergo non licet divitias in si-
nu positas contemnere? Quidni liceat? Ille magni animi est qui illas
circumfusas sibi multum diuque miratus quod ad se venerint ridet suasque audit

magis ex quo sentit. Multum est non corrumpi divitiarum contubernio. Ma-
gnus est ille qui in divitiis pauper est. Nescio inquis quomodo iste paupertatem
laturus sit, si in illam inciderit. Nec scio ego Epicure, an gelus si iste pau-
per contempturus sit divicias si in illas inciderit. Itaque in utroque mens exti-
manda est, inspiciendumque an ille paupertati indulgeat, an hic diviciis
non indulgeat. Alioquin leve argumentum est bone voluntatis grabattus aut
pannus, nisi apparuerit aliquem illa non necessitate pati sed malle. Ceterum magne
indolis est ad ista non properare tamquam meliora sed preparari tamquam ad facilia. Et
sunt Lucili facilia. Cum vero multum ante meditatus accesseris, iocunda quoque. Inest
enim illis sine qua nichil est iocundum, securitas. Necessarium ergo iudico id quod tibi scri-
psi magnos viros sepe fecisse. Aliquot dies interponere quibus nos ymagi-
naria paupertate exerceamus ad veram. Quod eo magis faciendum est quod deliciis
permaduimus et omnia dura ac difficilia iudicamus. Potius excitandus est e so-
mno et vellicandus est animus admonendusque naturam nobis minimum constituisse. Nemo
nascitur dives. Quisquis exit in lucem iussus est lacte et panno esse contentus.
Ab hiis iniciis nos regna non capiunt. Vale. Epistula xxi. Quod tendentem ad philosophiam
impedit humane felicitatis falsa extimatio. Et quod solum studiosum ingenium facit hominem
clarum. Et quod in toto eo quod habere cupimus cupiditatibus detrahendum est.

Cum istis negocium tibi esse iudicas de quibus scripseras. Maximum
negocium tecum habes. Tu tibi molestus es. Quid velis nescis. Melius
probas honesta quam sequeris. Vides ubi sit posita felicitas, sed ad illam
pervenire non audes. Quid sit quod te impediat, quia parum ipse dispicis, dicam.
Magna esse hec existimas que relicturus es, et cum proposuisti tibi illam securitatem ad
quam transiturus es, retinet te huius vite a qua recessurus es fulgor, tamquam in
sordida et obscura casurum. Erras Lucili. Ex hac vita ad illam ascenditur.
Quod interest inter splendorem et lucem, cum hec certam originem habeat ac suam,
hoc inter hanc vitam et illam. Hec fulgore extrinsecus veniente percussa est,
crassam statim illi umbram faciet quisquis obstiterit. Illa vero suo lumine illu-
stris est. Studia tua te clarum et nobilem efficient. Exemplum Epicuri referam.
Cum Ydomeneo scriberet et illum a vita speciosa ad fidelem stabilemque gloriam
revocaret, regie tunc potentie ministrum et magna tractantem. Si gloria inquit
tangeris, notiorem te epistole mee facient quam omnia ista que colis et propter que
coleris. Numquid ergo mentitus est? Quis Ydomenea nosset nisi Epicurus litteris suis
illum incidisset? Omnes illos megiatus et satrapas et regem ipsum ex quo Ydo-
menei titulus petebatur oblivio alta suppressit. Nomen Attici perire Ciceronis
epistole non sinunt. Nichil illi profuisset gener Agrippa et Tyberius progener et
Drusus Cesaris pronepos. Inter tam magna nomina taceretur, nisi Cicero illum ap-
plicuisset. Profunda super nos altitudo temporis superveniet. Pauca ingenia caput
exserent, et in idem quandoque silentium abitura oblivioni resistent ac se diu vindi-

experent

cadebat. Quod Epicurus amico suo potuit promittere, hoc tibi promitto, Lucili.
Habebo aput posteros gratiam, possum mecum duratura nomina educere. Ver- viii
gilius noster duobus memoriam eternam promisit et prestat: Fortunati ambo si quid
mea carmina possunt, Nulla dies umquam memori vos eximet evo, Dum domus
Enee et Capitoli immobile saxum Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.
Quoscumque in medium fortuna protulit, quicumque membra ac partes aliene potentie
fuerunt, horum gratia viguit, domus frequentata est dum ipsi steterunt; post ipsos
cito memoria defecit. Ingeniorum crescit dignatio, nec ipsis tantum habetur, sed
quicquid illorum memorie adhesit excipitur. Ne gratis Ydomeneus in epistulam 3. pars
meam venerit, ipse eam de suo redimet. Ad hunc Epicurus illam nobilem sententiam
scripsit qua hortatur ut Pythoclea locupletem non publica nec ancipiti via faci-
at. Si vis inquit Pythoclea divitem facere, non pecunie adiciendum sed cupiditati
detrahendum est. Et apertior ista sententia est quam interpretanda sit, et disertior quam ut
adiuvanda. Hoc unum te admoneo, ne istud tantum existimes de divitiis dictum;
quocumque transtuleris, idem poterit. Si vis Pythoclea honestum facere, non ho-
noribus adiciendum sed cupiditatibus detrahendum. Si vis Pythoclea esse in perpetua vo-
luptate, non voluptatibus adiciendum est sed cupiditatibus detrahendum. Si vis Pythoclea
senem facere et implere vitam, non annis adiciendum est sed cupiditatibus detrahendum. Has
voces non est quod Epicuri esse iudices, publice sunt. Quod in senatu fieri solet faciendum
ego in philosophia existimo: cum censuit aliquis quod ex parte mihi placeat, iubeo illum di-
videre sententiam et sequor. Quo libentius Epicuri dicta commemoro egregia,
ut isti qui ad illa confugiunt spe mala inducti, qui velamenta ipsa se suorum
vitiorum habituros existimant, probent quocumque ierint honeste esse vivendum. Cum au-
dierit ista, adierit istos hortulos et inscriptum hortulis: Hospes hic bene
manebis, hic summum bonum voluptas est, paratus erit istius domicilii custos
hospitalis humanus et te polenta excipiet et aquam quoque large ministrabit et dicet
hoc: Quid bene acceptus es? Non irritant inquit hi hortuli famem sed extinguunt,
nec maiorem ipsis potionibus sitim faciunt sed naturali et gratuito remedio se-
dant. In hac voluptate consenui. De his tecum desideriis loquor que conso-
lationem non recipiunt, quibus dandum est aliquid ut desinant. Nam de illis extraordina-
riis, que licet differre licet castigare et opprimere, hoc unum commune faciam: i. non necessarium quia sine illo sustentari potest
Ista voluptas naturalis est non necessaria. Huic nichil debes; si quid impendis (i. tribuis) vo- 2. [illegible] venter non audit verba libera
luntarium est. Venter (i. famelicus) precepta non audit; poscit, appellat. Non est tamen molestus credi-
tor: parvo dimittitur, si modo das illi quod debes, non quod potes. Vale. Epistola xxii.

Quod occupationes consilio relinquende sunt et non precipitanter fugiende. Et de va-

Iam intelligis na querela occupatorum. Et quod peiores moriuntur quam nascuntur.
educendum esse te ex istis occupationibus speciosis et malis; sed quo id mo-
do possis queris. Quedam non nisi a presente monentur. Non potest medicus p

Locus Rome i quo gladiatores pugnabant

Captabis tibi a balnei tempus eligere. Arena tangenda est. Vetus prouerbium est
gladiatorem in arena capere consilium. Aliquid aduersarii vultus. aliquid ma
nus mota. aliquid ipsa inclinatio corporis intuentem monet. quid sit solet
quid optari in comune et mandari potest et scribi. Tale consilium non tantum absentibus
sed etiam posteris datur. Illud autem quando fieri debeat et quemadmodum. ex lon
ginquo nemo suadebit. cum rebus ipsis deliberandum est. Non tantum presentis sed vigi
lantis est occasione obseruare properantem. Itaque hanc circumspice. hanc si vi
deris prende. et toto impetu totis viribus id age ut te istis officiis
exuas. Et quidem quam sententiam feram attende. Censeo aut ex ista vita
tibi aut e vita exeundum est. Sed illud idem existimo leni eundum via quod
male implicuisti soluas potius quam abrumpas. dummodo si alia soluendi ratio
non erit ut abrumpas. Nemo tam timidus est ut malit semper pendere quam semel
cadere. Interim quod primum est impedire te noli. contentus esto negociis in que
descendisti. vel quod videri mauis incidisti. Non est quod ad ulteriora nitaris vt
perdas excusationem et appareat te non incidisse. Ista enim que dici solet falsa
sunt non potui aliter quid si nollem necesse erat. Nulli necesse est felicitatem cursu sequi.
Est aliquid et si non repugnare subsistere nec instare fortune ferenti. Numquid
offenderis si in consilium non venio tantum sed aduoco et quidem prudentiores quam
ipse sum. ad quos soleo referre si quid delibero. Epicuri epistolam ad hanc
rem pertinentem lege. ydomeneo quam scribit. quem rogat. ut quantum potest fugiat
et properet. antequam aliqua vis maior interueniat. et auferat libertatem recedendi.
Idem tamen subicit nihil esse temptandum nisi cum apte poterit tempestiueque temptari.
Sed cum illud tempus captatum diu venerit. exiliendum ait. Dormitare de fuga
cogitantem vetat. et sperat salutarem etiam ex difficillimis exitum. si nec prope
remus ante tempus. nec cessemus in tempore. Puto nunc et stoycam sententiam queris.
Non est quod quisquam illos apud te temeritatis infamet. cautiores quam fortio
res sunt. Expectas forsitan ut tibi hec dicant. Turpe est cedere oneri. luctare
cum officio quod semel recepisti. Non est vir fortis ac strenuus qui laborem
fugit. Verum est nisi crescit illi animus ipsa rerum difficultate. Dicetur tibi ista si ope
pretium habebit perseuerantia. si nihil indignum bono viro faciendum pati
endumue erit. Alioquin sordido se et contumelioso labore non conteret. nec in
negociis erit. Negocium tum nec illud quidem quod existimas cum facturum tu fa
ciet ut ambiciosis rebus implicitum semper estus ferat. Sed cum uiderit
grauia in quibus voluptatum incerta ancipitia referentem pedem non vertet
terga sed sensim recedet in tutum. Facile est autem mi lucili occupationes
euadere si occupationum pretia contempseris. Illa sunt que nos morantur
et detinent. Illud ergo tam magnas spes relinquam. ab ipsa messe discedam. nudum erit latus. incomitata lectica. atrium vacuum. Ab hiis ergo
inuiti homines recedunt. et mercedem miseriarum amant. ipsas execrantur. Sic

de ambitione quod de amica queritur. Idem si verum affectum orationis inspicias non oderunt sed litigant. Excute istos qui que cupiere deplorant et de earum rerum loquuntur fuga quibus carere non possunt. Videbis voluntariam esse illis in eo moram quod egre ferre ipsos et miserie loquuntur. Ita est mi Lucili paucos servitus plures servitutem tenent. Sed si deponere illam in animo est et libertas bona fide placuit. In hoc autem unde advocationem petis ut sine perpetua sollicitudine id tibi facere contingat. Quid ni te tota cohors stoicorum probatura sit. Omnes Zenones et Chrisippi moderata et honesta et tua suadebunt. Sed si propter hoc tergiversaberis ut circumaspicias quantum feras tecum et quam magna pecunia instruas ocium numquam exitum invenies. Nemo cum sarcinis enatat. Emergere ad meliorem vitam propiciis diis sed non sic quomodo isti propicii sunt quibus bono ac benigno vultu mala magnifica tribuerunt ad hoc unum excusati quod ista que urunt que excruciant optantibus data sunt.

Iam imprimebam epistole signum resolvenda est ut cum sollempni ad te munusculo veniat et aliquam magnificam vocem secum ferat et occurrit michi ecce nescio utrum verior atque eloquentior. Cuius inquis. Epycuri. Adhuc enim alienas sarcinas adoro. Nemo non ita exit e vita tamquam modo intraverit. Quemcumque vis occupa adolescentem senem medium invenies eque timidum mortis eque inscium vite. Nemo quicquam habet facti in futurum enim nostra distulimus. Nichil me magis in ista voce delectat quam quod exprobratur senibus infantia. Nemo inquit aliter quam quomodo natus est exit e vita. Falsum est. Peiores morimur quam nascimur. Nostrum istud non nature vicium est. Illa nobiscum queri debet et dicere. Quid hoc est. Sine cupiditatibus vos genui sine timoribus sine superstitione sine perfidia ceterisque pestibus. Quales intrastis [illegible] exite. Sapiens si quis tam securus moritur quam nascitur. Nunc vero trepidamus cum periculum accessit. Non animus nobis non color constat. Lacrime nichil profuture cadunt. Quid est turpius quam in ipso limine securitatis esse sollicitum. Causa autem hec est quod inanes omnium bonorum sumus vite desiderio laboramus. Non enim apud nos pars eius ulla subsedit transmissa est et effluxit. Nemo quam bene vivat sed quam diu curat cum omnibus possit contingere ut bene vivant ut diu nulli. Vale.

Epistola xxiij · de stolido et inani gaudio et de malo vite principio. R.

Putas me tibi scripturum quam humane nobiscum hyems egerat que et remissa fuit et brevis quam malignum ver sit quam preposterum frigus et alias ineptias verba querentium. Ego vero aliquid quod michi et tibi prodesse possit scribam. Quid autem hoc erit nisi ut te exhorter ad bonam mentem. Huius fundamentum quod sit queris ne gaudeas vanis. Fundamentum hoc esse dixi culmen est. Ad summa pervenit qui scit quo gaudeat qui felicitatem suam in aliena potestate non posuit. Sollicitus est et incertus sui quem spes aliqua provocat licet ad manum sit licet non ex difficili petatur licet illum

al' prorit

nunquam speratum desperat. Hoc ante omnia fac mi Lucili: disce gaudere. Existi-
mas me nunc detrahere tibi multas voluptates qui fortuita summoveo qui
spes dulcissima oblectamenta devitanda existimo? Immo contra. Nolo tibi unquam deesse
leticiam. Volo illam tibi domi nasci. Nascitur si modo intra teipsum fit. Cetere
hilaritates non implent pectus, frontem remittunt, leves sunt, nisi forte tu iu-
dicas illum gaudere qui ridet. Animus debet esse alacer et fidens et super omnia
erectus. Michi crede res severa est verum gaudium. An tu existimas quemquam
soluto vultu et ut isti delicati loquuntur hilariculo mortem contempnere, pau-
pertati domum aperire, voluptates tenere sub freno, meditari de dolorum patientia?
Hec qui apud se versat in magno gaudio est sed parum blando. In huius gaudii pos-
sessione esse te volo. Nunquam deficiet cum semel unde petatur inveneris. Levium
metallorum fructus in summo est. Illa opulentissima sunt quorum in alto latet ve-
na assidue plenius responsura fodienti. Hec quibus delectatur vulgus tenuem
habent ac superfusoriam voluptatem. Et quodcumque invecticium gaudium est fundamento
caret. Hoc de quo loquor ad quod te conor perducere solidum est et quod plus pate-
at introrsus. Fac oro te Lucili karissime quod unum te potest prestare felicem. Dissice
et conculca ista que extrinsecus splendent que tibi promittuntur ab alio. Ad verum
bonum specta. De tuo gaude. Quid est autem hoc? De tuo te ipso et tui opti-
ma parte. Corpusculum quoque et si nichil fieri sine illo potest, magis necessariam rem
crede quam magnam. Vanas suggerit voluptates breves penitendas.
ac nisi magna moderatione temperentur in contrarium abituras. Ita dico:
in precipiti voluptas ad dolorem vergit nisi modum teneat. Modum autem
tenere in eo difficile est quod bonum esse credideris. Veri boni aviditas tuta
est. Quid sit istud interrogas aut unde subeat? Dicam: ex bona conscientia,
ex honestis consiliis, ex rectis actionibus, ex contemptu fortuitorum, ex placido
vite et continuo tenore unam prementis viam. Nam illi qui ex aliis propositis
in alia transiliunt aut ne transiliunt quidem sed casu quodam transmittuntur, quomodo habere
quicquam certum mansurumve possunt suspensi et vagi? Pauci sunt qui consilio se su-
aque disponant. Ceteri eorum more que fluminibus innatant non eunt sed feruntur.
Ex quibus alia lenior unda detinuit ac mollius vexit, alia vehemen-
tior rapuit, alia proxime ripe cursu languescente deposuit, alia torrens impetus
deiecit in mare. Ideo constituendum est quid velimus et in eo perseverandum. Hic est
locus solvendi eris alieni. Possum enim vocem tibi Epicuri tui reddere et
hanc epistolam inchoare. Molestum est semper vitam inchoare. Aut si hoc modo magis
potest sensus exprimi: Male vivunt qui semper vivere incipiunt. Quare? inquis. De-
siderat enim explanationem ista vox. Quia semper illis imperfecta vita est. Non
potest autem stare paratus ad mortem qui modo incipit vivere. Id agendum est
ut satis vixerimus. Nemo hoc prestat qui orditur cum maxime vitam. Non
est quod existimes paucos esse hos. Propemodum omnes sunt. Quidam vero tunc in-
cipiunt vivere cum desinendum est. Si hoc iudicas mirum adiciam quod magis

animi tenus. Quidam ante desierunt viuere quam inciperent. Vale. Epistola xxiiii De
premeditatione futurorum periculorum et de ueteribus periculis ad proponendis et de no
Sollicitum te esse timenda morte et non esse insultu animi in ea inclinandi
scribis de iudicii euentu quod tibi furor inimici denunciat. existimas
me suasurum ut meliora tibi ipsi proponas et acquiescas spei blande. quid enim
necesse est mala accersere et satis cito patienda cum uenerint presumere. ac presens
tempus futuri metu perdere. est sine dubio stultum quia quandoque sis futurus miser esse
iam miserum. Sed ego alia te ad securitatem via ducam. Si vis omnem sollici-
tudinem exuere. quicquid vereris ne eueniat. euenturum utique propone. et quod-
cumque illud est malum tecum ipse metire ac timorem tuum taxa. intelliges profecto
aut non magnum aut non longum esse quod metuis. Nec diu exempla quibus confirmeris
colligenda sunt. omnis illa etas tulit. in quamcumque partem rerum uel ciuilium uel exter-
narum memoriam miseris occurrent tibi ingenia aut profectus aut impetus magni. Numquid
accidere tibi si damnaris potest durius quam ut mittaris in exilium aut ducaris in car-
cerem. Numquid ultra quicquam corpori timendum est quam ut uratur. quam ut pereat. Singula
ista constitue et contemptores eorum cita. qui non querendi sed eligendi sunt. Damnationem
suam Rutilius sic tulit tamquam nihil illi molestum aliud esset quam quod male iudi-
caretur. Exilium Metellus fortiter tulit. Rutilius etiam libenter. Alter ut rediret
rei publice prestitit. Alter reditum suum Sille negauit cui nihil tunc negabatur.
In carcere Socrates disputauit et exire cum essent qui promitterent fugam noluit.
Remansitque ut duarum rerum grauissimarum hominibus metum demeret mortis et carceris.
Mucius ignibus manum imposuit. Acerbum est uri. quanto acerbius si id te faci-
ente patiaris. Vides hominem non eruditum nec ullis preceptis contra mortem aut
dolorem subornatum. militari tantum robore instructum penas a se irriti conatus exige-
tem. Spectator destillantis in hostili foculo dextere stetit nec ante remouit
nudis ossibus fluentem manum quam ignis illi ab hoste subductus est. Facere aliquid
in illis castris felicius potuit nihil fortius. Vide quanto acrior sit ad occupan-
da pericula uirtus quam crudelitas ad irroganda. facilius Porsenna Mucio ignouit
quod uoluerat occidere quam sibi Mucius quod non occiderat. Decantate inquis
in omnibus scolis fabule iste sunt. iam mihi cum ad contemnendam mortem uentum fuerit
Catonem narrabis. Quidni ego narrem ultima illa nocte Platonis librum
legentem posito ad caput gladio. Duo hec in rebus extremis instrumenta prospexerat.
alterum ut uellet mori. alterum ut posset. Compositis ergo rebus utcumque componi fracte
atque ultime poterant. id agendum existimauit ne cui Catonem aut occidere liceret aut ser-
uare contingeret. Et stricto gladio quem usque in illum diem ab omni cede purum seruauerat.
nihil inquit egisti fortuna omnibus conatibus meis obstando. Non pro
mea adhuc sed pro patrie libertate pugnaui. nec agebam tanta pertinacia ut liber
sed ut inter liberos uiuerem. Nunc quoniam deplorate sunt res generis humani Cato de-
ducatur in tutum. Impressit deinde mortiferum corpori uulnus. quo obligato a me-
dicis cum minus sanguinis haberet minus uirium animi idem iam non tantum Cesari sed sibi

A memoriam

Et ipso ad animi formandum

nota de Catone

ritatis · nudas in uolnus manus egit · et generosum illum contemptoremque omnis potentie
spiritum non emisit sed eiecit. Non in hoc hec exempla congero ut ingenium exerceam
sed ut te aduersus id quod maxime terribile uidetur exhorter. Facilius autem exhor-
tabor si ostendero non tantum fortes viros hoc momentum efflande anime contempsisse.
Quosdam ad alia ignauos in hac re equasse animum fortissimorum. sicut illum Cn. Pom-
peii socerum Scipionem qui contrario in Affricam uento relatus cum teneri na-
uem suam uidisset ab hostibus ferro se transuerberauit. et querentibus ubi imperator
esset. Imperator inquit se bene habet. Vox hec illum parem maioribus fecit et fata-
lem Scipionibus in Affricam gloriam non est interrumpi passa. Multum fuit Cartha-
ginem uincere sed amplius mortem. Imperator inquit bene se habet. An aliter debebat
imperator. et quid Catonis morte non reduco te ad hystorias nec ex omnibus
seculis contemptores mortis qui sunt plurimi colligo. Respice ad hec nostra tempora de
quorum languore ac delicijs querimur. omnis ordinis homines suggerent omnis fortune
omnis etatis qui mala sua morte preciserunt. Michi crede Lucili adeo mors
timenda non est ut beneficio eius nichil timendum sit. Securus itaque in-
imici minas audi. et quamuis conscientia tua tibi fiduciam faciat tamen quia multa extra
causam ualent. et quod equissimum est spera. et ad id te quod est iniquissimum para. Illud
autem ante omnia memento demere rebus tumultum. ac uide quid in quaque re sit. Sci-
es nichil esse in istis terribile nisi ipsum timorem. quod uides accidere pueris. hoc nobis quoque
maiusculis pueris euenit. Illi quos amant quibus assueuerunt cum quibus ludunt si per-
sonatos uident expauescunt. non hominibus tantum sed rebus persona demenda est et reddenda
facies sua. Quid mihi gladios et ignes ostendis et turbam carnificum circa te freme-
tem. tolle istam pompam sub qua lates et stultos territas. mors es quam nuper
seruus meus quam ancilla mea contempsit. Quid tu rursus michi flagella et eculeos
magno apparatu explicas. Quid singulis articulis singula machinamenta quibus
extorqueantur aptata et mille alia instrumenta excarnificandi particulatim hominis.
pone ista que nos obstupefaciunt. iube conticescere gemitus et exclamationes et uoci-
me lacerationes elisam acerbitate. Nempe dolor es quem podagricus ille con-
temnit. quem stomachicus ille in ipsis delicijs perfert. quem in puerperio puel-
la perfert. leuis es si ferre possum. breuis es si ferre non possum. Hec in animo uolu-
ta que sepe audisti sepe dixisti. Sed an uere audiueris an uere dixeris ef-
fectu proba. Hoc enim turpissimum est quod nobis obijci solet uerba nos philosophie non
opera tractare. Quid tu nunc primum tibi mortem imminere scisti. nec exilium nec
dolorem. in hoc nati sumus quicquid fieri potest quasi futurum cogitemus. Quod facere
te moneo sed scio te certe fecisse. Nunc admoneo ut animum tuum non mergas
in istam sollicitudinem. hebetabitur enim et minus habebit uigoris cum exurgendum erit. Ab-
duc illum a priuata causa ad publicam. Dic mortale tibi et fragile corpusculum
esse. cui non ex iniuria tantum aut ex potentioribus uiribus denuntiabitur dolor. Ipse
uoluptates in tormenta uertuntur. epule cruditatem afferunt. ebrietates neruorum
torporem tremoremque. libidines pedum manuum et articulorum omnium deprauationes

pauper fiam inter plures ero· Exul fiam ibi me natum putabo quo mittar
Alligabor· quid enim nunc solutus sum· Ad hoc me natura grave corporis mei pondus
astrinxit· Moriar· hoc dicis desinam egrotare posse· desinam alligari posse
desinam mori posse· Non sum tam ineptus ut Epicuream catilenam hoc loco persequar
et dicam vanos esse inferorum metus· Nec yxionem rota volui· nec saxum hu-
ro sisyphi trudi in adversum· nec ticii viscera et renasci posse cotidie et carpi
Nemo tam puer est ut cerberum non timeat et tenebras et larvarum habitum nudis
ossibus coherentium· Mors nos aut consumit aut emittit· Emissis meliora re-
stant onere detracto· consumptis nichil restat· bona pariter malaque submota sunt
Permitte michi tuum referre hoc loco versum· si prius admonuero ut te iudices non aliis
scripsisse ista sed et tibi· Turpe est aliud loqui aliud sentire· quanto turpius aliud
scribere aliud sentire· Memini te illum locum alias tractasse· non repente nos in mortem
incidere sed minutatim procedere· Cotidie morimur· cotidie enim demitur aliqua pars
vite et tunc quoque cum crescimus vita decrescit· Infantiam amisimus· deinde pueri-
ciam adolescentiam usque ad extremum quicquid transiit temporis periit· Hunc ipsum quem agi-
mus diem cum morte dividimus· Quemadmodum clepsidram non extremum stillicidium
exhaurit· sed quicquid ante defluxit sic ultima hora qua esse desinimus non sola
mortem facit sed sola consumat· tunc ad illam pervenimus sed diu venimus· Hec tu descripsis-
ses quod soles ore ipse quidem magnus numquam tamen acrior quam ubi veritati commodas verba·
dixisti· Mors non una venit sed que rapit ultima mors est· Malo te legas quam
epistolam meam· Apparebit enim tibi hanc quam timemus mortem extremam esse non solam·
Video quo spectes· queris quid huic epistole infulserim· quod dictum alicuius animosum
quod preceptum utile ex hac ipsa materia quod in manibus fuit mittere aliquid· Obiur-
gat Epicurus non minus eos qui mortem concupiscunt quam eos qui timent et ait· Ridi-
culum est currere ad mortem tedio vite cum genere vite ut currendum ad mortem esset
effeceris· Item alio loco dicit· Quid tam ridiculum quam appetere mortem· cum vitam inquie-
tam tibi feceris metu mortis· His adicias et illud eiusdem note· Tantam
hominum imprudentiam esse immo dementiam ut quidam timore mortis cogantur
ad mortem· Quicquid horum tractaveris confirmabis animum vel ad mortis vel ad
vite patientiam· At in utrumque enim monendi ac firmandi sumus et ne nimis amemus
vitam et ne nimis oderimus ut cum ratio suadet finire non temere nec cum
procursu capiendus est impetus· Vir fortis ac sapiens non fugere debet e vita sed exire
Et ante omnia ille quoque vitetur affectus qui multos occupavit libido moriendi· Est enim mi
Lucili ut ad alia sic et ad moriendum inconsulta animi inclinatio· que sepe genero-
sos atque acerrime indolis viros corripit· sepe ignavos iacentesque· Illi conte-
mnunt vitam hos gravat· quosdam subit etiam faciendi videndique satietas
et vite non odium sed fastidium· In quod prolabimur ipsa impellente philosophia dum dicimus
quousque eadem· Nempe expergiscar· dormiam· esuriam· algebo estuabo· Nullius
rei finis est sed in orbem nexa sunt omnia· fugiunt ac secuntur· diem nox premit· dies

notte · estas i autumnu desinit · yems instat autumno q ver compescit ·
Omnia sic transeut ut reuertant · Nich noui facio · nich noui uideo sit aliq
& huiy rei nausea · Multi st q n acerbu iudicat viue s supuacuu · Vale ·

Epla · xxv · De corrigendis inueteratis vicijs & de ymaginaria bom viri presentia · Rbca

Quod ad duos amicos nros ptinet diuisa via eundu est · Alterius n · vicia emendanda st · alteri frangeda st · Vtar libertate tota no amo illu n offendero · Quid g° inqs · quadragenariu pupillu cogitas sub tutela tua continere · respice etate eius ia duram & intractabile no pt reformari · Tenera figunt · an pfecturus sim nescio malo successu m q fide deesse · Nec desperaueris eciā diutinos egros posse sanari si 9t intemperantiam steteris si multa inuitos & facere coegeris & pati · Nec de altero quidem satis fiduciā hēo · excepto eo q adhuc peccare erubescit · Nutriendus e h' pudor q qdiu i aio eius durauerit aliquis erit bone spei locus · cu h' veterano parcius agedu puto ne i desperacoz sui ueniat · nec ullu tps aggrediendi melius est q h' fuerat · h' du iter quieuit · du emdato similis e · Alijs hec intermissio imposuit m vba no dat · Expecto cu magno fenore vicia reditura q nuc scio cessare no deesse · impedaz huic rei dies & utru possit aliq agi ut no possit experiar · Tu nobis te ut facis fortem pste & sarcinas contrahe · Nich ex hijs q hemus necessariū e · ad legez nature reuertamur · Diuicie parate st · q gratuitu e q° egemus cetem · Pane & aqua natura desiderat · Nemo ad hec paup e intra que quisqs desideriu suu clauderit · cu ipso Ioue de felicitate contendit ut ait Epicurus aliqua uote huic epistole inolua · Sic fac inquit oia tamqm spectet aliqs · Prodest sine dubio sibi custode iposuisse & hre que respicias · que inesse cogitacoibus tuis cognite · h' quidem longe magnificencius est sic viue tamqm sub aliquus boi viri ac sp pntis oculis · Sz ego eciā h' contentus sum ut sic facias queuqz facies tamqm spectet aliquis · Oia nobis mala solitudo psuadet · Cu iam pfeceris tm · ut sit tibi eciā tui reuerentia · licebit · dimittas pedagogu · Interi te aliquoz auctoritate custodi · Aut Cato ille sit aut Scipio · aut Lelius · aut cuiquis interuentu perditi eciā homines vicia supprimerent · du te efficis eu cu qm peccare no audeas ·
Cu hec effeceris & aliq cepit aput te tui ee dignitatio · Incipiam pmitte tibi qd' idem suadet Epicurus · Tuc pcipue in teipo secede cu ee cogeris in turba · Dissimilez te si multis optz · Du tibi tutu no sit a te recedere · Circuinspice singlos · nemo e cui no satius sit cu qlibz ee q secu · Tuc pcipue in teipsu secede · cu ee cogeris i turba · Si bonus vir si quietus si temperans Alioqn i turba tibi a te recedendu e · Istic cu malo viro ppinqiores · Vale ·

Ep · xxvj · De no accusando defectu nature · Et qualiter bom viri meritu mors extimat & q egregiu sit morte discere · Et de senectute i q floret animus a vicijs expeditus · quo ad mortis iudiciu se consciū oz parare · et iugis debz ee mortis meditatio

Modo dicebam tibi in conspectu esse me senectutis · Iam vereor ne sene

ctutem post me reliquerim. Aliud iam hys annis certe huic corpori uocabulum
conuenit. quoniam quidem senectus lasse etatis non fracte nomen est. Inter decre
pitos me numera. et extrema tangentes. Gratias tamen mihi apud te ago. non sen
cio in animo etatis iniuriam cum sentiam in corpore. tantum uicia et uiciorum ministeria senu
erunt. Viget animus et gaudet non multum sibi esse cum corpore. Magnam partem o
neris sui posuit. Exultat et mihi facit controuersiam de senectute. hunc ait esse
florem suum. Credamus illi. bono suo utatur. Ire in cogitacionem iubet et dispicere
quid ex hac tranquillitate ac modestia morum sapientie debeam. quid etati et di
ligenter excutere que non possim facere que nolim. prodesse ne habituro aliquid. si quicquid no
lim non posse me gaudeo. Atque si nolim quicquid non posse me scio gaudeo.
Que ei querela est quod incomodum. si quicquid debet desinere defecit. Incomodum
summum est minus minui et deperire et ut proprie dicam liquescere. Non ei subito impulsi
ac prostrati sumus. Carpimur. Singuli dies aliquid subtrahunt viribus. Et quis exitus
est melior quam in finem suum natura soluente dilabi. Non quia aliquid mali est ictus
et e uita repentinus excessus. sed quia lenis hec uia est subduci. Ego certe uelud
appropinquet experimentum et ille laturus sentenciam de omnibus annis meis dies ueniret
Ita me obseruo et alloquor. Nichil est inquam adhuc. quod aut rebus aut uerbis exhibuimus
leuia sunt ista et fallacia pignora animi. multisque inuoluta lenocinijs. quod profe
cerim morti crediturus sum. Non timide itaque componor ad illum diem. quo remotis
strophis ac fucis de me iudicaturus sum. utrum loquar fortia an senciam
numquid simulacio fuit et minus quicquid contra fortunam iactaui uerborum contumacium
Remoue existimacionem omnium. dubia semper est et in partem utramque diuiditur. Remoue stu
dia tota uitam tractata. mors de te pronunciatura est. Ita dico disputaciones et
litterata colloquia et ex preceptis sapientum uerba collecta. et eruditum sermonem non osten
dunt uerum robur animi. Est enim oratio et timidissimis audax. quid egeris
tunc apparebit. cum animam ages. Accipio condicionem. non reformido iudicium. Hec
mecum loquor. sed tecum quoque me locutum puta. Iuuenior es. quid refert. non dinu
merantur anni. Incertum est quo te loco mors expectet. Itaque tu illam omni loco expecta.
Desinere iam uolebam et manus spectabat ad clausulam. sed conficienda sunt sacra
et huic epistole uiaticum dandum est. Puta me non dicere unde sumpturus sum mutuum.
Scis cuius archa utar. Expecta me pusillum et de domo fiet numeratio. Interim
comodabit Epicurus qui ait. Meditare uter comodius sit ut mors transeat
ad nos ut nos ad eam. Hic patet sensus. Egregia res est mortem ediscere. Super
uacuum forsitan putas id discere quo semel utendum est. Hoc est ipsum quare meditari
debeamus. Semper discendum est quod an sciamus experiri non possumus. Meditare mor
tem. qui hoc dicit meditari libertatem iubet. qui mori didicit seruire
dedidicit. Super omnem potentiam est. certe extra omnem. Quid ad illum carcer et
custodia et claustra. liberum hostium est. Vna est cathena que nos alligatos tenet.
Amor uite. qui ut non est abiciendus ita minuendus. ut si quando res

exiget mihi nos detineat nec impediat quominus pati simus qd' quisque
faciendum e statim facere. vale. Epistola xxvij. de voluptatum nocimento
Et virtutis gaudio. ad qd' pro adiutorio non venitur extraneum. Et quod nu-
llus nimis dicitur qd' numquam satis dicitur. Re.
Clame michi mones Jam ei te quin nimis dr' qd' nunquam satis dicit Re.
Tu ipse monuisti. iam correxisti qui de alios emendacioni vacas. Non
sum tam improbus ut curaciones eger obeam. sed tamquam in eodem valitudinario
iaceam. de communi malo tecum colloquor et remedia comunico. Sic itaque me au-
dicas tamquam mecum loquar. In secretum te meum admitto et te adhibito mecum
exigo et clamo in ipse. Numera annos tuos et pudebit eadem velle que vo-
lebas puer eadem parare. Hoc denique tibi circa diem mortis presta.
Moriantur ante te vicia. dimitte istas voluptates turbidas magno
luendas. Non venture tantum sed preterite nocent. Quemadmodum scelera eciam si non sunt
deprehensa cum fierent sollicitudo non cum ipsis abiit. ita improbarum voluptatum
eciam post ipsas penitencia e. Non sunt solide non sunt fideles eciam si non nocent fugiunt.
Aliquod pocius bonum mansurum circumspice. Nullum e autem nisi qd' animus ex se sibi
invenit. Sola virtus prestat gaudium perpetuum. securum eciam si quid obstat
nubium modo interuenit que infra feruntur nec umquam diem vincunt. Quando ad hoc
gaudium pervenire continget. non quidem cessatur adhuc sed festinatur. Multum
restat operis in qd' ipse necesse e vigiliam ipse laborem tuum impendas. si effici cu-
pis delegacionem res ista non recipit. Aliud litterarum genus adiutorium admittit.
Calvisius Sabinus memoria nostra fuit dives et patrimonium habebat liberti
et ingenium libertini. Numquam vidi hominem beatum indecencius. Huic
memoria tam mala erat. ut illi modo nomen Ulixis excideret modo Achillis
modo Priami quos tam bene noverat quam pedagogos nostros novimus. Nemo
vetulus nomenclator qui nomina non reddit sed imponit tam perperam quam ille Troia-
nos et Achivos persalutat. Nichilominus eruditus volebat videri. Hanc itaque
compendiariam excogitavit. Magna summa emit servos unum qui Homerum
teneret. Alterum qui Esiodum. Novem preterea liricis singulos assignavit. Magno emis-
se illum non e qd' mireris. Non invenerat faciendos sed locavit. Postquam hec illi fa-
milia comparata e. cepit convivas suos inquietare. habebat ad pedes hos
a quibus subinde cum peteret versus quos referret. sepe in medio versu excidebat.
Suasit illi Satellius quadratus stultorum divitum arrosor et qd' sequitur arrisor
et qd' duobus hiis adiunctum e derisor. ut gramaticos haberet analectas.
Cum dixisset Sabinus centenis milibus sibi constare singulos servos minorum
inquit totidem scrinia emisses. Ille tamen in ea opinione erat ut putaret se scire
qd' quisquam in domo sua sciret. Idem Satellius illum hortari cepit ut luctaret
hominem egrum pallidum gracilem. Cum Sabinus respondisset et quo possum vix vivo.
Noli obsecro inquit istud dicere. Non vides quam multos servos valentissimos habeas. Bona mens
nec commodatur nec emitur. et puto si venalis est non habet emptorem. At mala

quottidie emitur. Sz accipe iam qd debeo et vale. Divicie sunt ad
lege nate composita paupertas. Hoc sepe dicit Epicurus alias aut aliter.
Sz nunquam nimis dicitur qd nunquam satis dicitur. Quibusdam remedia monstranda
quibusdam inculcanda sunt. Epistola xxviij. Qz non loci sz animi mutacione tri
sticia tollitur. et de non perturbando disserit. et qz inicium sit salutis noticia

Hoc tibi soli putas peccati. Et qualiter ad salutem peccati pervenitur. (Rubric)

hoc tibi soli putas
accidisse et admiraris qi rem novam. qz peregrinacione tam longa et tot lo
corum varietatibus non discussisti tristiciam gravitatemque mentis. animum debes
mutare non celum. licet vastum traieceris mare. sz ut ait virgilius nec terreque
vrbesque recedant. sequentur te quocumque perveneris vicia. Hoc idem cuidam querenti
Socrates ait. Quid miraris. nichil tibi peregrinaciones prodesse cum te circumferas.
premit te eadem causa que expulit. Quid terrarum iuvare novitas potest. quid
cognicio vrbium aut locorum. in irritum cedit ista iactacio. Queris quare fuga
ista non adiuvet. tecum fugis. Onus animi deponendum est. Non ante tibi ullus pla
cebat locus. Tale nunc esse animum tuum cogita. quale virgilius noster vatis indu
cit. iam concitate et instigate instinctus in se spiritus non sui. Bachatur vates. ma
gnum si pectore possit. excussisse deum. vadis huc et illuc. ut excucias
insidens pondus. qd ipsa iactacione incommodius fit. sic in navi onera inmota
minus vrgent. inequaliter convoluta cicius eam partem in qua incubuere demergunt.
quicquid facis contra te facis. et motu ipso noces tibi. Egrum enim concutis. At cum
istud exemeris malum omnis mutacio loci iocunda fiet. In ultimas expellaris
terras. licet in quolibet barbarie angulo colloceris. hospitalis tibi illa qualis
cumque sedes erit. Magis quis venias qz quo interest. Et ideo nulli loco ad
dicere debemus animum. Cum hac persuasione vivendum est. Non sum uni angulo natus
Patria mea totus hic est mundus. qd si liqueret tibi non admirareris. nil adiu
vari te regionum varietatibus in quas subinde priorum tedio migras. Prima enim
quecumque placuisset si omnem tuam crederes. Non peregrinaris sz erras et ageris ac
locum ex loco mutas. Cum illud qd queris bene vivere omni loco positum sit. Numquid
tam turbidum sit quam forum. ibi quoque licet quiete vivere si necesse sit. Sz si liceat dis
ponere se. conspectum quoque et viciniam fori procul fugiam. Nam ut loca gravia et
firmissimam valitudinem temptant. ita quoque bone menti nec dum adhuc perfecte et convale
scenti sunt aliqua parum salubria. Dissencio ab hiis qui in fluctus medios eunt
et tumultuosam probantes vitam. cottidie cum difficultatibus rerum magno animo colluctantur
Sapiens feret ista non eliget. et mallet in pace esse qz in pugna. Non multum prodest
vicia sua proiecisse si cum alienis rixandum est. Triginta inquit tyranni socratem
circumsteterunt nec potuerunt animum eius infringere. Quid interest quot domini sint.
Servitus vna est. hanc qui contempserit in quantalibet turba dominancium liber est.
Tempus est desinere. sz si prius portorium solvero. Inicium est salutis no
ticia peccati. Egregie michi hoc dixisse videtur Epicurus. Nam qui peccare se

nescit · corrigi no uult · Dephedas te opz anq̄m emedes · Qdaz vicijs
glant͛ · qui mala sua vtutu loco nuant · Tu existias aliq̄ d' remedio
cogitare · Ido q̄ntu potes te ipse coargue · Inquire in te · Accusatoris primu
partibus fungere · deīn iudicis · nouissie deprecatoris · Aliq̄ te offende · Vale ·
Ep · xxix · Qd licz no oes monedi sint · q̄da tn̄ circa q̄s dicites ut illuderes do
cedisti · Et q̄ sapiens malit se placere q̄ ppło · Et q̄lis sit ad correpcionez predica
illis de q̄bus desperatu videt͛ · Naz no pt vtiq̄ i correpcione pars pficere q̄m
De Mar- mltu psit · Et q̄ magis q̄s dz d' se s' credere q̄ ppłari fame ·
cellino nr̄o queris · et vis scire quid agat · Raro ad nos venit · No
ulla alia ex cā q̄ q̄ audire veru timet · a q̄ piculo iā abest · Nulli eī n̄
audituro dicēdu e · Ido d' dyogene · nec min9 d' alijs cynicis · qui libertate p
miscua usi sut · z obuios monuerut dubitari solz · an hc̄ face debuerint ·
Quid eni si q̄s surdos obiurget · a nā morbo ue mutos · Quare inquis v̄bis
parcaz · Gratuita sut · No possu scire an ei pfuturus sim que admoneo · Illud
scio alicui me pfuturu si mltos admonuero · Spargeda man9 e · No pt
fieri ut no aliq̄n succedat mlta teptati · Hc̄ mi lucili no existio magno
viro faciendu · diluit͛ ei9 auctas · nc̄ hz apud eos satis podeis q̄s poss
min9 obsolefacta corrige · Sagittari9 no aliq̄n ferire dz · s; n̄ aliq̄n d'errare ·
No e ars q̄ ad effectu casu venit · Sapīa ars e · certu petat · eligat pfe
cturos · ab hijs quos desperauit recedat · No tn̄ cito relinquat · et ipa
desperacōe extrema remedia temptet · Marcellinu nr̄m ego nodu de
spero · z nūc seruari pt · s; si cito man9 illi porrigatur · e quidē piclm ne
porrigentez trahat · mag̃ in illo vis e ingenij · s; iaz tedetis i prauu · ni
chilomin9 adibo hc̄ piculu · audebo illi mala sua ostēde · Faciet qd' solz ·
aduocabit illas facecias q̄ risu euocare lugentib9 pnt · z in se primu
deīn i nos iocabit͛ · Oia q̄ dicturus su occupabit · Scrutabit͛ scolas nr̄as
z obijciet phis congiaria · amicas · gulaz · ostēdet m̄ aliu i adulterio aliu
i popina · aliu in aula · Ostēdet m̄ lepidu phm Aristone q̄ i gestacōe
disserebat · hoc eī ad edēdas opas tp̄s acceperat · De cui9 secta cu q̄ret͛
Scaurus ait · Vtiq̄ peripatheticus no est · De eodē cu consulet͛ Iuli9 grecin9
vir egregius · quid sentiret · no possu inq̄t dice · Nescio eī qd' d' gradu
faciat · tanq̄ d' essedario interrogaret͛ · Hos m̄ circulatores zophisticos
qui phīam honestius neglexissent q̄m vendut in faciem ingeret · Constitui
tn̄ contumelias ppeti · moueat ille m̄ risu · ego fortasse illi lacrimas mouebo ·
Aut si ride pseuerabit · gaudebo tanq̄ i malis q̄ illi gen9 insanie hilare
contingerit · s; no e ista hilaritas longa · obserua · videbis eosdez int͛ exiguu
tp̄us acerrime ridere z acerrime rabe · Ppositu e aggredi illu z ostēde
q̄nto pluris fuit q̄ mltis minoris videret͛ · Vicia ei9 z si no excideo inhi
bebo · n̄ desinet · s; intermittet͛ · Fortasse aūt z desinet si intermittēdi consuetudinē

fecerit. Non est hoc ipsum fastidiendum, quamquam quidem gratiam affectus summis loco bona
est remissio. Dum me illi parco, tu interim qui potes quam intelligis unde et
quo evaseris, et ex eo suspicaris quousque sis evasurus. Compone mores
tuos, attolle animum tuum, adversus formidata consiste. Numerare eos noli qui tibi
metum faciunt. Nonne videretur stultus si quis multitudinem eo loco timeat per quem transitus
singulis est? Eque ad tuam mortem multis aditus non est, licet illam multi minentur. Sic
istud natura disposuit. Spiritum tibi tam unus eripiet quam unus dedit. Si pudorem
haberes, ultimam mihi pensionem remisisses. Sed ne ego quidem me sordide geram
in fine eris alieni et tibi quod debeo impendam. Numquam volui populo placere.
Nam que ego scio non probat populus, que probat populus ego nescio. Quis hoc? inquis,
tamquam nescias cui imperem: Epicurus. Sed idem hoc omnes tibi ex omni domo conclamabunt:
Peripatetici, Achademici, Stoyci, Cynici. Quis enim placere populo
potest cui placet virtus? Malis artibus popularis favor acquiritur. Similem te illis
facias oportet. Non probabunt nisi agnoverint. Multo autem ad te magis pertinet
qualis tibi videaris quam qualis aliis. Conciliari nisi turpi ratione amor turpium
non potest. Quid ergo illa laudata et omnibus preferenda artibus rebusque philosophia prestabit? Scilicet
ut malis tibi placere quam populo, ut extimes iudicia non numeres, ut sine metu
deorum hominumque vivas, ut aut vincas aut finias mala. Ceterum si te videro ce-
lebrem secundis vocibus vulgi, si intrante te clamor et plausus pantonomica or-
namenta obstrepuerit, si tota civitate te femine puerique laudaverint, quidni
ego tui miserear, cum sciam que via ad istum favorem te ferat? Vale. Epistola xxx. Quod
nichil habet de spe vite quem senectus ducit ad mortem. Quare et subiciatur mori
et rationes quare mors timenda non sit.

Bassum Aufidium virum optimum
vidi quassum, etati obluctantem. Sed iam plus illum degravat quam quod possit
attolli; magno senectutis et iam toto se pondere incubuit. Scis illum semper infirmi
corporis et exhausti fuisse. Diu illud continuit et ut verius dicam concinnavit;
subito defecit. Quemadmodum in navi que sentinam trahit uni rime aut alteri obsi-
stitur; ubi plurimis locis laxari cepit et cedere, succurri non potest navigio dehi-
scenti. Ita in senili corpore aliquatenus imbecillitas sustineri et fulciri potest. Ubi
tamquam in putri edificio omnis iunctura diducitur, et dum alia excipitur alia discindi-
tur, circumspiciendum est quomodo exeas. Bassus tamen noster alacer animo est. Hoc philosophia prestat: in con-
spectu mortis hilarem, et in quantumcumque corporis habitu fortem letumque nec deficientem
quamvis deficiatur. Magnus gubernator et scisso navigat velo, et si exarmavit,
tamen reliquias navigii aptat ad cursum. Hoc facit Bassus noster, et eo animo vultuque
finem suum spectat quo alienum spectare nimis securum putares. Magna res est,
Lucili, hec, et diu discenda: cum advenit hora illa inevitabilis, equo animo abire.
Alia genera mortis spei mixta sunt. Desinit morbus, incendium extinguitur,
ruina quos videbatur oppressura deposuit; mare quos hauserat eadem vi qua ab-
sorbebat eiecit incolumes; gladium miles ab ipsa perituri cervice revocavit.

Nil habz quid speret que senectus ducit ad morte Huic vni intercedi
no pt Nullo gne hoies mollius moriut Bassus nr videbat in
psequi se z sequi z ad morte gpone z viuere tutz supstes e z sapient
ferre desideriu sui Na de morte multa loqt z id agit sedulo ut nobis
psuadeat Si quid incomodi a metus i h negocio e morientis vitiu ee
no mortis no magis i ipa qtz ex molestie qz p9 ipaz Taz demes at
e q timet qd no e passurus qz qui tiet qd no e sensurus An qsqz h fiurz
credit ut p quã nich sentia ea sentia Ergo inquit mors adeo ext
omne malum e ut sit ex oez maloru metu Hec ego scio z sepe dicta
z sepe dicenda Sz neqz cu legerem eque m pfuerut neqz cu audire dicetis
dicentibus q negabat timida a quos metu aberat alijs dicentibz n psu
erat Sz isto dicente Hic uo plurimu apud me auctitis habuit cu loqret
de morte vicina Dicaz enim quid senciaz Puto fortiore eu ee q in
ipa morte e qz q circa morte Mors eni admota z ipitis aim dedit no e
uitadi inuitabilia Sic gladiator tota pugna timidissimus iugulu
aduersario pstat z errante gladiu sibi adtepat At l q vicinqo est
utiqz ventura desiderat lentiz ai firmitatz q e rarior nc pt n a sapien
te pstari libentissime itaqz illu audieba qi ferretz de morte snaz z qlis
eet viuus nrc ne9 prius inspecte inductae plus ut puto fidei haret
aput te plus ponderis Si quis reuixisset z in morte nich mali esse
narraret expertus accessus mortis qz p turbatiz afferat optic tibi hic
diceret q stum illa steterit q venientez z videat etiã recepat Inter
hos Bassu liz nres q nos decipi nolunt Is ait taz stultu ee q mor
tem ticat qz q senectute Na quad senectus adolescentiaz seqt ita mors
senectute Viuere noluit q mori no vult Vita eni cu exceptõe mort
data e Ad hanc itur quia ideo time dementis e qr certa expectat dubia
metuunt Mors necitate hz equa z iuictaz qs queri pt i ea adducere se
ee i q neco no e Prima at ps e eqtatis eqlitas Sz nunc supuacaneu
e mr cam agit q no aliaz volunt lege natz ex q sunt Cuncti qposuit
resoluit z qcquid resoluit qposuit iterz Jam uo si cui totingit ut illu
senectus leuit emitteret no repete auulsu vite sz minutati subductu
O ne ille agit gtas dijs dijs oibz qz saciatus ad requiez hoi neciaz lasso
gratatz pducitus e Vides quodaz optantes morte z qde e magis qz rogari
soler vita Nescio utru existime maiore aim nob dare q deposcunt
morte an q ylares ea quietiqz opiunt qm illud ex rabie interdu ac
repentina indignatõe fit h ex iudicio certo tranquillitas e Venit aliqs
ad morte iratus morti venientez nemo hilaris excepit n q se ad illa diu
composuerat Fatetur go ad hoiez m caru ex plurib causis me frequencius
uenisse ut scire an illu totiens inuenirem eudez Nunqd cu corpus viribus

Margin notes: sed nec dimitte; 2a ps; q se no posse euade videbat; al. certum; lapso; 2a ps

minueret animi vigor q sic exestebat illi quo manifestior notari
solet agitatorum letitia cum septimo spatio palme appropinquat vic. Dicebat
ei ille Epyrum parptus obsequiis primum spiritum se nullum dolorem esse
in illo extremo anhelitu sentire si tamen erat habet aliquantum in ipsa brevitate solatium
nullum ei dolorem longum esse qui magnus est certum futurum sibi etiam in ipsa
distractione anime corporisque. Si cum cruciatu id fieret post illum dolorem se dolere
non posse non dubitare autem se quin senilis anima in primis labris esset nec magna
vi distraheretur a corpore. Ignis qui valentem materiam occupavit aqua
et interdum ruina extinguendus est. Ille qui alimentis deficit sua sponte subsedit
Libenter hec mi Lucili audio non tamquam nova sed tamquam in rem presentem perductus
Quid ergo non multos spectavi abrumpentes vitam. Ego vero vidi sed plus momenti
apud me habent qui ad mortem veniunt sine odio vite et admittunt illam
non attrahunt. Illud quidem aiebat tormentum nostra nos sentire opera quod tunc
trepidamus cum prope a nobis esse credimus mortem. A quo enim prope non est parata omnibus
locis omnibusque momentis. Sed consideremus inquit tunc cum aliqua causa moriendi accedere
videtur quanto alie propinquiores sint que non timentur. Hostis alicui mortem minabatur
hanc cruditas occupavit. Si distinguere voluerimus causas metus nostri inveniemus
alias esse alias videri. Non mortem timemus sed cogitationem mortis. Ab ipsa enim
semper tantundem absumus. Ita si timenda mors est semper timenda est. Quod enim morti tempus
exemptum est. Sed vereri debeo ne tam longas epistulas peius quam mortem oderis
Itaque finem faciam. Tu tamen mortem ut numquam timeas semper cogita. Vale. Ep. xxxi.

De assentatione cavenda et de contemptu laboris et de excellentia virtutis animi Re.

Agnosco Lucilium meum. Incipit quem promiserat exhibere. Sequere
illum impetum animi quo ad optima queque calcatis bonis popularibus ibas. Non desidero
maiorem melioremque te fieri quam moliebaris. Fundamenta tua multum loci occupaverant.
Tantum effice quantum conatus es et illa que tecum in animo tulisti tracta ad
summam. Sapiens eris si clauseris aures quibus cera parum est obdere firmiore
spissamento opus est quam in sociis usum Ulixem ferunt. Illa vox quam timebat
erat blanda non tamen publica. At hec que timenda est non ex uno scopulo sed ex omni
terrarum parte circumsonat. Preterveheris itaque non unum locum insidiosa voluptate
suspectum sed omnes urbes. Surdum te amantissimis tuis presta. Bono animo male
precantur et si esse vis felix deos ora ne quid tibi ex his que optantur eveniat.
Non sunt ista bona que in te isti volunt congeri. Unum bonum est quod beate vite
causa et firmamentum est sibi fidere. Hoc autem contingere non potest nisi contemptus est labor et
in eorum numero habitus que neque bona sunt neque mala. Fieri enim non potest
ut una ulla res modo bona sit modo mala modo levis et perferenda modo
expavescenda. Labor bonum non est. Quid ergo est bonum. Laboris contemptio.
Itaque in vanum operosos culpaverim. Rursus ad honesta nitentes quanto magis
incubuerint minusque sibi vincere ac surgere vinci aut frangere permiserint. Admi

mirabor ⁊ clamabo · tanto melior surge ⁊ inspira ⁊ cliuum istū uno si
potes spū exsupa · Generosos aīos labor nutrit · Non ē q͞d ꝙ ex illo
ueteri uoto parentū tuorꝫ eligas · Quid contingere tibi uelis · q͞d optes et
in totū iaꝫ ꝑ maxima acto uiro · turpe ē etiā nunc deos fatigare · Quid
uotis opus ē · fac teipse felicē · facies aūt si intellexeris bō ex quibꝫ
admixta virtus ē turpia q͞bꝫ malicia ē coniuncta · Quadꝫ sine mixtura
lucis nichil splendidū est · nichil atrū nisi q͞d tenebras hꝫ · tū aliq͞d in se
traxerit obscuri · Quadꝫ sine adiutorio ignis nichil calidū ē · nichil sine aere
frigidū · Ita honesta ⁊ turpia virtutis aut malicie societas efficit · Quid
ē ergo bonū · rerū sciā · Quid malū est · imperitia rerū · Ille prudens utiqꝫ
artifex ꝑ tpe queqꝫ repellet aūt eliget · Sꝫ nec q͞ repellit timet nec miratꝫ
que eligit · si modo magnus ille ⁊ inuictus animus ē · Submitti te aut depmi
veto · laborem si non recuses parū ē · posce · Quis ergo inquis labor friuolus ⁊ superuacuus ē · quē humiles cause uocauerint · non ē malus magis ꝙ
ille q͞ pulcris rebꝫ impenditur · quoniā aīi ē illa tollerancia · q͞ se ad dura ⁊ aspa
hortatur · ac dicit · q͞d cessas · non ē viri timere sudorem · Huic ⁊ illud accedat
ut pfecta virtus sit equalitas aut tenor uite ꝑ oīa consonans sibi · Quod non
pt ē nisi rerū scia contingat ⁊ ars ꝑ quā humana ⁊ diuina noscantur
hoc ē summū bonū q͞d si occupas incipis deorū socius esse non supplex
Quo modo istud peruenit · non ꝑ apenninū grauium ue montem · nec ꝑ deserta
Candaviae · nec syrtes tibi · nec scilla aūt caribdis adeunde sunt · q͞ tñ oīa transisti procuratiuncule pcio · Tutum iter ē · iocundū ē · ad q͞d natura te instruxit · Dedit tibi illa · q͞ si non deserueris par deo surges · Parem aūt te deo pecunia
non faciet · Deus nichil hꝫ · pretexta non faciet · deus nudus ē · fama non faciet nec ostentacio tui · ⁊ in populos nois dimissa noticia · Nemo nouit deū · multi de illo male existimant ⁊ impune · Non turba seruorū lecticam tuā ꝑ itinera urbana aut pegrina portanciū · Deus ille maximus potentissimusqꝫ ipse uehit oīa · Nec forma quidem ⁊ vires beatū te facere pnt · nichil horū non patitur vetustatem · Querendū ē q͞d non fiat in dies peius · cuiꝫ non possit obstari · Quid hoc ē · animus · Sꝫ hic rectus bonus magnus · Quid aliud uocabis hunc ꝙ deū in corpe humano hitantem · hic animus tā in equitem romanū ꝙ in libertinum ꝙ in seruum pt cadere · Quid ē eques romanus aūt libertinus aūt seruus · noīa ex ambitione aūt iniuria nata · subsilire in celū ex angulo licet · Exurge modo ⁊ te quoqꝫ dignū finge deo · finges aūt non auro aūt argento · Non pt ex hac materia ymago deo exprimi similis · cogita illos cū ꝓpicii essent fictiles fuisse · Vale ·

Epła xxxij · laudat secessum a turba · cursum huius vite admonet ꝑcurrendum ·

Inquiro de te et ab hoibus sciscitor q͞ ex ista regione ueniunt · quid agas ubi et cū q͞bus moreris · Verba dare non potes · tecū sum · Sic uiue tanqꝫ q͞d facias auditurus sim ymo tanqꝫ uisurus · Queris q͞d me maxime ex

que de te audio delectant. Et mihi audio quod plerique ex hiis quos interro-
go nesciunt quid agas. Hoc est salutare. Non conversari dissimilibus et diversa
cupientibus. Habeo quidem fiduciam non posse te torqueri mansurumque in pro-
posito etiam si sollicitantium turba circueat. Quid ergo est? Non timeo ne mu-
tent te, timeo ne impediant. Multum autem nocet hiis etiam qui moratur.
utique in tanta brevitate vite quam breviorem inconstantia facimus aliud ibi (?)
atque aliud facientes initium. Diducimus illam in particulas ac laniamus.
Propera ergo Lucili karissime et cogita quantum additurus celeritati fueris si a tergo
hostis instaret, si equites adventare suspicareris ac fugientium premere vestigia.
Fit hoc, premeris: accelera et evade. Perduc te in tutum. Et subinde considera
quam pulchra res sit consummare vitam ante mortem, deinde expectare securum reli-
quam sui temporis partem, nichil sibi in possessionem beate vite positum, que beatior non
fit si longior. O quando illud videbis tempus quo scies tempus ad te non pertinere, quo tran-
quillus placidusque eris et crastinum negliges et in summa tui satietate. Vis sci-
re quid sit quod faciat homines avidos futuri? Nemo sibi contingit. Optaverunt
utique tibi alia parentes tui, sed ego contra tibi omnium rerum contemptum opto quarum illi
copiam. Vota illorum multos compilant ut te locupletent. Quicquid ad te transfe-
runt alicui detrahendum est. Opto tibi tui facultatem ut vagis cogitationibus
agitata mens tandem resistat et certa sit, ut placeat sibi. Et intellectis veris
bonis, que simul intellecta sunt possidentur, etatis adiectione non egeat. Ille de-
mum necessitates supergressus est et exauctoratus ac liber qui vivit vita
peracta. Vale. Ep. xxxiii. Quod omnia philosophie verba tempus habent. Et quod turpe est sen(?)

Desideras hiis quoque epistulis sicut prioribus ascribi aliquas ex commentario sapere. R.
quas voces nostrorum procerum. Non fuerunt circa flosculos occupati. Totus
contextus illorum virilis est. Inequalitatem scias esse ubi que eminent
notabilia sunt. Non est admirationi una arbor ubi in eandem altitudinem to-
ta silva surrexit. Huiusmodi notabilibus referta sunt carmina, referte historie.
Itaque nolo illas Epicuri existimes esse: publice sunt et maxime nostre. Sed illis ma-
gis adnotantur quia infrequentes, quia raro interveniunt, quia inexpectate, quia mirum est fortiter
aliquid dici ab homine mollitiam professo. Ita enim plerique iudicant. Apud me
est Epicurus et fortis, licet manuleatus sit. Fortitudo et industria et ad bel-
lum prompta mens tam in Persas quam in alte cinctos cadit.
Non est ergo quod exigas excerpta et repetita. Continuum est apud nostros
quicquid apud alios excerpitur. Non habemus itaque ista ocliferia nec empto-
rem decipimus nichil inventurum cum intraverit preter illa que in fronte suspensa sunt.
Ipsis permittimus unde velint sumere exemplaria. Puta nos velle singulares
sententias ex turba separare: cui illas assignabimus? Zenoni an Cleanthi an Crisip-
po an Panaetio an Possidonio? Non sumus sub rege: sibi quisque se vindicat
apud istos. Quicquid Hermarchus dixit, quicquid Metrodorus, ad unum refertur.

omnia quae quemquam in illo gubernio locutus est nimius ductu et auspiciis dicta sunt.
Non possumus inquam, licet temptemus, educere aliquid ex tanta rerum equalium multitudine. Pau-
peras est numerare pecus. Quocumque miseris oculum, id tibi occurret quod eminere
posset, nisi inter paria legeretur. Quare depone istam spem posse te summa-
tim degustare ingenia maximorum virorum. Tota tibi inspicienda sunt, tota trac-
tanda. Res geritur et per lineamenta sua ingenii opus nectitur, ex quo nichil
subduci sine ruina potest. Nec recuso quominus singula membra, dummodo in ipso homine
consideres. Non est formosa cuius crus laudatur aut brachium, sed illa cuius
universa facies partibus singulis admirationem abstulit. Si tamen exegeris, non tam parce
tecum agam, sed plena manu fiet. Ingens eorum turba est passim iacentium;
sumenda erunt, non colligenda. Non enim excidunt sed fluunt. Perpetua et inter se contexta
sunt. Nec dubito quin multum conferant rudibus adhuc et extrinsecus auscultantibus.
Facilius enim singula insidunt circumscripta et carminis modo inclusa. Ideo pueris
et sententias ediscendas damus, et has quas Greci chrias vocant, quia complecti
illas puerilis animus potest, qui plus adhuc non capit. Certi profectus viro
captare flosculos turpe est, et fulcire se notissimis ac paucissimis vocibus et
memoria stare. Sibi iam innitatur. Dicat ista, non teneat. Turpe est enim seni
aut prospicienti senectutem ex commentario sapere. Hoc Zenon dixit. Tu quid?
Hoc Cleanthes. Tu quid? Quousque sub alieno moveris? Impera et dic quod
memorie tradatur, aliquid et de tuo profer. Omnes itaque istos numquam auctores,
semper interpretes, sub aliena umbra latentes, nichil existimo habere generosi;
numquam ausos facere aliquid quod diu didicerant. Memoriam in alienis exer-
cuerunt. Aliud est autem meminisse, aliud scire. Meminisse est rem commissam me-
morie custodire. At contra scire est ex sua facere quaeque, nec ab exemplari pendere
et totiens respicere ad magistrum. Hoc dixit Zenon, hoc Cleanthes. Aliquid
intersit inter te et librum. Quousque disces? Iam et precipe. Quid est
cur audiam quod legere possum? Multum inquit viva vox facit. Non quidem
haec que alienis verbis commodatur et actuarii vice fungitur. Adice nunc
quod isti qui numquam tutele sue fiunt primum in ea re sequuntur priores in qua
nemo non a priore descivit. Deinde in ea re sequuntur quae adhuc queritur. Numquam
autem invenietur, si contenti fuerimus inventis. Preterea qui alium sequitur nichil invenit, immo
nec querit. Quid ergo? Non ibo per priorum vestigia? Ego vero utar via veteri,
sed si propiorem planioremque invenero, hanc muniam. Qui ante nos ista mo-
verunt, non domini sed duces sunt. Patet omnibus veritas, nondum est occupata.
Multum ex illa etiam futuris relictum est. Epistola xxxiiii. Quod delectat
magistrum profectus discipuli. Et quod magna pars bonitatis est velle fieri bonum.
Cresco et exulto et discussa senectute recalesco quotiens ex his
que agis ac scribis intelligo quantum teipsum [illegible]. Nam turbam olim reliqueras,
super te egressus es. Si agricolam arbor ad fructum perducta delectat, si pa-

stor ex fetu gregis sui capit voluptatem. Si alumnum suum nec alu
matrix quam ut adolescentiam illius suam iudicat. Quid evenire credis
his qui ingenia educaverunt et que tenera formaverunt adulta subito vi
dent. Assero te mihi, meum opus es. Ego cum vidissem indolem tuam, inieci
manum, exhortatus sum, addidi stimulos nec lente ire passus sum sed subinde
incitavi. Et nunc idem facio, sed iam currentem hortor et invicem hortantem. Quid
aliud inquis volo adhuc. In hoc plurimum est. Non sic quomodo principia totius
operis dimidium occupare dicuntur. Ista res animo constat. Itaque pars magna
bonitatis est velle fieri bonum. Scis quem bonum dicam? Perfectum, absolu
tum, quem malum facere nulla vis, nulla necessitas possit. Hunc in te prospicio
si perseveraveris et incubueris et id egeris ut omnia facta dictaque tua inter
se congruant ac respondeant sibi et una forma percussa sint. Non est huius animus
in recto cuius acta discordant. Vale. Epistola xxxv. De differentia amatoris
et amoris et de vivo gaudio et de constantia animi. R.

Cum te tam valde rogo ut studeas, meum negotium ago. Habere amicum volo, quod contin
gere mihi nisi pergis ut cepisti excolere te non potest. Nunc enim amas me, a
micus non es. Quid ergo? Hec inter se diversa sunt? Immo dissimilia. Qui amicus est
amat, qui amat non utique amicus est. Itaque amicitia semper prodest. Amor aliquando
et nocet. Si nihil aliud, ob hoc profice ut amare discas. Festina ergo dum mihi
proficis, ne istuc alteri didiceris. Ego quidem iam percipio fructum, cum mihi fingo
uno nos animo futuros et quicquid etati mee vigoris abscessit id ad me
ex tua, quamquam non multum abest, rediturum. Sed tamen re quoque ipsa esse letus vo
lo. Pervenit ad nos ex hiis quos amamus et absentibus gaudium, sed id leve
et evanidum. Conspectus et presentia et conversatio habet aliquid vive voluptatis,
utique si non tantum quem velis videas sed et qualem velis videas. Af
fer te itaque mihi, ingens munus, et quo magis instes, cogita te mortalem esse,
me senem. Propera ad me, sed ad te prius. Profice et ante omnia hoc cura ut con
stes tibi. Quotiens experiri voles an aliquid actum sit, observa an eadem
hodie velis que heri. Mutatio voluntatis indicat animum natare, aliubi
atque aliubi apparere prout tulit ventus. Non vagatur quod fixum atque fundatum
est. Istud sapienti perfecto contingit, aliquatenus et proficienti provectoque. Quid
ergo interest? Hic commovetur quidem, non tamen transit, sed suo loco nutat. Ille ne
commovetur quidem. Vale. Ep. xxxvi. De inquietudine felicitatis. De bona
hortatione et quod propria boni animi meditacio est contemptus
mortis. R.

Amicum tuum hortare ut istos magno animo contemnat qui illum obiurgant quod umbram
et otium petierit, quod dignitatem suam destituerit et cum plus consequi posset pretu
lerit quietem omnibus. Quam utiliter suum negotium gesserit cotidie illis ostendet. Hii
quibus invidetur non desinent transire. Alii elidentur, alii cadent. Res est inquieta
felicitas, ipsa se exagitat. Movet cerebrum non uno genere. Alios in alia

evocat. hos in potentiam illos in luxuriam. hos inflat illos mollit et to-
tos resolvit. At bene aliquis illam fert sic quomodo vinum. Itaque non est
quod tibi isti persuadeant eum esse felicem qui a multis obsidetur sic ad illum
quemadmodum ad lacum concurritur quem exhauriunt et conturbant. Nugatorium et iner-
tem vocant. Scis quosdam perverse loqui et significare contraria. felicem vocabant.
Quid ergo erat. ne illud quidem curo quod quibusdam nimis horridi animi videtur et
tetrici. Ariston aiebat malle se adolescentem tristem quam hilarem et amabilem
turbe. Vinum enim bonum fieri quod recens durum et asperum visum est. Non pa-
ti etatem quod in dolio placuit. Sine eum tristem appellent et inimicum processibus
suis. bene se dabit in vetustate ipsa tristicia perseveret modo colere vir-
tutem. perbibere liberalia studia. Non illa quibus perfundi satis est sed hec quibus
tingendus est animus. Hoc est discendi tempus. Quid ergo. aliquod est quo non est discen-
dum. minime. sed quemadmodum studere omnibus annis bonum et honestum est. ita non
omnibus institui. Turpis et ridicula res est elementarius senex. Iuvenem pa-
randum. senem utendum est. Facies ergo rem utilissimam tibi si illum quam optimum tibi
feceris. Hec dicunt beneficia expetenda tribuendaque non dubie prime sor-
tis que tam dare prodest quam accipere. Denique nichil illi liberi quam spopondit.
minus autem turpe est creditori quam spei bone decoquere. ad illud alienum solvendum
opus est negocianti navigatione prospera. Agrum colenti ubertate eius qua
colit terre celique favore. Ille quod debet sola potest voluntate persolvere. In mores ius
fortuna non habet. Hos disponat ut quam tranquillissimus animus ille ad perfectum veni-
at. qui nec ablatum sibi quicquam sentit nec adiectum sed in eodem habitu est quomodocumque res
cedant. cui sive aggeruntur vulgaria bona supra res suas eminet sive aliquid ex
istis vel omnia casus excussit. minor non fit. Si in Parthia natus esset. arcum
infans statim tenderet. Si in Germania protinus puer tenerum hastile vibraret.
Si avorum nostrorum temporibus fuisset equitare et hostem cominus percutere didicisset. Hec sin-
gulis disciplina gentis sue suadet atque imperat. Quid ergo huic medi-
tandum est. quod adversus omnia tela quod adversus omne hostium genus bene facit mortemque
contemnere. Quin habeat in se aliquid terribile ut et animos nostros quos in amore
sui natura formavit offendat. Nemo dubitat. Nec enim opus esset in id comparari
et acui instinctu quodam voluntario iremus. Sicut feruntur omnes ad observationem sui.
Nemo discit ut si necesse fuerit equo animo in rosa iaceat. sed in hoc duratur ut
tormentis non summittat fidem. ut si necesse fuerit stans etiam saucius pro val-
lo pervigil. et ne pilo quidem incumbat. quia solet obrepere interim sompnus in aliquod
adminiculum reclinatis. Mors nullum habet incommodum. esse enim debet aliquis cuius
sit incommodum. quod si tanta cupiditas te longioris evi tenet cogita nichil
eorum que ab oculis abeunt et in rerum naturam ex qua prodierunt ac mox
processura sunt reconduntur consumi. desinunt ista non pereunt. et mors quam
pertimescimus ac recusamus intermittit vitam non eripit. veniet iterum qui nos in lucem

reponat

reponit dies in lucem. Que multi recusarent nisi oblitos reduceret.
Sed postea diligentius docebo omnia que videntur perire mutari. Equo animo debet
rediturus exire. Observa orbem rerum in se remeantium. videbis nichil in
hoc mundo extingui sed vicibus descendere. Estas abiit sed alter illam annus
adducet. hiems cecidit sed referent illam sui menses. Solem nox obruit
sed ipsam statim dies abigit. Stellarum iste discursus quicquid preterit repetit. pars
celi levatur assidue pars mergitur. Denique finem faciam si hoc unum adiecero. nec
infantes nec pueros nec mente lapsos timere mortem. et esse turpissimum si eam
securitatem nobis ratio non prestat ad quam stultitia perducit. Vale. Ep. xxxvij

Quod maximum — De duplici magnitudine et quo ad veram libertatem philosophia perducit. R

vinculum est ad bonam mentem promisisti virum bonum. Sacramento
rogatus es. deridebit te si quis tibi dixerit mollem esse militiam et facilem.
Nolo te decipi. eadem honestissimi huius et illius turpissimi auctoramenti
verba sunt. uri vinciri ferroque necari. Ab illis qui manus arene locant et
edunt et bibunt que per sanguinem reddant cavetur ut ista vel inviti patiantur
a te ut volens libensque patiaris. Illis licet arma summittere. misericordiam populi
temptare. Tu neque submittes neque vitam rogabis. Recto tibi invictoque mo-
riendum est. Quid porro prodest paucos dies aut annos lucrifacere. sine missi-
one nascimur. Quomodo ergo inquis me expediam. Effugere non potes necessitates. po-
tes vincere. Fit via. et hanc tibi viam dabit philosophia. Ad hanc te confer. Si vis
salvus esse si securus si beatus. Denique si vis esse quod est maximum liber. Hoc con-
tingere aliter non potest. Humilis res est stultitia abiecta sordida servilis multis
affectibus et sevissimis subiecta. Hos tam graves dominos. interdum alternatim
imperantes. interdum pariter dimittit a te sapientia que sola libertas est. Una ad
hanc fert via et quidem recta. non aberrabis. Vade certo gradu. Si vis omnia
tibi subicere subice te rationi. Multos reges si ratio te rexerit. Ab illa disces quid et
quemadmodum aggredi debeas. non incides rebus. Neminem mihi dabis qui sciat quomodo
quod vult ceperit velle. non consilio adductum illo sed impetu impactum est. Non minus
sepe fortuna in nos incurrit quam nos in illam. Turpe est non ire sed ferri et subito
in medio turbine rerum stupentem querere huc ego quemadmodum veni. Vale. Ep.

Merito exigis ut — xxxviij De utilitate familiaris brevis et elaborati sermonis. R

hoc inter nos epistularum commercium frequentemus. Plurimum proficit
sermoque minutatim irrepit animo. Disputationes preparate et effuse audiente
populo plus habent strepitus minus familiaritatis. Philosophia bonum consilium est.
Consilium nemo clare dat. aliquando utendum est et illis ut ita dicam contionibus
ubi qui dubitat impellendus est. Ubi vero non hoc non agendum est ut velit
discere sed ut discat. Ad hoc submissiora verba veniendum est. Facilius intrant
et herent. Nec enim multis opus est sed efficacibus. Seminis modo spargenda sunt.
quod quamvis sit exiguum cum occupavit idoneum locum vires suas expli-
cat. et ex minimo in maximos auctus diffunditur. Idem facit ratio

non late patet sed si in opere crescit. Pauca sunt que dicuntur sed cum illa animus bene excepit convalescunt et exurgunt. Eadem est enim preceptorum condicio que seminum. multa efficiunt et angusta sunt. tantum ut dixi ydonea mens rapiat illas sibi et in se trahat. Multa invicem et ipsa generabit et plus reddet quam acceperit. Vale.

Epistola xxxix. De differentia ordinarie rationis et breviarii. Et quod sit primum genus animum ad excelsa excitari. Et quod superfluitas nocet. R.

Commentarios quos desideras diligenter ordinatos et in angustum coactos ego vero componam sed vide ne plus profutura sit ratio ordinaria quam hec que nunc vulgo breviarium dicitur. olim cum latine loqueremur summarium vocabatur. Illa res discenti magis necessaria est. hec scienti. Illa enim docet. hec admonet. sed utriusque rei tibi copiam faciam. Tu a me non est quod illum aut illum exigas. qui notorem dat ignotus est. Scribam ergo quod vis sed meo more. Interim multos habes quorum scripta nescio an satis ordinent. Sume in manus indicem philosophorum. hec ipsa res expergisci te coget si videris quam multi tibi laboraverint. concupisces et ipse ex illis unus esse. habet enim hoc optimum in se generosus animus quod concitatur ad honesta. Neminem excelsi ingenii virum humilia delectant et sordida. Magnarum rerum species ad se vocat et extollit. quemadmodum flamma que surgit in rectum iacere ac deprimi non potest non magis quam quiescere. Ita noster animus in motu est. eo mobilior et actuosior quo vehementior fuerit. Sed felix qui ad meliora hunc impetum dedit. Ponet se extra ius dicionemque fortune. secunda temperabit. adversa comminuet et aliis admiranda despiciet. Magni animi est magna contempnere ac mediocria malle quam nimia. Illa enim utilia vitaliaque sunt. At hec eo quod superfluunt nocent. Sic segetem nimia sternit ubertas. sic rami franguntur onere. sic ad maturitatem non pervenit nimia fecunditas. Idem animis quoque evenit quos immoderata felicitas rumpit. qua non tantum in aliorum iniuriam sed etiam in suam utuntur. Quis hostis in quemquam tam contumeliosus fuit quam in quosdam sue voluptates sunt. quorum impotentie atque insane libidini ob hoc unum possis ignoscere. quod que fecere patiuntur. Nec immerito hic illos furor vexat. Necesse est enim in immensum exeat cupiditas que naturalem modum transilit. Ille enim habet suum finem. Inania et ex libidine orta sine termino sunt. Necessaria metitur utilitas. supervacua quo redigis. Voluptatibus itaque se immergunt quibus in consuetudinem adductis carere non possunt. et ob hoc miserrimi sunt quod eo pervenerunt ut illis que supervacua fuerant facta sint necessaria. Serviunt itaque voluptatibus non fruuntur. et mala sua quod malorum ultimum est amant. Tunc autem consummata est infelicitas ubi non solum turpia delectant sed et placent. et desinit esse remedio locus ubi que fuerunt vicia mores sunt. Vale.

Epistola xl. Moderandam pronunciationem docet et exemplo magne Ciceronis uber esse turdiloquium. R.

Quod frequenter mihi scribis gratias ago. Nam quo uno modo potes te mihi ostendis. Numquam epistulam tuam accipio ut non protinus una simus

si ymagines nobis amicorum absentium iocunde sunt que memoriam renovant
et desiderium absentie falso atque inani solacio levant quanto iocundiores sunt
litere que vera amici absentis vestigia veras notas afferunt. Nam quod in con-
spectu dulcissimum est id amici manus epistole impressa prestat agnoscere. Audisse te
scribis Serapionem philosophum cum istuc applicuisset: solet magno cursu verba
convellere que non effundit una vox sed premit et urget. plura enim veniunt quam
quibus vox una sufficiat. Hoc non probo in philosopho cuius pronunciatio quoque sicut
vita debet esse composita. Nichil autem ordinatum est quod precipitatur et properat. Itaque oratio
illa apud Homerum concitata et sine intermissione in morem nivis superveniens
oratori data est, lenis et melle dulcior senem (al. profluit) profluit. Sic itaque habe: ista
vim dicendi rapidam atque habundantem aptiorem esse credas circulanti iudices quam
agenti rem magnam ac seriam docentique. Eque stillare illum nolo quam currere
nec extendat aures aut nec obruat. Nam illa quoque inopia et exilitas minus
intentum auditorem habet tedio interrupte tarditatis; facilius tamen insidit quod expectatur
quam quod prevolat. Denique tradere homines discipulis precepta dicuntur: non traditur
quod fugit. Adice nunc quod que veritati operam dat oratio incomposita esse debet
et simplex. Hec popularis nichil habet veri. Movere vult turbam et inconsultas aures
impetu rapere, tractandam se non prebet. Aufertur. quo autem regere potest quod regi non
potest. Quid quod hec oratio que sanandis mentibus adhibetur descendere in nos debet? Re-
media non prosunt nisi immorentur. Multum preterea habet inanitatis et vani plus sonat quam
valet. Lenienda sunt que me exterrent, compescenda que irritant, dissencienda
que fallunt. Inhibenda luxuria, corripienda avaricia. Quid horum raptim potest fieri?
Quis medicus egros in transitu curat? Quid quod ne voluptatem quidem ullam habet
talis verborum sine dilectu ruentium strepitus? Sed ut plura que fieri posse non
credideris cognovisse satis est, ita istos qui verba exercuerunt abunde est semel audi-
visse. Quid enim quis discere quid imitari velit? quid de eorum animo iudicet
quorum oratio perturbata est et immissa est nec potest reprimi? Quemadmodum per proclive currentium
non ubi visum est gradus sistitur sed incitato corporis pondere serpit ac longius
quam voluit effertur, sic ista dicendi celeritas nec in sua potestate est nec satis
decora philosophie que ponere debet verba non proicere et pedetemptim procedere. Quid ergo non
aliquando et insurget? Quidni? Sed salva dignitate morum, quam violentia ista et
nimia vis exuit. Habeat vires magnas moderatas tamen: perhennis sit unda
non torrens. Vix oratori permiserim talem dicendi velocitatem irrevocabilem ac
sine lege vadentem. Quemadmodum enim iudex subsequi poterit aliquando etiam imperitus et
rudis? Tunc quoque cum illum aut ostentatio abstulerit aut affectus / impetus sui
tantum festinet atque ingerat quantum aures pati non possunt. Recte ergo facies
si non audias istos qui quantum dicant non quemadmodum querunt, et ipse malueris
si necesse est vel P. Vinicium dicere, qui itaque cum quereretur quomodo P. Vinicius

dicet. Asellius ait tractim. Nam geminus uarius ait: quo istum
disertum dicatis nescio: tria uerba non potest iungere. Quid ni malis tu sic
dicere quo uinicius? aliquis tam insulsus interuenerit quam qui illi singula uerba
uellenti tamquam dictaret et non diceret ait uelim unquam dicas. Nam que
therii oratoris cursum suis temporibus oratoris celeberrimi longe abesse
ab homine sano uolo. numquam dubitauit numquam intermisit. semel incipiebat
semel desinebat. quedam tamen et nationibus puto conuenire magis aut minus
conuenire. In grecis hanc licentiam tuleris. Nos etiam cum scribimus inter
pungere assueuimus. Cicero quoque noster a quo Romana eloquentia exiluit gradarius
fuit. Romanus sermo magis se circumspicit et estimat prebetque estimandum.
Fabianus uir egregius et uita et sciencia et quod post ista est eloquentia quoque dispu
tabat expedite magis quam concitate. ut posses dicere facilitatem esse illam
non celeritatem. Hanc ego in uiro sapiente recipio non exigo ut oratio eius sine
impedimento exeat. proferatur tamen malo quam profluat. Eo autem magis te deterreo
ab isto morbo quod non potest tibi ista res contingere aliter quam si pudere te desi
erit. perfrices frontem oportet et te ipse non audias. multa enim inobseruatus
ille cursus feret que reprehendere uelis. Non potest inquam tibi contingere res ista
salua uerecundia. Preterea opus est et exercitatione cotidiana. et a rebus studium
transferendum est ad uerba. Hec autem etiam si aderunt et poterunt sine ullo tuo
labore decurrere temperanda sunt tamen. Nam quemadmodum sapienti uiro incessus mode
stior conuenit. ita oratio pressa non audax. Summa ergo summarum hec erit.
tardiloquum esse te iubeo. Vale. Epistola xli. Quod in unoquoque bonorum
uirorum deus habitat. Et quod homo ex sola nomine bonitate laudabilis. Et de
bono animo et forti. Et quod non tantum exterius querenda est que intus habetur. si procur.
Facis rem optimam in tua prosperitate exemplis quod ab homine expetenda est. x
et tibi salutarem si ut scribis perseueras ire ad bonam mentem. quam
stultum est optare cum a te possis impetrare. non sunt ad celum eleuande ma
nus nec exorandus edituus ut nos ad aurem simulacri quasi magis exau
diri possimus admittat. Prope est a te deus. tecum est. in te est. Ita dico
Lucilli. Sacer intra nos spiritus sedet bonorum malorumque obseruator et custos.
hic prout a nobis tractatus est ita nos ipse tractat. Bonus uero uir sine deo
nemo est. An potest aliquis supra fortunam nisi ab illo adiutus exurgere? Ille dat
consilia magnifica et erecta. In unoquoque uirorum bonorum quis deus incertum
est. habitat deus. Si uero tibi occurrat in uetustis arboribus et solitam alti
tudinem egressis frequens lucus et conspectum celi densitate ramorum aliorum
alios protegentium summouens umbra. Illa proceritas silue et secretum
loci et admiratio umbre in aperto tam dense atque continue fidem tibi numinis
faciet. Et si quis saxis specus penitus exesis montem suspenderit non ma
nu factus sed naturalibus causis in tantam laxitatem excauatus animum tuum quadam

religionis suspicione percutiet. Magnorum fluminum capita veneramur subi-
ta et ex abdito vasti amnis eruptio aras habet. Coluntur aquarum calentium
fontes et stagna quedam vel opacitas vel immensa altitudo sacravit. Si
hominem videris interritum periculis. intactum cupiditatibus. inter adversa felicem
in mediis tempestatibus placidum. ex superiore loco homines videntem. ex equo de-
os subibit te veneratio eius. Non dices ista res maior est altiorque quam ut
credi similis huic in quo est corpusculo possit. Vis ista divina descendit.
Animum excellentem moderatum omnia tamquam minora transeuntem quicquid ti-
memus optamusque ridentem celestis potentia agitat. Non potest res tanta
sine amminiculo numinis stare. Itaque maiore sui parte illic est unde descen-
dit. Quemadmodum radii solis contingunt quidem terram sed ibi sunt unde
mittuntur. Sic animus magnus ac sacer et in hoc demissus ut propius quidem
divina nossemus. Conversatur quidem nobiscum sed heret origini sue. Illic pendet
illuc mittitur ac spectat nititur tamquam melior interest. Quis ergo hic animus
qui nullo bono nisi suo nitet. Quid enim est stultius quam in homine aliena lau-
dare. quid eo dementius qui ea miratur que in alienum transferri protinus possunt.
Non faciunt meliorem equum aurei freni. Aliter leo aurata iuba demitti-
tur dum contractatur et ad patientiam recipiendi ornamenti cogitur fatigatus. Aliter incultus
integri spiritus. Hic scilicet impetu acer qualem illum natura esse voluit speciosus ex hor-
rido cuius hic decor est non sine timore aspici. Prefertur illo languido et
bratteato. Nemo gloriari nisi suo debet. Vitem laudamus si fructu palmi-
tes onerat. si ipsa pondere ad terram eorum que tulit amminiculo deducit. Num
quis huic illam preferret vitem cui auree uve aurea folia dependent. Propria
virtus est in vite fertilitas. In homine quoque id laudandum est quod ipsius est. Fami-
liam formosam habet et domum pulchram. multum serit multum fenerat. Ni-
chil horum in ipso est sed circa ipsum. Lauda in illo quod nec eripi possit nec dari
quod proprium hominis est. Queris quid sit animus et ratio in animo perfecta. Ra-
tionale enim animal est homo. Consummatur itaque bonum eius si id implevit cui na-
scitur. Quid est autem quod ab illo ratio hec exigit rem facillimam secundum naturam suam
vivere. Sed hanc difficilem facit communis insania. In vicia alter alterum trudimus
quo autem revocari ad salutem possunt quos nemo retinet populus impellit. Va-

Epistola xlii. de nota eorum qui de potentibus male extimat. Et de remedio

Iam tibi iste persuasit virum se bonum esse. quod damna bonorum fortunatorum est
Atqui vir bonus tam cito nec fieri potest nec intelligi. Scis quem nunc virum
bonum dicam. hunc secunde note. Nam ille alter fortasse tamquam fenix semel
anno quingentesimo nascitur. Nec est mirum ex intervallo magna generari.
mediocria et in turba nascentia sepe fortuna producit. Eximia vero ipsa
raritate commendat. Sed iste multum adhuc abest ab eo quod profitetur. Et si sciret quid

esset vir bonus non diu ex se crederet fortasse etiam si posse desperaret. At male existimat de malis. hoc etiam mali faciunt. Nec ulla maior pena nequitie est quam quod sibi et suis displicet. At odit eos qui subita et magna potencia impotenter utuntur. Idem faciat cum idem potuerit. Multorum que imbecillia sunt latent vicia non minus ausura cum illis vires sue placuerint quam illa que iam felicitas aperuit. Instrumenta illis explicande nequicie desunt. Sic tuto serpens etiam pestifera tractatur dum riget frigore. non desunt tunc illi venena sed torpent. Multorum crudelitas et ambicio et luxuria ut paria pessimis audeat fortune favore deficitur. Eadem velle cognosces da posse quantum volunt. Meministi cum quendam affirmares esse in tua potestate dixisse me volaticum esse ac levem et te non pedem eius tenere sed pennam. Mentitus sum. pluma tenebatur quam remisit et fugit. Scis quos postea tibi exhibuit ludos quam multa in caput suum casura temptaverit. Non videbat se per aliorum pericula in suum ruere. Non cogitabat quam onerosa essent que petebat etiam si supervacua non essent. Hoc itaque in his que affectamus atque labore magno contendimus inspicere debemus aut nichil in illis commodi esse aut plus incommodi. Quedam supervacua sunt sed quedam tanti non sunt. sed hoc non providemus et gratuita nobis videntur que karissime constant. Ex eo licet stupor noster appareat quod ea sola putamus emi pro quibus pecuniam solvimus. Ea gratuita vocamus pro quibus nos ipsos impendimus. Que emere nollemus si domus nobis nostra pro illis esset danda si amenum aliquod fructuosumve predium ad ea paratissimi sumus pervenire cum sollicitudine cum periculo cum iactura pudoris et libertatis et temporis. Adeo nichil est cuique se vilius. Idem itaque in omnibus consiliis rebusque faciamus quod solemus facere quotiens ad institorem alicuius mercis accessimus. videamus hoc quod concupiscimus quanti deferatur. Sepe maximum est precium pro quo nullum datur. Multa possum tibi ostendere que acquisita acceptaque libertatem nobis extorserunt. Nostri essemus si ista nostra non essent. Hec ergo tecum ipse versa non solum ubi de incremento agetur sed etiam ubi de iactura. Hoc periturum est. Nempe adventicium fuit. Tam facile sine isto vives quam vixisti. Si illud diu habuisti perdis postquam satiatus es. Si non diu perdis antequam assuescas. Pecuniam minorem habebis. Nempe et molestiam. Graciam minorem. Nempe et invidiam. Circumspice ista que nos agunt in insaniam que cum plurimis lacrimis amittimus. Scies non dampnum in his molestum esse sed opinionem dampni. Nemo illa perisse sentit sed cogitat. Qui se habet nichil perdidit. sed quoto cuique habere se contigit. Vale. Epistola xliii.

Quod spaciis modus fere omnia facit magna et minima. et parva vita a publico sensu exit abscondi. et quo tumor fama innotescere conatur. Et quo magis verum modum habet cuique opinio tollit ac deprimit. et quo sic vivendum ac tanquam in conspectu turbe essemus. Natura miser est qui testem sui contempnit.

Quomodo hoc ad me pervenerit queris. quis mihi id te cogitare narraverit

qd tu nulli nar̄ auertas Is qui sit plurimu auor. Quid ergo me qt turbis sū
ut possim extimare auorem. Non est qui te ad huc locu respiciet men
atis. Ad istu respice in quo moriaris. Quicq mit maxima erunt mag
e illic ubi erunt. Illa magnitudo hz modu certu. Comparatio illa a desp
mit a tollit. Nauis que in flumine mag e in mari puula e. Gubnacu
lu qd alteri naui magnu e alteri exiguu e. tu nunc i puincia licet
contenas ipse te magnu es. Quid agas quadmodu cenes quadmodum dor
mias querit sit. Ego dic tibi diligentius uiuendu e. Tunc at felicem te esse iu
dica cu poteris i publico uiuere. Cu te parietes tui tegent non abscondent.
quos plerumq circumdatos nobis iudicamus non ut tutius uiuamus sed ut
peccemus occultius. Rem dicam ex qua mores extimes nostros. Vix quem
quam inuenies qui possit aperto hostio uiuere. Ianitores conscia nostra non
superbia composuit. Sic uiuimus ut deprehendi sit subito respici. Quid at
prodest recondere se et oculos hominum auresque uitare. Bona conscia turbam
aduocat. mala etiam in solitudine anxia atque sollicita e. Si honesta sunt
que facis omnes sciant. Si turpia quid refert neminem scire cu tu scias
O te miserum si contempnis hunc testem. Vale. Ep. xliiii. De vera nobilitate.
Iterum tu mihi te pusillu facis Et de errore beatam vitam opinantium. Rubrica
et dicis malignius tecu egisse naturam prius deinde fortunam. Cu possis exi
mere te uolgo. et ad felicitatem hominum maximam emergere. Si quid e aliud
in philosophia boni hoc e qd extrema non inspicit. Omnes si ad originem prima
reuocantur a diis sunt. Eques romanus es. et ad hunc ordinem tua te
perduxit industria. At me hercle multis xiiii gradus clausi sunt. Non
omnes curia admittit. castra quoque quos ad laborem et periculum recipiat fasti
diose legunt. bona mens omnibus patet. Omnes ad hoc sumus nobiles
nec reicit quemquam philosophia. nec eligit. omnibus lucet. Patricius Socratem.
Cleantes aquam traxit et rigando orto locauit manus. Platonem non
accepit nobilem philosophia sed fecit. Quid e quare desperes his te posse similem fieri.
Omnes hii maiores tui sunt si te illis geris dignum. Geres autem si hoc primum
tibi ipse persuaseris a nullo te nobilitate superari. Omnibus nobis totidem ante nos sunt.
Nullius non origo ultra memoriam iacet. Plato ait. Neminem regem non
ex seruis esse oriundum. Neminem non seruum ex regibus. Omnia ista longa uarie
tas miscuit. et sursum deorsumque fortuna uersauit. Quis e generosus ad uirtutem
bene a natura compositus hoc unum intuendum e. Alioquin si ad uetera reuocas
nemo non inde e ante quem nichil e. A primo mundi ortu usque in hoc tempus
perduxit nos ex splendidis sordidisque alternata series. Non facit nobi
lem atrium plenum fumosis ymaginibus. Nemo in nostram gloriam uixit. nec
quod ante nos fuit nostrum est. Animus facit nobilem. cui ex quacumque
condicione supra fortunam licet surgere. Puta itaque te non equitem

romanum eques sed libertinum. potes in hoc consequi ut solus sis liber inter
ingenuos. Quomodo inquis. Si mala bonaque non populo auctore distinxeris
Intuendum est non unde veniat sed quo eant. Si quid est quod vitam beatam potest
facere id bonum est suo iure. depravari enim in malum non potest. Quid est ergo in quo
erratur cum omnes beatam vitam optent. Quod instrumenta eius pro ipsa habent et illam dum
petunt fugiunt. Nam cum summa beate vite sit solida securitas. et eius inconcussa fiducia solida
sollicitudinis colligunt causas. et per insidiosum (et iter vite) tramite non solum ferunt sarci-
nas sed trahunt. Ita longius ab effectu eius quod petunt semper abscedunt. et quo plus
opere impenderunt hoc se magis impediunt et feruntur retro. quod evenit in la-
borintho properantibus. Ipsa illos velocitas implicat. Vale. Epistola xlv. de
modo legendi competentes. et de acuitate ingenii non in verbis sed in rebus
Librorum istic inopiam esse (castalia) queris. excercenda est quis sit vere bonus. Rubrica
Non refert quam multos sed quam bonos habeas. lectio certa (bonorum librorum) prodest. varia
delectat. Qui quo destinavit pervenire vult unam sequatur viam non per
multas vagetur. Non ire istuc sed errare est. Vellem inquis magis consilium
mihi quam libros dares. Ego vero quoscumque habeo mittere paratus sum. et totum hor- totius bibliothece
reum excutere. Me quoque isto si possem transferrem. et nisi mature te finem officii
speraturum impetraturum hanc senilem expeditionem indixissem mihi. nec me ca-
ribdis et scilla et fabulosum istud fretum deterrere potuisset. Transnatassem ista
non solum traiecissem dummodo te complecti possem et presens extimare quantum animo
crevisses. Ceterum quod libros meos tibi mitti desideras non magis ideo
me disertum puto quam formosum putarem si imaginem meam peteres. Indul-
gentie scio istud esse non iudicii. et si modo iudicii est indulgentia tibi imposuit.
Sed qualescumque sunt tu illos sic lege tamquam verum queram adhuc non sciam et
contumaciter queram. Non enim cuiquam me emancipavi. nullius nomen fero. Multum
magnorum virorum iudicio credo. aliquid et vendico meo. Nam illi quoque non
inventa sed querenda nobis reliquerunt. et invenissent forsitan necessaria nisi et su-
pervacua quesissent. Multum illis temporis verborum cavillatio eripuit. Cap-
tiose disputationes que acumen irritum exercent. Nectimus nodos et ambi-
guam significationem verbis illigamus ac deinde dissolvimus. Tantum nobis vacat iam
vivere iam mori scimus. Tota illo mente pergendum est. ubi providere debemus ne res nos
non verba decipiant. Quid mihi (i sophiste loquendi) vocum similitudines distinguis quibus nemo umquam nisi
dum disputat captus est. Res fallunt. illas discerne. pro bonis mala amplec-
timur. optamus contra id quod optavimus. pugnant vota nostra cum votis con-
silia cum consiliis. Adulatio quam similis est amicitie. non imitatur illam tantum
sed vincit et preterit. Apertis ac propiciis auribus recipitur. et in precordia ima
descendit. eo ipso graciosa quo ledit. Doce quemadmodum hanc similitudinem dinoscere.
Venit ad me pro amico blandus inimicus. Vicia nobis sub virtutum nomine
obrepunt. Temeritas sub titulo fortitudinis latet. Moderatio vocatur

ignavia pro cauto timidus accipitur. In hijs magno periculo erramus. hijs
certas notas imprime. Ceterum qui interrogatus an cornua habeat non est tam stul-
tus ut frontem suam temptet, nec rursus tam ineptus et hebes ut nesciat.
Quod tu illi subtilissima collectione persuaseris. Sic ista sine noxa decipiunt
quomodo prestigiatorum acceptabula et calculi in quibus me fallacia ipsa delectat.
Effice ut quomodo fiat intelligam, perdidi usum. Idem de istis captionibus dico.
Quo enim eis nomine potius zophismata appellem. nec ignorantem nocent nec scientem
iuvant. Si utique vis verborum ambiguitates deducere, hoc nos doce beatum non eum
esse quem vulgus appellat, ad quem pecunia magna confluxit, sed illum cui bonum omne
in animo est, erectum et excelsum et mirabilia calcantem, qui neminem videt cum quo se co-
mmutatum velit. Qui hominem ea sola parte estimat qua homo est, qui natura magistra
utitur, ad illius leges componitur. Sic vivit quomodo illa prescripsit, cui bona sua
nulla vis excutit, qui mala in bonum convertit, certus iudicii, inconcussus, intre-
pidus, quem aliqua vis movet, nulla perturbat. Quem fortuna cum quod
habuit telum nocentissimum vi maxima intorsit, pungit non vulnerat, et hoc raro.
Nam cetera eius tela quibus genus humanum debellatur grandinis more dissultant,
que incussa tectis sine ullo habitatoris incommodo crepitat ac solvitur. Quid me
detines in eo quem tu ipse pseudomenon appellas, de quo tantum librorum compositum est. Ecce
tota mihi vita mentitur. hanc coargue, hanc ad verum si acutus es redige. Ne-
cessaria iudicat quorum magna pars supervacua est, etiam que non est supervacua nichil
in se momenti habet ut possit fortunatum beatumque prestare. Non enim statim bonum
est si quid necessarium est, aut proicimus bonum si hoc nomen pani et pollente demus et ceteris
sine quibus vita non ducitur. Quod bonum est utique necessarium est. quod necessarium est
non utique bonum est, quoniam quedam necessaria sunt eadem vilissima. Neo usque eo dig-
nitatem boni ignorat ut illum ad hec in diem utilia demittat. Quid ergo
non eo potius curam transferes ut ondas omnibus magno temporis impendio queri
supervacua et multos transisse vitam dum vite instrumenta conquirunt. Recognosce
singulos, considera universos, nullius non vita spectat in crastinum. quid in hoc
sit mali queris. infinitum. Non enim vivunt sed victuri sunt. omnia differunt. Etiam
si attenderemus tamen nos vita precurreret. Nunc vero cunctantes quasi aliena trans-
currit et ultimo die finitur omni perit. Sed ne epistole modum excedam que non
debet sinistram manum legentis implere in alium diem hanc litem cum dyalecticis
differam nimium subtilibus et hoc solum curantibus et non hoc. Vale. Ep. xlvi. lau-
dat voluminis missi dulcedinem. ubi docet quod in dictando stralis est eligenda

Librum tuum quem mihi promiseras accepi et tamquam lecturus magnus
ex commodo aperui ac tantum degustare volui. Deinde blanditus est ipse
ut procederem longius. Qui quam disertus fuerit ex hoc intelligas licet. levis
mihi visus est cum esset nec mei nec tui corporis sed qui primo aspectu aut Titi Li-

ius et Epicuri possem videri. Tanta eius dulcedine me tenuit et traxit
ut illum sine ulla dilatione perlegerem. Sol me invitabat, fames admonebat,
nubes minabantur; tamen exhausi totum. Non tantum delectatus sed gavisus sum.
Quid ingenii iste habuit, quid animi! Dicerem: quid impetus! si interquievisset,
si intervallo surrexisset. Nunc non fuit impetus sed tenor. Compositio virilis et san-
cta; nichilominus interveniebat dulce illud et loco lene. Grandis, erectus es:
hoc te volo tenere, sic ire. Fecit aliquid et materia. Ideo eligenda est fertilis
que capiat ingenium, que incitet. Nunc in parum sedet iudicium tamquam au-
dierim illa, non legerim. Sine me et inquirere. Non est quod verearis. Verum au-
dies. O te hominem felicem, quod nichil habes propter quod quisquam tibi tam longe mentiatur,
nisi quod iam etiam ubi causa sublata est mentimur consuetudinis causa. Vale. Epistola xlvij

De familiaritate habenda cum servis. Et qualiter cum servis et subditis est vivendum.
Et quomodo superbia et voluptas dominos ipsos facit turpibus officiis deputatos.
Et quod ex natura non differt a dominis conditio servorum sed tamen eos fortuna efficit
diversos. Et quod melius est ab eis diligi quam timeri. Et quod servi voluptatum et vitiorum
plus sunt servi quam servi, quia isti sunt voluntatis, illi vero necessitatis. R.

Libenter ex hiis qui a te veniunt cognovi familiariter te cum servis
tuis vivere. Hoc prudentiam tuam, hoc eruditionem decet. Servi sunt. Immo homines.
Servi sunt. Immo contubernales. Servi sunt. Immo humiles amici. Servi sunt. Immo
conservi, si cogitaveris tantundem in utrosque licere fortune. Itaque rideo istos
qui turpe existimant cum servo suo cenare. Quare, nisi quia superbissima consuetudo
cenanti domino stantium servorum turbam circumdedit? Est ille plus quam capiat
et ingenti aviditate onerat distentum ventrem ac desuetum iam ventris officio,
ut maiore opera omnia egerat quam ingessit. At infelicibus servis mo-
vere labra ne in hoc quidem ut loquantur licet. Virga murmur omne compe-
scitur, et ne fortuita quidem verberibus excepta sunt: tussis, sternumenta, sin-
gultus. Magno malo ulla voce interpellatum silentium luitur. Nocte to-
ta ieiuni mutique perstant. Sic fit ut isti de domino loquantur quibus coram domino
loqui non licet. At illi quibus non tantum coram dominis sed cum ipsis erat sermo, quorum
os non consuebatur, parati erant pro domino porrigere cervicem, periculum imminens
in caput suum avertere. In conviviis loquebantur, sed in tormentis tacebant.
Deinde eiusdem arrogantie proverbium iactatur: totidem hostes esse quot servos.
Non habemus illos hostes sed facimus. Alia interim crudelia, inhumana pretereo,
quod ne tamquam hominibus quidem sed tamquam iumentis abutimur. Quod cum ad cenandum
discubuimus, alius sputa deterget, alius reliquias temulentorum subditus
colligit. Alius pretiosas aves scindit; per pectus et clunes certis ducti-
bus circumferens eruditam manum frusta excutit. Infelix qui huic uni
rei vivit ut altilia decenter secet, nisi quod miserior est qui hoc volun-
tatis causa docet quam qui necessitatis discit. Alius vini minister et in modum muliebrem

ornatus cum etate luctatur non potest effugere pueritiam sed retrahitur iamque militaris habitus glaber retritis pilis aut penitus evulsis tota nocte pervigilat quam inter ebrietatem domini libidinemque dividit et in cubiculo vir in convivio puer est. Alius cui convivarum censura permissa est perstat infelix et exspectat quos adulatio et intemperantia aut gule aut lingue revocet in crastinum. Adice obsonatores quibus dominici palati notitia subtilis est qui sciunt cuius illum rei sapor excitet cuius delectat aspectus cuius novitate nauseabundus erigi possit quid iam ipsa satietate fastidiat quid illo die esuriat. Cum his cenare non sustinet et maiestatis sue diminutionem putat ad eandem mensam cum servo suo accedere. Dii melius quot ex istis dominos habet. Stare ante limen Calisti dominum suum vidi et eum qui illi impegerat titulum qui inter ridicula mancipia produxerat aliis intrantibus excludi. Retulit illi gratiam servus. Ille in primam decuriam coniectus in qua vocem preco experitur et ipse illum invicem apologat et ipse non iudicat domo sua dignum. Dominus Calistum vendidit sed domino quam multa Calistus. Vis tu cogitare istum quem servum tuum vocas ex hisdem seminibus ortum eodem frui celo eque spirare eque vivere eque mori. Tam tu illum ingenuum videre potes quam ille te servum. Mariana clade multos splendidissime natos senatorum per militiam auspicantes gradum fortuna depressit. Alium ex illis pastorem alium custodem case fecit. Contemne nunc eius fortune hominem in quam transire dum contemnis potes. Nolo in ingentem me locum immittere et de usu servorum disputare in quos superbissimi crudelissimi et contumeliosissimi sumus. Hec tamen precepti mei summa est. Sic cum inferioribus vivas quemadmodum tecum superiorem velis vivere. Quotiens in mentem venerit quantum tibi in servum liceat veniat in mentem tantundem in te domino tuo licere. At ego inquis nullum habeo dominum. Bona etas est. Forsitan habebis. Nescis qua etate Hecuba servire cepit qua Cresus qua Darii mater qua Plato qua Diogenes. Vive cum servo clementer comiter quoque et in sermonem illum admitte et in consilium et in convictum. Hoc loco adclamabit mihi tota manus delicatorum. Nichil hac re humilius nichil turpius. Hos ego eosdem deprehendam alienorum servorum osculantes manum. Ne illud quidem videtis quam omnem invidiam maiores nostri dominis omnem contumeliam servis detraxerunt. Dominum patremfamilias appellaverunt servos quod etiam in mimis adhuc durat familiares. Instituerunt diem festum non quo solum cum servis domini vescerentur sed quo utique honores illis in domo gerere ius dicere permiserunt et domum pusillam rempublicam esse iudicaverunt. Quid ergo omnes servos admovebo mense mee? Non magis quam omnes liberos. Erras si existimas me quosdam quasi sordidioris opere reiecturum ut puta illum mulionem et illum bubulcum non ministeriis illos esti-

uxor priami regis troye que in decrepita etate servire cepit

mabo sed moribus. Sibi quisque dat mores, ministeria casus assignat.
Quosdam tenet tecum quia digni sunt, quosdam ut sint. Si quid enim in illis
ex sordida consuetudine servile est, honestiorum convictus excutiet. Non est
mi Lucili quod amicum tantum in foro et in curia queras. Si diligenter attenderis
et domi invenies. Sepe bona materia cessat sine artifice. Tempta et
experire. Quemadmodum stultus est qui equum empturus non ipsum inspicit sed stratum
eius ac frenos, sic stultissimus est qui hominem aut ex veste aut ex condicione que vestis
modo nobis circumdata est existimat. Servus est. Sed fortasse liber animo. Servus est.
Hoc illi non nocebit. Ostende quis non sit. Alius libidini servit, alius avaricie,
alius ambitioni, omnes timori. Dabo consularem aniculae servientem,
dabo ancille divitem. Ostendam nobilissimos iuvenes mancipia pantomimorum.
Nulla servitus turpior est quam voluntaria. Quare non est quod fastidiosi
isti te deterreant quominus servis tuis hilarem te prestes et non superbe superiorem.
Colant te potius quam timeant. Dicet aliquis nunc me vocare ad
pilleum servos et dominos de fastigio suo deicere, quod dixi colant potius dominum quam
timeant. Ita inquit prorsus colant tamquam clientes, tamquam salutatores. Hoc
qui dixerit obliviscetur id dominis parum non esse quod deo sat est. Qui colitur
et amatur. Non potest amor cum timore misceri. Rectissime ergo facere te iudico
quod timeri a servis tuis non vis, quod verborum castigatione uteris. Verberibus
muta admonentur. Non quidquid nos offendit et ledit, sed ad rabiem
nos cogunt pervenire delicie, ut quidquid non ex voluntate responderit iram
evocet. Regum nobis induimus animos. Nam illi quoque obliti et suarum virium
et imbecillitatis humane aliene sic excandescunt, sic seviunt quasi iniuriam
acceperint, a cuius rei periculo illos fortune sue magnitudo tutissimos prestat.
Nec hoc ignorant, sed occasionem nocendi captant querendo. Acceperunt iniuriam
ut facerent. Diutius te morari nolo. Non est tibi exhortatione opus. Hoc
habent inter cetera boni mores: placent sibi, permanent. Levis est malitia, sepe
mutatur, non in melius sed in aliud. Vale. Epistola xlviii. Docet longiorem moram
esse opus in solutione quam propositione questionis. Et quod amicitia omnia mutuo
Ad epistolam quam mihi ex itinere misisti tam longam quam ipsum quantacunque sit. ix.
iter fuit postea rescribam. Seducere me debeo et quid suadeam circumspicere.
Nam tu quoque qui consulis diu an consuleres cogitasti. Quanto magis hoc mihi fa-
ciendum est, cum longiore mora opus sit ut solvas questionem quam ut proponas.
Utique cum aliud tibi expediat, aliud mihi. Iterum ego tamquam Epicureus
loquor. Mihi vero idem expedit quod et tibi, aut non sum amicus nisi quidquid agitur
ad te pertinet meum est. Consortium rerum omnium inter nos fecit amicitia, nec
secundi quicquam singulis est nec adversi. In commune vivitur. Nec potest quisquam be-
ate degere qui se tantum intuetur, qui omnia ad utilitates suas convertit.
Alteri vivas oportet si vis tibi vivere. Hec societas diligenter et sancte obs-

uanda que nos omnibus hominibus miscet et iudicat aliquod esse commu-
ne genus humani. Plurimum ad illa que de quibus loquebar interiorem societatem
amicicie colendam proficiat. Omnia erit cum amico qui multa habebit cum
homine. Hoc lucili virorum optime michi ab istis dyalecticis subtilibus prestari
malo quid amico prestare debeam quid homini quam quot modis hoc dicatur amicus et homo
quam multa significat in diversum. Ecce sapientia et stulticia discedunt cui accedo in utram
partem ire iubes? Illi homo pro amico est. Huic amicus non est pro homine. Ille ami-
cum sibi parat hic se amico. Tu michi verba distorques et sillabas digeris.
Scilicet nisi interrogaciones vaferrimas struxero et conclusione falsa a vero
nascens mendacium astrinxero non potero a fugiendis petenda secernere.
Pudet me in re tam seria senes ludimus. Vale. Epistola xlix. Ubi notat
eos qui in tanta temporum egestate puerilibus sophismatibus intendunt.

Mus sillaba est. Mus autem caseum rodit. Sillaba ergo caseum rodit. Pu-
tas me nunc istud non posse solvere. Quod michi ex ista scientia periculum
imminet quod incommodum? Sine dubio verendum est ne quando in muscipula silla-
bas capiam. Aut ne quando si negligencior fuero caseum liber comedat. Nisi
forte illa acutior est collectio. Mus sillaba est. Sillaba autem caseum non rodit.
Mus ergo caseum non rodit. O pueriles ineptias. In hoc supercilia subduximus?
In hoc barbam demisimus? Hoc est quod tristes docemus et palidi. Vis scire quid philosophia
promittat generi humano? Consilium. Alium mors vocat, alium paupertas urget.
Alium divicie vel aliene torquent vel sue. Ille malam fortunam horret. Hic
felicitati sue se subducere cupit. Hunc homines male habent illum dii. Quid michi
lusoria ista componis? Non est iocandi locus. Ad miseros advocatus es.
Opem laturum te naufragis captis egris egentibus intente securi sub-
iectum prestantibus caput polliciatus es. Quo diverteris? Quid agis? Hic cum
quo ludis timet. Succurre quicumque laqueati videt in penis. Omnes undique
ad te manus tendunt. Perdite vite periture quam auxilium aliquod implorant. In
te spes opesque sunt. Rogant ut ex tanta eos voluptate extrahas.
Ut dissipatis et errantibus clarum veritatis lumen ostendas. Dic quid natura
necessarium fecit quid supervacuum quam faciles necessitates posuerit quam iocunda sit
vita quam expedita illam sequentibus quam acerba et implicata eorum qui opinioni
plus quam nature crediderunt. Si prius docueris que pars eorum levata
sint. Quid istorum cupiditates demat quid temperet. Disputaciones iste
utinam tantum non prodessent. Nocent. Hoc tibi cum voles manifestissimum faciam
comminui et debilitari generosam indolem in istas argucias coniectam.
Pudet dicere contra fortunam militaturis que porrigant tela quemadmodum
illos subornent. Hac ad summum bonum itur. Per istud philosophie sive nugre
et turpes infamesque eciam ad album sedentibus exceptiones. Quid enim
aliud agitis cum eum quem interrogatis scientes in fraudem inducatis

quam ut formulam cecidisse videatur. Sed quemadmodum illos pretor sic hos philosophia
in integrum restituit. Quid discedites ab ingentibus promissis et grandia
locuti effecturos vos ut non magis auri fulgor quam gladii perstringat ocu-
los meos, ut ingenti constantia et quod omnes optant et quod omnes timet cal-
cem, ad grammaticorum elementa descenditis. Quid dicitis? Sic itur ad a-
stra. Hoc enim est quod philosophia mihi promittit ut parem deo faciat. Ad hoc invita-
tus sum. Ad hoc veni. Fidem presta. Quantum potes ergo mi Lucili reduc
te ab istis exceptionibus et prescriptionibus philosophorum. Aperta decet et simplicia
tuam bonitatem. Etiam si multum superesset etatis parce dispensandum erat
ut sufficeret necessariis. Nunc que dementia est supervacua discere in tanta
temporis egestate. Vale. Epistola l. de velocitate temporis et in questionibus expedienda

Est quidem mi Lucili supinus et [sed exhortatione virtutum redimenda]
negligens qui in amici memoriam ab aliqua regione admonitus reducitur.
Et tamen repositum in animo nostro desiderium loca interdum familiaria evocant
nec extinctam memoriam reddunt sed quiescentem irritant sic dolorem lugentium
etiam si mitigatus est tempore, aut servuli familiaris amissio aut vestis aut
domus renovat. Ecce campania et maxime Neapolis ad pompeiorum tuorum
conspectum incredibile est quam recens desiderium tui fecerint. Totus in in oculis
es cum maxime a te discedo. Video lacrimas combibentem et affectionibus tuis in-
ter ipsam coherctionem exeuntibus non satis resistentem. Modo amisisse te videor.
Quid enim non modo est si recordaris. Modo apud Sotionem philosophum puer se-
di, modo causas agere cepi, modo desii velle agere, modo desii posse. Infinita
est velocitas temporis quam magis apparet respicientibus. Nam ad presentia intentos
fallit. Adeo precipitis fuge transitus levis est. Causam huius rei queris.
Quicquid temporis transiit eodem loco est. Pariter aspicitur, una iacet. Omnia in idem
profundum cadunt. Et alioquin non possunt longa intervalla esse in ea re que tota
brevis est. Punctum est quod vivimus et adhuc puncto minus. Sed hoc minimum et specie
quadam longioris spacii natura divisit. Aliud ex hoc infantiam fecit, aliud
pueritiam, aliud adolescentiam, aliud inclinationem quandam ab adolescentia
in senectutem, aliud ipsam senectutem. In quam angusto quodam est gradus
possunt. Modo te prosecutus sum et tamen hoc modo etatis nostre bona portio est
cuius brevitatem aliquando futuram cogitemus. Non solebat mihi tam velox tempus
videri, nunc incredibilis cursus apparet, sive quia admoveri lineas sentio
sive quia attendere cepi et computare dampnum meum. Et magis itaque indi-
gnor aliquos ex hoc tempore quod sufficere non ad necessaria quidem potest, etiam si custo-
ditum diligentissime fuit, in supervacua maiorem partem erogare. Negat Cicero
si duplicetur sibi etas habiturum se tempus quo legat liricos. Eodem modo dia-
lecticos qui tristius inepti sunt. Isti illi ex professo lasciviunt, hii agere se
aliquid existimant. Nec ego nego prospicienda ista sed prospicienda tantum

Nota Lucilium fuisse de civitate vocata Pompeyos propter quod ipse fuit pretor et ...

et a limine salutanda. In hoc unum censeo ne verba nobis dentur. et aliquid
ex illis magnum et seriem bonum iudicemus. Quid te torques et maceras in ea questione quam subtilius est contempsisse quam solvere. Securi est et ex
commodo migrantis minuta conquirere. Cum hostis instat a tergo et movere se iussus est miles. Necessitas excutit quicquid pax ociosa collegerat
non vacat mihi verba dubie cadentia consectari et vafriciam in illis meam
experiri. Aspice qui coeant populi quid menia clusis ferrum acuant portis.
Magno michi animo strepitus iste belli circumsonantis exaudiendus est. Demens
omnibus merito viderer. si cum saxa et munimenta muros senes femineque
congererent. cum iuventus intra portas armata signum eruptionis expectaret atque posceret. cum hostilia in portis tela vibrarent. et ipsum solum suffossionibus et cuniculis tremeret. sederem ociosus et huiusmodi questiunculas ponerem. Quod non perdidisti habes. cornua autem non perdidisti. cornua ergo habes.
Aliaque ad exemplum huius acute deliracionis concinnata. Atqui. eque licet tibi
demens videar si istis impendero operam. etiam nunc obsideor. Tunc tamen periculum michi obsesso externum immineret murus me ab hoste secerneret
Nunc mortifera mecum sunt non vaco ad istas ineptias. Ingens negotium in
manibus est. Quid agam. Mors me sequitur. fugit vita. adversus hec me doce
aliquid. Effice ut ego mortem non fugiam. vita me non effugiat. Exhortare adversus difficilia. da equanimitatem adversus inevitabilia. Angustias temporis mei laxa. doce non esse positum bonum vite in spacio eius sed in usu posse fieri immo
sepissime fieri. ut qui diu vixit parum vixerit. Dic mihi dormituro. potes
non expergisci quin quiescis. Dic mihi experrecto. potes non dormire amplius.
Dic exeunti. potes non reverti amplius. Dic redeunti potes non exire. Erras
si in navigatione tantum existimas minimum esse quo morte vita diducitur. In omni
loco eque tenue intervallum est. Non ubique se mors tam prope ostendit. ubique tam
prope est. Has tenebras discute et facilius ea trades. ad que preparatus sum. Dociles natura nos edidit. et rationem dedit imperfectam sed que perfici posset. De iusticia mihi. de pietate disputa. de frugalitate. de pudicicia utraque. et illa
cui alieni corporis abstinentia est. et hac cui sui cura. si me nolueris per devia
ducere. facilius ad id quod tendo perveniam. Nam ut ait ille tragicus veritatis
simplex oratio est. Ideoque illam implicari non oportet. Nec enim quicquam minus convenit. quam subdola ista calliditas animis magna conantibus. Vale. Epistola
li. De falsa excusatione peccantium Et qualiter possit induratus et pravus corrigi. Rubrica.

Epistolam tuam accepi post multos menses quam miseras. Supervacuum itaque putavi ab eo qui afferebat quid ageres querere. Valde
enim bone memorie est si meminit. Et tamen spero sic iam te vivere ut ubicumque eris
sciam quid agas. Quid enim aliud agis quam ut meliorem te ipse cotidie facias ut aliquid ex erroribus ponas ut intelligas tua vicia esse que putas

certum. Quedam ei locis et temporibus ascribimus. At illa quocumque transierimus secutura
sunt. Harpestem uxoris mee fatuam scis hereditarium onus in domo mea
remansisse. Ipse enim aversissimus ab istis prodigiis sum. Si quando fatuo dele
ctari volo non est michi longe querendus. me rideo. Hec fatua subito de
siit videre. Incredibilem rem tibi narro sed veram. Nescit esse se cecam. sub
inde pedagogum suum rogat ut migrat. Ait domum tenebrosam esse.
Hoc quod in illa ridemus omnibus nobis accidere tibi liqueat. Nemo se avarum
esse intelligit. nemo cupidum. Ceci tamen ducem querunt. Nos sine duce erramus
et dicimus. Non ego ambiciosus sum. Sed nemo aliter Rome potest vivere. Non ego
sumptuosus sum sed urbs ipsa magnas impensas exigit. Non est meum vicium quod ira
cundus sum. quod nondum constitui certum genus vite. adolescentia hec facit.
Quid nos decipimus. non est extrinsecus malum nostrum. Intra nos est. In visceri
bus ipsis sedet. Et ideo difficulter ad sanitatem pervenimus quia nos egrotare
nescimus. Si curari ceperimus quando tot morbos tantasque vires discutiemus.
Nunc vero ne querimus quidem medicum qui minus negocii haberet si adhiberetur
ad recens vicium. sequerentur teneri et rudes animi recta monstrantem. Ne
mo difficulter ad naturam reducitur nisi qui ab illa defecit. Erubescimus discere
bonam mentem. At mehercule turpe est magistrum huius rei querere. Illud de
sperandum est posse nobis tantum bonum casu influere. Laborandum est. et ut ve
rum dicam nec labor quidem magnus est si modo ut dixi ante animum nostrum formare
ceperimus et corrigere quam indurescat pravitas eius. Sed nec induratam despero.
Nichil est quod non expugnat pertinax opera et intenta ac diligens cura. Ro
bora in rectum quamvis flexa revocabis. Curvatas trabes calor ex
plicat. et aliter nate in id finguntur quod usus noster exigit. Quanto facilius animus
accipit formam flexibilis et omni humore obsequencior. Quid enim aliud est animus
quam quodammodo se habens spiritus. Vides autem tanto spiritum esse faciliorem omni alia ma
teria quanto tenuior est. Illud mi Lucili non est quod te impediat quominus de nobis
bene speres. quod malicia nos iam tenet. quod diu in possessione nostri est. Ad
neminem ante bona mens venit quam mala. Omnes preoccupati sumus. virtutes
discere vicia dediscere. Sed eo maiore animo ad emendationem nostri debemus accedere
quod semel traditi nobis boni perpetua possessio est. Non dediscitur virtus.
Contraria enim mala in alieno herent. Ideo depelli et exturbari possunt. fideliter
sedent que in locum suum veniunt. Virtus secundum naturam est. vicia inimica et infe
sta sunt. Sed quemadmodum virtutes recepte exire non possunt facilisque earum tutela est. ita
inicium ad illas eundi arduum. quia hoc proprium imbecille mentis atque egre
est formidare inexperta. Itaque cogenda est mens ut incipiat. Deinde non est a
cerba medicina. protinus enim delectat dum sanat. Aliorum remediorum post sanitatem
voluptas est. philosophia pariter et salutaris et dulcis est. Vale. Epistola li. Amenitates
Quomodo quisque regiones vitandas rationibus et exemplis docet.
potest mi Lucili. tu istic habes Ethnam et illum nobilissimum Sici

hic montem que quare dixerit messalla vnicum siue valgius apud
utrumque enim legi non tamen ideo cum plura loca euocat ignes non tamen editum
quod crebrius euenit. videlicet quia ignis in altissimo fertur sed etiam iacentia.
Nos utcumque possumus contenti simus bayis quas postero die quam attige
ram reliqui. locum ob hoc deuitandum cum habeat quasdam naturales dotes
quia illum sibi celebrandum luxuria sumpsit. Quid ergo. ulli loco indicendum est
odium. minime. Sed quemadmodum aliqua uestis sapienti et probo viro magis conuenit
quam alia nec ullum colorem ille odit. sed aliquem parum putat aptum esse fru
galitatem professo Sic regio quoque est quam sapiens vir aut ad sapientiam tendens
declinat tamquam alienam bonis moribus. Itaque de secessu cogitans numquam
canopum eliget. quamuis neminem canopus esse frugi vetet. Ne bayas quidem
que diuersorium uiciorum esse ceperunt Illic sibi plurimum luxuria permittit Illic
tamquam aliqua licentia debeatur loco magis soluitur. Non tantum corpori sed etiam
moribus salubrem locum eligere debemus. Quemadmodum inter tortores habitare nollem
sic nec inter popinas quidem. Videre ebrios per litora errantes et comes
sationes nauigantium et symphoniarum cantibus strepentes lacus et alia que
soluta legibus luxuria non tantum peccat sed publicat. Quid necesse est. id agere debemus
ut irritamenta uiciorum quam longissime profugiamus. Indurandus est animus et a blandi
mentis voluptatum procul abstrahendus. Vna hambalem hiberna soluerunt
et indomitum illum niuibus atque alpibus virum eneruauerunt fomenta campanie
Armis vicit uiciis victus est. Nobis quoque militandum est et quidem genere milicie
quo numquam quies numquam ocium datur. Debellande sunt in primis voluptates que
ut vides seua quoque ad se ingenia rapuerunt Si quis sibi proposuerit quantum o
peris aggressus sit. sciet nichil delicate nichil molliter esse faciendum Quid mihi
cum istis calentibus stagnis quid cum sudatoriis in que siccus vapor cor
pora exhausturus includitur. ut omnis sudor per laborem exeat. Si faceremus
quod fecit hambal ut interrupto cursu rerum omissoque bello fouendis cor
poribus operam daremus. Nemo non intempestiuam desidiam victori quoque
nedum vincenti periculosam merito reprehenderet Minus nobis quam illis punica
signa sequentibus licet plus periculi restat cedentibus plus operis etiam perse
uerantibus. Fortuna bellum mecum gerit non sum imperata facturus Iugum
non recipio immo quod maiore virtute faciendum est excutio Non est emolliendus
animus. si voluptati cessero cedendum est dolori cedendum est labori cedendum est
paupertati Idem sibi in me iuris esse volet et ambitio et ira inter tot af
fectus distrahar. immo discerpar. libertas proposita est. ad hoc premium la
boratur. Quid sit libertas queris Nulli rei seruire nulli necessitati nullis ca
sibus. fortunam in equum deducere. Quo die illam intellexero posse plus nil
poterit. Ego illam feram cum in manu mors sit. His cogitationibus intentum

loca severa sanctaque eligere oportet. Effeminat animos amenitas nimia
nec dubie aliquid ad corrumpendum vigorem potest regio. Quamlibet viam
iumenta patiuntur quorum durata in aspera ungula est. In molli palustrique
pascuo saginata cito subteruntur. Et fortior miles ex confragosis venit.
Segnis est urbanus et verna. Nullum laborem recusant manus que ad
arma ab aratro transferuntur. In primo deficit pulvere ille unctus et nitidus.
Severior loci disciplina firmat ingenium aptumque magnis conatibus
reddit. Literni honestius Scipio quam Bayis exulabat. Ruina eius modo non
est tam molliter collocanda. Illi quoque ad quos prima fortuna populi Romani publicas o-
pes transtulit Gaius Marius et Gneius Pompeius et Cesar extruxerunt
quidem villas in regione Bayana sed illas imposuerunt summis iugis montium.
Videbatur hoc magis militare ex edito speculari late longeque subiecta.
Aspice quam positionem elegerint quibus edificia excitaverint locis et qualia
scies non villas esse sed castra. Habitaturum tu putas umquam fuisse in
vlalca Catonem ut navigantes adulteros dinumeraret. Et tot genera
cymbarum variis coloribus picta et fluitantem toto lacu rosam ut au-
diret canentium nocturna convicia. Nonne ille manere intra vallum
maluisset quod in unam noctem. Quid ni mallet quisquis vir est somnum
suum classico quam symphonia rumpi. Sed satis diu cum Bayis litigavimus
numquam satis cum vitiis. Que te Lucili oro persequere sine modo sine fine.
Nam illis quoque nec finis est nec modus. Proice quecumque cor tuum laniant
que si aliter extrahi nequirent cor ipsum cum illis evellendum erat. Volup-tates
precipue exturba et invisissimas habe. Latronum more quos philistas E-
gyptii vocant in hoc nos amplectuntur ut strangulent. Vale. Epistola lii.
De tribus generibus hominum ad philosophiam tendentium. Et quis inter vitia sit ali-
Quid est hoc Lucili quod enim adiutor. Et de lingua et vetita laudatione.
Quod nos alio tendentes alio trahit et eo unde recedere cupimus impel-
lit. Quid colluctatur cum animo nostro nec permittit nobis quicquam semel velle. Flu-
ctuamus inter varia consilia nichil libere volumus nichil absolute nichil semper.
Stulticia inquis est cui nichil constat nichil diu placet. Sed quo nos aut quando
ab illa revellemus. Nemo per se satis valet ut emergat. Oportet manum
aliquis porrigat aliquis educat. Quosdam ait Epicurus ad veritatem sine
ullius adiutorio exisse. Fecisse sibi ipsis viam. Hos maxime laudat
quibus ex se impetus fuit qui se ipsi protulerunt. Quosdam indigere
ope aliena non ituros si nemo precesserit sed bene secuturos. Ex his Metro-
dorum ait esse egregium quoque hoc sed secunde sortis ingenium. Nos ex illa pri-
ma nota non sumus sed bene nobiscum agitur si in secundam recipimur. Ne
hunc quidem contempseris hominem qui alieno beneficio salvus esse potest.
Et hoc multum est velle salvari. Preter hec adhuc invenies genus aliud

[margin: nis tua anxius duxisses]
[margin: al. extirpa]

horum nec pigebit quod fastidiendi eorum qui cogi ad rectum compellique oportet
quibus non duce tantum opus sit sed adiutore et ut ita dicam coactore. Hic
tertius color est. Si queris huius exemplar Hermachum ait Epicurus talem
fuisse. Itaque alteri magis gratulatur, alterum magis suspicit. Quamvis
enim ad eundem finem uterque pervenerit, tamen maior est laus idem effecisse in
difficiliore materia. Puta enim duo edificia excitata esse, ambo disparia, eque
excelsa atque magnifica. Alterum puram aream accepit. Illic protinus opus crevit.
Alterum fundamenta laxabunda in mollem et fluidam humum missa multumque
laboris exhaustum est dum pervenitur ad solidum. Intuenti quicquid fecit alter
Alterius magna pars et difficilior latet. Quedam ingenia felicia alias
facilia et expedita, quedam manu quod aiunt facienda sunt et in fundamentis
suis occupata. Itaque ego illum feliciorem dixerim qui nihil negotii secum
habuerit, hunc quidem melius de se meruisse qui malignitatem nature sue vicit
et ad sapientiam se non perduxit sed extraxit. Hoc durum et laboriosum ingenium no-
bis datum scias licet. Imus per obstantia. Itaque pugnemus, aliquorum invocemus
auxilium. Quem inquis invocabo? Hunc aut illum? Tu vero etiam ad priores rev-
ertere qui vacant. Adiuvare nos possunt non tantum qui sunt sed qui fuerunt. Ex hiis
autem qui sunt eligamus non eos qui verba magna celeritate precipitant et communes lo-
cos volvunt et in privato circulantur, sed eos qui vita docent, qui cum dixerunt
quid faciendum sit probant faciendo, qui docent quid vitandum sit nec umquam
in eo quod fugiendum dixerunt deprehenduntur. Eum elige adiutorem quem
magis admireris cum videris quam cum audieris. Nec ideo te prohibuerim
hos quoque audire quibus admittere populum ac disserere consuetudo est, si modo
hoc proposito in turbam prodeunt ut meliores fiant faciantque meliores,
si non ambitionis hoc causa exercent. Quid enim turpius philosophia captante
clamores? Numquid eger laudat medicum secantem? Tacete, favete et
prebete vos curationi. Et si exclamaveritis non aliter audiam quam si ad tac-
tum viciorum vestrorum ingemiscatis. Testari vultis attendere vos mo-
verique magnitudine rerum? Sane liceat. Ut quidem iudicetis et feratis
de meliore suffragium, quidni non permittam? Apud Pytagoram disci-
pulis v annis tacendum erat. Numquid ergo existimas statim illis et loqui
et laudare licuisse? Quanta autem dementia eius est quem clamores imperitorum hi-
larem ex auditorio dimittunt! Quid letaris quod ab hominibus hiis laudatus es
quos non potes ipse laudare? Disserebat populo Fabianus sed audiebatur
modeste. Erumpebat interdum magnus clamor laudantium sed quem rerum
magnitudo evocaverat non sonus inoffense ac molliter orationis ela-
pse. Intersit aliquid inter clamorem theatri et scole. Est aliqua et lau-
dandi licentia. Omnia rerum omnium si observentur indicia sunt et argumenta.

motum. Ex minimis quoque licet capere impudicum et incessus ostendit et manus
mota et unum interdum responsum et relatus ad caput digitus et flexus
oculorum. Improbum interdum risus, insanum vultus habitusque demonstrat.
Illa enim in apertum per notas exeunt. Qualis quisque sit scies si quemadmodum
laudet aspexeris. Hinc atque illinc philosopho manus auditor intentat et
super ipsum caput mirantium turba consistat. Non laudatur ille nunc si intelligis
sed conclamatur. Relinquantur iste voces illis artibus que propositum habent populo pla-
cere. Philosophia adoretur. Permittendum erit aliquando iuvenibus sequi impetum ani-
mi. Tunc autem cum ex impetu faciet, cum et silentium sibi imperare non poterunt.
Talis laudatio aliquid exhortationis affert ipsis audientibus et animos adole-
scentium extimulat. Ad rem commoveantur non ad verba composita. Alioquin
nocet illis eloquentia si non rerum cupiditatem facit sed sui. Differam hoc
in presentia. Desiderat enim propriam et longam executionem quemadmodum populo disse-
rendum, quid sibi apud populum permittendum sit, quid populo apud se. Dampnum
quidem fecisse philosophiam non erat dubium postquam prostituta est, sed potest in penetralibus
suis ostendi si modo non institorem sed antistitem nacta est. Vale. Epistola liii de
tempestate et nausea quam passus est in mari. Premittens deinde inter corporalia
et spiritualia vitia. Deinde subiunges de auctoritate magnificentie et fortitudinis. R

Quid non potest mihi persuaderi cui persuasum est ut navigarem. Solvi
mari languido. Erat sine dubio celum grave et sordidum nu-
bibus que fere aut in aquam aut in ventum resolvuntur. Sed putavi tam pauca
milia a Parthenope usque Puteolos surripi potuisse quamvis dubio
et impendente celo. Itaque quo celerius evaderem protinus per altum ad
Nesida direxi precisurus omnes sinus. Cum iam eo processissem ut mea in-
teresset utrum irem an redirem, primum equalitas illa que me corruperat
periit. Nondum erat tempestas, sed iam inclinatio maris ac subinde cre-
brior fluctus. Cepi gubernatorem rogare ut me in aliquo littore exponeret.
Aiebat ille aspera esse et importuosa nec quicquam se eque in tempestate ti-
mere quam terram. Peius autem vexabar quam ut mihi periculum succurreret. Nausea enim me
segnis hec et sine exitu torquebat que bilem movet nec effundit. Insti-
ti itaque gubernatori et illum vellet nollet coegi petere littus. Cuius ut vi-
ciniam attigimus non expecto ut quicquam ex preceptis Virgilii fiat: Obver-
tunt pelago proras, aut anchora de prora iacitur. Memor artificii
mei vetus frigide cultor mitto me in mare quo psichrolutam
decet gausapatus. Que putas me passum dum per aspera erepo, dum
viam quero, dum viam facio? Intellexi non immerito nautis terram timeri.
Incredibilia sunt que tulerim cum ferre me non possem. Illud scito:
Ulixem non fuisse tam irato mari natum ut ubique naufragium faceret:
nauseator erat. Et ego quocumque navigare debuero xx anno perveniam.

miam. Ut primum stomachum quem scis cum mari nauseam non effugere collegi
et corpus unctione (vel oleo) recreavi, hoc cepi mecum cogitare quanta nos viciorum
nostrorum sequeretur oblivio, etiam corporalium que subinde admonent sui. Nedum illorum — quia ne videat medicus dolor
que eo magis latent quo maiora sunt. Levis aliquem motiuncula decipit. Sed
cum crevit et vera febris exarsit et iam duro et perpesso sui confessionem exe-
git. Pedes dolet, articuli punctiunculas sentiunt. Adhuc dissimulamus
et aut talum extorsisse nos dicimus aut in exercitatione aliqua laborasse. Du-
bio et incipiente morbo queritur nomen. Qui ubi etiam talaria cepit inten-
dere et utrosque pedes fecit dextros, necesse est podagram fateri. Contra evenit
in hiis morbis quibus afficiuntur animi: quo quis peius se habet, sed minus sentit.
Non est quod mireris Lucili karissime. Nam qui leviter dormit et species secundum quietem capit
aliquando dormire se dormiens cogitat. Gravis sopor etiam somnia extin-
guit animumque altius mergit quam ut in illo intellectu sui est. Quare vitia sua
nemo confitetur? Quia etiam nunc in illis est. Somnium narrare vigilantis est
et vitia sua confiteri sanitatis indicium est. Expergiscamur ergo ut errores
nostros coarguere possimus. Sola autem nos philosophia excitabit, sola somnum
excutiet gravem. Illi te totum dedica. Dignus illa es, illa digna te est.
Ite in complexum alter alterius. Omnibus aliis rebus te nega fortiter,
aperte. Non est quod precario philosopheris. Si eger esses curam etiam intermisis-
ses rei familiaris et forensia tibi negocia excidissent, nec quemquam
tanti putares cui advocatus in remissione (ut remitteres causam) descenderes. Toto animo
id ageres ut quam primum morbo liberareris. Quid ergo? Non et nunc idem
facies? Omnia impedimenta dimitte et vaca bone menti. Nemo ad illam
pervenit occupatus (scilicet saecularibus). Exercet philosophia regnum suum, dat tempus, non accipit. Non est
res succisiva, ordinaria est, domina est, adest et iubet. Alexander cuidam
civitati partem agrorum et dimidium rerum omnium promittenti: eo inquit proposito in
Asiam veni ut non id acciperem quod dedissetis, sed ut id haberetis quod reli-
quissem. Idem philosophia rebus omnibus: Non sum hoc tempus acceptura quod vobis
superfuerit, sed id vos habebitis quod ipsa erogavero. Totam huc converte
mentem, huic asside, hanc cole. Ingens intervallum inter te et alios (al. ceteros) fiet.
Omnes mortales multo tu antecedes, non multo te dii antecedent. Queris
quid inter te et illos interfuturum sit? Diutius (scilicet dii) erunt. At me hercules magni
artificis est clausisse totum in exiguo. Tantum sapienti sua quantum deo
omnis etas patet. Est aliquid quo sapiens antecedat deum. Ille beneficio
nature non timet, suo sapiens. Ecce res magna habere inbecillitatem hominis,
securitatem dei. Incredibilis philosophie vis est ad omnem fortuitam vim retun-
dendam. Nullum telum in corpore eius sedet. Munita est et solida. Quedam
defatigat et velut (al. velut) levia tela laxo sinu eludit. Quedam discutit et in eum
usque qui miserat respuit. Vale. Epistola liiii de morbo suspirii et anhelitus
cum eum affligeret. Se. L. s.

Longum michi commeatum dederat mala valitudo repente me invasit.
Quo genere inquis prorsus merito interrogas. Adeo nullum michi ignotum
est. Uni tamen morbo quasi assignatus sum. Quem quare greco nomine appellem ne-
scio. Satis enim apte dici suspirium potest. Brevis autem valde et procelle similis
est impetus. Intra horam fere desinit. Quis enim diu expirat. Omnia corporis
aut incommoda aut pericula per me transierunt. Nullum michi videtur molestius. Quidni.
Aliud enim quicquid est egrotare est. Hoc est animam agere. Itaque medici hanc medita-
tionem mortis vocant. Facit enim aliquando spiritus ille quod sepe conatus est. Hi-
larem me putas hoc tibi scribere quia effugi. Si hoc fine quasi bona valitudine
delector tam ridicule facio quam ille quisquis vicisse se putat cum vadimonium
distulit. Ego vero et in ipsa suffocatione non desii cogitationibus letis ac forti-
bus acquiescere. Quid hoc est inquam tam sepe mors experitur me. Faciat. At ego illam
diu expertus sum. Quando inquis. Antequam nascerer. Mors est non esse id quod ante
fuit. Sed id quale sit iam scio. Hoc erit post me quod ante me fuit. Si quid
in hac re tormenti est necesse est et fuisse antequam prodiremus in lucem. Atqui nullam sen-
simus tunc vexationem. Rogo non stultissimum dicas si quis existimet lucerne
peius esse cum extincta est quam antequam accenditur. Nos quoque et extinguimur et
accendimur. Medio illo tempore aliquid patimur. Utrimque vero alta securitas est.
In hoc enim mi Lucili nisi fallor erramus quod mortem iudicamus sequi. Cum illa
et precessit et secutura sit. Quicquid ante nos fuit mors est. Quid enim
refert utrum incipias an desinas cum utriusque rei hic sit effectus non
esse. His et eiusmodi exhortationibus tacitis scilicet nam verbis locus non
erat alloqui me non desii. Deinde paulatim suspirium illud quod esse iam anhelitus
cepat intervalla maiora fecit et retardatum est ac remansit. Nec adhuc
quamvis desierit ex natura fluit spiritus. Sentio hesitationem eius quandam et mo-
ram. Quomodo vellet dummodo non ex animo suspirem. Hoc tibi de me recipe.
Non trepidabo ad extrema iam paratus sum. Nichil cogito de die toto.
Illum tu lauda et imitare quem non piget mori cum iuvet vivere. Que est enim
virtus cum eiciaris exire. Tamen est et hic virtus. Eicior quidem sed tamquam exeam
et ideo numquam eicitur sapiens quia eici est inde expelli unde invitus recedas.
Nichil invitus facit sapiens. Necessitatem effugit quia vult quod coactura est. Vale.

Epistola lvi. De villa vatie et dispositione eius. Et de ignavo ocio vitan-
do. Et quod plus sapiens sibi vivere scit. Et quo animo amicos sibi faciat presentes.

A gestatione cum maxime venio non minus fatigatus sum quam si tan-
tum ambulassem quantum sedi. Labor est enim et diu ferri. Ac ne-
scio an eo maior quia contra naturam est que pedes dedit ut per nos
ambularemus et oculos ut per nos videremus. Debilitatem nobis
indixere delicie et quod diu noluimus posse desiimus. Michi tamen
necessarium erat concutere corpus ut sive bilis insederat faucibus discuteretur.

sedes fit

sive ipse ex aliqua causa spiritus densior erat extenuavit illum iactatio quam
profuisse mihi sensi. Ideo diutius vehi perseveravi invitante ipso litore quod inter
Cumas et Servilii Vatie villam curvatur et hinc mari illinc lacu velut an
gustum iter cluditur. Erat enim a recenti mare tempestate spissum. Fluctus autem
illud ut scis frequens et concitatus exequat. Longior tranquillitas solvit cum arenis
que humore alligantur sucus abscessit. Ex consuetudine tamen mea circumspicere
cepi an aliquid illic invenirem quod mihi posset bono esse. Et direxi oculos in villam
que aliquando Vatie fuit. In hac ille pretorius dives nulla alia re quam otio no
tus consenuit et ob hoc unum solum felix habebatur. Nam quotiens aliquos amicitie
Asinii Galli, quotiens Seiani odium deinde amor mersit. Eque enim offen
disse illum quam amasse periculosum fuit. Exclamabant homines: O Vatia, solus
scis vivere. At ille latere sciebat non vivere. Multum autem interest utrum tua
vita otiosa sit an ignava. Numquam aliter hanc villam Vatia vivo preteribam
quam ut dicerem: Vatia hic situs est. Sed adeo, mi Lucili, philosophia sacrum quiddam est
et venerabile ut etiam si quid illi simile est mendacio placeat. Otiosum
enim hominem et seductum existimat vulgus et securum et se contentum sibi viven
tem, quorum nihil ulli contingere nisi sapienti potest. Ille qui de nulla re sollicitus
sit sibi vivere. Ille enim quod est primum scit vivere. Nam qui res et homines fugit, quem
cupiditatum suarum infelicitas relegavit, qui alios feliciores videre non potuit,
qui veluti timidum atque iners animal metu oblituit, ille sibi non vivit sed
quod est turpissimum ventri, somno, libidini. Non continuo sibi vivit qui nemini.
Adeo tamen res magna est constantia et in proposito suo perseverantia ut habeat
auctoritatem inertia quoque pertinax. De ipsa villa nihil tibi possum certi scri
bere. Frontem enim eius tantum novi et exposita que ostendit etiam transeuntibus. Spe
lunce sunt sibi due magni operis cuivis laxo atrio pares manu fa
cte, quarum altera solem non recipit, altera usque in occidentem a sole tenetur.
Platanonem medius rivus et a mari et ab Acherusio lacu receptus
euripi modo dividit alendis piscibus etiam si assidue hauriatur sufficiens.
Sed illi cum mare patet parcitur. Cum tempestas piscatoribus dedit ferias manus
ad parata porrigitur. Hoc tamen est commodissimum in villa quod Baias trans pari
etem habet. Incommodis illarum caret, voluptatibus fruitur. Has laudes eius
ipse novi; esse illam totius anni credo. Occurrit enim Favonio et illum adeo excipit
ut Baiis neget. Non stulte videtur locum hunc elegisse Vatia in quem otium
suum pigrum iam et senile conferret. Sed non multum ad tranquillitatem locus confert.
Animus est qui sibi commendet omnia. Vidi ego in villa hylari et ame
na mestos, vidi in media solitudine occupatis similes. Quare non
est quod existimes ideo parum bene compositum esse te quod in Campania non es.
Quare autem non es? Huc usque cogitationes tuas mitte. Conversari cum a
micis absentibus licet, et quidem quotiens velis, quamdiu velis. Magis hac

al' laxo atrio

manus

voluptate que materia est statim ubi absumpta est. ostentat ei nos delica-
tos facit. Et qui aliquando una loquimur ambulamus consedimus cum invicem
cum deducti sumus nichil de hiis quos modo vidimus cogitamus. Et ideo
equo animo ferre debemus absentiam quia nemo non multum etiam presentibus
abest. Pone hic primum noctes separatas deinde occupationes utrique di-
versas deinde studia secreta suburbanas profectiones videbis non
multum esse quod nobis peregrinatio eripiat. Amicus animo possidendus est. hic
autem numquam abest. quemcumque vult cotidie videt. Itaque mecum stude mecum
cena mecum ambula. In angusto viveremus si quicquam esset cogita-
tionibus clausum. Video te mi Lucili cum maxime audio. Adeo tecum sum
ut dubitem an incipiam non epistulas sed codicellos tibi scribere. Vale. Epistula lvi

Vetat tumultuosam luxuriam balneorum. Et quod omnia vicia animi in apto
remota sunt. Et de magnitudine sapientis.

Peream si est tam necessarium quam videtur silentium in studia seposito. Ecce undique me varius
clamor circumsonat. supra ipsum balneum habito. Propone nunc tibi omnia
genera vocum que in odium possunt aures adducere. cum fortiores exercentur et
manus plumbo graves iactant. cum aut laborant aut laborantem imitantur
gemitus audio quotiens retentum spiritum remiserunt sibilos et acerbissimas
respirationes. cum in aliquem inertem et hac plebeia unctione contentum
incidi. audio crepitum illise manus humeris que prout plana pervenit
aut concava ita sonum mutat. Si vero pilicrepus supervenit et numerare cepit
pilas actum est. Adice nunc scordalum et furem deprehensum et illum cui
vox sua in balneo placet. Adice nunc eos qui in piscinam cum ingenti impulse
aque sono saliunt. Preter istos quorum si nichil aliud recte voces sunt alipi-
lum cogita tenuem et stridulam vocem quo sit notabilior subinde exprimen-
tem nec umquam tacentem nisi dum vellit alas et alium pro se clamare cogit. Iam libarii varias
exclamationes et botularium et crustularium et omnes popinarum institores
mercem suam quadam et insignita modulatione vendentes. O te inquis ferreum
aut surdum cui mens inter tot clamores tam varios tam dissonos constat
cum Crisippum nostrum assidua salutatio perducit ad mortem. At mehercule
ego istum fremitum non magis curo quam fluctum aut deiectum aque quamvis
audiam cuidam genti hanc unam fuisse causam urbem suam transferendi
quod fragorem Nili cadentis ferre non potuit. Magis mihi vox avoca-
re videtur quam crepitus. Illa enim animum adducit hic tantum aures implet
ac verberat. In hiis que me sine avocatione circumstrepunt essedas
transcurrentes pono et fabrum inquilinum et serrarium vicinum aut hunc qui ad Me-
tam Sudantem tubulas experitur et tibias nec cantat sed exclamat. Etiam
nunc molestior est mihi sonus qui intermittitur subinde quam qui continuatur.
Sed iam me sic ad omnia ista duravi ut audire vel pausarium possim
voce acerbissima remigibus modos dantem. Animum enim cogo sibi intentum esse

nec avocari ad exteriora omnia licet foris resonent dum intus nichil tu-
multus sit dum inter se non rixentur cupiditas et timor dum avaricia
luxuriaque non dissideant nec altera alteram vexet. Nam quid prodest
totius regionis silencium si affectus fremunt. Omnia noctis erant placi-
da composita quiete. Falsum est. Nulla placida est quies nisi quam racio
composuit. Nox exhibet molestiam non tollit et sollicitudines inmutat.
Nam dormiencium quoque insompnia tam turbulenta sunt quam dies. Illa tranquillitas
vera est in qua bona mens explicatur. Aspice illum cui somnus laxe domus
silencio queritur cuius aures ne quis agitet sonus omnis servorum turba con-
ticuit et suspensum accedencium propius vestigium ponitur. Huc nempe versatur
atque illuc somnum inter egritudines levem captans. Que non audit audisse se
queritur. Quid in causa putas esse. Animus illi obstrepit. Hic placandus est huius
compescenda sedicio est. Quem non est quod existimes placidum si iacet corpus.
Interdum quies inquieta est. Et ideo ad rerum actus excitandi ac tractacione
bonarum artium occupandi sumus quociens nos male habet inercia
sui paciens. Magni imperatores cum male parere militem vident aliquo la-
bore compescunt et expedicionibus detinent. Numquam vacat lascivire di-
strictis. Nichilque tam certum est quam ocii vicia negocio discuti. Sepe
videmur tedio rerum civilium et infelicis atque ingrate stacionis penitencia seces-
sisse. Tamen in illa latebra in qua nos timor ac lassitudo coniecit interdum
recrudescit ambicio. Non enim excisa desiit sed fatigata aut et abiecta rebus
parum sibi cedentibus. Idem de luxuria dico que videtur aliquando cessisse deinde fruga-
litatem professos sollicitat atque in media parcimonia voluptates non damnatas
sed relictas petit et quidem eo vehemencius quo occulcius. Omnia enim vicia in aperto
leviora sunt. Morbi non tunc ad sanitatem inclinant cum ex abdito abrupit
ac vim suam proferunt. Et avariciam itaque et ambicionem et cetera mala mentis hu-
mane tunc perniciosissima scias esse cum simulata sanitate subsidunt. Ociosi
videmur et non sumus. Nam si bona fide sumus si receptui cecinimus si spe-
ciosa contempsimus ut paulo ante dicebam nulla res nos avocabit. Nul-
lus hominum aviumque concentus interrumpet cogitaciones bonas solidasque iam
et certas. Leve illud est ingenium nec sese adhuc reduxit introrsum quod
ad vocem et accidencia erigitur. Habet intus aliquid sollicitudinis et habet aliquid
concepti pavoris quod illum curiosum facit ut ait Virgilius noster. Et me
quem dudum non ulla iniecta movebant tela neque adverso glomerati
ex agmine Grai. Nunc omnes terrent aure sonus excitat omnis Suspensum
et pariter comitique onerique timentem. Prior ille sapiens est quem non tela vi-
brancia non arietata inter arma agminis densi non urbis inpulse
fragor territat. Hic alter imperitus est rebus sese timet et ad omnem
crepitum expavescens quem una quelibet vox pro fremitu accepta

decerat que motu levissimo exanimantur. Tamdiu illum sarcine fatue
quemcumque ex istis felicibus elegeris multa trahentibus multa portantibus videbis
illum comitemque oneraque timentem. Tunc ergo te scito esse compositum cum ad te nullus
clamor pertinebit cum te nulla vox tibi excutiet non si blandietur non si
minabitur non si inani sono vana circumstrepit. Quid ergo non aliquando commo-
dius est et caret convicio. Fateor itaque ergo ex hoc loco migrabo experiri
et exercere me volens. Quid necesse est diutius torqueri cum tam facile remedium
ulixes sociis etiam adversus syrenas adveniunt. Vale. Epistola lvii. De
cripta neapolitana. Et quod non timor sed horror cadit in sapientem. Et
quod anima hominis corporis angustiis cohiberi non potest.

Cum a Bayis deberem Neapolim repetere facile credidi tempestatem esse ne iterum navem
experirer. et tantum luti tota via fuit ut possim videri nichilominus navi-
gasse totum. Ad electarum fatum in illo die perferendum fuit. A ceromate
nos aphe excepit in cripta neapolitana. nichil illo carcere longius. nichil
illis faucibus obscurius. que nobis prestat non ut per tenebras videamus sed
ut ipsas. ceterum etiam si locus haberet lucem pulvis auferret. In aperto quoque
res gravis et molesta quid illic ubi in se volutatur et cum sine ullo spiramento
sit inclusus in ipsos a quibus excitatus est recidit. Duo incommoda inter se
contraria simul pertulimus. Eadem via eodem die et luto et pulvere labora-
vimus. Aliquid tamen mihi illa obscuritas quod cogitarem dedit. Sensi quendam ictum
animi et sine metu mutationem quam insolite rei novitas simul ac feditas
fecerat. Non de me nunc tecum loquor qui multum ab homine tollerabili nedum
a perfecto absum sed de illo in quem fortuna ius perdidit. huius quoque ferietur animus
mutabitur color. Quedam enim nulla effugere virtus potest. Admonetur
illam nature mortalitatis sue. Itaque et vultum adducet ad tristiciam et inhor-
rescet ad subdita et calligabit si vastam altitudinem in crepidine eius
constitutus despexerit. Non est hoc timor sed naturalis affectio inexpugnabilis
rationi. Itaque fortes quidam et paratissimi fundere sanguinem suum alienum
videre non possunt. quidam ad vulnerum novi quidam ad veteris et putri-
di tractatione inspectioneque succidunt ac linquuntur animo. Alii gladium
facilius recipiunt quam vident. Sensi ergo ut dicebam quandam non quidem per-
turbationem sed mutationem. Rursus ad primum conspectum reddite lucis alacritas
rediit incogitata et iussa. Illud deinde mecum loqui cepi quam inepte quedam
magis ac minus timeremus cum omnium idem finis esset. Quid enim interest
utrum supra aliquem vigilarium ruat an mons. nichil invenies. Erunt tamen qui
hanc ruinam magis timeant quamvis utraque mortifera eque sit. Adeo non
effectus sed efficientia timor spectat. Nunc me putas de stoycis dicere
qui existimant animam hominis magno pondere extriti permanere non posse
et statim spargi quia non fuerit ei exitus liber. Ego vero non facio qui hec dicunt

i. non consentio sicut stoyci

videtur in terram. Quedam enim flamma non potest opprimi. Nam circa id diffugit
quo urgetur. quemadmodum aer verbere atque ictu non leditur nec scinditur quidem sed
circa id cui cessit refunditur. Sic animus qui ex tenuissimo constat deprehendi
non potest nec intra corpus affligi sed beneficio subtilitatis sue per ipsa quibus
premitur erumpit. Quomodo fulmini et cum latissime percusserit ac fulserit per exigu-
um foramen est reditus. Sic animo qui adhuc tenuior est igne per omne corpus
fuga est. Itaque de illo querendum est an possit inmortalis esse. Hoc quidem certum
habetur si superstes est corpori propter illum nullo genere mori posse. propter quod non perit
quoniam nulla inmortalitas cum exceptione est nec quicquam noxium eterno est. Vale. Epistola

lix. De multiplici rerum divisione et differentia. Ubi exemplo platonis ondit
qualiter parsimonia ducat ad senectutem cuius senectutis bonum est ocupis...

Quanta verborum nobis paupertas immo egestas sit numquam nec (?) crediderim et c.
quam magis quam hodierno die intellexi. Mille res inciderunt cum
forte de platone loqueremur que nomina desiderarent nec haberent. quedam vero
que cum habuissent fastidio nostro perdidissent. Quis autem ferat in egestate fasti-
dium. Hunc quem greci oestron vocant pecora peragentem et totis saltibus
dissipantem asilum nostri vocabant. Hoc virgilio licet credas. Est lucum
silari circa ilicibusque virentem plurimus alburnum volitans cui nomen asilum
romanum est oestrum greci vertere vocantes. Asper acerba sonans quo tota
exterrita silvis diffugiunt armenta. Puto intelligi istud verbum interisse.
Ne te longe differam. Quedam simplicia in usu erant sicut cernere ferro
quod nunc inter se dicebant. Idem virgilius hoc probabit tibi. Ingentes genitos
diversis partibus orbis inter se coisse viros et cernere ferro. quod nunc decernere
dicimus. simplicis illius verbi usus amissus est. Dicebant antiqui si iusso id est ius-
sero. Hoc nolo michi credas sed eidem virgilio. Cetera que iusso mecum manus
inferat arma. Non id ago nunc hac diligentia ut ostendam quantum tempus apud
grammaticum perdiderim sed ut ex hoc intelligas quantum apud ennium et accium
verborum situs occupaverit cum apud hunc quoque qui cotidie excutitur aliqua
nobis subducta sit. Quid sibi inquis ista preparatio vult quo spectat. Non cela-
bo te. Cupio si fieri potest propiciis auribus tuis quid sentiam dicere. si minus dicam
et iratis. Ciceronem auctorem huius verbi habeo puto locupletem. si recentiorem
queris fabianum disertum et elegantem orationis etiam ad nostrum fastidium nitide.
Quid enim fiet mi lucili quomodo dicetur usia res necessaria natura continens fundamentum
omnium. Rogo itaque permittas michi hoc verbo uti. Nichilominus dabo operam ut ius
a te datum parcissime exerceam fortasse contentus ero michi licere. Quid proderit
facilitas tua cum ecce id nullo modo latine exprimere possim propter quod lin-
gue nostre convicium feci. Magis damnabis angustias romanas si
scieris unam sillabam esse quam mutare non possum. Que sit hec

al. hoestron — virgil — virgil — alii poeta — usia a nostris greci ... essentia ... vocabulum ...

queris. Tam dura tibi videor ingenii. In remedio posita possem sic tran-
sferre ut dicam quod est. Sed multum interesse videor. Cogor verbum pro vocabulo
ponere. Sed id necesse est ponam quod est. Sex modis hoc a platone dici amicus
noster homo eruditissimus hodierno die dicebat. Omnes tibi exponam si an-
te indicavero esse aliquod genus et speciem. Nunc autem illud genus primum querimus 1.
ex quo cetere species suspense sunt a quo nascitur omnis divisio quo universa compre-
hensa sunt. Invenietur autem si ceperimus singula retro legere. Sic enim perdu-
cemur ad primum. Homo species est ut Aristoteles ait. Equus species est. Canis species est.
Ergo commune aliquod querendum est hiis omnibus vinculum quod illa complectatur
et sub se habeat. Hoc quid est animal. Ergo genus esse cepit horum omnium que modo
retuli hominis equi canis animalis. Sed sunt quedam que animam habent nec
sunt animalia. Placet enim satis et arbustis animam inesse. Itaque et vivere et
mori illa dicimus. Ergo animantia superiorem tenebunt locum quia et animalia
in hac forma sunt et sata. Sed quedam anima carent ut saxa. Itaque erit
aliquid animantibus antiquius corpus. Sed hoc sic dividam ut dicam corpora
omnia aut animalia esse aut inanimalia. Etiam nunc est aliquid superius quam corpus. Dicimus
enim quedam corporalia esse quedam incorporalia esse. Quid erit ergo. Ex quo hec
deducantur. Illud cui nomen modo parum proprium imposuimus quod est.
Sic enim in species secabitur ut dicamus quod est aut corporale est aut incorporale.
Hoc ergo genus est primum et antiquissimum et ut ita dicam generale. Cetera quidem
genera sunt sed specialia tamquam homo genus est. Habet enim in se nationum species grecos
romanos et parthos. Colorum albos nigros flavos. Habet singulos Ca-
tonem Ciceronem Lucretium. Itaque quia multa continet in genus cadit qua sub
alio est in speciem. Illud quod est generale supra se nichil habet initium rerum est omnia
sub illo sunt. Stoici volunt supponere huic et nunc aliud genus magis principale
de quo statim dicam si prius illud genus de quo locutus sum merito primum
poni docuero cum sit rerum omnium capax. Quod est in has species divido ut
sint corporalia aut incorporalia nichil tertium est. Corpus quomodo divido ut dicam
aut animantia esse aut inanimantia. Rursus animantia quemadmodum divido ut dicam
quedam animum habent quedam tantum animam. Aut sic quedam impetum habent incedunt
transeunt quedam solo affixa radicibus aluntur crescunt. Rursus animalia in
quas species seco. Aut mortalia sunt aut immortalia. Primum ergo genus
stoicis quibusdam videtur quid quare videatur subiciam. In rerum inquiunt natura
quedam sunt quedam non sunt. Et hec autem que non sunt rerum natura comple-
ctitur que animo succurrunt tamquam centauri gigantes et quicquid aliud falsa
cogitatione formatum habere aliquam ymaginem cepit quamvis non habeat
substantiam. Nunc ad id quod tibi promisi revertor quomodo quecumque sunt in
sex modos plato partiatur. Primum illud quod est nec visu nec tactu nec ullo
sensu comprehenditur. Cogitabile est quod generaliter est tamquam homo generalis sub oculos

non venit. sed specialis venit ut Cicero et Cato. animal non videtur sed cogitatur
2 videtur autem species eius equus et canis. Quintum ex hiis que sunt ponit plato
quod eminet et exsuperat omnia hoc ait per excellentiam esse poetam. quamvis enim
omnibus versus facientibus hoc nomen est. sed iam apud grecos in unum nota
cessit. homerum intelligas cum audieris poetam. Quid ergo hoc est deus scilicet — de ydea
maior et potentior cunctis. Tertium genus est eorum que proprie sunt. innumerabilia
3 sunt hec. sed extra nostrum posita sunt conspectum. Que sint interrogas. propria platonis
ista supellex est. Plato ydeas vocat ex quibus omnia que sunt quecumque videmus
fiunt et ad quas cuncta formantur. hec immortales immutabiles inviolabiles
sunt. Quid sit ydea. i. quid platoni esse videatur. Audi. Ydea est eorum que
naturaliter fiunt exemplar eternum. Adiciam diffinicioni interpretationem quod tibi res
apertior fiat. Volo ymaginem tuam facere. exemplar picture te habeo
ex quo capit aliquem habitum mens nostra quem operi suo imponat. Ita illa que
me docet et instruit facies a qua petitur imitatio ydea est. Talia ergo exem-
plaria infinita habet rerum natura. hominum. piscium. arborum. ad que quodcumque ab — ydos
illa debet exprimi. Quartum locum habebit ydos. Quid sit hoc ydos. atten-
4 das oportet. et platoni imputes non michi hanc rerum difficultatem. Nulla est
autem sine difficultate subtilitas. Paulo ante pictoris ymagine utebar. Ille
cum reddere virgilium coloribus vellet ipsum intuebatur. Ydea erat virgilii
facies futuri operis exemplar. Ex hac quod artifex trahit et operi suo imposuit
ydos est. Quid intersit queris. alterum exemplar est. alterum forma ab
exemplari sumpta et operi imposita. Alteram artifex imitatur. alteram facit.
habet aliquam faciem statua. hec est ydos. habet aliquam faciem exemplar
ipsum quod intuens opifex statuam figuravit. hec ydea est. Etiam nunc si ali-
am desideras distinctionem. ydos in opere est. ydea extra opus est. nec tamen extra
7 opus sed ante opus. Quintum genus est eorum que communiter sunt. hec incipiunt ad
6 nos pertinere. hic sunt omnia. homines. pecora. res. Sextum genus eorum que
quasi sunt. tamquam inane tamquam tempus. quecumque videmus aut tangimus. Plato illis
non numerat que esse proprie putat. Fluunt enim et in assidua diminucione et
adiectione sunt. Nemo nostrum idem est in senectute qui fuit iuvenis. Ne-
mo nostrum idem est mane qui fuit pridie. Corpora nostra rapiuntur fluminum
more. Quicquid vides currit cum tempore. Nichil ex hiis que videmus manet. Ego
ipse dum loquor mutari ista mutatus sum. hoc est quod ait Eraclitus. In idem
flumen bis non descendimus. manet enim idem fluminis nomen aqua transmis-
sa est. hoc in amne manifestius est quam in homine. Sed nos quoque non minus
velox cursus pretervehit. Et ideo admiror dementiam nostram quod tantopere
amamus rem fugacissimam corpus. timemusque ne quando moriar. cum
omne momentum mors prioris habitus sit. Vis non timere ne semel fi-

at quod quotidie fit. De homine dixi fluida materia et caduca et omnibus
obnoxia causis. Mundus quoque eterna res et invicta mutatur nec idem manet.
Quamvis enim in se omnia habeat que habuit aliter habet quam habuit. Ordinem mutat.
Quid michi ista subtilitas proderit? Si me interrogas nichil. Sed quemadmodum
ille celator oculos diu intentos ac fatigatos remittit atque advocat et
ut dici solet pascit, sic nos animum aliquando debemus relaxare et quibusdam oble-
ctamentis reficere. Sed ipsa oblectamenta sint opera. Ex hiis quoque si observaveris
invenies quod possit fieri salutare. Hoc ego Lucili facere soleo: ex omni nati-
one etiam si longissime a philosophia avulsa est eruere aliquid conor et aliquid utile
efficere. Quid de istis capiam que modo tractavimus remotis a reformatione
morum? quomodo me meliorem facere possunt idee platonice? Quid ex istis traham
quod cupiditates meas comprimat? vel hoc ipsum quod omnia ista que sensibus ser-
viunt que nos accendunt et irritant negat ex hiis esse que vere sunt. Ergo ista y-
maginaria sunt et ad tempus aliquam faciem ferunt. Nichil horum stabile ac
solidum est et nos tamen cupimus tanquam aut semper futura aut semper habituri. Imbecilli
fluidique intervalla consistimus. Ad illa mittamus animum que eterna sunt. Mi-
remur in sublimi volitantes rerum omnium formas deumque inter illa versantem
et hoc providentem quemadmodum que immortalia facere non potuit quia materia prohibe-
bat defendat a morte, ac ratione corporis vitium vincat. Manent enim
cuncta non quia eterna sunt sed quia defenduntur cura regentis. Immortalia tuto-
re non egent. Hec conservat artifex fragilitatem materie vi sua vincens. Con-
temnamus omnia que adeo preciosa non sunt ut an sint omnino dubium sit.
Illud simul cogitemus si mundum ipsum non minus mortalem quam nos sumus
providentia periculis eximit, posse et in aliquantum nostra quoque providentia longiorem pro-
rogare huic corpusculo moram si voluptates quibus maior pars perit potu-
erimus regere et cohercere. Plato ipse sese ad senectutem sic diligentia protulit.
Erat quidem corpus validum ac forte sortitus et illi nomen latitudo pectoris
fecerat. Sed navigationes et pericula multum detraxerant viribus. Parsimonia
tamen et eorum que aviditatem advocant modus et diligens sui tutela perduxit illum
ad senectutem multis prohibentibus causis. Nam hoc puto scis Platoni dili-
gentie sue beneficio contigisse quod natali suo decessit et annum unum
atque octuagesimum implevit sine ulla deductione. Ideo magi qui
forte Athenis erant ymolaverunt defuncto amplioris fuisse sortis
quam humane rati quia consumasset perfectissimum numerum quem novem novies mul-
tiplicata componunt. Non dubito quin paratus esses paucos dies ex ista
summa et sacrificium remittere. Potest frugalitas producere senectutem quam
ut non puto concupiscendam ita nec recusandam quidem. Iocundum est esse
secum quam diutissime cum quis se dignum quo frueretur effecit. Itaque de
isto feremus sententiam an oporteat fastidire senectutis extrema et finem non

operari sed manu facere. Prope est a timente qui fatum segnis expectat.
Sicut ille ultra modum deditus vino est qui amphoram exsiccat et fecem
quoque exsorbet. De hoc tamen queremus pars summa vel parsimonia vite et
tamen ea tetra sit an liquidissimum ac purissimum quod daretur. Si non mens sine
iniuria est et integri sensus animum iuvant nec defectum ac premortuum corpus
est, plurimum eius refert vitam aliquis extendat an mortem. At si inutile
in ministerium est corpus, quidni oporteat educere animum laborantem et fortasse
paulo ante quam debet faciendum est, ne tu facere debebis facere non possis. Et tamen
maius periculum sit male vivendi quam cito moriendi. Stultus est qui non
exigua temporis mercede magne rei aleam redimit. Paucos longissima sene
ctus ad mortem sine iniuria pertulit. Multis iners vita sine usu sui iacuit.
Quanto demum crudelius iudicas aliquid ex vita perdidisse quam ius finiendi.
Noli me invitus audire, tamquam ad te iam pertineat ista sententia, sed quod dicam
extima. Non relinquam senectutem si me totum mihi reservabit, totum autem
ab illa parte meliore. At si ceperit concutere mentem, si partes eius convellere,
si mihi non vitam reliquerit sed animam, prosiliam ex edificio putrido ac
ruenti. Morbum morte non fugiam, dumtaxat sanabilem nec officientem
animo. Non afferam mihi manus propter dolorem. Sic mori vinci est. Hunc tamen si sciero
perpetuo mihi esse patiendum, exibo, non propter ipsum sed quia impedimento mihi futurus
est ad omne propter quod vivitur. Imbecillus est et ignavus qui propter dolorem moritur,
stultus qui doloris causa vivit. Sed in longum exeo. Est preterea materia que
ducere diem multo possit. Et quomodo finem vite imponere poterit qui epistole
non potest? Vale. Hoc quoque libentius quam mortis meras lecturus es. Epistola lx. Quod
verba philosophi nec accurata debeat esse nec arida. Et magis de sensu rerum esse
curandum quam orationis ornatu. Et de tribus generibus in philosophia proficientium. R

Minus tibi accuratas a me epistolas mitti quereris. Quis enim accurate
loquitur nisi qui vult putide loqui. Qualis sermo meus esset si
una sederemus aut ambularemus, illaboratus et facilis, tales volo epistolas esse
meas, que nichil habeant accersitum nec fictum. Si fieri posset quid sentiam
ostendere quam loqui mallem. Et si disputarem nec supploderem pedem nec
manum iactarem nec attollerem vocem, sed ista oratoribus reliquissem, con
tentus sensus meos ad te pertulisse, quos nec exornassem nec abiecissem.
Hoc unum plane tibi approbare vellem, omnia me illa sentire que dicerem,
nec tantum sentire sed amare. Aliter homines amicam, aliter liberos osculantur.
Tamen in hoc quoque amplexu tam sancto et moderato satis apparet affectus. Non me
hercule ieiuna esse et arida volo que de rebus tam magnis dicentur. Neque
enim philosophia ingenio renunciat. Multum tamen opere impendi verbis non oportet.
Hec sit propositi nostri summa: quod sentimus loquamur, quod loquimur sentiamus. Concor
det sermo cum vita. Ille promissum suum implevit qui et cum videas illum et
cum audias idem est. Videbimus qualis sit, quantus sit, unde sit. Non

eloquentia

delectent verba nostra sed prosint. Si tamen contingere eloquentia non sollicito potest
si aut parata est aut parvo constat adsit et res pulcherrimas prosequatur. Sit
talis ut res potius quam se ostendat. Alie artes ad ingenium tote pertinent. Hic
animi negocium agitur. Non querat eger medicum eloquentem. Sed si ita com-
petit ut idem ille qui sanare potest compte de hiis que facienda sunt disserat id
boni consulat. Non tamen erit quare gratuletur sibi quod inciderit in medicum etiam
disertum. Hoc enim tale est quale si peritus gubernator et formosus est. Quid
aures meas (al. scalpis) scabis. Quid oblectas. Aliud agitur. Urendus secandus abstine-
dus sum. Ad hec adhibitus es. Curare debes morbum veterem gravem
publicum. Tantum negocii habes quantum in pestilentia medicus. Circa verba occu-
patus es. Iam dudum gaude si sufficis rebus. Quando multa disces. Quando
que didiceris affiges tibi ita ut didiceris. Affiges tibi ita ut excidere
non possint. Quando illa experieris. Non enim ut cetera memorie tradidisse sa-
tis est in opere temptanda sunt. Non est beatus qui scit illa sed qui facit. Quid
ergo infra illum nulli gradus sunt. Statim ad sapientiam preceps est.
Non ut existimo. Nam qui proficit in numero quidem stultorum est magno tamen inter-
vallo ab illis diducitur. Inter ipsos quoque proficientes sunt magna discrimina. In
tres classes ut quibusdam placet dividuntur. Primi sunt qui sapientiam nondum
habent sed iam in vicinia eius constiterunt. Tamen etiam quod prope est extra est. Qui sunt
hii inquiris. Qui omnes iam affectus ac vicia posuerunt. Que erant comple-
ctenda didicerunt. Sed illis adhuc inexperta fiducia est. Bonum suum nondum
in usu habent. Iam tamen in illa que fugerunt decidere non possunt. Iam ibi sunt unde
non est retro lapsus. Sed hoc illis de se nondum liquet. Quod in quadam epistola scri-
psisse me memini. Scire se nesciunt. Iam contingit illis bono suo frui
nondum confidere. Quidam hoc proficientium genus de quo locutus sum ita
complectuntur ut illos dicant iam effugisse morbos animi affectus nondum.
Et adhuc in lubrico stare quia nemo sit extra periculum malicie nisi qui totam
eam excussit. Nemo autem illam excussit nisi qui pro illa sapientiam assumpsit. Quid
inter morbos animi intersit et affectus sepe iam dixi. Nunc quoque te admo-
nebo. Morbi sunt inveterata vicia et dura ut avaricia ut ambitio
nimia ac vetus. Hec cum semel animum ceperunt implicuerunt et perpetua eius
mala esse ceperunt. Ut breviter finiam morbus est iudicium in pravo perti-
nax tamquam valde expetenda sint que leviter expetenda sunt. Vel si mavis
ita finiamus nimis imminere leviter petendis vel ex toto non petendis aut
in magno precio habere in aliquo habenda vel in nullo. Affectus sunt motus
animi improbabiles subiti et concitati qui frequentes neglectique fecere
morbum. Sicut distillatio una nec adhuc in morem adducta tussim facit.
Assidua et vetus ptisim. Itaque qui plurimum profecere extra morbos sunt.
Affectus adhuc sentiunt perfecto proximi. Secundum genus est eorum qui et mala

ani maxima et affectus deposuerunt sed ita ut non sit illis securitatis sue
3' possessio certa possunt enim in eadem relabi. Tertium illud genus extra multa
et magna vitia est sed non extra omnia. Effugit avariciam sed iram adhuc sentit.
Iam non sollicitatur libidine et etiam ambitionem sentit. Iam non concupiscit sed
adhuc timet. Et in ipso metu ad quedam satis firmus est quibusdam cedit.
Mortem contemnit. dolorem reformidat. De hoc loco aliquid cogitemus.
Bene nobiscum agitur si in hunc admittimur numerum. Magna felicitate nature
magnaque et assidua intentione studii secundus occupatur gradus. Sed ne hic
quidem contemnendus est color tercius. Cogita quantum circa te videas ma-
lorum. Aspice quam nullum sit nephas sine exemplo. quantum cottidie nequicia
proficiat. quantum publice privatimque peccetur. Intelliges nos satis consequi
si inter pessimos non sumus. Ego vero inquis spero me posse amplioris ordinis
fieri. Optaverim hoc nobis magis quam promiserim. preoccupati sumus ad vir-
tutem contendimus inter vicia districti. Pudet dicere. honesta colimus quantum
vacat. At quam grande premium expectamus si occupationes nostras et mala te-
nacissima abrumpimus. Non cupiditas nos non timor pellet. Inagitati
terroribus incorrupti voluptatibus nec mortem horrebimus nec deos. Sciemus
mortem malum non esse. deos maiores non esse. Tam imbecillum est quod nocet
quam cui nocetur. Optima vi noxia carentia expectat nos. Ex hac aliquando
fece in illud evadimus sublime et excelsum quod est tranquillitas animi et
expulsis erroribus absoluta libertas. Queris que sit ista. Non homines
timere non deos. nec turpia velle nec nimia. In seipsum habere maximam potestatem.
Inextimabile bonum est suum fieri. Vale. Epistola lix de vero et inani gaudio
et de vero gaudio quod non est voluptas et quod sapientem in prosperis vi-
vere oporteat virtutibus semper esse munitum et eos notat qui nimis

Magnam ex epistola tua percepi voluptatem. Permitte enim michi uti verbis
publicis nec illa ad significationem stoycam revoca. Vicium esse volup- (i. vere / al. aliud al. animi)
ad demonstrandum animi hilarem affectionem. Scio ... et voluptatem — tatem credimus. Sic sane pone tamen illa solemus. Si ad nostrum aliud verbum
dirigimus rem infamem esse. et gaudium nisi sapienti non contingere. Est enim
animi elatio suis bonis verisque fidentis. Vulgo tamen sic loquimur ut di-
camus magnum gaudium nos ex illius consulatu aut ex nuptiis aut
ex partu uxoris percepisse que adeo non sunt gaudia ut sepe inicia
future tristicie sint. Gaudio autem iunctum est non desinere nec in contrarium verti.
Virg. Itaque cum dicit Virgilius nec et mala mentis gaudia diserte quidem
dicit sed parum proprie. Nullum enim malum gaudium est. Voluptatibus hoc nomen
imposuit et quod voluit expressit. Significavit enim homines malo suo letos.
Tamen ego non immerito dixeram cepisse me magnam ex epistola tua volup-
tatem. Quamvis enim ex honesta causa imperitus homo gaudeat tamen affectum eius impoten-
2 tem et in diversum statim inclinaturum voluptatem voco opinione falsi boni mo-

tum et immoderatum immodicum. Sz ut ad ppositu reutar audi qd me
i epla tua delectauerit. habes uba i ptate. no effert te oraco nec
longius qz destinasti trahit. multi sut qui ad id qd no pposuerant
scribe alicuius ubi placentis decore uocentur. qd tibi no euenit. Pressa
sut omia et rei apta. loqueris qntuz uis et plus sigfitas qz loquaris.
hoc maioris rei indiciu. apparet aiuz qz nich hre supuatui nichil
timidi. Inuenio tn trslaciones uborum ut no temerarias ita no ideo
rias. uaq piculu sui fecerit. Inuenio ymagines qbus siqs nos uti ue
tat. et poetis illas solis iudicat ee cocessas. nemz m uidet exantiqs
legisse aput qs nodu captabat plausibilis oraco. Illi q simplr et de
mostrande rei ca eloqbant pabolis referti sut qs existio nccias no
ex eadez ca. qua poetis sz ut imbecillitati nre amminicula sint. et ut dice
tem et audientez in rez psntez adducat. Sextiu ecce cu maxie lego
viru acr rem grecis vbis Romis morib9 philozophantz. mouet
me ymago ab illo posita ire quadrato agmie exercituz ubi host ab oi
parte suspect9 e. pugne paratz. Idem inqt sapiens facere dz. omes vir
tutes suas vndiqz expandat ut vbicuqz infesti aliqz oriet illic
paratu presidia sint. et ad nutu regentis sn tumultu rndeant. qd
in exercitib9 hys qs imperatores mag ordinat fieri uidem9 ut impium
ducis simul omes copie sentiant sic disposite ut signu ab vno datuz
peditez simul eqtemqz pcurrat. hoc aliqnto magis nccium ee nob ait. Illi ei
sepe hostez timuere sn causa. Tutissimuqz illud iter qd suspectissimu
fuit. Nichil stulticia pacatu hz. tm supne illi metus e qz infra. vtrū
qz trepidat latus. sequunt picula et occurrit. ad omia pauet. Impa
ta est. et ipis terret auxilys. Sapiens aut ad omez incursu munitus
et intentus no si paupertas no si luctus. no si ignominia no si dolor impetu
faciat pedem referet interritus et contra illa ibit et int illa. Nos
multa alligant. multa debilitant. diu i istis vicijs iacuim9. Elui difficile
est. no em inqnati sum9 sz infecti. ne ab illa ymagine ad alia trns
eam9 hoc queram9 qd sp mecu dispicio. Quid istas nos stulti
taz ptinacit teneat. Primo qz no fortit illa repellim9. nec toto ad
salute impetu nitim. Deinde qz illa q a sapientib9 viris repta st no
satis credim9 nec aptis pectorib9 haurim9. leuitqz tam magne rei insi
stim9 quemadmod pt aliqs qntu satis sit aduersus uicia discere q qntuz
a vicys uacat discit. Nemo nrm i altu descedit. summa tm decerpsim9
et exiguu tpis impedisse phie satisqz habunde occupatis fuit. Illud
precipue impedit. q cito nob placem9. si inuenim9 q nos bonos viros
dicat. q prudentes q scos agnoscim9 no sum9 modica laudatoe contenti
Quicqd i nos adulatio sn pudore congessit tamqz debitu prendim9. Optimos

nos esse sapientissimos affirmantibus assentimur cum sciamus illos saepe multa
mentiri. Adeo quoque indulgemus nobis ut laudari velimus in id cui
contraria cum maxime facimus. Mitissimum ille se in ipsis suppliciis audit,
in rapinis liberalissimum, in ebrietatibus ac libidinibus temperantissimum.
No[ta] Sequitur itaque ut ideo mutari nolimus quia nos optimos esse credimus.
Alexander Alexander cum iam in India vagaretur et gentes ne finitimis quidem
satis notas bello vastaret, in obsessione cuiusdam urbis circuivit mu-
ros et cum imbecillima moenium quaerit, sagitta ictus diu persedere et in-
cepta agere perseveravit. Deinde cum represso sanguine sicci vulneris dolor cresceret
et crus suspensum equo paulatim obtorpuisset, coactus absistere: Omnes inquit iu-
rant esse me Iovis filium, sed vulnus hoc hominem esse me vocat [al. clamat]. Idem nos
faciamus. Cum pro sua quemque portione adulatio infatuat, dicamus: Vos
quidem dicitis me esse prudentem, ego autem video quam multa inutilia concupi-
scam, nocitura optem. Ne hoc quidem intellego quod animalibus satietas monstrat,
quis cibo debeat esse, quis potioni modus; quantum capiam adhuc nescio.
Iam docebo quemadmodum intellegas te non esse sapientem. Sapiens ille plenus
est gaudio, hilaris et placidus, inconcussus; cum diis ex pari vivit. Nunc ipse
te consule: si numquam maestus es, si nulla spes animum tuum futuri exspectatione
sollicitat, si per dies noctesque par et aequalis animi tenor erecti et placentis
sibi est, pervenisti ad humani boni summam. Sed si appetis voluptates et un-
dique omnes, scito tantum tibi ex sapientia quantum ex gaudio deesse. Ad hoc
cupis pervenire, sed erras, qui inter divitias illuc te venturum esse speras,
inter honores, id est gaudium inter sollicitudines quaeris. Ista quae sic petis
tamquam datura laetitiam ac voluptatem, causae dolorum sunt. Omnes inquam illi tendunt
ad gaudium, sed unde stabile magnumque consequantur ignorant. Ille ex convi-
viis et luxuria, ille ex ambitione et circumfusa clientium turba, ille ex a-
mica, alius ex studiorum liberalium vana ostentatione et nihil sanantibus
litteris. Omnes istos oblectamenta fallacia et brevia decipiunt, sicut ebri-
etas quae unius horae hilarem insaniam longi temporis taedio pensat, sicut plausus et accla-
mationis secundae favor, qui magna sollicitudine partus est et expiandus. Hoc
ergo cogita, hunc esse sapientiae effectum, gaudii aequalitatem. Talis est sapi-
entis animus qualis mundus super lunam: semper illic serenum est. Habes ergo
quare velis sapiens esse, quia numquam sine gaudio est. Gaudium hoc non nasci-
tur nisi ex virtutum conscientia. Non potest gaudere nisi fortis, nisi iustus, nisi temperans. Quid
ergo? Stulti ac mali non gaudent? Non magis quam praedam nacti le-
ones. Cum fatigaverunt se vino ac libidinibus, cum illos nox inter vi-
tia defecit, cum voluptates angusto corpori ultra quam capiebat ingestae
[al. suppurare] supplicare coeperunt, tunc exclamant miseri Vergilianum illud: Namque
ut supremam falsa inter gaudia noctem egerimus. Nosti omnem

furiosi noctes inter falsa gaudia et quidem tamquam superimus egerunt
Illud gaudium quod deos deorumque emulos sequitur non interrumpitur non
desinit. desineret si sumptum esset aliunde. quia non est alieni muneris
nec arbitrii quidem alieni est. Quod non dedit fortuna non eripit. Vale.
Queror. litigo. irascor. Epistola lx. Quod ambitiosos et superfluitatem damnat etc.
Etiam nunc optas quod tibi optavit nutrix tua aut pedago-
gus aut mater. Nondum intelligis quantum mali optaverint. O quam inimica
nobis sunt vota nostrorum. eo quidem inimiciora quo cessere felicius. Iam
non admiror si omnia nos a prima pueritia mala sequuntur. Inter execra-
tiones parentum crevimus. Exaudiant dii quandoque nostram pro nobis vocem gratu-
itam. quousque poscemus aliquid deos quasi nondum ipsi alere nos possimus.
quamdiu sationibus implebimus magnarum urbium campos. quamdiu nobis
populus metet. quamdiu unius mense frumentum multa navigia et quidem
non ex uno mari subvehent. Taurus paucissimorum iugerum pascuo im-
pletur. una silva elephantibus pluribus sufficit. homo et terra pascitur et mari.
Quid ergo tam insatiabilem nobis animum natura dedit. cum tam modica corpora de-
disset. ut vastissimorum edacissimorumque animalium aviditatem vinceremus. Mi-
nime. quantulum est enim quod nature datur. parvo illa dimittitur. Non fames
nobis ventris nostri magno constat sed ambitio. Hos itaque ut ait Salu-
stius ventri obedientes animalium loco numeremus non hominum. quosdam vero
ne animalium quidem sed mortuorum. vivit is qui multis usui est. vivit is
qui se utitur. Qui vero latitant et torpent. sic in domo sunt quomodo in
conditivo. horum licet in limine ipso nomen marmori inscribas mortem
suam antecesserunt. Vale. Epistola lxi. Quod sapiens ad mortem preparatum de-
Desinamus quod volumus velle. Ego certe bet habere animum etc.
id ago senex ne eadem velle videar que puer volui. In hoc unum
eunt dies. eunt in hoc noctes. hoc opus meum est. hec cogitatio. imponere
veteribus malis finem. Id ago ut mihi instar totius vite dies sit. Nec
me hercle tamquam ultimum rapio. sed sic illum aspicio tamquam esse vel ultimus
possit. Hoc animo hanc epistolam tibi scribo. tamquam me maxime scribentem
mors evocatura sit. Paratus exire sum et ideo fruar vita quia quamdiu
hoc futurum sit non nimis pendeo. Ante senectutem curavi ut bene viverem
in senectute ut bene moriar. Bene autem mori est libenter mori. Da ope-
ram ne quid umquam invitus facias. Quicquid futurum est necesse est
repugnanti. in volente necessitas non est. Ita dico qui imperia libens accipit
partem acerbissimam servitutis effugit facere quod nolit. non qui iussus
aliquid facit miser est. sed qui invitus facit. Itaque sic animum componamus
ut quicquid res exiget id velimus. et in primis finem nostrum sine tristitia cogi-
temus. Ante ad mortem quam ad vitam preparandi sumus. Satis instru-
cta vita est. sed in instrumento eius avidi sumus. deesse aliquid nobis videtur

et ipse videbitur. Ut satis vixerimus, nec anni nec dies faciunt sed animus.
Vixi, Lucili karissime, quantum satis erat; mortem plenus expecto. Vale. Ep[istola] lxiii
De simulata et affectata occupatione. Et quod brevissima ad divicias per co-
ntemptum divicias via est. R[ubrica]

Mentiuntur qui sibi obstare ad studia
liberalia turbam negociorum videri volunt. Simulant occupationes
et augent et ipsi se occupant. Vaco, Lucili, vaco et ubicumque sum, meus sum.
Rebus enim non trado me sed commodo. Nec consector perdendi temporis causas. Et
quocumque constiti loco, ibi cogitationes meas tracto et aliquid in animo salu-
tare verso. Cum me amicis dedi, non tamen mihi abduco, nec cum illis moror quibus
me tempus aliquod congregavit aut causa ex officio nata civili. Sed cum opti-
mo quoque sum. Ad illos in quocumque loco, in quocumque seculo fuerant, animum meum
mitto. Demetrium virorum optimum mecum circumfero et relictis conchyliatis
cum illo seminudo loquor, illum admiror. Quid ni admirer? Vidi nichil ei
deesse. Contemnere aliquis omnia potest, omnia habere nemo potest. Brevissima ad divi-
tias per contemptum diviciarum via est. Demetrius autem noster sic vivit non
tamquam contempserit omnia sed tamquam ab aliis habenda permiserit. Vale. Ep[istola] lxiv. Con-

solatus de amico defuncto. R[ubrica]

Moleste fero decessisse Flaccum a-
micum tuum, plus tamen equo dolere te nolo. Illud ut non doleas
vix audebo exigere, et esse melius scio. Sed cui ista firmitas animi
continget nisi iam multum super fortunam elato? Illum quoque ista res vellicabit,
sed tantum vellicabit. Nobis autem ignosci potest prolapsis ad lacrimas, si non nimie
decurrerunt, si ipsi illas repressimus. Nec sicci sint oculi amisso amico nec
fluant. Lacrimandum est, non plorandum. Duram tibi legem videor ponere, cum
poetarum Grecorum maximus ius flendi dederit in unum dumtaxat diem,
cum dixerit etiam Niobam de cibo cogitasse? Queris unde sint lamentati-
ones, unde inmodici fletus? Per lacrimas argumenta desiderii querimus
et dolorem non sequimur sed ostendimus. Nemo sibi tristis est. O infelicem
stultitiam! Est aliqua et doloris ambitio. Quid ergo, inquis, obliviscar
amici? Brevem illi aput te memoriam promittis, si cum dolore mansura est.
Iam istam frontem ad risum quelibet fortuita res transferet. Non differo
in longius tempus quo desiderium omne mulcetur, quo etiam acerrimi luctus re-
sidunt. Cum primum te observare desieris, ymago ista tristicie disce-
det. Nunc ipse custodis dolorem tuum. Sed custodienti quoque elabitur, eoque ci-
tius quo est acrior desinit. Id agamus ut iocunda nobis amissorum
fiat recordatio. Nemo libenter ad id redit quod non sine tormento cogitatu-
rus est. Sicut illud fieri necesse est, ut cum aliquis nobis morsu amissorum
quos amavimus nomen occurrat. Sed hic quoque morsus habet suam volu-
ptatem. Nam ut dicere solebat Attalus noster, sic amicorum defunctorum
memoria iocunda est quomodo poma quedam sunt suaviter aspera.

quomodo in vino nimis veteri ipa nos amaritudo delectat. Cu vo interue
nit spaciu omne qd angebat extinguitur et pura ad nos voluptas
venit. Si illi credimus amicos incolumes cogitare melle ac place
ta frui e. eoru qui fuerunt retractatio no sine acerbitate quadaz
iuvat. Quis aut negauerit hec acria q3 et habentia austeritat' aliqd
stomachu excitare. Ego no idez sentio. Michi amicor' defunctor'
cogitacio dulcis ac blanda e. Habui eni illos tanq amissur' amisi
tanq habeaz. Fac g° mi lucili qd equitatem tua decet. Desine bene
ficiu fortune male interpretari. Abstulit s3 dedit. Ideo amicis auide fru
amur qr qudiu contingere h' possit incertu e. Cogitem' q sepe illos reli
querim' in aliqua peregrinacoz longinq exitur' q sepe eod' morantes
loco no viderim'. intelligem' plus nos tpis in viuis pdidisse. Fe
ras aut hos q cu negligentissie amicos heant miserrie luget nec
amat qnq n pdiderint. Ideoq3 tunc effusius merent qr verent' ne
dubiu sit an amaverint. Sera iudicia affectus sui quarunt. Si hem'
alios amicos male de his et meret et existimam' qr paru valent i
vni' elati solaciu. Si no hem' maiore iniuriam ipi nobis fecim'
q a fortuna accepim'. Illa vnu abstulit nos qncu3 no fecimus.
Dein nec vnu quidez nimis amavit q plus q vnu amare n potuit.
Si qs expoliat' amissa tunica vnica coplorare se malit q circu
spicere quo frigus effugiat et aliquid inveniat q tegat scapulas
nonne tibi videat' stultissim'. Quem que adamabas extulisti quere que
ames. Sacius e amicu repare q flere. Scio ptritu iaz h' ee qd adie
cturus su. No ideo tn pmittaz qr ab omib' dictu e. Fine dolendi eci
qui consilio no fecerat tpe invenit. Turpissimu aut e i hoie prude
te remediu meroris. lassitudo merendi. Malo relinquas dolore q
ab eo relinqris et q pmu id facere desiste qd eciā si voles diu facere
no poteris. Annu feminis ad lugendu constitue maiores. No ut tadiu
lugerent s3 ne diutius. Viris nullu legitimu tpus e qr nllm hone
stu. Qua tn michi ex illis mulierculis dabis vix retractis a rogo
vix a cadavere avulsis cui lacrime p totu mensez duraverit. Nulla
res citius in odiu venit q dolor. Qui recens consolatorez invenit et ali
quos ad se adducit. Inveteratus vo deridet' nec inmerito. Aut ei simu
latus aut stultus e. Hec tibi scribo. Is qui anneu Serenu carissimu
mi taz immodice flevi ut qd minime velim inter exempla sim eoru que
dolor vicit. Hodie tn factu meu danno et intelligo maxima cau3 michi
sic lugendi fuisse qd nunq cogitaveram mori eu an me posse. Hoc
vnu mi occurrebat minore ee et mlto minorez tanq ordinez fata servarent.
Itaq3 assidue cogitem' taz de nra q omniu quos diligim' mortalitate.
Tunc ego debui dicere minor e Serenus meus. Quid ad rem? post me
mori debz s3 an me pt. Quia no feci inpparatu fortuna subito pcussit.

Nunc cogito omnia mortalia esse et incerta lege mortalia. Hodie fi-
eri quicquid unquam potest. Cogitemus ergo lubrici temporis cito nos eo perventuros quo
illum pervenisse meremus. Et fortasse si modo sapientum vera fama est recepit
quoniam nos locus aliquis quem putamus perisse premissus est. Vale. Epistola lxvj. De
efficatia sermonis viri boni et de augenda doctrina posteris et eos venerandos.

Fuisti heri nobiscum. potes queri si heri tantum. ideo adieci nobiscum. Me-
cum enim semper es. Intervenerant quidem amici propter quos maior fumus fieret.
Non hic qui erumpere ex lautorum culinis et terrere vigiles solet. sed hic modicus
qui hospites significaret. Varius nobis fuit sermo ut in convivio nullam rem
usque ad exitum adducens sed aliunde de alio transiliens. Lectus est deinde liber Quinti
Sextii patris magni siquid michi credis viri et licet neget stoyci. Quantus
in illo dii boni vigor est. quantum animi. hoc non in omnibus philosophis invenies. Quo-
rundam obscurat dictum habent nomen tantum. Cetera exanguia sunt instituunt dispu-
tant cavillantur. non faciunt animum quia non habent. Cum legeris Sextium dices vi-
vit viget liber est supra hominem est dimittit me plenum ingentis fiducie.
In quacumque positione mentis sim cum hunc lego fatebor tibi libet omnes casus provo-
care. libet exclamare. Quid cessas fortuna congredere. paratum vides. Illum
animum induo qui querit ubi se experiatur ubi virtutem suam ostendat. spumantem
aprum dari pecora inter inhercia votis optat aprum aut fulvum descendere
montem leonem. Libet aliquid habere quod vincam cuius pacientia exercear. Nam
hoc quoque egregium Sextius habet quod et ostendit tibi beate vite magnitudinem et
desperationem eius non faciet. Scies esse illam in excelso sed volenti penetrabilem.
Hoc idem virtus tibi ipsa prestabit ut illam admireris et tamen speres. Michi certe multum
auferre temporis solet contemplatio ipsa sapientie. Non aliter illam intueor obstupe-
factus quam ipsum interim mundum quem sepe tamquam spectator novus video. Ve-
neror itaque inventa sapientie inventoresque. adire tamquam multorum hereditatem
iuvat. Michi ista acquisita michi ista laborata sunt. Sed agamus bonum
patrem familie. faciamus ampliora que accepimus. maior ista hereditas
mea a me ad posteros transeat. Multum adhuc restat operis multumque re-
stabit. nec ulli nato post mille secula precludetur occasio aliquid adhuc adiciendi.
Sed etiam si omnia a veteribus sunt inventa. hoc semper novum erit usus et inventorum
ab aliis scientia et dispositio. Puta relicta nobis medicamenta quibus sa-
narentur oculi. Non opus est michi alia querere. Sed hec tamen morbis et temporibus apta-
da sunt. hoc asperitas oculorum colliquatur. hoc palpebrarum crassitudo extenu-
atur. hoc vis subita et humor avertitur. hoc acuitur visus. Teras ista oportet
et eligas tempus. Adhibeas singulis modum. Animi remedia inventa sunt ab
antiquis. Quomodo autem adhibeantur aut quando nostri operis est querere. Multum egerunt
qui ante nos fuerunt sed non peregerunt. Suspiciendi tamen sunt et ritu deorum
colendi. Quid ni ego magnorum virorum et ymagines habeam incitamenta
animi et natales celebrem. Quid ni ego illos honoris causa semper appellem.

qua ueneratio(n)e p(re)ceptorib(us) meis debeo eandem illis p(re)ceptorib(us) g(e)n(er)is
humani a quib(us) tanti boni inicia fluxerunt. Si consulem uideo aut pre
torem omnia quib(us) honor haberi honori solet faciam equo desiliam
caput adaperiam semita cedam. Quid ergo? Marcum Catonem utrumque et Le
lium sapientem et Socratem cum Platone et Zenone Cleantemque in animum
meum sine dignatione summa recipiam? Ego uero illos ueneror et tantis
nominib(us) semper assurgo. Vale. Ep(isto)la lxv. De modo causis mundi secundum uarias
sententias et quod humanus animus non hec sed diuina semper expectare debeat. R(ubrica)

Hesternum diem diuisi cum mala ualitudine ante meridianum illa si
bi uendicauit post meridianum michi cessit. Itaque lectione primum temptaui
animum. Deinde cum hanc recepisset plus illi imperare ausus sum, ymo permittere.
Aliquid scripsi et quidem intentius quam soleo dum cum materia difficili con
tendo et uinci nolo donec interuenerunt amici qui michi uim afferrent
et tamquam egrum intemperantem coherceant. In locum stili sermo successit, ex quo
eam partem ad te perferam que in lite est. Te arbitrum adduximus. Plus ne
gocii habes quam existimas. Triplex causa est. Dicunt ut scis Stoyci nostri
duo esse in rerum natura ex quibus omnia fiunt: causam et materiam. Materia
iacet iners res ad omnia parata cessatura si nemo moueat. Causa aut(em)
ratio materiam format et quocumque uult uersat ex illa uaria opera producit.
Esse ergo debet unde fiat aliquid. Deinde a quo fiat. Hoc causa est, illud
materia. Omnis ars nature imitatio est. Itaque quod de uniuerso dicebam ad
hec transfer que ab homine facienda sunt. Statua et materiam habuit que pateretur
artificem et artificem qui materie daret faciem. Ergo in statua materia es fuit,
causa opifex. Eadem condicio rerum omnium est. Ex eo constant quod fit et ex eo quod
facit. Stoycis placet unam causam esse: id quod facit. Aristoteles putat causam
tribus modis dici. Prima inquit causa est materia ipsa sine qua nichil potest effici.
Secunda opifex. Tercia est forma que unicuique operi imponitur tamquam statue. Nam
hanc Aristoteles ydos uocat. Quarta quoque inquit hiis accedit propositum totius
operis. Quid sit hoc aperiam. Es prima statue causa est: numquam enim facta esset nisi
fuisset id ex quo funderetur duceretur ue. Secunda causa artifex est. Non enim po
tuisset es illud in habitum statue figurari nisi accessissent perite manus.
Tercia causa est forma. Neque enim statua ista doriphoros aut diadumenos uo
caretur nisi hec illi esset impressa facies. Quarta causa est faciendi propositum. Nisi
enim hoc fuisset facta non esset. Quid est propositum? Quod inuitauit artificem, quod ille
secutus fecit. Vel pecunia est hec si uenditurus fabricauit, uel gloria si la
borauit in nomen, uel religio si in donum templo parauerat. Ergo et hec
causa est propter quam fit. An non putas inter causas facti operis esse numerandum
quo remoto factum non esset? Hiis quintam Plato adicit: exemplar quam ipse
ydeam uocat. Hoc est enim id ad quod respiciens artifex id quod destinabat
effecit. Nichil autem ad rem pertinet utrum foris habeat exemplar ad
quod referat oculos an intus quod ipse sibi concepit et posuit. Has exe-

placita. Exemplaria rerum omnium deus intra se habet, numerosque universorum que agenda sunt
et modos mente complexus est. plenus his figuris est. quas plato ydeas
appellat immortales, immutabiles, infatigabiles, imutabiles. Itaque homines
quidem pereunt. ipsa autem humanitas ad quam homo effingitur permanet. et hominibus
laborantibus et intereuntibus illa nichil patitur. Quinque ergo cause sunt ut plato
dicit. Id ex quo. id a quo. id ad quod. id in quo. id propter quod. Novissime id quod
ex his est. tamquam ex statua quia de hac loqui cepimus. Id ex quo, es est. Id
a quo, artifex est. Id in quo, forma est que aptatur illi. Id ad quod, exemplar quod imi
tatur qui facit. Id propter quod, faciendi propositum est. Id quod ex istis est, ipsa statua.
Hec omnia mundus quoque ut ait plato habet. facientem, hic deus est. ex quo fit,
hec materia est. forma est hec habitus et ordo mundi quem videmus. Exem
plar scilicet ad quod deus hanc magnitudinem operis pulcherrimi fecit. propositum propter
quod fecit. Queras quid sit propositum dei. Bonitas. Ita certe plato ait. 27°
Que deo faciendi mundum fuit causa. bonus est. bona fecit. nulla cuiusquam boni
invidia est. fecit itaque quam optimum potuit. Fer ergo iudex sententiam et pronuncia
quis tibi videatur verisimillimum dicere, non quis verissimum dicat. Id enim
tam supra nos est quam ipsa veritas. Hec que ab aristotile et platone ponitur turba causarum.
aut nimium multa aut nimium pauca comprehendit. Nam si quocumque remoto
quid effici non potest id causam iudicant esse faciendi. pauca dixerunt. Ponant
inter causas tempus. nichil sine tempore potest fieri. Ponant locum. si non fuerit ubi fi
at aliquid, nec fiet quidem. Ponant motum. nichil sine hoc nec fit nec perit.
Nulla sine motu ars. nulla mutatio est. Sed nos nunc primam et generalem que
rimus causam. Hec simplex esse debet. Nam et materia simplex est. Querimus que
sit causa. ratio scilicet faciens. id est deus. Ista enim quecumque retulistis non sunt multe
et singule cause sed ex una pendent ex ea que faciet. Formam dicis causam esse.
hanc imponit artifex operi. pars cause est non causa. Exemplar quoque non est causa sed
instrumentum cause necessarium. Sic necessarium est exemplar artifici quomodo scalprum. quomodo
lima. sine his procedere ars non potest. Non tamen hec partes artis aut cause sunt.
Propositum inquit artificis propter quod ad faciendum aliquid accedit causa est. Ut sit
causa non est efficiens causa sed superveniens. Hec autem innumerabiles sunt. Nos de causa ge
nerali loquimur. Illud vero non proposita ipsis subtilitate dixerunt totum
mundum et consummatum opus causam esse. Multum enim interest inter opus et causam
operis. Aut fer sententiam aut quod facilius in huiusmodi rebus est nega tibi liquere
et nos reverti iube. Quid te inquis delectat tempus inter ista conterere que
tibi nullum affectum eripiunt. nullam cupiditatem abigunt. Ego quidem priora
illa ago ac tracto quibus pacatur animus et me prius scrutor. deinde hunc
mundum. Nec ego quidem tempus ut existimas perdo. Ista enim omnia si non
·l· subtil[itate] amputentur — concidantur. nec in hanc subtilitatem inutilem destrahantur attollunt — et al· destrahatur
et levant animum qui gravi sarcina pressus explicari cupit et reverti ad

illa quorum fuit. Nam corpus hoc animi pondus ac pena est premente illo
urgetur in vinculis est nisi accessit philosophia et illum respirare rerum nature specta
culo iussit et a terrenis ad divina dimisit. Hec libertas eius est hec
evagatio. Subducit interim se custodie in qua tenetur et celo reficitur.
Quemadmodum artifices alicuius rei subtilioris inspectores que inten
tione oculos defatigat si non magnum et placidum lumen habent in publicum
prodeunt et in aliqua regione ad populi otium dedicata oculos libera luce dele
ctant. Sic animus in hoc tristi et obscuro domicilio clausus quotiens potest
apertum petit et in rerum nature contemplatione requiescit. Sapiens assectatorque
sapientie adheret quidem in corpore suo sed optima sui parte abest et cogitationes su
as ad sublimia intendit velut sacramento rogatus hoc quod vivit stipendium
putat. et ita formatus est ut illi nec amor vite nec odium sit. Patiturque
mortalia quamvis sciat ampliora superesse. Interdicis mihi inspectionem rerum
nature a toto abductum redigis in partem. Ego non queram que sint
initia universorum. quis rerum formator. quis omnia in uno mersa et materia
inerti convoluta discreverit. Non queram quis sit istius artifex mundi.
qua ratione tanta magnitudo in legem et ordinem venerit. quis sparsa college
rit confusa distinxerit in una deformitate iacentibus faciem divisit. Unde
lux tanta fundatur. ignis sit an aliquid igne lucidius. Ego ista non
queram. ego nesciam unde descenderim. semel hec mihi videnda sint an sepe
nascendum. quo hinc iturus sim. que sedes expectet animam solutam legibus
servitutis humane. Vetas me celo interesse id est iubes me vivere capite de
misso. Maior sum et ad maiora genitus quam ut mancipium sim mei corporis.
Quod quidem non aliter aspicio quam vinculum aliquod libertati mee circumdatum.
Hoc itaque oppono fortune in quo resistat. nec per illud ad me ullum transire
vulnus sino. quicquid in me potest iniuriam pati. Hoc est in hoc obnoxio domici
lio animus liber habitat. Numquam me caro ista compellet ad metum.
numquam ad indignam bono simulationem. numquam in honorem huius corpusculi
mentiar. Cum visum fuerit distraham cum illo societatem. Et nunc tamen dum
heremus non erimus equis partibus socii. Animus ad se omne ius ducet.
Contemptus corporis sui certa libertas est. ut ad propositum revertar. Huic li
bertati multum conferet et illa de qua loquebamur modo inspectio. Nempe uni
versa ex materia et ex deo constant. Deus ista temperat que circumfusa recto
rem sequuntur et ducem. Potentius autem est ac preciosius quod facit quod est deus
quam materia patiens dei. Quem in hoc mundo locum deus obtinet. Hunc in homine
animus. quod est illic materia id in nobis corpus est. Serviant ergo deteriora meli
oribus. Fortes simus adversus fortuita. Non contremiscamus iniurias non vulnera
non vincula non egestatem. Mors quidem aut finis est aut transitus. nec desinere ti
meo. Idem est enim quod non cepisse nec transire quia nusquam tam anguste ero. Va(le).
Epistola lxvi. Ubi notat eos qui tres gradus bonorum faciunt. dicens unum

tum absolutum bonum sed virtutem incapacem augmenti vel detrimenti ex quo quoque
Claranum condiscipulum meum vidi post multos bona sunt paria sunt
annos. Nunc puto expectas ut adiciam senem. Sed me hercule vi
ridem animo ac vigentem et cum corpusculo suo colluctantem. Inique enim se
natura gessit et talem animum male collocavit. Aut fortasse voluit hoc ipsum
nobis ostendere posse ingenium fortissimum ac beatissimum sub qualibet cute
latere. Vicit tamen omnia impedimenta et ad cetera contemnenda a contemptu sui cor
poris venit. Errare mihi visus est qui dixit: Gratior est pulchro veniens e
corpore virtus. Non enim ullo honestamento eget. Ipsa magnum sui decus est.
et corpus suum consecrat. Certe Claranum nostrum cepi intueri. Formosus
mihi videtur et tam rectus corpore quam est animo. Potest ex casa vir magnus exire. Potest
et ex deformi humilique corpusculo formosus animus ac magnus. Quosdam
itaque mihi videtur in hoc tales fortuna generare ut approbet virtutem in loco
nasci. Si posset per se nudos animos edere fecisset. Nunc quod amplius est
facit. Quosdam enim edit corporibus impeditos sed nichilominus perrumpentes obsta
cula. Claranus mihi videtur in exemplar editus ut scire possemus non deformi
tate corporis fedari animum sed pulchritudine animi corpus ornari. Quamvis autem
paucissimos una fecerimus dies tamen multi nobis sermones fuerunt quos
subinde egeram et ad te permittam. Hoc primo die quesitum est quomodo possent
tria bona esse si triplex eorum condicio est. Quedam ut nostris videtur
prima bona sunt tamquam gaudium pax salus patrie. Quedam secunda in materia
infelici expressa tamquam tormentorum patientia et morbo gravi temperantia. Illa bona
directe optamus nobis, hec si necesse erit. Sunt adhuc tria tertiam modestus
incessus et compositus ac probus vultus et conveniens prudenti viro gestus.
Quomodo ista inter se paria esse possunt, cum alia optanda sint alia causanda. Si volu
mus ista distinguere, ad primum bonum revertamur et consideremus id quale sit. Animus
intuens vera, peritus fugiendorum ac petendorum non ex opinione sed ex natura
pretia rebus imponens, toti se inserens mundo et in omnes eius actus contemplationem
suam mittens, cogitationibus actionibusque intendens, ex equo magnus ac vehemens,
asperis blandisque pariter invictus, neutri fortune se submittens, supra omnia que
contingunt acciduntque eminens, pulcherrimus, ordinatus, cum viribus sanus ac siccus,
imperturbatus intrepidus, quem nulla vis frangat, quem nec attollat fortuita
nec deprimat. Talis animus virtus est. Hec eius est facies si sub unum
veniat aspectum et semel totam se ostendat. Ceterum multe eius species sunt,
pro vite varietate et pro actionibus explicantur; nec minor sit aut maior ipsa. De
crescere enim summum bonum non potest nec virtuti ire retro licet. Sed in alias
atque alias qualitates convertitur. Ad rerum quas acturus est habitum figura
tur. Quicquid attingit in similitudinem sui adducit et tingit. Actiones, amicitias,
interdum domos totas quas intravit disposuitque decorat. Quicquid
tractavit id amabile conspicuum mirabile facit. Itaque vis eius et ma

gnitudo ultra non potest surgere quando incrementum maximo non est. Nichil inve-
nies rectius recto, non magis quam verius vero, quam temperato temperatius.
Omnis in modo est virtus; modus certa mensura est. Constantia non habet quo
procedat, non magis quam fiducia aut veritas aut fides. Quid accedere perfecto potest?
Nichil, aut perfectum non erat cui accessit. Ergo ne virtuti quidem, cui si quid
adici potest defuit. Honestum quoque nullam accessionem recipit; honestum est enim propter
ista que retuli. Quid porro decorum et iustum et legitimum? Non eiusdem forme
putas, certis terminis comprehensum? Crescere posse imperfecte rei signum est. Bo-
num omne in easdem cadit leges. Iuncta est privata et publica utilitas, tam
me hercule quam inseparabile est laudandum petendumque. Ergo virtutes inter se
pares sunt et opera virtutum et homines omnes quibus ille contingere. Satorum
vero animaliumque virtutes cum mortales sint, fragiles quoque caduceque sunt et
incerte exiliunt residuntque et ideo non eodem pretio estimantur. Virtutum una
induitur humanis virtutibus regula. Una enim est ratio recta simplexque.
Nichil divino divinius, celesti celestius. Mortalia minuuntur, cadunt, dete-
runtur, crescunt, exhauriuntur, implentur. Itaque illis in tam incerta sorte inequa-
litas est; divinorum una natura est. Ratio autem nichil aliud est quam in corpus hu-
manum pars divini spiritus mersa. Si ratio divina est, nullum autem bonum sine
ratione est, bonum omne divinum est. Nullum porro inter divina discrimen est.
Ergo nec inter bona. Paria itaque sunt et gaudium et fortis atque obstinata
tormentorum perpessio. In utroque enim eadem est animi magnitudo. In altero remis-
sa et laxa, in altero pugnax intenta. Quid? Tu non putas parem esse virtutem
eius qui fortiter hostium menia expugnat et eius qui obsidionem patien-
tissime substinet? Et magnus Scipio qui Numantiam (civitatem) cludit et comprimit co-
gitque invictas manus in exitium ipsas suum verti. Magnus ille obsessorum
animus, qui scit se non esse clusum (vel clausum) cui mors aperta est et in complexu libertatis
expirat. Eque reliqua quoque inter se paria sunt: tranquillitas, simplicitas, libera-
litas, constantia, equanimitas, tolerantia. Omnibus enim istis bona virtus
subest, que animum rectum et indeclinabilem prestat. Quid ergo? Nichil interest
inter gaudium et dolorem et inflexibilem patientiam? Nichil quantum ad ipsas virtutes,
plurimum inter illa in quibus virtus utraque ostenditur. In altero enim naturalis
est animi remissio ac laxitas, in altero contra naturam dolor. Itaque media
sunt hec que plurimum intervalla recipiant. Virtus in utraque par est.
Virtutem materia non mutat; nec peiorem facit dura ac difficilis, nec
meliorem hilaris et leta. Necesse est ergo ut equalia sint bona. Itaque nec
hic potest se melius in hoc gaudio gerere, nec ille melius in illis cruciati-
bus. Duo autem quibus melius nichil fieri potest paria sunt. Nam si que extra
virtutem posita sunt aut minuere illam aut augere possunt, desinet unum bonum esse
quod est honestum. Si hoc concesseris, omne honestum periit. Quare? Dicam quare:
nichil honestum est quod ab invito, quod a coacto fit. Omne honestum vo-
luntarium est. Admisce illi pigriciam, querelam, tergiversationem, metum: quod habet

Numantini enim inclusi sunt a Scipione minore Affricano et obsessi et nullo modo posse evadere nec vincere Romanos. Sed voluerunt magis mori quam se dare. Igitur se proiecerunt in flammas civitate incensa. Numantia enim civitas Hyspanie

in se optimum perdidit. Sibi placere non potest. Honestum ex quo non est liberum
nam qui timet servit. Honestum omne securum est, tranquillum est. Si recusat ali
quid, si complorat, si malum iudicat, perturbationem recipit et in magna discor
dia volutatur. Hinc enim species recti vocat, illinc suspicio mali retrahit.
Itaque qui honeste aliquid facturus est, quicquid opponitur, id etiam si incommodum pu
tat, malum non putet, velut libens faciat. Omne honestum iniussum inco
actumque est, sincerum et nulli malo mixtum. Scio quidem mihi responderi hoc loco
possit: hoc nobis persuadere conaris, nihil interesse utrum aliquis in gaudio
sit an in eculeo iaceat ac tortorem suum lasset? Poteram respondere: Epy
curus quoque ait sapientem, si in Phalaridis tauro peruratur, exclamaturum: dulce
est et ad me nihil pertinet. Quid miraris si ego paria bona dico alterius
in gaudio positi, alterius inter tormenta fortissime stantis, cum quod incredibilius
est dicat Epycurus dulce esse torreri? Hoc respondeo plurimum interesse inter
gaudium et dolorem; si queratur electio, alterum petam, alterum vitabo. Illud
secundum naturam est, hoc contra. Quamdiu sic extimantur, magno inter se dissident spacio;
cum ad virtutem ventum est, utraque par est, et que per leta procedit et que per tristia.
Nullum habet momentum vexatio et dolor et quicquid aliud incommodi est: virtute
enim obruuntur. Quomodo minuta lumina claritas solis obscurat, sic dolores, in
iurias, molestias virtus magnitudine sua elidit atque opprimit, et quocumque
affulsit, ibi quicquid sine illa apparet extinguitur. Nec magis illa portionem
habent incommoda cum in virtutem inciderint quam in mari nimbus. Hoc ut scias ita
esse, ad omne pulcrum vir bonus sine ulla cunctatione procurret. Stet illic
licet carnifex, stet tortor atque ignis, perseverabit, nec quid passurus sed quid
facturus sit aspiciet, et se honeste rei tamquam bono viro credet; utilem illam
iudicabit sibi, tutam, prosperam. Eundem locum habebit apud illum honesta res,
sed tristis atque aspera, quem vir bonus pauper aut exul ac pallidus. Agedum,
pone ex alia parte virum bonum divitiis habundantem, ex altera nihil habentem,
sed in se omnia; uterque eque vir bonus erit, etiam si fortuna dispari utitur.
Idem, ut dixi, in rebus iudicium est quod in hominibus. Eque laudabilis virtus
est in corpore valido ac libero posita quam in morbido ac victo. Ergo tuam
quoque virtutem non magis laudabis si corpus illesum tibi et integrum fortuna
prestiterit quam si ex aliqua parte mutilatum. Alioquin hoc erit
ex servorum habitu dominum estimare. Omnia enim ista in que dominium casus
exercet servilia sunt, pecunia, corpus et honores, imbecilla, fluida, mor
talia, possessionis incerte. Illa rursus libera et invicta opera virtutis, que non ideo
magis appetenda sunt si benignius a fortuna tractentur, nec minus si aliqua
iniquitate rerum premuntur. Quod amicitia in hominibus est, hoc in rebus appetitio. Non,
puto, magis amares virum bonum locupletem quam pauperem, nec robustum et lacerto
sum quam gracilem et languidi corporis. Ergo nec rem quidem magis appetes aut diliges

hilaritatem ac pacatam quam districtam et oppositam. Ut si hoc est magis dili-
ges. ex duobus eque bonis iuuenis (iustis) nitidum et unctum quam puluerulentum
et horrentem. Deinde hucusque peruenies ut magis diligas integrum omnibus
membris et illesum quam debilem aut luscum. Paulatim fastidium tuum illo usque
procedet ut ex duobus eque iustis ac prudentibus comatum et crispulum
malis quam caluastrum. ubi par in utroque virtus non comparet aliarum rerum
inequalitas. Omnia enim alia non partes sed accessiones sunt. Numquid quis tam iniquam
censuram inter suos agit ut filium sanum magis quam egrum diligat, procerum-
ue et excelsum quam breuem et modicum. Fetus suos non discernunt fere et se in ali-
mentum pariter omnibus sternunt. Aues ex equo partiuntur cibos. Ulixes ad Ithace sue
saxa sic properat quemadmodum Agamenon ad Micenarum nobiles muros. Nemo
enim patriam quia magna est amat sed quia sua. Quorsum hec pertinent? Ut scias vir-
tutem omnia opera velut fetus suos hisdem oculis intueri eque indulgere
omnibus et quidem impensius laborantibus quoniam quidem etiam parentum amor magis
in ea quorum miseretur inclinat. Virtus quoque que affici videt opera sua et prem-
i non magis amat sed parentum bonorum more magis complectitur ac fovet. Quare
non est ullum bonum alio maius? Quia non est quicquam apto aptius, quia plano nihil
est planius. Non potes dicere hoc magis par esse alicui quam illud. Ergo nec ho-
nesto honestius quicquam est. Quod si par omnium virtutum natura est tria genera bonorum
in equo sunt. Ita dico in equo est moderate gaudere et moderate dolere.
Leticia illa non vincit firmitatem animi sub tortore gemitus deuorantem.
Illa bona optabilia hec mirabilia sunt. utraque nihilominus paria quia quicquid
incommodi est vi tanto maioris boni tegitur. Quisquis hec imparia iudicat ab
ipsis virtutibus auertit oculos et exteriora circumspicit. Bona vera idem pendunt idem
patent. Illa falsa multum habent vani. Itaque speciosa et magna contra visentibus
cum ad pondus reuocata sunt fallunt. Ita est mi Lucili. quicquid vera ratio commen-
dat solidum et eternum est. firmat animum attolliturque semper futurus in excelso. Illa
que temere laudantur et vulgi sententia bona sunt. Inflant inanibus letos.
Rursus ea que timentur tamquam mala iniciunt formidinem mentibus et
illas non aliter quam alia species periculi agitat. Utraque ergo res sine causa animum et
diffundit et mordet. Nec illa gaudio nec hec metu digna est. Sola ratio immuta-
bilis et iudicii tenax est. non enim seruit sed imperat sensibus. Ratio rationi par est sicut rectum recto
ergo et virtus virtuti non aliud virtus quam recta ratio est. Omnes virtutes rationes sunt. ergo et omnes
pares sunt. Nam cum similes sint rationi similes et inter se sunt. Pares autem
actiones inter se esse dico quod honeste recteque sunt. Ceterum magna habebunt
discrimina variante materia que modo latior est modo angustior, modo illustris
modo ignobilis modo ad multos pertinens modo ad paucos. In omnibus tamen istis
id quod optimum est par est tamquam viri boni omnes pares sunt quia boni sunt.
Sed habent differentias etatis. alius senior est alius iunior. Habent corporis
alius formosus alius deformis est. Habent fortune. Ille diues

hic pauper est. Ille gratiosus. potens urbibus notus et populis. hic ignotus
plurimis et obscurus. sed par illud quod boni sunt pares sunt. De bonis ac
malis sensus non iudicat. quid utile sit quid inutile ignorat. Non
potest ferre sententiam nisi in rem presentem perductus est. nec futuri providus est nec pre
teriti memor. quid sit consequens nescit. Ex hoc autem rerum ordo seriesque
contexitur et unitas vite in rectum et perfectum itura. Ratio ergo arbitra est bonorum
ac malorum. Aliena et externa pro vilibus habet et ea que bona sunt nec ma
la accessiones minimas ac levissimas iudicat. Omne enim illi bonum in animo
est. Ceterum bona quedam prima existimat ad que ex proposito venit. tamquam victo
riam bonos liberos salutem patrie. Quedam secunda que non apparent nisi in
rebus adversis. tamquam equo animo pati morbum magnum exilium. Quedam media
que nichilo magis secundum naturam sunt tamquam prudenter ambulare. composite se
dere. Non enim minus secundum naturam est sedere quam stare aut ambulare. Duo illa bona
superiora diversa sunt. prima enim secundum naturam sunt. gaudere liberorum pietate. patrie inco
lumitate. Secunda contra naturam sunt. fortiter obstare tormentis et sitim pati morbo
urgente precordia. Quid ergo aliquid contra naturam bonum est. minime. Sed id aliquando contra
naturam est in quo bonum illud existit. Vulnerari enim et subiecto igne tabescere
et adversa valitudine affligi contra naturam est. Sed ista inter servare animum infractum
secundum naturam est. Et ut quod volo exprimam breviter materia boni aliquando contra naturam est. et
bonum numquam. quoniam bonum sine ratione nullum est. sequitur autem ratio naturam. Quid ergo est ratio.
nature imitatio. Quod est summum bonum. ex nature voluntate se gerere. Non est inquit
dubium quin felicior pax sit numquam lacessita quam multo reparata sanguine. Non est
dubium inquit quin felicior res sit inconcussa valitudo quam ex gravibus morbis
et extrema minitantibus in tutum vi quadam et patientia educta. Eodem modo ipse
non erit non erit dubium quin maius bonum sit gaudium quam obnixus animus ad
perpetiendos cruciatus vulnerum aut ignium. minime. Illa enim que fortuita sunt plu
rimum discrimina recipiunt. Estimantur enim utilitate sumentium. bonorum unum propositum est.
consentire nature. Hoc contingere in omnibus par est. Cum alicuius in senatu
sententiam sequimur. non potest dici ille magis assentitur quam ille. cum ab omnibus in
eandem sententiam itur. Idem de bonis dico. Omnia nature assentiuntur. Idem de vir
tutibus dico. Omnes nature assentiuntur. Alius adolescens decessit. alius senex.
aliquis preter hos infans cui nichil amplius contigit quam prospicere vitam. Omnes
hii eque fuerunt mortales. etiam si mors aliorum longius vitam passa est
procedere. Aliorum in medio flore precidit. Aliorum interrupit ipsa principia. Alius
inter cenandum solutus est. Alterius continuata mors somno est. Aliquem concubitus
extinxit. His appone ferro transfossos aut exanimatos serpentum morsu
aut fractos ruina aut per longam nervorum contractionem extortos minutatim. Ali
quorum melior dici aliquorum peior exitus potest. Mors quidem omnium par
est. Per que venere diversa sunt. id in quod desinunt unum est. Mors nulla

maior a minore est. Habet enim eundem in omnibus modum finisse vitam.
Ideo tibi de bonis dico: hoc bonum meae voluptates est. hoc mea tri-
stitia et acerba. Illud fortune indulgentiam rexit. hoc violentiam domuit.
utrumque eque bonum est. quamvis illud plana emollierit. hoc asperi-
Idem finis omnium est. bona sunt laudanda sunt virtutem tantum que comitatur.
virtus equat me se quicquid agnoscit. Nec est quare hoc inter nostra placi-
ta mireris. Apud Epycurum duo bona sunt ex quibus summum illud beatumque
componitur. ut corpus sine dolore sit. animus sine perturbatione. Hec bona non
crescunt si plena sunt. Unde enim crescet si plenum est. Dolore corpus caret.
quod ad hanc indolentiam accedere potest. Animus constat sibi et placidus est.
Quid accedere ad hanc tranquillitatem potest. Quemadmodum serenitas celi non recipit maiorem
adhuc claritatem in sincerissimum nitorem repurgata. sic hominis corpus animumque
curantis et bonum suum ex utroque nectentis perfectus est status et summam
votorum suorum invenit. si nec estus animo est nec dolor corpori. Si qua extra blandimenta
contingunt non augent summum bonum. sed ut dicam ita condiunt et oblectant.
Absolutum enim illud humane nature bonum corporis et animi pace contentum est.
Dabo apud Epycurum tibi etiam nunc simillimam huic nostre divisionem bonorum.
Alia enim sunt apud illum que malit contingere sibi ut corporis quietem ab omni
incommodo liberam et animi remissionem bonorum suorum contemplatione gaudentis. A-
lia sunt que quamvis nolit accidere nichilominus laudat et comprobat tamquam
illam quam paulo ante dicebam male valitudinis et dolorum gravissimorum perpes-
sionem in qua Epycurus fuit illo summo ac fortunatissimo die suo. Ait enim
se vesice et exulcerati ventris tormenta tolerare ulteriorem dolorum ac-
cessionem non recipientia. esse nichilominus sibi illum beatum diem. Beatum autem
agere nisi qui est in summo bono non potest. Ergo et apud Epycurum sunt hec bona que
malles non experiri. Sed que ita res tulit et amplectenda et laudanda et ex-
equanda sunt summis. Non potest dici hoc non esse par maximis bonum quod bea-
te vite clausulam imposuit cui Epycurus extrema voce gratias agere[t] egit
Permitte michi Lucili virorum optime aliquid audacius dicere. Si ulla bona
maiora aliis esse possent. hec ego que tristia videntur mollibus illis ac
delicatis pretulissem. Maius enim est difficilia perfregisse quam leta mode-
rari. Eadem ratione fit scio ut aliquis felicitatem bene et ut calamitatem
fortiter ferat. Eque esse fortis potest qui pro vallo securus excubuit nullis
hostibus castra temptantibus. et qui succisis poplitibus in genua se exce-
pit nec arma dimisit. Macte virtute esto sanguinolentis et ex acie
redeuntibus dicitur. Itaque hec magis laudaverim bona exercitata et fortia
et cum fortuna rixata. Ergo non dubitem quin magis laudem truncam illam
et retorridam manum Mutii quam cuiuslibet fortissimi salvam. Stetit
hostium flammarumque contemptor et manum suam in hostili foculo distil-

Epycurus non obiit ex cruciatu vesice que est supplicium mortalibus dolor

lantem prospectavit. Donec porsenna cuius pene favebat glorie
invidit et ignem invito eripi iussit. Hoc bonum quidem inter prima [bona] n-
numerem tantoque maius putem quam illa secura et intemperata fortune quanto
rarius est hostem amissa manu vicisse quam armata. Quid ergo in rege? Hoc
bonum optabile? Quidni? Hoc est enim quod potest et optare non potest facere. An potius
optem ut laxandos articulos exsolutis meis porrigam ut muliercula aut
aliquis in mulierculam ex viro versus digitulos meos ducat? Quidni ego
feliciorem putem mucium qui sic tractavit ignem quasi illam manum tractatori
prestitisset? In integrum restituit quicquid erraverat. Confecit bellum
inermis ac mancus et ille manu trunca reges duos vicit. Vale. Epistola

Ut a communibus initium faciam ver a-**lxix. Quod bonum sit optabile**
perire se cepit sed iam inclinatum in estatem quo tempore calere debebat
intepuit. Nec adhuc illi fides est. Sepe enim in yeme revolvitur. Vis
scire quam dubium adhuc sit? Nondum me committo frigido vere. Adhuc rigorem
eius infringo. Hoc est inquis nec calidum nec frigidum pati. Ita est mi luci-
li. Iam etas mea contenta est frigore. Vix media regelatur estate. Itaque ma-
ior pars in vestimentis degitur. Ago gratias senectuti quod me lectulo affixit.
Quidni gratias illi hoc nomine agam? Quicquid debebam nolle non possum. Cum
libellis mihi plurimus sermo est. Si quando intervenerunt epistole tue tecum esse mihi
videor et sic afficior animo tamquam tibi non rescribam sed respondeam. Itaque et de
hoc quod queris quasi colloquar tecum quale sit una scrutabimur. Queris an omne
bonum optabile sit. Si bonum est inquis fortiter torqueri et magno animo uri et
patienter egrotare sequitur ut ista optabilia sint. Nichil autem video ex istis
voto dignum. Neminem certe adhuc scio eo nomine votum solvisse quod flagellis
cesus esset aut podagra distortus aut equuleo longior factus. Distingue
mi lucili ista et intelliges esse in eis aliquid optandum. Tormenta abesse a me
velim sed si sustinenda fuerint ut me in illis fortiter honeste animoseque
geram optabo. Quidni ego malim non incidere bellum sed si inciderit ut
vulnera ut famem et omne quod bellorum necessitas affert generose feram optabo.
Non sum tam demens ut egrotare cupiam sed si egrotandum fuerit ut nichil
intemperanter nichil effeminate faciam optabo. Ita non incomoda optabilia
sunt sed virtus qua perferuntur incomoda. Quidam ex nostris existimant
omnium istorum fortem tollerantiam non esse optabilem sed nec abhominandam quidem
quia voto purum bonum peti debet et tranquillum et extra molestiam positum. Ego
dissentio. Quare? Primum quia fieri non potest ut aliqua res bona quidem sit sed
optabilis non sit. Deinde si virtus optabilis est nullum autem sine virtute bo-
num et omne bonum optabile est. Deinde etiam si tormentorum fortis patientia o-
ptabilis est. Etiam nunc interrogo. Nempe fortitudo optabilis est. Atqui pericula
contemnit et provocat pulcherrima pars est eius maximeque mirabilis illa est

Interlinear and margin notes (uncertain reading): "bona" (above "prima"); "id est Porsenne scribe pro rege" (above "erraverat"); "id est philosophi stoici fuerunt de hac" (above "Quidam ex nostris"); right margin: "scilicet Porsenam et Tarquinium cum porsena tendebat ad interitum"

Nec tamen ideo solummodo ferre tormenta optabile est

non cedere ignibus obviam ire vulneribus interdum tela non vitare quidem
sed excipere corpore pectore. Si fortitudo optabilis est et tormenta patienter ferre
optabile est. Hoc enim fortitudinis pars est. Sed separa ista ut dixi nichil erit quod
tibi faciat errorem. Non enim pati tormenta optabile est sed pati fortiter. Illud
opto fortiter quod est virtus. Quis tamen umquam hoc sibi optavit. Quedam vota
aperta et professa sunt cum particulatim fiunt. Quedam latent cum uno voto
multa comprehensa sunt tamquam opto michi vitam honestam. Vita autem honesta acti-
onibus variis constat. In hoc est Reguli archa, Catonis scissum manu
sua vulnus, Rutilii exilium, calix venenatus qui Socratem transtulit e
carcere in celum. Ita cum optavi michi vitam honestam et hec optavi sine quibus
interdum honesta non potest esse. O ter quaterque beati. Quis ante ora patrum
Troye sub menibus altis contingit oppetere. Quid interest optes hoc alicui
an optabilem esse fatearis. Decius se pro re publica devovit in medios ho-
stes concitato equo mortem petens irruit. Alter post hunc paterne virtutis
emulus conceptus solempnibus ac iam familiaribus verbis in aciem confertissimam
incurrit de hoc sollicitus tantum ut litaret. Optabile rem putans bonam mor-
tem. Dubitas ergo an optimum sit memorabilem mori in aliquo opere virtutis.
Cum aliquis tormenta fortiter patitur omnibus virtutibus utitur. Fortasse cum una
in promptu sit et maxime appareat pacientia. Ceterum illic est fortitudo cuius pacientia
et perpessio et tollerantia rami sunt. Illic est prudentia sine qua nullum initur consi-
lium que suadet quod effugere non possis quam fortissime ferre. Illic est con-
stantia que deici non potest et propositum nulla vi extorquente dimittit. Illic est indi-
viduus ille comitatus virtutum. Quidquid honeste fit una virtus facit sed ex
consilii sententia. Quod autem ab omnibus virtutibus comprobatur etiam si ab una fieri
videtur optabile est. Quid tu existimas ea tantum optabilia esse que per volup-
tatem et otium veniunt que excipiuntur foribus ornatis. Sunt quedam tristis vultus bona.
Sunt quedam vota que non gratulantium cetu sed adorantium venerantiumque cele-
brantur. Ita tu non putas Regulum optasse ut ad deos perveniret. Indue
magni viri animum et ab opinionibus vulgi secede paulisper. Cape quantam
debes virtutis pulcherrime ac magnificentissime speciem que nobis non sertis
sed sudore et sanguine colenda est. Aspice Marcum Catonem sacro illi pectori
purissimas manus admoventem et vulnera parum dimissa laxantem. Utrum
tandem illi dicturus es vellem que velles et moleste fero an feliciter
quod agis. Hoc loco michi Demetrius noster occurrit qui vitam securam et sine
ullis fortune incursionibus mare mortuum vocat. Nichil habere ad quod
exciteris ad quod te concites cuius denunciatione et incursu firmitatem animi tui
temptes sed in otio inconcusso iacere non est tranquillitas malacia est. Atta-
lus Stoycus dicere solebat malo me fortuna in castris suis quam in deli-
ciis habeat. Torqueor sed fortiter bene est. Occidor sed fortiter bene est. Audi
Epycurum dicet et dulce est. Ego tam honeste rei et severe numquam molle nomen
imponam. Uror sed invictus. Quid ni hoc optabile sit. Non quia urit me ignis

sed quod non vincat. Nichil est virtute prestantius nichil pulchrius et bonum est et
optabile quicquid ex huius geritur imperio. Vale. Epistola lxviii. Quod otium celes sit
Consilio tuo accedo. absconde otium et quid in eo tractandum. Re
te in otio sed et ipsum otium absconde. Hoc te facturus stoicorum etiam si
non precepto ad exemplum licet scias. Sed ex precepto quoque facias et tibi cum
voles approbabis. Nec ad omnem rem publicam mittimus nec semper nec sine ullo fine. Preterea
cum sapienti rem publicam ipso dignam dedimus id est mundum non est extra rem publicam et si recesserit
ymo fortasse relicto uno angulo in maiora atque ampliora transit et celo impo
situs intelligit cum sellam aut tribunal ascenderit quam humili loco sederit. Depo
ne hoc apud te numquam plus agere sapientem quam cum in conspectu eius divina atque
humana veniunt. Nunc ad illud revertor quod suadere tibi ceperam ut otium tuum
ignotum sit. Non est quod inscribas tibi philosophiam et ethicam atque etiam aliud proposito
tuo nomen impone valitudinem et imbecillitatem vocato et desidiam. Gloriari
otio iners ambitio est. Animalia quedam ne inveniri possint vestigia sua
circa ipsum cubile confundunt. Idem tibi faciendum est. Alioquin non deerunt qui
persequantur. Multi aperta transeunt condita et obstrusa rimantur. Furem signata
sollicitant. Vile videtur quicquid patet. Aperta effractarius preterit. Hos mores
habet populus hos imperitissimus quisque in secreta irrumpere cupit. Optimum
itaque est non iactare otium suum. Iactandi autem genus est nimis latere et a con
spectu hominum secedere. Ille Tarento se abdidit ille Neapoli inclusus est. Ille
multis annis non transit domus sue limen. Convocat turbam quisquis otio suo
aliquam fabulam imposuit. Cum secesseris non est agendum hoc ut de te homines
loquantur sed ut ipse tecum loquaris. Quid autem loqueris quod homines de aliis libentissime faciunt de
te apud te male existima. Assuesce et dicere verum et audire. Id autem maxime
tracta quod in te esse infirmissimum senties. Nota habet quisque corporis sui vicia.
Itaque alius vomitu levat stomachum. Alius frequenti cibo fulcit. Alius inter
posito ieiunio corpus exhaurit et purgat. Hii quorum pedes dolor repetit
aut vino aut balneo abstinent. In cetera negligentes huic a quo sepe infestantur
occurrunt. Sic in animo nostro sunt quasi causarie partes quibus adhibenda curatio
est. Quid in otio facio. ulcus meum curo. Si ostenderem tibi pedem turgidum
lividam manum aut contracti cruris aridos nervos permitteres mihi uno loco
iacere et fovere morbum meum. Maius malum est hoc quod non possum tibi ostendere. In
pectore ipso collectio vomica est. Nolo nolo laudes nolo dicas O
magnum virum contempsit omnia et damnatis humane vite furoribus fugit. Nichil
damnavi nisi me. Quod non est proficiendi causa ad me venire velis. Erras qui
hinc aliquid auxilii speras. Non medicus sed eger hic habitat. Malo
illa cum discesseris dicas. Ego istum beatum hominem putabam et eruditum. Ere
xeram aures destitutus sum nichil vidi nichil audivi quod concupiscerem ad
quod reverterer. Si hoc sentis si hoc loqueris aliquid profectum est. Malo ignoscas
otio meo quam invideas. Otium inquis Seneca commendas mihi ad Epicureas

Aliqui istum textum hic dimiserunt et faciunt unam epistolam respondendo. Otium inquis Seneca. Quod melius fuit.

uotes dilabentes. Quam tibi omnes et quo maiorem agere et pulsatam q̄ que reliquisti. pulsare. potentum superbas fores. digere in literam senes orbos plurimum in foro posse. Invidiosa potentia ac brevis est et si verum existimes sordida. Ille me gratia forensi longe antecedet. Ille stipendiis militaribus et quesita per hoc dignitate. Ille clientium turba. Est tanti ab omnibus vinci dum a me fortuna vincatur. Cuius turbe par esse non possum. plus habet gratie. Utinam quidem hoc propositum sequi olim fuisset animus tibi. Utinam de vita beata non in conspectu mortis ageremus. Sed nunc quoque moram. Multa enim que superuacua esse et inimica credituri fuimus ratione nunc experiencie credimus. Quod facere solet qui serius exeunt et volunt tempus celeritate reparare calcar addamus. Hec etas optime facit ad hec studia. Iam despumavit. Iam vitia primo fervore adolescentie indomita lassavit. Non multum superest ut extinguat. Et quando magis tibi prodeat istud quod in exitu discis aut in quam rem. In hanc ut exeam melior. Non est tamen quod existimes ullam etatem aptiorem esse ad bonam mentem quam que se multis experimentis longa ac frequenti rerum penitencia domuit. que ad salutaria mitigatis affectibus venit. Hoc est huius boni tempus. Quisquis senex ad sapientiam pervenit annis pervenit. Vale.

Ep̄a lxxi. De vita loci mutatione vitanda et de redienda tempus brevitate. R

Mutare te loca et in aliud de alio transilire nolo. Primum quia tam frequens migratio instabilis animi est. Coalescere otio non potest nisi desiit circumspicere et errare. Ut animum possis tenere primum corporis tui fugam siste. Deinde plurimum remedia continuata proficiunt. Interrumpenda non est quies et vite prioris oblivio. Sine dediscere oculos tuos. Sine aures assuescere sanioribus verbis. Quotiens processeris in ipso transitu aliqua que renovent cupiditates tuas tibi occurrent. Quemadmodum ei qui amorem exuere conatur evitanda est omnis admonitio dilecti corporis. Nichil enim facilius quam amor recrudescit. Ita qui vult deponere desiderium rerum omnium quarum cupiditate flagravit et oculos et aures ab hiis que reliquit avertat. Cito rebellat affectus. Quocumque se verterit precium aliquod presens occupationis sue aspiciet. Nullum sine auctoramento malum est. Avaritia pecuniam promittit. Luxuria multas ac varias voluptates. Ambitio purpuram et plausum. Et ex hoc potentiam et quicquid potentia potest. Mercede te vitia sollicitant. Hic tibi gratis vivendum est. Vix effici toto seculo potest ut vitia tam longa licentia tumida subigantur et iugum accipiant. Nedum si tam breve tempus ex intervallo discindimus. Unam quamlibet rem vix ad perfectum perducit assidua vigilia et intentio. Si me quidem velis audire hoc meditare et exerce te ut mortem excipias et si ita res suadebit accersas. Interest nichil illa ad nos veniat an nos ad illam. Illud imperitissimi cuiusque verbum falsum est tibi ipsa persuade. Bella res est mori sua morte. Illud preterea tecum licet cogites nemo nisi suo die moritur. Nichil perdis ex tuo tempore. Nam quod relinquis alienum est. Vale.

Epl'a lxxii. Quod immature mortis stulta querela est. Et quando mors sit preoccupanda et quando differenda. Rubrica sequitur.

Epl'a tota nobilissima.

Post longum intervallum Pompeios tuos vidi in conspectum adole-
scentie mee reductus sum quicquid illic iuvenis feceram videbar
michi facere adhuc posse et paulo ante fecisse. Prenavigavimus Lucili vitam
et quemadmodum in mari ut ait Virgilius noster Terreque urbesque recedunt. Sic
in hoc cursu rapidissimi temporis primum pueritiam abscondimus deinde adolesce-
ntiam deinde quicquid est illud inter iuvenem et senem medium in utriusque confinio
positum deinde ipsius senectutis optimos annos. Novissime incipit ostendi
se publicus finis generis humani. Scopulum esse illum putamus dementissimi
portus est aliquando petendus numquam recusandus in quem si quis intra primos
annos delatus est non magis queri debet quam qui cito navigavit. Alium
enim ut scis venti segnes ludunt ac detinent et tranquillitatis lentissime
tedio lassant. Alium pertinax flatus celerrime perfert. Idem evenire nobis
puta. Alios vita velocissime adduxit quo veniendum erat etiam cunctantibus
alios maceravit et coxit. Que ut scis non semper retinenda est. Non enim vivere bonum
est sed bene vivere. Itaque sapiens vivit quantum debet non quantum potest. Videbit
ubi victurus sit cum quibus quomodo quid acturus sit. Cogitat semper qualis vita
non quanta sit. Si multa occurrunt molesta et tranquillitatem turbantia emittit se.
Nec hoc tantum in necessitate ultima facit sed cum primum illi cepit molesta suspecta
esse fortuna diligenter circumspicit numquid illo die desinendum sit. Nichil existimat sua
referre faciat finem an accipiat tardius fiat an citius. Non tamquam de
magno detrimento timet. Nemo multum ex stillicidio potest perdere. Citius
mori aut tardius ad rem non pertinet. Bene mori aut male ad rem pertinet. Bene
autem mori est effugere male vivendi periculum. Itaque effeminatissimam vocem illius
Rhodii existimo qui cum in caveam coniectus esset a tyranno et tamquam ferum aliquod
animal aleretur suadenti cuidam ut abstineret cibo Omnia inquit homini dum vivit
speranda sunt. Ut sit hoc verum non omni pretio vita emenda est. Quedam
licet magna licet certa sint tamen ad illa turpi infirmitatis confessione non
veniam. Ego non cogitem in eo qui vivit omnia posse fortunam. Aliquando tamen et
si certa mors instabit et destinatum sibi supplicium sciet non commodabit pe-
ne sue manum. Si illam commodaret stultitia esset. Stultitia est timore mortis
mori. Venit qui occidat. Expecta. Quid occupas. Quare suscipis aliene
crudelitatis procurationem. Utrum invides carnifici tuo an parcis. Socrates
potuit abstinentia vitam finire et inedia potius quam veneno mori. Triginta
tamen dies in carcere et in expectatione mortis exegit non hoc animo tamquam omnia fieri
posset tamquam multas spes tam longum tempus reciperet sed ut preberet se legibus ut
fruendum amicis extremum Socratem daret. Quid erat stultius quam mortem
contempnere venenum timere. Scribonia gravis femina amita Drusi Libonis fuit
adolescentis tam stolidi quam nobilis maiora sperantis quam illo seculo quisquam
sperare poterat aut ipse illo. At ipse cum eger a senatu in lectica relatus esset

Metaphorice

potius quam cogitem in eo qui scit mori nichil posse fortunam

non sane frequentibus exequiis. Omnes enim cum necessitas deseruerat impie.
Iam non erat hic funus. Hic cepit consilium utrum constitueret mortem an
expectaret. Cum Scribonia. quid te inquit delectat alienum negotium agere
non persuasit illi manus sibi attulit nec sine causa. Nam post diem tertium aut quartum
inimici moriturus arbitrio si uiuit alienum negotium agit. Non possis itaque
de re in uniuersum pronunciare. cum mortem uis externa denunciat occupanda sit
an expectanda. Multa enim sunt que in utramque partem trahere possunt. Si altera mors
cum tormento altera simplex et facilis est. quidni huic iniicienda sit manus.
Quemadmodum nauim eligam nauigaturus et domum habitaturus. ita mortem
utique qua sim exiturus. Preterea quemadmodum non utique melior est longior ui
ta. sic peior est utique mors longior. In nulla re magis quam in morte morem
animo gerere debemus. Exeat qua impetum cepit. siue ferrum appetit siue laqueum
siue aliquam potionem uenas occupantem. Pergat et uincula seruitutis abrum
pat. Vitam et aliis approbare quisque debet mortem sibi. Optima est que placet.
Stulte hec cogitantur. Aliquis dicet me parum fortiter fecisse. Aliquis nimis
temere. aliquis fuisse aliquod genus mortis animosius. Vis tu cogitare id
in manibus esse consilium ad quod fama non pertinet. Hoc unum intuere ut te fortune
quam celerrime eripias. Alioquin aderunt qui de facto tuo male existiment.
Inuenies etiam professos sapientiam qui uim inferendam uite sue negent et nefas
iudicent ipsum interemptorem sui fieri. Expectandum esse exitum quem natura
decreuit. Hoc qui dicit non uidet se libertatis uiam claudere. Nichil melius
eterna lex fecit quam quod unum introitum nobis ad uitam dedit. exitus multos.
Ego expectem uel morbi crudelitatem uel hominis cum possim per media exire tor
menta et aduersa discutere. Hoc est unum cur de uita non possimus queri. neminem
tenet. Bono loco res humane site sunt quod nemo nisi uicio suo miser est.
Placet uiue. Non placet. licet eo reuerti unde uenisti. Ut dolorem capitis
leuares sanguinem sepe emisisti. Ad extenuandum corpus uena percutitur.
Non opus est uasto uulnere diuidere precordia. Scalpello aperitur ad illam ma
gnam libertatem uia et puncto securitas constat. Quid ergo est quod nos facit
pigros inertesque. Nemo nostrum cogitat quandoque sibi ex hoc domicilio exeun
dum. Sic ueteres inquilinos indulgentia loci et consuetudo etiam inter iniurias detinet.
Vis aduersus hoc corpus liber esse. tamquam migraturus habita. Propone tibi quandoque
hoc contubernio carendum. fortior eris ad necessitatem exeundi. Sed quemadmodum suus
finis ueniet in mentem omnia sine fine concupiscentibus. Nullius rei meditatio
tam necessaria est. Alia enim fortasse exercentur in superuacuum. Aduersus paupertatem
preparati sumus. permansere diuicie. Ad contemptum doloris nos armauimus
a nobis nunquam exiget. Huius uirtutis experimentum integri ac sani felicitas
corporis. ut fortiter amissorum desideria pateremur. Precepimus nobis omnes quos amabamus
superstites fortuna seruat. Huius unius rei usum qui exigat dies ueniet.

Non e q extimes magis tm viris hoc robur fuisse q' fruntur huiu'
claustra pruperent. Non e q iudices h' fieri n' a Catone no posse. q quaz
ferro no emiserat aiaz ma' extraxit. ad vilissime sortis hoies ingenti
impetu i tutu euaserunt. Cuq3 comodo mori no licuisset. n' ad arbitriu
sui instrumta mortis elige obuia qq3 rapuerut. z q na no erat noxia
i sua tela fecerunt. Nup in ludo bestiariorum vnus ex germanis cu ad
matutina spectacula pararet' secessit ad exonerandu corpus. Nullum n' alid
illi dabat sine custode secretu. Ibi lignu id qd ad emundada obscena adherente
spongia positu est. totu i gulaz farsit. Et i pclusis faucib' spm emisit. hoc
fuit morti cotumeliaz facere. Ita prorsus parum pulcre. quid inepte z parum decet.
Quid e stulti' q fastidiose mori. O viru fortez o dignu cui fati daret'
electio. q fortiter ille gladio usus e. q aiose in pfundaz se altitudinez
maris aut abscise rupis imisisset. vndiq3 destitutus inuenit quo z morte
sibi deberet z telum. Ut scias ad moriendu nichil i mora ee q velle. Existi-
met de facto hois acrimi ut cuiq3 visu erit. du hoc costet pferendaz ee
spurcissima morte seruituti mundissime. Qm cepi sordidis exemplis uti pse-
uerabo. plus ei a seipso quisq3 exiget si uiderit hanc rem z a cotemptissimis
posse cotemni. Catones scipionesq3 z alios q audire cu admiratione
osueuimus. s' imitatori posito putamus. Jam ego ista virtute hre tam multa
exempla in ludo bestiario q in duabus belli ciuilis ostendaz. Cum aducheretur
nup inter custodias quidaz ad matutinu spectaculum missus tanq somno pme-
te nutaret caput usq3 eo dimisit donec radijs insereret. z tandiu se i sede-
li tenuit donec ceruicez circuitu rote frangeret. Eodez uehiculo q ad pena
ferebat' effugit. Nichil obstat erupe z exire cupienti. In aperto nos na
custodit. Cui ad manu plura sut tu prmittit necitas sua circumspiciat
exitu mollem. Cui ad manu plura sut p que sese offerant iis delectu
agat qua potissimu liberet' considret. Cui difficilis occasio e. is proximaz
quamq3 p optima arripiat. sit lz inaudita sit noua. no deerit ad mor-
tem ingeniu cui no fuerit aius. Vides quemadm extrema q3 mancipia ubi
illis stimulos adegit dolor excitentur z intentissimas custodias fallant.
Ille vir magnus e qui morte sibi no tm imperauit s3 inuenit. Ex eode
tibi munere plura exempla pmisi. Secudo naumachie spectaculo unus
e barbaris lanceam qua i aduersarios acceperat totam iugulo suo mersit.
Quare inq' qre no iam du tormtu3 oe ludibriu iaz dudu effugio. Quare
ego morte armatus expecto. Tanto hoc speciosius spectaculu fuit. quanto
honesti' mori discut hoies q occide. Quid go q aii pditi noxiosi q3
hnt. q no hebut illi q's aduersus hos casus instruxit longa meditatio
z magistra reru oim ratio. Illa nos docet fati uarios ee accessus. fine

[Spectaculum matutinum fiebat i mane cum die cum quo vir aliquis tradebatur lacerandus feris bestijs ut leonibus vel tigridi]

[Intellige de Cathone uticensi et de scipione metello]

eundem. Nichil autem interest unde incipiat quod euenit. Eadem illa rerum mors
ut si moriamus sine dolore. Etiam si non potes facere quam diu potes et quousque
obuenerat ad pessimum offendam tibi iuuadas. Iniuriosum est rapto uiuere
At contra pulcerrimum mori rapto. Vale. Epistola lxxi. de consilio ex su-
ma uite capiendo Et quod mors honesta res sit. de fortitudine animi et
Subinde me de rebus singulis consulis oblitus de profectu philosophie. R
nos uasto mari diuidi. Cum magna pars consilii sit in tempore necesse est
euenire ut de quibusdam rebus tunc ad te perferatur sententia mea cum iam contraria
potior est. Consilia enim rebus aptantur. Res nostre feruntur immo uoluuntur. Ergo
consilium nasci sub diem debet. et hoc quoque tardum est nimis. Sub manu quod aiunt
nascatur. Quemadmodum autem inueniatur ostendam. Quotiens quid fugiendum sit
aut quid petendum uoles scire. ad summum bonum et propositum totius uite tue re-
spice. Illi enim consentire debet quicquid agimus. Non disponit singula nisi cui iam
uite sue summa proposita est. Nemo quamuis paratos habeat colores similitudinem reddet
nisi iam constet quid uelit pingere. Ideo peccamus quia de partibus uite omnes deliberamus.
de tota nemo deliberat. Scire debet quid petat ille qui sagittam uult mittere et
tunc dirigere et moderari manu telum. Errant consilia nostra quia non habent quo diri-
gantur. Ignoranti quem portum petat nullus suus uentus est. Necesse est multum
in uita nostra casus possit quia uiuimus casu. Quibusdam autem euenit ut quedam
scire se nesciant. Quemadmodum querimus sepe eos cum quibus stamus. Ita plerumque
summi boni finem ignoramus appositum. nec multis uerbis nec circuitu longo
quod sit bonum summum colliges. digito ut ita dicam demonstrandum est. nec in
multa spargendum. Quid enim ad rem pertinet in particulas illud diducere
cum possis dicere. summum bonum est quod honestum est. et quod magis admireris
unum bonum quod honestum est. cetera falsa et adulterina bona sunt. Hoc si
persuaseris tibi et uirtutem adamaueris. Amare enim parum est. quicquid
illa contigerit. id tibi quomodocumque aliis uidebitur. faustum felixque erit. Et
torqueri si modo iacueris ipso torquente securior et egrotare si non ma-
no ledixeris fortune si non cesseris morbo. Omnia denique que ceteris uidentur
mala mansuescent et in bonum abibunt. Si super illa eminueris. Hoc liqu-
eat nichil esse bonum nisi honestum. et omnia incommoda suo iure bona uocabuntur
que modo uirtus honestauerit. Multis uidemur maiora promittere quam
recipit humana condicio. Non inmerito. Ad corpus enim respiciunt. Reuer-
tantur ad animum iam hominem deo metientur. Erige te Lucili uirorum optime
et relinque istum ludum litterarium philosophorum qui rem magnificentissimam ad sillabas uo-
cant. qui animum minuta docendo dimittunt et conterunt. Fies similis illis
qui inuenerunt ista non qui docent. Et id agunt ut philosophia potius dif-
ficilis quam magna uideatur. Socrates qui totam philosophiam reuocauit
ad mores et ad hoc summam dixit esse sapientiam bona malaque di-
stinguere. sequere inquit illos si quid apud te habes auctoritatis.

ut sis beatus et te aliquis stultum uideri sine. Quisquis uolet tibi contume-
liam faciat et iniuriam. tu tamen nichil patieris si modo tecum erit uirtus. Si uis
esse beatus esse si fide bona uir bonus sine contempnat te aliquis. Hoc nemo
prestabit nisi qui omnia bona exequauerit quia nec bonum sine honesto est
et honestum in omnibus par est. Quid ergo nichil interest inter preturam catonis
et repulsam. Nichil interest utrum farsalica acie cato uincatur an uincat.
hoc eius bonum quo uictis partibus non potest uinci par erat illi bono quo uictor
rediret ad patriam et componeret pacem. Quid ni par sit. eadem enim uirtute
et mala fortuna uincitur et ordinatur bona. Virtus autem non potest maior aut
minor fieri. unius stature est. Sed gneus pompeius amittet exercitum sed illud
pulcherrimum rei publice pretextum. Optimates et prima acies pompeianarum partium
senatus ferens arma uno prelio profligabuntur et tam magni ruina imperii
in totum dissiliet orbem. Aliqua pars eius in egipto aliqua in affrica aliqua in hy-
spania cadet. Ne hoc quidem misere rei publice contingit semel ruere. Omnia licet fiant
iubam in regno suo non locorum noticia adiuuet non popularium pro rege suo
uirtus obstinatissima Uticensem quoque fides malis fracta deficiat et Scipi-
onem in affrica nominis sui fortuna destituat. Olim prouisum est ne quid cato
detrimenti caperet. Victus est tamen. Et hoc numera inter repulsas catonis. Tam magno
animo feret aliquid esse ad uictoriam quam ad preturam obstitisse. Quo die repulsus
est lusit qua nocte periturus fuit legit. Eodem loco habuit pretura et uita ex-
cidere. omnia que acciderent ferenda esse persuaserat sibi. Quid ni ille mutationem
rei publice forti et equo pateretur animo. Quid enim mutationis periclo exceptum. non terra
non celum non totus hic rerum omnium contextus quamuis deo agente ducatur.
Non semper tenebit hunc ordinem sed illum ex hoc cursu aliquis dies deiciet.
Certis eunt cuncta temporibus. nasci debent crescere et extingui. Quecumque supra
nos uides currere et hec quibus innixi atque impositi sumus uelut solidissimis
carpentur atque desinent. Nulli non senectus sua est. Inequalibus ista spaciis eodem
natura dimittit. Quicquid est non erit nec peribit sed resoluetur. Nobis solui perire est.
Proxima enim intuemur. ad ulteriora non prospicit mens hebes et que se corpori
addixerit. Alioquin fortius finem sui suorumque pateretur si speraret omnia illa
sicut uitam mortemque per uices ire et composita dissolui et dissoluta componi
in hoc opere eternam artem cuncta temperantis dei uerti. Itaque ut cato cum euum
animo percurrerit dixit. Omne humanum genus quodque est quodque erit morte dam-
natum est. Omnes quoque que usque quaque rerum potiuntur urbes queque alie-
norum imperiorum magna sunt et decora ubi fuerint aliquando queretur et uario
exitus genere tollentur. Alias destruent bella alias desidia paxque ad
inertiam uersa consumet et magnis opibus exitiosa res luxus. Omnes
hos fertiles campos repentina maris inundatio abscondet. Aut in

subitam ruinam considerentis. Soli lapsus adducet. Quid ergo quare
indigner aut doleam si exiguo momento publica fata precedo. Magnus
animus deo pareat et quicquid lex universi iubet sine cunctatione patiatur. Aut
in meliorem emittitur vitam lucidius tranquilliusque inter divina mansurus, aut
certe sine ullo futurus incommodo sue nature remiscebitur et revertetur in totum. Non
est ergo M. Catonis maius bonum honesta vita quam mors honesta
quoniam non intenditur virtus. Idem esse dicebat Socrates veritatem et virtutem. Quomodo
illa non crescit, sic nec virtus quidem: habet numeros suos, plena est. Non est itaque
quod mireris paria esse bona et que ex proposito sumenda sunt et que si ita res
tulit patienda. Nam si hanc inequalitatem receperis et fortiter torqueri in bonis
minoribus numeres, numerabis et inter malis, et infelicem Socratem dices in carcere,
infelicem Catonem vulnera sua animosius quam fecerat retractantem, cala-
mitosissimum omnium Regulum fidei penas etiam hostibus servate pendentem.
Atqui nemo hoc dicere ne ex mollissimis quidem ausus est. Negat illum
esse beatum sed tamen negat miserum. Achademici veteres beatum quidem esse etiam
inter hos cruciatus fatentur sed non ad perfectum nec ad plenum, quod nullo modo recipi
potest. Nisi beatus est in summo bono non est. Quod summum bonum est supra se gradum
non habet si modo illi virtus inest, si illam adversa non minuunt sed manet etiam in
minuto corpore incolumis. Manet autem. Virtutem enim intelligo animosam
et excellentem, quam incitat quicquid infestat. Hunc animum quem sepe induunt
generose indolis iuvenes quos alicuius honeste rei pulchritudo percussit
ut omnia fortuita contempnant, profecto sapientia infundet et tradet. Persuade-
bit unum bonum esse quod honestum. Hoc nec remitti nec intendi posse, non
magis quam regulam qua rectum probari solet flectes. Quicquid ex illa flecteres
mutaveris, iniuria est recti. Idem ergo de virtute dicemus. Et hec recta est, fle-
xuram non recipit. Rigidari quidem potest, amplius intendi non potest. Hec de omnibus
rebus iudicat, de hac nulla. Si rectior ipsa fieri non potest, nec que ab illa gesta
fuerint alia aliis rectiora sunt. Huic enim necesse est respondeant. Ita paria sunt.
Quid ergo inquis? Iacere in convivio et torqueri paria sunt? Hoc mirum videtur
tibi? Illud licet magis admireris: iacere in convivio malum est, torqueri in
eculeo bonum est, si illud turpiter, hoc honeste fit. Bona ista aut mala non
efficit materia sed virtus. Hec ubicumque apparuit omnia eiusdem mensure ac
pretii sunt. In oculos nunc mihi manus intentat ille qui omnium animum ex suo
quod dicam bonum esse in eculeo iacere, quod dicam paria bona esse adversa pre-
portata et prospere honesteque iudicata, quod dicam paria bona esse eius qui triumphat
et eius qui ante currum vehitur invictus animo. Non putant enim fieri posse quicquid
facere non possunt. Ex infirmitate sua de virtute ferunt sententiam. Quid miraris
si uri, vulnerari, occidi, alligari iuvat? Aliquando etiam libet. Luxurioso
frugalitas pena est, pigro supplicium loco labor est, delicatis miseria
est continentia, industria. Desidioso studere torqueri est. Eodem modo hec ad que

omnes imbecilli sumus dura atque intolleranda credimus. Obliti quam mul-
tis tormentum sit vino carere et prima luce excitari. Non ista difficilia sunt
natura, sed nos fluidi et inertes. Magno animo de rebus magnis iudicandum,
alioquin videbitur illarum vitium esse quod nostrum est. Sic quedam rectissima cum in
aqua demissa sunt speciem curvi prefractique visentibus reddunt. Non tantum quid
videas, sed quemadmodum refert; animus noster ad vera perspicienda caligat. Da mihi adole-
scentem incorruptum et ingenio vegetum: dicet fortunatiorem sibi videri
qui omnia rerum adversarum onera rigida cervice sustollit, quam illum qui supra fortu-
nam extitit. Non mirum est in tranquillitate non concuti; illum mirare ubi extolli a-
liquem ubi omnes deprimuntur, ubi stare ubi omnes iacent. Quid est in tormentis, quid est
in aliis que adversa appellamus mali? Hoc, ut opinor, succidere mentem et incurvari
et succumbere; quorum nichil sapienti viro potest evenire. Stat rectus sub quolibet
pondere. Nulla illum res minorem facit; nichil illi eorum que ferenda sunt displicet. Nam
quicquid cadere in hominem potest in se cecidisse non queritur. Vires suas novit; scit
se esse aptum oneri ferendo. Non educo sapientem ex hominum numero nec dolores
ab illo sicut ab aliqua rupe nullum sensum admittente summoveo. Memini ex du-
abus illum partibus esse compositum. Altera est irrationalis: hec mordetur, uritur, dolet.
Altera rationalis: hec inconcussas opiniones habet, intrepida est et indomita. In hac
positum est summum illud hominis bonum. Antequam impleatur, incerta mentis volup-
tatio est; cum vero perfectum est, inmota illa stabilitas est. Itaque inchoatus et ad sum-
ma procedens cultorque virtutis, et si appropinquat perfecto bono sed ei nondum summam
manum imposuit, ubi interim cessabit et remittet aliquid ex intentione mentis.
Nondum enim incerta transgressus est et nunc versatur in lubrico. Beatus vero et virtutis
exacte tunc se maxime amat cum fortissime expertus est, et metuenda ceteris
si alicuius honesti officii pretia sunt, non tantum fert sed amplectitur, multoque au-
dire mavult tanto melior quam tanto felicior. Venio nunc illo quo me vocat
expectatio tua. Ne extra naturam rerum evagari virtus nostra videatur, et treme-
bit sapiens et dolebit et expallescet; hii enim omnes corporis sensus sunt. Ubi
ergo calamitas, ubi illud malum verum est? Illic scilicet si ista animum distrahunt,
si ad confessionem servitutis adducunt, si illi penitenciam sui faciunt. Sapiens quidem
vincit fortunam virtute. At multi professi sapientiam levissimis nonnumquam minis
exterriti sunt. Hoc loco nostrum vicium est qui idem a sapiente exigimus et a pro-
ficiente. Suadeo adhuc mihi ista que laudo; nondum persuadeo. Et si persuasissem,
nondum tam parata haberem aut tam exercitata ut ad omnes casus procurrerem.
Quemadmodum lana quosdam colores semel ducit, quosdam nisi sepius macerata
et recocta non perbibit, sic alias disciplinas ingenia cum accepere protinus
prestant; hec nisi alte descenderit et diu sederit et animum non coloraverit
sed infecerit, nichil ex hiis que promiserat prestat. Cito hoc potest tradi et pau-
cissimis verbis: unum bonum esse virtutem, nullum certe sine virtute, et ipsam

virtute in parte nostra meliore et honorabili positam. Quid erit hoc iudicium
iudicium rectum et immotum. Ab hoc enim impetus venient mentis. Ab hoc omnes
species que impetum movent redigentur ad nichilum. Huic iudicio assentaneum
erit omnia que virtute contacta sunt et bona iudicare inter se paria. Cor
porum autem bona corporibus quidem bona sunt sed in totum non sunt bona. His quidem
precium erit aliquod. Ceterum dignitas non erit. Magnis inter se intervallis distra
bunt. Alia minora alia maiora erunt. Et in ipsis sapientiam sectantibus ma
gna discrimina esse fateamur necesse est. Alius iam in tantum profecit ut contra fortunam
audeat attollere oculos sed non pertinaciter. Cedunt enim nimio splendore prestri
ctus. Alius in tantum ut possit cum illa conferre vultum si iam pervenit ad summum et fi
ducie plenus est. Imperfecta necesse est labent et modo prodeant et modo sublabantur
et succidant. Sublabentur autem nisi ire et niti perseveraverint. Si quicquam ex stu
dio et fideli intentione laxaverint retro eundum est. Nemo profectum ibi invenit
ubi reliquerit. Instemus itaque et perseveremus plus quam profligavimus restat. Sed
magna pars est profectus velle proficere. Huius rei conscius mihi sum. Volo et mente
tota volo. Te quoque instinctum esse et magno ad pulcherrima properare impetu video
Properemus demum ita vita beneficium erit. Alioquin mora est et quidem turpis
inter feda versantibus. Properamus ut nostrum omne tempus sit. Non erit autem nisi prius
nos nostri esse ceperimus. Quando continget contemnere utramque fortunam quando continget
omnibus oppressis affectibus et sub arbitrium suum adductis hanc vocem emittere
vici. Quem vicerim queris. non persas non extrema medorum. non si quid
ultra dachas bellicosum iacet. sed avariciam sed ambicionem sed metum mortis
qui victores gentium vicit. Vale. Epistola lxxiiii. Quod exclusis occupacionibus
continuato studio philosophandum sit. Et quod solius sapientis perpetuum sit gaudium. R.
Quod queris a me liquebat mihi cum rem edissem per se. Sed diu non re
temptavi memoriam meam. Itaque non facile me sequitur. Quod evenit
libris situ coherentibus hoc evenisse mihi sentio. Explicandus est animus et quecumque
apud illum deposita sunt subinde excuti debent ut parata sint quociens
usus exegerit. Ergo hoc in presentiarum differamus. Multum enim opere multum di
ligentie poscit. Cum primum longiorem eodem loco speravero moram tunc istud in
manus sumam. Quedam enim sunt que possis et in cisio scribere. Quedam lectum et
ocium et secretum desiderant. Nichilominus his quoque occupatis diebus agitur
aliquid et quidem totis. Nunquam enim non succedent occupaciones novas non
serimus illas. Itaque ex una exeunt plures. Deinde ipsi nobis dilacionem damus.
Cum hoc peregero toto animo incumbam. Et si hanc rem molestam composuero
studio me dabo. Non cum vacaveris philosophandum est. Omnia alia neglige
nda ut huic assideamus cui nullum tempus satis magnum est. Et si a pueritia
usque ad longissimos humani evi terminos vita producitur. Non multum refert
utrum omittas philosophiam an intermittas. Non enim ubi interrupta est manet
sed eorum more que intenta dissiliunt usque ad inicia sua recurrit quod

a continuatione sua discessit. Resistendum est occupationibus, nec explicande
sed submovende sunt. Tempus quidem nullum parum est ydoneum studio sa-
lutari. Atqui multi inter illa non student propter que studendum est. Incidet aliquid
quod impediat. Non quidem eum cuius animus in omni negotio letus atque alacer est.
Imperfectis adhuc interscinditur leticia, sapientis vero contexitur gaudium, nulla
causa rumpitur, nulla fortuna. Semper et ubique tranquillum est. Non enim ex ali-
eno pendet nec favorem fortune aut hominis expectat. Domestica illi feli-
citas est. Exiret ex animo si intraret, ubi nascitur. Aliquando extrinsecus quod admo-
neat mortalitatis intervenit, sed id leve et quod summam cutem stringat. Aliquo
inquam incommodo afflatur. Maximum illius bonum intus est fixum. Ita dico
extrinsecus aliqua sunt incommoda, velut in corpore interdum robusto solidoque e-
ruptiones quedam pustularum et ulcuscula. Nullum in alto malum est. Hoc inquam
interest inter consummate sapientie virum et alium procedentis quod inter sanum ac ex
morbo gravi ac diutino emergentem, cui sanitatis loco est levior accessio.
Hic nisi attendit subinde gravatur et in eadem revolvitur. Sapiens recidere
non potest, nec incidere quidem potest amplius. Corpori enim ad tempus bona valitudo est, quam
medicus etiam si reddidit non prestat. Sepe ad eundem qui advocaverat
excitatur. Semel in totum sanatur. Dicam quomodo intelligas sanum: si se ipso con-
tentus est, si confidit sibi, si scit omnia vota mortalium, omnia beneficia que dantur
petunturque nullum in beata vita habere momentum. Nam cui aliquid accedere potest, id imperfectum
est; cui aliquid abscedere potest, id imperfectum est. Cuius perpetua leticia est, is suo
gaudeat. Omnia autem quibus vulgus inhiat ultro citroque fluunt. Nichil
dat fortuna mancipio. Sed hec quoque fortuita tunc delectant cum illa ratio tem-
peravit ac miscuit. Hec est que etiam externa commendet, quorum avidus
usus ingratus est. Solebat Attalus hac ymagine uti: Vidisti aliquando
canem missa a domino frusta panis aut carnis aperto ore captantem? Quic-
quid excipit protinus integrum devorat et semper ad spem venturi hiat. Idem
evenit nobis: quicquid expectantibus fortuna proicit, id sine ulla volupta-
te dimittimus statim, ad rapinam alterius erecti et attoniti. Hoc sapienti non
evenit. Plenus est; et si quid obvenit, secure excipit ac reponit. Leticia fru-
itur maxima, continua, sua. Habet aliquis bonam voluntatem, habet profectum, sed
cui multum deest a summo. Hic deprimitur alternis et extollitur, ac modo in celum
elevatur, modo defertur ad terram. Imperitis ac rudibus nullus precipitationis
finis est. In Epicureum illud chaos decidunt, inane sine termino. Est ad-
huc genus tertium eorum qui sapientie alludunt, quam non quidem contigerunt,
in conspectu tamen et ut ita dicam sub ictu habent. Hii non concutiuntur nec
defluunt quidem; nondum in sicco, iam in portu sunt. Ergo cum tam magna
sint inter summos imosque discrimina, cum medios quoque sequatur fluctus
suus, sequatur ingens periculum ad deteriora redeundi, non debemus

occupationibus indulge. excludende sunt si semel intrauerint in locum
suum alias substituent. Principiis illas obstemus melius non incipient
quam desinent. Vale. Epistola lxxiii. Quod nulli gratiores debent esse principibus
Errare mihi quam philosophie studentes. Et de excellentia boni viri potentis etc.
videntur qui existimant philosophie fideliter deditos contumaces esse ac refra
ctarios et contemptores magistratuum aut regum eorumve per quos publica administran
tur. Ex contrario enim nulli aduersus eos gratiores sunt. Nec inmerito. Nullis enim plus
prestant quam quibus frui tranquillo ocio licet. Itaque hii quibus aliud ad pro
positum bene viuendi aditum confert securitas publica necesse est auctorem huius
boni ut parentem colant. Multo quidem magis quam illi inquieti et in me
dio positi qui multa principibus debent sed multa et imputant quibus numquam tam
plene occurrere ulla liberalitas potest ut cupiditates illorum que crescunt dum
implentur exsatiet. Quisquis autem de accipiendo cogitat oblitus accepti est.
Nec ullum habet malum cupiditas maius quam quod ingrata est. Adice nunc quod
nemo eorum qui in re publica versantur quos vincat sed a quibus vincatur aspicit.
Et illis non tam iocundum est multos post se videre quam graue aliquem ante se
habere. Hoc vitium omnis ambicio non respicit. Nec ambicio tantum instabilis
est verum cupiditas omnis quia incipit semper a fine. At ille vir sincerus ac
purus qui reliquit et curiam et forum et omnem administracionem rei publice ut ad
ampliora secederet. diligit eos per quos hoc ei facere tuto licet. solusque
illis gratuitum testimonium reddit et magnam rem nescientibus debet. Quemadmodum
preceptores suos veneratur ac suspicit quorum beneficio illis inuiis exiit
Sic et in hiis quorum sub tutela positus exercet artes bonas. Verumtamen ali
os rex viribus suis protegit. Quis negat. Sed quemadmodum Neptuno plus
debere se iudicat ex hiis qui eadem tranquillitate usi sunt qui plura et pre
ciosiora illo mari vexit. Animosius ei a mercatore quam a vectore soluitur
votum. et ex ipsis mercatoribus effusius gratus est qui odores ac purpuras
et auro pensanda portabat quam qui vilissima quam et saburre loco futura
congesserat. Sic huius pacis beneficium ad omnes pertinens altius ad eos
peruenit qui illa bene utuntur. Multa enim sunt ex illis togatis quibus pax opero
sior bello est. An idem existimas pro pace debere eos qui illam ebrietati aut
libidini impendunt aut aliis vitiis que vel bello rumpenda sunt. Nisi forte
tam iniquum putas esse sapientem ut nichil viritim se debere pro quibus
bonis iudicet. Soli lunecque plurimum debeo et non vni mihi oriuntur. Anno
temperantique annum deo pacati obligatus sum quamuis nichil ad meum
honorem descripta sint. Et stulta auaricia mortalium possessionem proprie
tatemque discernunt. Nec quicquam suum credunt esse quod publicum est. At ille
sapiens nichil iudicat suum magis quam illius cuius cum humano genere con
sortium est. Nec enim essent ista communia nisi pars illorum pertineret ad singulos

Ocium efficit etiam quod ex minima portione que est. Adice nunc quod ma-
gna et vera bona non sic dividuntur ut exiguum in singulos cadat, ad unum-
quemque tota perveniunt. Ex congiario tantum ferunt homines quantum in capita
promissum est. Epulum et visceratio et quicquid aliud manu capitur distribu-
itur in partes. At hec individua bona pax et libertas et tam omnium tota quam singu-
lorum sunt. Cogitat itaque per quem sibi horum usus fructusque contingat, per quem
non ad arma illum nec ad conservandas vigilias nec ad tuenda menia et
multiplex belli tributum publica vocet necessitas, agitque gubernatori suo
gratias. Hoc docet philosophia precipue bene debere beneficia, bene solvere. Interdum
autem solucio est ipsa confessio. Confitebitur ergo multum se debere ei cuius admini-
stratione ac providentia contingit illi pingue ocium et arbitrium sui temporis
et imperturbata publicis occupacionibus quies. O Melibee, deus nobis hec
ocia fecit. Namque erit ille michi semper deus. Si illa quoque ocia multum auctori
suo debent quorum munus hoc maximum est: Ille boves errare meas ut
cernis et ipsum ludere que vellem calamo permisit agresti. Quanti esti-
mamus hoc ocium quod inter deos agitur, quod deos facit? Ita dico, Lucili,
et te in celum compendiario voco. Solebat Sextius dicere Iovem plus non
posse quam bonum virum. Plura Iupiter habet que prestet hominibus, sed inter duos
bonos non est melior qui locupletior, non magis quam inter duos quibus par
sciencia regendi gubernaculum est meliorem dixeris cui maius speciosiusque na-
vigium est. Iupiter quo antecedit virum bonum? Diucius bonus est. Sapiens
nichilo se minoris existimat quod virtutes eius spacio breviore cluduntur. Quemadmodum
ex duobus sapientibus qui senior decessit non est beatior eo cuius inter
pauciores annos terminata virtus est, sic deus non vincit sapientem feli-
citate et si vincat etate. Non est virtus maior que longior. Iupiter omnia habet,
sed nempe aliis tradidit habenda. Ad ipsum hic unus usus pertinet quod u-
tendi omnibus causa est. Sapiens tam equo animo omnia apud alios videt conte-
mnitque quam Iupiter, et hoc se magis suspicit quod Iupiter uti illis non potest,
sapiens non vult. Credamus itaque Sextio monstranti pulcerrimum iter et
clamanti: hac itur ad astra, hac secundum frugalitatem, hac secundum temperanciam, hac secundum for-
titudinem. Non sunt dii fastidiosi, non invidi; admittunt et ascendentibus manum
porrigunt. Miraris hominem ad deos ire? Deus ad homines venit, immo
quod est propius in homines venit. Nulla sine deo mens bona est. Semina in
corporibus humanis divina dispersa sunt, que si bonus cultor excipit simi-
lia origini prodeunt et paria hiis ex quibus orta sunt surgunt. Si malus,
non aliter quam sterilis ac palustris necat humus, ac deinde creat pur-
gamenta pro frugibus. Vale. Epistola lxxvj. De inani motu ex quibus
causis oriatur et quibus purgetur remediis. Et quod ea que vulgus
habet pro eximiis bona non sunt. Et quod quedam oppositorum subiungit cum solucione. Rubrica

Virgil.

Virgil. bucol.

Ep(isto)la tua delectauit me (et) marcentem excitauit (et) memoriam (quo)q(ue) meam
que ia(m) m(ihi) segnis ac lenta est euocauit. Quid ni tu mi Lucili
maximu(m) putes instrumentu(m) beate vite hanc p(er)suasione(m) vnu(m) bonu(m) esse
q(uo)d honestu(m) est. Na(m) q(ui) alia bona iudicat in fortune venit potestate(m) alieni
arbitrij est. qui o(mn)e bonu(m) honesto circu(m)scripsit intra se felix e(st). Hic a-
missis liberis mestus. hic sollicitus egris. hic turpibus (et) aliqua pass(us)
infamia(m) tristis. Illu(m) videbis aliene uxoris amore cruciari. illu(m) sue.
no(n) deerit que(m) repulsa distorqueat. Erunt quos ipse honor vexet. Il-
la v(er)o maxima e(st) ex o(mn)i mortaliu(m) populo turba miseroru(m) quam expectatio
mortis exagitat vndiq(ue) impendens. Nichil e(st) ei vnde no(n) subeat.
Itaq(ue) ut in hostili regione versantibus huc (et) illuc circu(m)spicie(n)du(m) e(st) et
ad o(mn)em strepitu(m) ceruix e(st) circu(m)agenda. nisi hic timor ex pectore eiectus
sit palpitantibus p(re)cordijs viuitur. Occurrent acti in exiliu(m) (et) euoluti
bonis. Occurrent q(uo)d gen(us) egestatis grauissimu(m) e(st) in diuitijs inopes. Oc-
currerent naufragi similiaue naufragijs passi. quos aut popularis ira aut inuidia
p(er)niciosum optimis telum inopinatos securosq(ue) deiecit p(ro)celle more que(m)
ipsa serenitatis fiducia solet emergere. aut fulminis subiti ad cuius ictu(m) etiam vicina
tremuerunt. Nam ut illic quisq(ue) ab igne p(ro)prior stetit p(er)cusso similis obstu-
puit. Sic in his p(er) aliqua(m) vim accidentibus vnu(m) calamitas opprimit cete-
ros metus. pariterq(ue) passis tristitiam facit pati posse. O(mn)ium animos mala ali-
ena ac repentina sollicitant. Quemadmodum aues etiam inanis funde sonus ter-
ret. ita nos no(n) ad ictum tantum exagitamur sed ad crepitum. Non p(otes)t ergo quisq(uam) bea-
tus esse qui huic se opinioni credidit. Non enim beatum e(st) nisi q(uo)d intrepidum. Inter su-
specta male viuitur. Quisquis se multum fortuitis dedit ingente(m) sibi materiam
perturbationis inexplicabilem fecit. Vna hec via e(st) ad tuta vadenti. et
externa despicere (et) honesto contentum esse. Nam qui aliq(ui)d virtute melius
putat aut ullu(m) p(re)ter illa(m) bonum ad hec que a fortuna sparguntur sinum
expandit (et) sollicitus missilia eius expectat. Hanc imaginem animo tuo p(ro)po-
ne ludos facere fortunam (et) in hunc mortaliu(m) cetum honores diuitias gratiam
excutere. quorum alia inter diripientium manus scissa sunt. Alia infida societate diuisa.
Alia magno detrimento eorum in quos deuenerant prensa. Ex quibus quedam aliud
agentibus inciderunt. quedam quia nimis captabantur amissa. et du(m) auide rapi-
untur expulsa sunt. Nulli vero (etiam) cui rapina feliciter cessit gaudium rapti
durauit in posterum. Itaq(ue) prudentissimus quisq(ue) cum primum induci videt
munuscula a theatro fugit (et) scit magno parua constare. Nemo manum
conserit cum recedente. Nemo exeuntem ferit. circa p(re)mium rixa est. Idem in his
euenit que fortuna desup(er) iactat. Estuamus miseri distingimur. multas
habere cupimus manus. modo in illa respicimus. Nimis tarde nobis mitti
videntur que cupiditates n(ost)ras irritant. ad paucos p(er)uentura expectata o(mn)ibus.
ire obuiam cadentibus cupimus. Gaudemus si q(ui)d inuasimus. Inuasisseq(ue) ali-
quos spes vana delusit. Vilem predam magno aliquo incommodo luimus

aut decipimur aut inde fallimur. Recedamus itaque ab istis ludis et demus
raptoribus locum. Recedamus illi spectent bona ista pendencia et ipsi magis pen-
deant. Quicumque beatum esse se constituit unum esse bonum putet quod honestum
est. Nam si ullum aliud existimat primum male de providentia iudicat quia multa
incommoda iustis viris accidunt et quia quicquid nobis dedit breve est et exiguum
si compares mundi totius evo. Ex hac deploratione nascitur ut ingrati divinorum
interpretes simus. Querimur quod non semper quod et pauca nobis et incerta et habitura
contingunt. Inde est quod nec vivere nec mori volumus. Vite nos odium tenet, ti-
mor mortis. Mutat omne consilium nec implere nos ulla felicitas potest. Causa
autem est quod non pervenimus ad illud bonum immensum et insuperabile ubi necesse est
resistat voluntas nostra quia ultra summum non est locus. Queris quare virtus nullo e-
geat. Presentibus gaudet, non concupiscit absentia. Nichil non illi magnum est quia
satis. Ab hoc discede iudicio non pietas constabit non fides. Multa enim
utramque prestare cupienti patienda sunt ex hiis que mala vocantur, multa impen-
denda ex hiis quibus indulgemus tamquam bonis. Perit fortitudo que periculum facere debet
sui. Perit magnitudo que non potest eminere nisi omnia velut minuta contempserit que
pro maximis vulgus optat. Perit gratia et relatio gratie. Extimamus laborem si quicquam
pretiosius fide novimus si non optima spectamus. Sed ut illa preteream aut
ista bona non sunt que vocantur aut homo felicior deo est. Cum quidem que parata
nobis non habet in usu deus. Nec enim libido ad illum nec epularum leticia nec opes
nec quicquam ex hiis bonum est inescantibus et vili voluptate ducentibus pertinet. Ergo [al' quod]
aut incredibile est bona deo deesse aut hoc ipsum argumentum bona non esse que
deo desunt. Adice quod multa bona que videri volunt animalibus quam homini ple-
niora contingunt. Illa cibo avidius utuntur, venere non eque fatigantur, virium
illis maior est et equabilior firmitas. Sequitur ut multo feliciora sint
homine. Nam sine nequitia sine fraudibus degunt. Fruuntur voluptatibus quas
et magis capiunt et ex facili sine ullo pudoris aut penitencie metu. Considera tu
itaque an id bonum vocandum sit quo deus ab homine vincitur. Summum bonum in animo
contineamus. Obsolescit si ab optima nostri parte ad pessimam transit et transfertur
ad sensus qui agiliores sunt animalibus mutis. Non est summa felicitatis nostre in car-
ne ponenda. Bona illa sunt vere que ratio dat solida ac sempiterna que
cadere non possunt nec decrescere quidem ac minui. Cetera opinione bona sunt et nomen
quidem habent commune cum veris, proprietas quidem illis boni non est. Itaque commo-
da vocentur et ut nostra lingua loquar producta. Ceterum sciamus mancipia nostra
esse non partes et sint apud nos, sed ita ut meminerimus extra nos esse. Etiam
si apud nos sint inter subiecta et humilia numerentur propter que nemo se attollere
debeat. Quid enim est stultius quam aliquem eo sibi placere quod ipse non fecit. Omnia
ista nobis accedant non hereant ut si abducentur sine ulla nostri laceratione
discedant. Utamur illis non gloriemur et utamur illis parce tamquam positis
apud nos et abituris [i. discessuris]. Quisquis illa sine ratione possedit non diu tenuit. Ipsa enim

se felicitas nisi tepetur premit. Effugacissimis bonis si credit cito dese-
ritur et ut deserat affligit. Paucas depone felicitati mollius licuit.
cetera cum hiis mecum que eminentes labuntur et illos deprimat illa que extulerat
Ideo adhibenda prudentia que modum illis ac parsimoniam imponat. quoniam quidem
licentia opes suas propellit atque urget. nec umquam immodica durantur nisi
illa moderatrix ratio compescuit. Hoc multarum tibi urbium ostendunt eventus
quarum in ipso flore luxuriosa imperia ceciderunt. et quicquid virtute partum erat
intemperantia corruit. Adversus hos casus muniendi sumus. Nullus autem contra
fortunam inexpugnabilis murus est. Intus instruamur. Si illa pars tuta est
pulsari homo potest capi non potest. Quod sit hoc instrumentum scire desideras. Nichil indi-
gnetur sibi accidere. sciatque illa ipsa quibus ledi videtur ad conservationem universi
pertinere et ex hiis esse que cursum mundi officiumque consumat. Placeat homini
quicquid deo placuit. Ob hoc se ipsum suaque miretur. quod non potest vinci quod ma-
la ipsa sub se tenet. quod idem quo valentius nichil est casum doloremque et in-
iuriam subigit. Arma rationem huius te amor circa durissima armabit. Ca-
tulorum amor in venabula impingit feras quas feritas et inconsultus impetus
prestat indomitas. Iuvenilia nonnumquam ingenia cupido glorie in contemptu tam
ferri quam ignium misit. Species quedam atque umbra virtutis in mortem voluntariam
trudit. Quanto hiis omnibus fortior ratio est. quanto constantior. tanto vehementius
per metus ipsos et pericula exibit. Nichil agitis mortales quod negatis illum esse aliud
ab honesto bonum. Non faciet vos hoc munitio tutos contra fortunam et immunes.
Dicitis enim multa bona esse liberos pios et bene moratam patriam et parentes
bonos. Horum pericula non potestis spectare securi. Perturbabit vos obsi-
dio patrie liberorum mors parentum servitus. Sed adversus hos pro nobis
responderi soleat ponam deinde tunc adiciam quid preter ea videndum putem.
Alia conditio est in hiis que ablata in locum suum aliquid incommodi substituunt.
tamquam bona valitudo viciata in infirmitatem transfertur. Acies oculorum extincta cecitate nos
afficit. Non tantum velocitas perit poplitibus incisis sed debilitas pro illa subit.
Hoc non est periculum in hiis que paulo ante rettulimus. Quare? Si amicum bonum
amisi non est mihi pro illo perfidia facienda. Nec si bonos liberos extuli in illorum
locum impietas succedit. Deinde non amicorum illic aut liberorum interitus sed corporum
est. Bonum autem uno modo perit si in malum transit. quod natura non patitur. quia omnis
virtus et opus est virtutis incorruptum manet. Deinde etiam si amici perierint
et si probati respondentesque voto patris liberi. est quod illorum expleat
locum. Quid sit quod queris. quod illos quoque bonos fecerat virtus. hec nichil
vacare patitur locum. totum animum tenet. desiderium omnium tollit. Sola sat est.
Omnium enim bonorum vis et origo in ipsa est. Quid refert an aqua decurrens
intercipiatur atque abeat si fons ex quo fluxerat salvus est. Non dices vi-
tam iustiorem salvis liberis quam amissis. nec ordinatiorem nec prudentiorem
nec honestiorem ergo nec meliorem quidem. Non facit collectio amici sapien-
tiorem non facit stultiorem detractio ergo nec beatiorem aut miseriorem. quamdiu

virtus salva fuerit. Non sentiet quid abscesserit. Quid ergo? Non est beatior
quam annorum et liberorum turba sustinetur? Quid enim interest? Summum enim bonum
nec infringitur nec augetur in suo modo permanet utcumque fortuna se gessit. Si
ve illi senectus longa contigit sive citra senectutem finitus est eadem mensura
summi boni est quamvis etatis diversa sit. Ut maiorem an minorem circulum scribas
ad spatium eius pertinet non ad formam. Licet alter diu manserit alterum statim
obduxeris et in eum in quo scriptus est pulverem solveris in eadem uterque forma fuit.
Quod rectum est nec magnitudine extimatur nec numero nec tempore non magis produci
quam contrahi potest. Honestam vitam ex centum annorum numero in quantum voles corripe et
in unum diem coge eque honesta est. Modo latius virtus funditur regna urbes provincias
temperat fert leges colit amicitias inter propinquos liberosque dispensat
officia. Modo arto fine circumdatur paupertatis exilii orbitatis. Non tamen minor est si
ex altiore fastigio in privatum ex regno in humile subducitur ex publico et spacioso
iure in angustias domus vel anguli coit. Eque magna est et si in se recessit
sit undique exclusa. Nichilominus enim magni spiritus est et recti et exacte pru
dentie indeclinabilis iustitie. Ergo eque beata est. Beatum enim illud uno loco
positum est in ipsa mente stabile grande tranquillum quod sine scientia divinorum humanorum
que non potest effici. Sequitur illud quod me responsurum esse dicebam. Non affligitur sa
piens liberorum amissione non amicorum. Eodem enim animo fert illorum mortem
quo suam expectat. Non magis hanc timet quam illam dolet. Virtus enim conve
nientia constat. Omnia enim opera eius cum ipsa concordant et congruunt. Hec concordia
perit si animus quem excelsum esse oportet luctu aut desiderio submittitur. Inho
nesta est omnis trepidatio et sollicitudo in ullo actu pigritia. Honestum enim securum
et expeditum est interritum est in procinctu stat. Quid ergo? Non aliquid perturbationi
simile patietur? Non et color eius mutabitur et vultus agitabitur et artus re
frigescent et quicquid aliud non ex imperio animi sed inconsulto quodam nature impetu
geritur? Fateor. Sed manebit illi persuasio eadem nichil illorum malum esse nec dignum
ad quod mens sana deficiat. Omnia que facienda erunt audacter et prompte faciet.
Hoc enim stultitie proprium quis non dixerit ignave et contumaciter facere que faci
at et alio corpus impellere alio animum distrahique inter diversissimos motus. Nam propter
illa quibus extollit se miraturque contempta est et ne illa quidem quibus gloriatur
libenter facit. Si vero aliquod timetur malum eo proinde dum expectatur quasi ve
nisset urgetur et quicquid ne patiatur timet iam metu patitur. Quemadmodum in corporibus
infirmis languoris signa precurrunt. Quedam enim segnitia nervis est et sine
labore ullo lassitudo et oscitatio et horror membra percurrens. Sic infirmus
animus multo ante quam opprimatur malis quatitur presumit illa et ante tempus cadit.
Quid autem dementius quam angi futuris nec se tormento reservare sed accersere
sibi miserias et admovere quas optimum est differre si discutere non possis. Vis
scire futuro neminem debere torqueri? Quicumque audierit post quinquagesimum annum sibi pa

tienda supplicia ne perturbat, in medium spatium insiluerit et se illo
seculo post futuram solliciturus immiserit. Eodem modo fit ut eadem liberos egros
et captantes eadem dolores veteras atque obliteratam contactus sit et quod pertinere
et que futura sunt absunt neuter sentiamus. Non est autem ut ex eo quod sentias do-
lor. Vale. Epistola lxxvi. Quod et in senectute discendum est. Et quod proprium et verum
Inimicicias michi denuncias si quicquam ex hominis bonum ratio tantum ut virtus est.
hiis que quottidie facio ignoraveris. Vide quam simpliciter tecum vivam. Hoc quoque
tibi committam. Philosophum audio et quidem iam quintum diem habeo ex quo in scolam
eo et ab octava disputantem audio. Bona inquies etate. Quidni bona? Quid
autem stultius est quam quia diu non didiceris non discere. Quid ergo idem faciam quod Tros-
suli et iuvenes. Bene mecum agitur si hoc unum senectutem meam dedecet. Omnis
etatis homines hec scola admittit. In hoc senescamus ut iuvenes sequamur.
In theatrum senex ibo et in circum deferar et nullum par sine me depugnabit
ad philosophum ire erubescam. Tamdiu discendum est quamdiu nescias. Si proverbio cre-
dimus quamdiu vivas. Nec ulli rei hoc magis convenit quam huic. Tamdiu discendum
est quemadmodum vivas quamdiu vivas. Ego tamen illic aliquid doceo. Queris
quid doceam. Etiam seni esse discendum. Pudet autem me generis humani quotiens scolam
intravi. Preter ipsum theatrum Neapolitanorum ut scis transeundum est Metronactis
domum petentibus. Illud quidem fartum est et ingenti studio quis sit pitaules
bonus iudicatur. Habet tubicen quoque grecus et preco concursum. At in illo loco in quo
vir bonus queritur in quo vir bonus discitur paucissimi sedent et hii plerisque
videntur nichil boni negocii habere quod agant inepti et inertes vocantur.
Michi contingat iste derisus. Equo animo audienda sunt imperitorum convicia
et ad honesta vadenti contempnendus est ipse contemptus. Perge Lucili et
propera tibi ne tibi accidat quod michi ut senex discas. Immo ideo magis propera
quoniam id nunc aggressus es quod perdiscere vix senex possis. Quantum inquis profi-
ciam. Quantum temptaveris. Quid expectes. Nulli sapere casu obtingit. Pecunia
veniet ultro honor offeretur gratia et dignitas fortasse ingerentur tibi. Virtus
vite non incidet. Ne levi quidem opera aut parvo labore cognoscitur. Sed est tanti
laborare omnia bona semel occupaturo. Unum est enim bonum quod honestum. In
illis nichil invenies veri nichil certi quecumque fame placent. Quare hoc
unum sit bonum quod honestum dicam quoniam parum me executum priore epistola iudi-
cas magisque hanc rem tibi laudatam quam probatam putas et in artum que dicta
sunt contraham. Omnia bono suo constant. Vitem fertilitas commendat et sapor
vinum velocitas cervum. Quam fortia dorso iumenta sint queris quorum hic unus
usus est sarcinam ferre. In cane sagacitas prima est si investigare debet
feras cursus si consequi audacia si mordere et invadere. Id in quoque quod
optimum esse debet cui nascitur quo censetur. In homine quid optimum est? Ratio. Hac
antecedit animalia deos sequitur. Ratio ergo perfecta proprium bonum est. Cetera
illi cum animalibus satisque communia sunt. Valet et leones. Formosus est et pavones

Trossuli nobilissimi iuvenes [illegible]
[illegible] ex [illegible]

et velox est et equus. Non dico in hijs omnibus vincat. Non quero quid in se
maximum habeat sed quid suum. Corpus habet et arbores. Habent impetum
ac motum voluntarium et bestie et vermes. Habet vocem sed quanto clariorem ca-
nes, acutiorem aquile, graviorem thauri, dulciorem mobilioremque luscinii.
Quid in homine proprium? Ratio. Hec recta et consumata felicitatem hominis implevit.
Ergo si omnis res cum bonum suum perfecit laudabilis est et ad finem nature sue pervenit,
homini autem suum bonum est ratio. Est si hanc perfecit laudabilis est et finem nature
sue tetigit. Hec ratio perfecta virtus vocatur eademque honestum est. Id itaque
unum bonum est in homine quod unum hominis est. Nunc enim non querimus quid sit bonum
sed quid sit hominis bonum. Si nullum aliud est hominis quam ratio, hec erit eius unum bonum
sed pensandum cum omnibus. Si sit aliquis malus puto improbabitur, si bonus puto probabitur.
Id ergo in homine primum solumque est quo probatur et improbatur. Non dubitas an hoc
sit bonum, dubitas an solum bonum sit. Si quis omnia alia habeat, valitudinem,
divicias, ymagines multas, frequens atrium, sed malus ex confesso sit, improbabis
illum. Item si quis nichil quidem illorum que retuli habeat, deficiat pecunia,
clientum turba, nobilitate et avorum proavorumque serie, sed ex confesso bonus
sit, probabis illum. Ergo hoc unum est bonum hominis, quod qui habet etsi aliis destituatur
laudandus est. Quod qui non habet in omnium aliorum copia damnatur ac reicitur.
Que condicio rerum eadem hominum est. Navis bona dicitur non que preciosis colo-
ribus picta est, nec cui argenteum aut aureum rostrum est, nec cui tutela
ebore celata est, nec que fiscis aut opibus regijs pressa est, sed stabilis et firma
et iuncturis aquam excludentibus spissa, ad ferendum incursum maris solida,
gubernaculo parens, velox et non sentiens ventum. Gladium bonum dices non cui
auratus est balteus, nec cuius vagina gemmis distinguitur, sed ad secandum
subtilis acies est et mucro munimentum omne rupturus. Regula non quam formo-
sa sed quam recta sit queritur. Eo quodque laudatur cui comparatur, quod illi proprium est. Ergo
in homine quoque nichil ad rem pertinet quantum habet, quantum feneret, a quam multis salutetur,
quam precioso incubat lecto, quam perlucido poculo bibat, sed quam bonus sit. Bonus
autem est si ratio explicata est et recta ad nature sue voluntatem accomodata. Hec
vocatur virtus, hoc est honestum et unicum hominis bonum. Nam cum sola ratio perficiat
hominem, sola ratio perfecta beatum facit. Hoc autem unum bonum est quo uno beatus
efficitur. Dicimus et illa bona esse que a virtute profecta contractaque sunt, id est opera
eius omnia. Sed ideo unum ipsa bonum est quia nullum sine illa est. Si omne in animo bonum
est, quicquid illum confirmat extollit amplificat bonum est. Validiorem autem
animum et excelsiorem et ampliorem facit virtus. Nam cetera que cupiditates nostras
irritant deprimunt quoque animum et labefaciunt et cum videntur attollere inflant
ac multa vanitate deludunt. Ergo id unum bonum est quo melior animus effi-
citur. Omnes actiones totius vite honesti ac turpis respectu temperantur.
Ad hec faciendi et non faciendi ratio ratio dirigitur. Quid sit hoc dicam.

Vir bonus quod honeste se facturum putaverit faciet et si periculosum si laboriosum fuerit faciet etiam si dampnosum etiam si periculosum. Rursus quod turpe erit non faciet et si pecuniam afferet etiam si voluptatem et si potentiam. A bono suo nulla re deterrebitur ad turpia nulla invitabitur. Ergo si honestum est utique secuturus est turpe utique vitaturus et in omni actu vite spectaturus. Hec duo nichil bonum nisi honestum nec aliud malum quam turpe. Si una indepravata virtus est et sola permanet tenoris sui unum est bonum virtus cui iam accidere ne sit bonum non potest. Mutationis periculum effugit. Stultitiam ad sapientiam erepit sapientia in stultitiam non resolvitur. Dixi si forte meministi concupita vulgo et formidata inconsulti ut contempnerent impetu plerosque calcasse. Inventus est qui flammis imponeret manum cuius risum non interrumperet tortor qui in funera liberorum lacrimam non mitteret qui morti non trepidus occurreret. Amor ira et nimia cupiditas pericula depoposcerunt. Quod potest brevis obstinatio animi aliquo stimulo excitatum quanto magis virtus que non ex impetu nec subito sed equaliter valet cui perpetuum robur est. Sequitur ut que ab inconsultis sepe contempnuntur a sapientibus semper ea nec bona sint nec mala. Unum ergo bonum ipsa virtus est que inter hanc fortunam et illam superba incedit cum magno utriusque contemptu. Si hanc opinionem receperis aliquid bonum esse preter honestum nulla non virtus laborabit nulla enim retineri poterit si quicquam extra se respexerit. Quod si est rationi repugnat ex qua virtutes sunt et veritati que sine ratione non est. quecumque autem opinio veritati repugnat falsa est. Virum bonum necesse est concedas summe pietatis erga deos esse. Itaque quicquid illi acciderat equo animo sustinebit. Sciet enim id accidisse lege divina qua universa procedunt. Quod si est unum illi bonum erit quod honestum est. In hoc enim positum est et parere diis nec excandescere ad subita nec deplorare sortem suam sed patienter excipere fatum et facere imperata. Si ullum aliud est bonum quam honestum sequetur nos aviditas vite aviditas rerum vitam instruentium quod est intollerabile infinitum vagum. Solum ergo bonum est honestum cui modus est. Diximus futuram hominis feliciorem vitam quam deorum si ea bona sunt quorum nullus est diis usus tamquam pecunia honores et similia. Adice nunc quod si modo solute corporibus anime manent felicior illis status restat quam est dum versantur in corpore. Atqui si ista bona sunt quibus per corpora utimur emissis erit peius quod contra fidem est feliciores esse liberos et in universum datos clausis et obsessis. Illud quoque dixeram si bona sunt ea que tam homini contingunt quam mutis animalibus et muta animalia beatam vitam acturam quod fieri nullo modo potest. Omnia pro honesto patienda sunt quod non erat faciendum si esset ullum aliud bonum quam honestum. Hoc quamvis latius executum esset priore epistula constrinxi et breviter percurri. Numquam autem vera tibi opinio talis videbitur nisi animum elevas et te ipsum interroges si res exegerit ut pro patria moriaris et salutem omnium civium tua morte redimas an porrecturus

sis actionem non tantum patienter sed etiam libenter. Si hoc factum es nullum
aliud bonum est. Omnia itaque relinque ut hoc habeas. Vide quanta virtus
honesti sit. Pro re publica morieris etiam si statim facturum hoc scies cum scieris
tibi esse faciendum. Interdum ex re pulcherrima magnum gaudium etiam exiguo
tempore ac brevi capitur et quamvis fructus operis peracti nullus ad defunctum
exemptumque rebus humanis pertineat, ipsa tamen contemplatio futuri operis iuvat
et vir fortis et iustus cum mortis sue pretia ante se posuit libertatem patrie
salutem omnium pro quibus dependet animam in summa voluptate est et periculo suo
fruitur. Sed ille quoque cui etiam hoc gaudium eripitur quod tractatio operis maxime
ultime prestat, nichil cunctatus desiliet in mortem facere recte pieque contentus.
Oppone etiam nunc illi multa que dehortentur. Dic factum tuum matura se-
quetur oblivio et parum grata existimatio civium. Respondebit tibi: Ista omnia
extra opus meum sunt. Ego ipsum contemplor. Hoc esse honestum scio. Itaque
quocumque ducat ac vocat venio. Hoc ergo unum est bonum quod non tantum per-
fectus animus sed generosus quoque et indolis bone sentit. Cetera levia sunt muta-
bilia. Itaque sollicite possidentur et si favente fortuna in unum congesta sunt
dominis suis incubant gravia et illos semper premunt aliquando et illidunt. Nemo ex istis
quos purpuratos vides felix est non magis quam ex illis quibus sceptrum
et clamidem in scena fabule assignant. Cum presente populo lati incesserunt
et coturnati simul exierunt excalceantur et ad staturam suam redeunt. Nemo
istorum quos divitie honoresque in altiore fastigio ponunt magnus est. Quare er-
go magnus videtur? Cum basi illum sua metiris. Magnus non est pumilio
licet in monte constiterit. Colossus magnitudinem suam servabit et si steterit in pu-
teo. Hoc laboramus errore, sic nobis imponitur quod neminem estimamus eo quod
est sed adicimus illi et ea quibus adornatus est. Atqui cum voles veram hominis esti-
mationem inire et scire qualis sit nudum inspice. Ponat patrimonium, po-
nat honores et alia fortune mendacia. Corpus ipsum exuat. Animum intuere
qualis quantusque sit, alieno an suo magnus. Si erectis oculis gladios
micantes videt et si scit sua nichil interesse utrum anima per os an per iugulum
exeat beatum voca. Si cum illi denunciata sunt corporis tormenta et que casu
veniunt et que potentioris iniuria, si vincula et exilia et vanas humanarum for-
midines mentium securus audit et dicit: Non ulla laborum o virgo nova
mi facies inopinave surgit, omnia percepi atque animo mecum ante pe-
regi. Tu hodie ista denuncias, ego semper denunciavi michi et hominem paravi ad hu-
mana. Precogitati mali mollis ictus venit. At stultis et fortune credentibus
omnis videtur nova rerum et inopinata facies. Magna autem pars est apud imperitos mali no-
vitas. Hoc ut scias ea que putaverant aspera fortius cum assuevere patiuntur.
Ideo sapiens assuescit futuris malis et que alii diu patiendo levia fa-
ciunt hic levia facit diu cogitando. Audimus aliquando voces imperitorum dicentium: Sciebam

ad modum poetarum tragicorum

Virgilius vi° Eneidos per Sibillam appellat sapientem

hoc in testare. Sapiens sit sibi oia testare. qm̄ sciam e dicat facebat
vale. Ep̄ lxxvij. Ubi exeplo et rombus docet no᷑ timend d' morte. R̶

Subito nobis hodie allexandrine naves apparuerut q pmitti
solet nu̅ciare secuture classis adventum q̄s tabellarias vocant.
Gratus illaru campanie aspectꝰ e. Ois in pilis puteolor turba ꝯsistit
et ex ipo gn̄e veloru alle̅xadrinas q̄uis in mag turba navium intelligit
Solis .n. licet sipparu intende. qd' in alto om̄s hn̄t naves. Ulla .n.
res q adiuvat cursu q̄ suma ps veli. Illic maxie navis urgetur
Itaqꝫ q̄ciens ventus increbuit maiorqꝫ e q̄ expedit. Antena submittit
minus .n. habꝫ viriu flatus ex humili cu intraue͂ cap̄s et p̄motori
ex quo alta perllosꝰ speculat vertice pallas. Cete velo iubet ee co-
tente. Sipparu allexadrinaꝝ insigne indiciu e. In h' om̄ discursu pre-
rantiu ad litus. magnam ex pigricia mea sensi voluptate. q̄ eplas
meoru acceptur̄ no p̄pavi scire quis illic eet reru meaꝝ statꝰ. q̄
afferret. Olim ia nec perit q̄cq̄ m̄ nec acq̄rit. hoc ecia si senex no
essez fuerat sentiedu. Nuc vo m̄lto magis. Quantulucuqꝫ haberem tam
plus iaz m̄ supesset viatici q̄ vie. p̄sertim cu ea viam sumꝰ ingressi
qua p̄agere no e nece. Iter imp̄fectu erit si in media pte a citra pe-
titu locu steteris. Vita no e imp̄fecta si honesta e. Sepe aut et fortit'
desinend' e et no ex maxis causis. Na nec et maxie sut q nos tenent.

no͂ ex̄ d' tullo marcellino
Tullius marcellinꝰ q̄ optie nouera͂s adolescens quietꝰ et cito senex
morbo. et no insanabili corrept' sed longo et molesto et m̄lta ip̄ante
cepit deliberare de morte. Convocavit q̄ plures amicos. Unꝰ q̄sqꝫ
aut q̄ timidꝰ erat id illi suadebat q'd' sibi suasisset. Aut q̄ adulator
et blandus id ꝯsiliu dabat. qd' deliberanti gratiꝰ fore suspicabatur.
Amicꝰ nr̄ Stoicus ho egregiꝰ. et ut v'bis illu quibꝰ laudari dignꝰ
e laudez vir fortis ac strenuus videt' m̄ optie illu cohortatꝰ. Sic ei
cepit. Noli mi marcelline torq̄ri tanq̄ de re mag delibes. no est
res magna vive. Om̄s servi tui vivut. oia aialia. Magnu est ho-
neste mori. prudeter. fortit'. Cogita q̄ diu iaz ide̅ facias. Cibꝰ so-
mnꝰ. libido. p' hunc circulu currit'. Mori velle no tm̄ prudens aut
fortis. a' miser ecia. Studiosus pt. no opus erat illi suasore. ſꝫ adiu-
tore. Servi parere nolebat. P'mu detraxit illi metu et indicavit eu
familiaz p'cli̅m adire metu adire. cu incertu eet an mors dn̄i
voluntaria esset. Aliōq̄n tam mali exepli eet occide͂ dn̄m q̄ p̄hibere
Deīn ipm marcellinu admonuit. no esse inhumanu. q̄madmodu cena pe-
racta reliq̄e circu̅stātibꝰ dividut' sic peracta vita aliq̄d porrigi hiis
qui totiꝰ vite ministri fuissent. Erat marcellinꝰ facilis ai et liberal'
eciā cu de suo fieret. minutas itaqꝫ sumulas distribuit flentibꝰ
servis. et illos ultro consolatꝰ e. No fuit illi opus ferro .n. sangne

Triduo abstinuit et ipso cubiculo poni sibi tabernaculum iussit. Solium
deinde illatum est in quo diu iacuit et calida subinde suffusa paulatim
defecit ut aiebat non sine quadam voluptate quam afferre solet lenis dissolutio
non inexperta nobis quos aliquando liquit animus. In fabellam excessi non ingratam
tibi. Exitum enim amici tui cognosces non difficilem nec miserum. Quamvis enim
mortem sibi consciverit tamen mollissime excessit et vita elapsus est. Sed ne
inutilis quidem hec fabella fuerit. Sepe enim talia exempla necessitas exigit.
Sepe debemus mori nec volumus, morimur nec volumus. Nemo tam imperitus est
ut nesciat sibi quandoque moriendum. Tamen cum prope accesserit tergiversatur tremit
plorat. Nonne tibi videtur stultissimus omnium qui flevit quod ante mille annos
non vixerat. Eque stultus est qui flet quod post mille annos non vivet. Hec
paria sunt: non eris, non fuisti. Utrumque tempus alienum est. In hoc punctum conie-
ctus es, quod ut extendas quousque extendes. Quid fles? Quid optas? Perdis
operam. Desine fata deum flecti sperare precando. Rata et fixa sunt et magna
atque eterna necessitate ducuntur. Eo ibis quo omnia eunt. Quid tibi novi est?
Ad hanc legem natus es. Hoc patri tuo accidit, hoc matri tue, hoc maioribus,
hoc omnibus ante te, hoc omnibus post te. Series invicta et nulla mutabilis ope
alligat ac trahit cuncta. Quantus te populus moriturum sequetur, quantus comi-
tabitur. Fortior ut opinor esses si multa milia tibi commorerentur. Atqui mul-
ta milia et hominum et animalium hoc ipso momento quo tu mori dubitas animam
variis generibus emittunt. Tu autem non putabas te aliquando ad id perventurum
ad quod semper ibas. Nullum sine exitu iter est. Exempla nunc magnorum virorum
me tibi iudicas relaturum? Puerorum referam. Lacon ille memorie traditur
impubes adhuc qui captus clamabat non serviam, sua illa dorica lingua,
et verbis fidem imposuit. Ut primum iussus est fungi servili et contumelioso
ministerio. Afferre enim vas obscenum iubebatur. Illisum parieti caput rupit.
Tam prope libertas est et servit aliquis? Ita non sic perire filium tuum malles
quam per inertiam senem fieri. Quid ergo est cur perturberis si mori fortiter etiam
puerile est. Puta nolle te sequi: duceris. Fac tui iuris quod alieni est. Non
sumes pueri spiritum ut dicas non serviam? Infelix, servis hominibus, servis re-
bus, servis vite. Nam vita si moriendi virtus abest servitus est. Et quid
habes propter quod expectes? Voluptates ipsas que te morantur ac retinent
consumpsisti. Nulla tibi nova est, nulla non iam odiosa ipsa satietate. Quis
sit vini, quis mulsi est sapor scis. Nichil interest centum per vesicam tuam an
mille amphore transeant. Saccus es. Quid sapiat hostreum, quid mullus
optime nosti. Nichil tibi luxuria tua in futuros annos intactum reservavit.
Atqui hec sunt a quibus invitus divelleris. Quid est aliud quod tibi eripi
doleas? Amicos? Patriam? Tanti enim illam putas ut tardius cenes?
Solemque si posses extingueres. Quid enim umquam fecisti luce dignum? Confitere
te non curie, non fori, non ipsius rerum nature desiderio tardiorem ad

moriendum fieri. Inuitus relinquis macellum in quo multa reliquisti. Mortem
times. At quomodo illam media oblectatione contemnis. Viuere vis. Scis enim
mori times. Quid porro ista uita non mors est. Cesar cum illum transeuntem
per latinam viam vnus ex custodiarum agmine demissa usque in pectus
uetere barba rogaret mortem. Nunc enim inquit viuis. Hoc istis respondendum est
quibus succursura mors est. Mori times. Nunc enim viuis. Sed ego igitur
viuere nolo qui multa honeste facio. Inuitus relinquo officia uite quibus
fideliter et cum industria fungor. Quid tu nescis (quid est) unum esse ex uite offi-
ciis mori. Nullum officium relinquis. Non enim certus numerus que debeas explere
finitur. Nulla uita est non breuis. Nam si ad naturam rerum respexeris et Nestoris
et Satiae breuis est. que inscribi monumento suo iussit annis se nonagin-
ta nouem uixisse. Vides aliquem gloriari senectute longa. Quis illam ferre
potuisset si contigisset centesimum implere. Quomodo fabula sic uita. Non quam
diu sed quam bene acta sit refert. Nichil ad rem pertinet quo loco desinas.
Quocumque voles desine tantum bonam clausulam impone. Vale. Ep. lxxix.

Quantum ad bonam valitudinem amicorum presentia et mollis exercitatio
probat. Et de tribus incommodis infirmitatis et eorum remediis. R.

Vexari te distillationibus crebris ac febriculis que longas distillationes et in
consuetudinem adductas sequuntur eo molestius michi est quia expertus sum hoc genus
valitudinis quod me initia contempsi. Poterat adhuc adolescentia iniurias
ferre et se aduersus morbos contumaciter gerere. Deinde succubui et eo perductus sum
ut ipse distillarem ad summam maciem deductus. Sepe impetum feci abrum-
pende uite patris me indulgentissimi senectus retinuit. Cogitaui enim non quam
fortiter ego mori possem sed quam fortiter ille desiderare non posset. Itaque imperaui
michi ut uiuerem. Aliquando enim et uiuere fortiter facere est. Que michi tunc fuerint solacia dicam
si prius dixero. Hec ipsa quibus acquiescebam medicine vim habuisse. In re-
medium cedunt honesta solacia et quicquid animum erexit et corpori prodest. Studia
michi nostra et saluti fuerunt. Philosophie acceptum fero quod surrexi quod conualui. Illi ui-
tam debeo. Multum michi contulerunt ad bonam valitudinem amici quorum adhorta-
tionibus vigiliis sermonibus alleuabar. Nichil eque Lucili virorum optime egrum
reficit atque adiuuat quam amicorum affectus. Nichil eque expectationem mortis ac
metum surripit. Non iudicabam me cum illos superstites relinquerem mori. Puta-
bam inquam me victurum non cum illis sed per illos. Non effundere michi spiritum videbar sed
tradere. Hec michi dederunt voluntatem adiuuandi et patiendi omne tormentum.
Alioquin miserrimum est cum animum moriendi proieceris non habere uiuendi.
Ad hec ergo remedia te confer. Medicus tibi quantum ambules quantum exer-
cearis monstrabit. Ne indulgeas ocio ad quod uergit iners valitudo. Ut
legas clarius et spiritum cuius iter ac receptaculum laborat exerceas. Ut na-
uiges et uiscera molli iactatione concuties. Quibus cibis utaris. Vinum
quando uirium causa aduoces quando intermittas ne irritet et exasperet tussim.
Ego tibi illud precipio quod non tantum huius morbi sed totius uite remedium est

Contemne mortem. Nichil triste est cum huius metum effugimus. Tria hec in omni
morbo gravia sunt. Metus mortis. Dolor mortis. Intermissio voluptatum.
De morte satis dictum est. Hoc unum dicam. Non morbi hunc esse sed nature metum. 1
Multorum mortem distulit morbus et saluti illis fuit videri perire. Morieris
non quia egrotas sed quia vivis. Ista te res et sanatum manet. Cum convalueris
non mortem sed valitudinem effugies. Ad illud nunc proprium incomodum revertamur. 2
Magnos cruciatus habet morbus sed hos tollerabiles intervalla faciunt. Nam summi
doloris intencio invenit finem. Nemo potest valde dolere et diu. Sic nos amantissima
nostri natura disposuit ut dolorem aut tollerabilem aut brevem faceret. Maximi dolores
consistunt in macerrimis corporis partibus. Nervi articulique et quicquid aliud exile est
acerrime sevit cum in arto vicia concepit. Sed cito he partes obstupescunt et ipso
dolore sensum doloris amittunt. sive quia spiritus naturali prohibitus cursu et mutatus
in peius vim suam qua viget admonetque nos perdidit. sive quia corruptus hu-
mor cum desiit habere quo confluat ipse se elidit et hiis que nimis implevit
excutit sensum. Sic podagra et ciragra et omnis vertebrarum dolor et nervorum
interquiescit cum illa que torserat hebetavit. Omnium istorum prima graviter
vexat. Impetus mora extinguitur et finis dolendi est obtorpuisse. Dentium
oculorum aurium dolor ob hoc ipsum acutissimus est quod inter angustissima corporis
nascitur. Non minus mehercule quam capitis ipsius. Sed si incitatior est in alienationem
soporemque convertitur. Hoc itaque solacium vasti doloris est quod necesse est desinas illum
sentire si nimis senseris. Illud autem est quod imperitos in vexatione corporis male
habet. Non assueverunt animo esse contenti. Multum illis cum corpore fuit. Ideo vir
magnus ac prudens animum deducit a corpore et multum cum meliore ac divina
parte versatur. cum hac querula et fragili quantum necesse est. Sed molestum est inquis 3
carere voluptatibus assuetis. abstinere cibo. sitire. esurire. Hec prima abstinentia
gravia sunt. Deinde cupiditas relanguescit ipsis per se que cupimus fatigatis
ac deficientibus. Inde morosus est stomachus. Inde quibus fuit aviditas
cibi odium est. Desideria ipsa moriuntur. Non est autem acerbum carere eo quod cupere
desieris. Adice quod nullus non intermittitur dolor aut certe remittitur. Adice quod licet
et cavere venturum et obsistere imminenti remediis. Nullus enim non signa premittit
utique qui ex solito revertitur. Tollerabilis est morbi paciencia si contempseris id
quod extremum minatur. Noli mala tua facere tibi ipsi graviora et te quere-
lis onerare. Levis est dolor si nichil illi opinio adiecerit. Contra si exhor-
tari te ceperis ac dicere nichil est aut certe exiguum est. Duremus iam desinet
levem illum dum putas facies. Omnia ex opinione suspensa sunt. Non ambicio
tantum ad illam respicit et luxuria et avaricia. Ad opinionem dolemus.
Tam miser est quisque quam credidit. Detrahendas preteritorum dolorum conquesti-
ones puto et illa verba. Nulli umquam fuit peius. Quos cruciatus quanta
mala pertuli. Nemo me surrecturum putavit. Quotiens deploratus sum a meis

quotiens reliquerunt medici. In eculeum impositi non sic distrahuntur
etiam si sunt vera ista triste erit. Quid iuvat preteritos dolores retractare
et miserum esse quia fueris. Quid quod nemo non multum malis sese adiciat et sibi
ipsi mentiatur. Deinde quod acerbum fuit retulisse iocundum est. Naturale est mali
sui fine gaudere. Circumcidenda igitur duo sunt futuri timor et veteris inco-
modi memoria. Hoc ad hoc iam non pertinet. illud nondum. In ipsis positum diffi-
cultatibus dicat forsitan. Et hec olim meminisse iuvabit. Toto contra
illum pugnet animo. vincetur si cesserit. vincat si se contra dolorem suum inten-
derit. Nunc hoc plerique faciunt. attrahunt in se ruinam cui obstandum est. Illud
quod premit quod impendet quod urget. si subducere te ceperis sequetur et gravius incum-
bet. Si contra steteris et obniti volueris repelletur. Athlete quantum plagarum
ore. quantum toto corpore excipiunt. ferunt tamen omne tormentum glorie cupiditate
nec tantum quia pugnant ista patiuntur sed ut pugnent. Exercitatio ipsa tormentum est.
Nos quoque evincamus omnia. quorum premium non corona nec palma est nec tubicen
predicationi nostri nominis faciens silentium sed virtus et firmitas animi et pax in
ceterum parata si semel in aliquo certamine fortuna debellata est. Dolorem gravem
sentio. Quid ergo. Non sentis si illum muliebriter tuleris. Quemadmodum perniciosior
est hostis fugientibus. sic omne incommodum fortuitum magis instat ce-
denti et averso. Sed grave est. Quid nos ad hec fortes sumus ut le-
via portemus. utrum vis longum esse morbum an concitatum et brevem. Si
longus est habet intercapedinem. dat refectioni locum. multum temporis donat.
Necesse est ut exsurgat et desinat. Brevis morbus ac preceps alterutrum faciet.
aut extinguetur aut extinguet. Quid autem interest non sit an non sim. In
utroque finis dolendi est. Illud quoque proderit ad alias cogitationes avertere
animum et a dolore discedere. Cogita quid honeste quid fortiter feceris bo-
nas partes tecum ipse tracta. Memoriam in ea que maxime miratus es sparge.
Tunc tibi fortissimus quisque et victor doloris occurrat. Ille qui dum varices
exsecandas preberet legere librum perseveravit. Ille qui non desiit ridere cum hoc
ipsum irati tortores omnia instrumenta crudelitatis sue experirentur. Non vin-
cetur dolor ratione qui victus est risu. Quicquid vis non oblivisci licet dicas
distillationes et vim continue tussis egerentem viscerum partes et febrem pre-
cordia ipsa torrentem et sitim et artus in diversum articulis exeuntibus tor-
tos plus est flamma et eculeus et lamina et vulneribus ipsis intumescentibus
quod illa renovaret et altius urgeret impressum. Inter hec tamen aliquis non
gemuit. Parum est non rogavit. Parum est risit et quidem ex animo. Vis tu
post hec dolorem deridere. Sed nichil inquit agere sinit morbus qui me
omnibus abduxit officiis. Corpus tuum valitudo tenet non et animum. Itaque
cursoris moratur pedes. sutoris aut fabri manus impedit. Si animus tibi esse
in usu solet. suadebis. docebis. audies. disces. queres. recordaberis.
Quid porro nichil agere te credis si temperans eger sis. Ostendes mor

bum posse superari vel certe substineri. Est in cede virtuti etiam in lectulo
locus. Non enim arma et acies dant argumenta alacris animi indomitique terroribus.
Et in vestimentis vir fortis apparet. Habes quod agas: bene luctare cum
morbo. Si nichil te coegerit, si nichil exoraverit, insigne prodis exemplu-
m. O quam magna erat glorie materia, si spectaremur egri. Ipse te specta, ipse te lau-
da. Preterea due sunt genera voluptatum. Alterum corporales morbos inhibent non
tamen tollit, ymo si verum existimes incitat magis. Iuvat bibere sicientem, gra-
tior est esurienti cibus. Quicquid ex abstinencia contingit avidius excipitur. Illas
non animi voluptates que maiores certioresque sunt nemo medicus egro negat.
Has quisquis sequitur et bene intelligit omnia sensuum blandimenta contempnit. O infeli-
cem egrum. Quare? quia non vino nivem diluit, quia rigorem potionis sue quam
capaci cibo miscuit renovat fracta insuper glacie; quia non hostrea illi
lucrina ipsa mensa aperiuntur; quia non circa cenationem eius tumultus cocorum est
ipsos cum obsoniis focos transferentium. Hoc enim iam luxuria commenta est: ne quis
intepescat cibus, ne quid palato iam calloso parum ferveat, cena culina
prosequitur. O infelicem egrum: edet quantum concoquat. Non iacebit in conspectu aper ut
vilis caro a mensa relegatus, nec in repositorio eius pectora avium (totas
enim videre fastidium est) congesta ponentur. Quid tibi mali factum est? Cenabis tamquam
eger, ymo aliquando tamquam sanus. Sed omnia ista facile perferemus, sorbitionem,
aquam calidam, et quicquid aliud intollerabile videtur delicatis et luxu fluentibus
magis quam animo quam corpore morbidis. Tantum mortem desinamus horrere. Desi-
nemus autem si fines bonorum ac malorum cognoverimus. Ita demum nec vita tedio
erit nec mors timori. Vitam enim occupare satietas sui non potest tot res varias
magnas presentem divinas. In odium illa sui adducere solet iners otium. Rerum
naturam peragenti numquam in fastidium veritas veniet; falsa satiabunt. Rursus
si mors accedit et vocat, licet immatura sit, licet mediam precidat etatem, per-
ceptus longissime fructus est. Cognita est illi ex magna parte natura. Scit tempore honesta
non crescere. Hiis necesse est videri omnem vitam brevem qui illam voluptatibus vanis
et ideo infinitis metiuntur. Hiis te cogitationibus recrea et interim epistolis
nostris vaccando. Veniet aliquod tempus quod nos iterum iungat ac misceat; quantum-
libet sit illud longum faciet scientia utendi. Nam ut Possidonius ait, unus
dies hominum eruditorum plus patet quam imperiti longissima vita. Interim hoc
tene, hoc morde: adversis non succumbere, letis non credere, omnem fortune
licentiam in oculis habere, tamquam quicquid potest facere facturum sit. Quicquid expecta-
tum est diu levius accedit. Vale. **Epistola lxx. De Scilla Caribdi et
Ethna. Et quod equale est in omnibus quod beatum facit. Et quod non gloria sit
umbra virtutis. R**

Expecto epistolas tuas quibus michi indices cir-
cuitus Sicilie totius quid tibi novum ostenderit, et omnia de ipsa
Caribdi certiora. Nam Scillam quidem saxum esse terribile navigantibus

optime scio. Caribdis an respondeat fabulis perscribi mihi desidero. Et si forte
observaveris dignum est autem quod observes fac nos certiores utrum uno
tantum vento agatur in vertices an omnis tempestas aeque mare illud contorqueat et an
verum sit quicquid illo freti turbine arreptum est per multa milia trahi conditum
et circa Tauromenitanum litus emergere. Si hec mihi perscripseris tunc tibi audebo
mandare ut in honorem meum ethnam quoque ascendas quam consumi et sensim subsidere
ex hoc colligunt quidam quod aliquanto longius navigantibus solebat ostendi. Potest
hoc accidere non quia montis altitudo descendit sed quia ignis evanuit et minus vehemens
ac largus effertur. Ob eandem causam fumo quoque per diem segniore. Neutrum
autem incredibile est nec montem qui devoratur cotidie minui nec manere
eundem quia non ipsum ex se esse sed in aliqua inferna valle conceptus exestuat
et aliis pascitur. In ipso monte non alimentum habet sed viam. In licia regio
notissima est Ephestion enim incole vocant perforatum pluribus locis solum
quod sine ullo nascentium damno ignis innoxius circuit. Leta itaque regio est et her-
bida nil flammis adurentibus sed tantum vi remissa ac languida refulgentibus.
Sed reservemus ista tunc quesitura cum tu ista scripseris quantum ab ipso
ore montis nives absint quas nec estas quidem solvit adeo tute sunt ab
igne vicino. Non est autem quod istam curam imputes mihi. Morbo enim tuo datu-
rus eras et si nemo nec pudor quod mandaret tibi obstet ethnam describi tuo
carmine ne hunc solennem omnibus poetis locum attingas quem quominus Ovidius
tractaret nichil obstitit non quod iam Virgilius impleverat. Nec Severum quidem
Cornelium utrumque deterruit. Omnibus preterea feliciter hic locus se dedit et
qui precesserant non preripuisse mihi videntur que dici poterant sed aperuisse. Sed
multum interest utrum ad consumptam materiam an ad subactam accedas. Crescit in
dies et inveniendis inventa non obstant. Preterea conditio est optima ultimi pa-
rata verba invenit que aliter instructa novam faciem habent. Nec illis manus inicit
tamquam alienis. Sunt enim publica. Iuris consulti negant quicquam publicum usu
capi. Aut ego te non novi aut ethna tibi salivam movet. Iam cupis
grande aliquid et par prioribus scribere. Plus enim sperare modestia tibi tua
non permittit que tanta est in te ut videaris mihi retracturus ingenii tui vi-
res si vincendi periculum sit. Tanta tibi priorum reverentia est. Inter cetera hoc habet boni
sapientia. Nemo potest vinci. Nemo ab altero potest vinci nisi dum ascenditur. Cum ad summum
perveneris paria sunt. Non est incremento locus statur. Numquid sol magnitudini
sue adicit. Numquid ultra quam solet luna procedit. Maria non crescunt. Mundus
eundem habitum ac modum servat. Extollere se que iustam magnitudinem imple-
vere non possunt. Quicumque fuerint sapientes pares erunt et equales. Habebit
unusquisque ex hiis proprias dotes. Alius erit affabilior alius expeditior
alius promptior in eloquendo alius facundior. Illud de quo agitur quod beatum
facit equale omnibus. An ethna tua possit sublabi et in se ruere an hoc excelsum cacu-
men et conspicuum per vasti maris spatia detrahat assidua vis ignium nescio. Vir-

al. ethna scribat in tuo carmine

vel apparuisse

al. sperare

turbet non flamma non ruina inferius adducat. Sed una maiestas deprimi
nescit. nec proferri ultra nec referri potest. Sic huius ut celestium statua magnitudo
est. Ad hanc nos conemur educere. Iam multum operis effectum est. Immo si verum fateri
volo non multum. Nec enim bonitas est pessimis esse meliorem. Numquid oculis gloriatur qui
suspicatur diem cui sol per caliginem splendet. Licet contentus interim sit effugisse tene-
bras adhuc non fruitur bono lucis. Tunc animus noster habebit quod gratuletur sibi
cum emissus hiis tenebris in quibus volutatur non tenui visu clara prospe-
xerit sed totum diem admiserit et redditus celo suo fuerit cum receperit locum
quem occupavit sorte nascendi. Sursum illum vocant initia sua. Erit autem
illic etiam antequam hac custodia exsolvatur cum vitia deiecerit purusque et
levis in cogitationes divinas emicuerit. Hoc nos agere Lucili karissime in hoc
ire impetu toto licet pauci sciant. licet nemo videat. Gloria umbra virtutis
est; etiam invitam comitabitur. Sed quemadmodum aliquando umbra antecedit aliquando sequitur vel
a tergo est. ita gloria aliquando ante nos est visendamque se prebet. aliquando in adverso est
maiorque quo serior ubi invidia secessit. Quamdiu videbatur furere Democritus.
Vix recepit Socratem fama. Quamdiu Catonem civitas ignoravit respuit
nec intellexit nisi cum perdidit. Rutilii innocentia ac virtus lateret nisi accepisset
iniuriam. dum violatur effulsit. Numquid non sorti sue gratias egit et exilium suum
complexus est. De hiis loquor quos illustravit fortuna dum vexat. Quam multorum
profectus in notitiam evasere post ipsos. Quam multos fama non excepit sed eruit. Vi-
des Epicurum quem tanto opere non tantum eruditiores sed etiam hec imperitorum turba
miratur. Hic ignotus ipsis Athenis fuit circa quas delituerat. Multis
itaque iam annis Metrodoro suo superstes in quadam epistula sua cum amicitiam suam
et Metrodori grata commemoratione cecinisset hoc novissime adiecit. nil sibi et
Metrodoro inter tanta bona nocuisse quod ipsos illa nobilis Grecia non ignotos
solum habuisset sed pene inauditos. Numquid ergo non postea quam esse desierat
inventus est. Numquid non opinio eius enituit. Hoc Metrodorus quoque in quadam epistula
confitetur se et Epicurum non satis enituisse sed post se et Epicurum et quem volu-
issent per eandem ire vestigia nullam virtutis latere et latuisse non ipsius est
damnum. Veniet qui conditam et seculi sui malignitate compressam dies publicet.
Paucis natus est qui populum etatis sue cogitat. Multa annorum milia mul-
ta populorum supervenient. Ad illa respice. etiam si omnibus tecum viventibus silentium livor
indixerit. venient qui sine offensa sine gratia iudicent. si quid est pretii virtutis
ex fama. nec hoc interit. Ad nos quidem nichil pertinebit posterorum sermo.
tamen etiam non sentientes colet ac frequentabit. Nulli non virtus et vivo et mor-
tuo retulit gratiam si modo illam bona secuta est fide si se non exornavit et pinxit
sed idem fuit sive ex denuntiatione videbatur sive imparatus ac subito. Nichil
simulatio proficit. Paucis imponit levis extrinsecus inducta facies. Veritas
in omnem partem sui eadem est. Que decipiunt nichil habent solidi. Tenue est

mediatum placet si diligenter inspexeris. Vale. Epistola lxxx. de exercitio

in phisicum ingenio. Et quomodo liberas ex ipso metu mortis et paupertate

Hodierno die non tantum beneficio meo mihi vaco sed spectaculi acquiritur. R

quod omnes molestos ad speromacheiam advocavit. Nemo

irrumpet, nemo cogitationem meam impediet, que hac ipsa fiducia procedit audatius.

Non crepuit subinde hostium, non allevabitur velum, licebit tuto vadere. quod

magis necessarium est per se eunti et suam sequenti viam. Non ergo sequor priores? facio.

Sed permitto mihi et invenire aliquid et mutare et relinquere. Non servio illis sed as-

sentio. Magnum tamen verbum dixi qui mihi silentium promittebam et sine interpellatore se-

cretum. Ecce ingens clamor ex stadio perfertur et me non excutit mihi sed in

huius ipsius rei contemptionem transfert. Cogito mecum quam multi corpora exerceant,

ingenia quam pauci. Quantus ad spectaculum non fidele et lusorium fiat con-

cursus, quanta sit circa artes bonas solitudo, quam imbecilli animo sint quorum

lacertos humerosque miramur. Illud maxime revolvo mecum: si corpus

perduci exercitatione ad hanc patientiam potest qua et pugnos pariter et calces non unius

hominis ferat, qua solem ardentissimum in ferventissimo pulvere sustinens aliquis et

sanguine suo madens diem ducat, quanto facilius animus corroborari possit ut for-

tune ictus invictus excipiat, ut proiectus et conculcatus exurgat. Corpus enim

multis eget rebus ut valeat. animus ex se crescit, se ipse alit, se exercet.

Illis multo cibo, multa potione opus est, multo oleo, longa denique opera.

Tibi continget virtus sine apparatu, sine impensa. Quicquid facere te potest bonum tecum

est. Quid tibi opus est ut sis bonus? velle. Quid autem melius potes velle quam

eripere te huic servituti que omnes premit, quam mancipia quoque condicionis extreme

et in hiis sordibus nata omni modo exuere conantur. Peculium suum quod

comparaverunt ventre fraudato pro capite numerant. Tu non concupisces quanticumque

ad libertatem pervenire qui te in illa putas natum? Quid ad archam tuam respicis?

emi non potest. Itaque in tabellas vanum coicitur nomen libertatis quam nec qui

emerunt habent nec qui vendiderunt. tibi des oportet illud bonum, a te petas.

Libera te primum metu mortis. Illa nobis iugum imponit. deinde metu pau-

pertatis. Si vis scire quam nichil mali in illa sit, compara inter se pauperum et divitum

vultus. Sepius pauper et fidelius ridet. Nulla sollicitudo in alto est, et si qua incidit

cura velut nubes levis transit. Horum qui felices vocantur hilaritas ficta est

aut gravis et suppurata tristicia, eo quidem gravior quia interdum non licet pa-

lam esse miseros, sed inter erumnas cor ipsum exedentes necesse est agere felicem.

Sepius hoc exemplo mihi utendum est. nec enim ullo efficacius exprimitur hic humane

vite mimus, qui nobis partes quas male agamus assignat. Ille qui in scena

latus incedit et hec resupinus dicit: Impero argis, regna mihi liquit Pelo-

pus, qua ponto ab helles atque ab ionio mari urgetur et histmos, servus est,

quinque modios accipit et v. denarios. Ille qui superbus atque impotens et fiducia

virium timidus ait: quod nisi quieveris menelae hac dextra occides. diur-

nu accipit in centunculo dormit. Idem de istis licet hominibus dicas quos
super capita hominum superque turbam delicatos lectica suspendit. Omnium istorum perso-
nata felicitas est. contemnes illos si despoliaueris. Equum empturus solui
iubes stratum. detrahis uestimenta uenalibus ne qua uicia corporis lateant.
hominem inuolutum estimas. Mangones quicquid est quod displiceat aliquo lenoci-
nio abscondunt. Itaque ementibus ornamenta ipsa suspecta sunt. siue crus al-
ligatum siue brachium aspiceres nudari iuberes et ipsum corpus nobis ostendi.
Vides illum Scithie Sarmathieque regem insigni capitis decorum. Si uis
illum estimare totumque scire qualis sit fasciam solue. Multum mali sub illa
latet. Quid de aliis loquor? Si perpendere te uoles sepone pecuniam do-
mum dignitatem. Intus te ipsum considera. Nunc qualis sis aliis credis. Vale. Ep(istola)
lxxxi. De uitio ingratitudinis et quomodo uir sapiens beneficia adicit et
iniurie demit. Et quomodo non sapiens quis sciat gratias referre. Et quis compensare de-

Quereris incidisse te in hominem bene beneficium in dando sit in accipiendo.
ingratum. Si hoc nunc primum age aut fortune aut diligentie tue gratias. Sed
nichil facere hoc loco diligentia potest nisi te malignum. Nam si hoc periculum uitare
uolueris non dabis beneficia. ita ne apud illum pereant apud te peribunt. Non
respondeant potius quam non dentur. et post malam segetem serendum est. Sepe quicquid
perierat assidua infelicis soli sterilitate unius anni restituit ubertas. Est tan-
ti ut gratum inuenias experiri et ingratos. Nemo habet tam certam in beneficiis
manum ut non sepe fallatur. Aberrent ut aliquando hereant. Post naufragium ma-
ria temptant. Feneratorem non fugat a foro coactor. Cito inerti otio uita
torpebit si relinquendum est quicquid offendit. Te uero benigniorem hec ipsa res facie-
res faciet. Nam cuius rei euentus incertus est id ut aliquando procedat sepe te-
ptandum est. Sed de isto satis multa in his libris locutus sum qui de bene-
ficiis inscribuntur. Illud magis querendum est quod non satis ut existimo expli-
catum est. an is qui profuit nobis si postea nocuit paria fecerit et nos
debito soluerit. Adice si uis et illud multo plus postea nocuit quam ante profu-
erat. Si rectam illam rigidi iudicis sententiam queris. alterum ab altero absoluet
et dicet. Quamuis iniurie preponderent tamen beneficiis donetur quod ex iniuria super-
est. Plus nocuit sed prius profuit. Itaque habeatur et temporis ratio. Iam illa ma-
nifestiora sunt quam ut admoneri debeas querendum esse quam libenter profuerit quam inuitus
nocuerit. quoniam animo et beneficia et iniurie constant. Nolui beneficium dare.
uictus sum aut uerecundia aut instantis pertinacia aut spe. Eo animo quisque debet
quo datur. nec quantum sit sed a quali profectum uoluntate perpenditur. Nunc coniec-
tura tollatur. et illud beneficium fuit et hoc quod modum beneficii pri-
oris excessit iniuria est. Uir bonus utrosque calculos sic ponit ut se
ipse circumscribat. Beneficio adicit iniurie demit. Alter ille remissi-
or iudex quem esse me malo iniurie obliuisci debebit officii meminisse.

Hoc certe magis iusticie conuenit · sua cuique reddere beneficio graciam · iniu-
rie talionem · aut certe graciam malam · Verum erit istud cum alius iniuriam
fecerit alius beneficium dederat · Nam si idem est beneficio meo iniurie ex-
tinguitur · Nam cui etiam si merita non antecessissent oportebat ignosci · post beneficia
ledenti plus quam venia debetur · Non pono utrique parem · pluris estimo
mo beneficium quam iniuriam · Non omnes grati sciunt beneficium debere · Potest etiam
imprudens et rudis et vnus de turba utique dum prope sit ei reddere be-
neficium et pensare ab accepto · Ignorat autem quemadmodum pro hoc debeat · Vim sa-
piencie notum est quanti res quaeque taxanda sit · Nam ille de quo loquebar mo-
stultus etiam si bone voluntatis est aut minus quam debeat aut tempore aut quo non debet
loco reddit id quod referendum est effundit atque abicit · Mira in quibusdam
rebus verborum proprietas est et consuetudo sermonis antiqui quedam efficacissimis et officia
docentibus notis signat · Sic certe solemus loqui ille illi graciam retulit · referre
est ultro quod debeas afferre · Non dicimus graciam reddidit · Reddunt enim et qui repo-
scuntur et qui inuiti et qui ubilibet et qui per alium · non dicimus reposuit beneficium
aut soluit · Nullum nobis placuit quod eri alieno conueniret verbum · Referre est
ad eum a quo acceperis afferre · Hec vox significat voluntariam relationem
qui retulit ipse se appellauit · Sapiens omnia examinabit secum quantum acce-
perit a quo quando ubi quemadmodum · Itaque negamus quemquam scire graciam referre
nisi sapientem · non magis quam beneficium dare quisquam scit nisi sapiens · Hic scilicet
qui magis dato gaudet quam alius accepto · Hoc aliquis inter illa numerat
que videmur inopinata omnibus dicere · Mapa adora greci vocant · et ait · Nemo
ergo scit preter sapientem referre graciam · Ergo nec quod debet creditori suo quisquam
scit alius nec cum emit aliquam rem precium venditori persoluere · Sed ne nobis
fiat inuidia scito idem dicere Epicurum · Metrodorus certe ait solum sapientem
scire graciam referre · Deinde idem admiratur cum dicimus · solus sapiens scit amare ·
solus sapiens amicus est · atqui et amoris et amicicie pars est referre graciam scire
Immo hoc magis vulgare est et in plures cadit quam vera amicicia · Deinde idem
admiratur quod dicimus · fidem nisi in sapiente non esse · tamquam non idem ipse dicat · an
tibi videtur fidem habere qui referre graciam nescit · Desinant itaque infamare nos
tamquam incredibilia iactantes · et sciant apud sapientem esse ipsa honesta · apud
vulgum simulacra rerum honestarum et effigies · Nemo refert graciam scit nisi sapi-
ens · Stultus quoque utcumque scit et quemadmodum potest referat · Sciencia illi potius
quam voluntas desit · velle non discitur · Sapiens inter se omnia comparabit · Maius
enim eius opus aut minus fit quamuis idem sit tempore loco causa · Sepe enim hoc
non potuere diuicie in domum infuse quod opportune dati mille denarii ·
Multum enim interest denarius an succurrens seruauerit illum tua liberalitas
an instruxerit · Sepe quod datur exiguum est quod sequitur ex eo magnum
Quantum autem existimas interesse utrum aliquis quod dederat ut prestauerat

supersit cum beneficium accepit ut dederit. Sed ne in eam quidem que satis seve
ritati summum devolvuntur in hac comparatione beneficii et iniurie. Vir bonus iudi
cabit quod erat equissimum sed beneficio favebit. Et in hac erit parte
proclivior. Plurimum autem momenti persona solet afferre in rebus eiusmodi. Dedi
sti mihi beneficium in servo iniuriam fecisti in patre. Servasti mihi filium sed
patrem abstulisti. Alia deinceps per que procedit omnis collatio persequetur
et si pusillum erit quod intersit dissimulabit et si multum fuit. Sed si id donari
salva pietate ac fide poterit remittet idest si ad ipsum tota pertinebit
iniuria. Summa rei hec est. facilis erit in commutando. patietur plus imputari
sibi. invitus beneficium per compensationem iniurie solvet. et in hanc partem inclinabit.
Huc verget hunc cupiat debere. gratiam cupiat referre. Errat enim si quis be
neficium accipit libentius quam reddit. Quanto hilarior est qui solvit quam qui mu
tuatur. tanto debet letior esse qui se maximo ere alieno accepti beneficii
exonerat quam qui cum accipiens maxime obligatur. Nam in hoc quoque falluntur ingra
ti quod creditori quidem preter sortem extra ordinem numerant. beneficiorum autem usu
esse gratuitum putant. et illa crescunt mora. Tantoque plus solvendum est quo
tardius. Ingratus est qui beneficium reddit sine usura. Itaque huius quoque rei
habebitur ratio cum conferentur accepta et expensa. Omnia facienda sunt ut quam
gratissimi simus. Nostrum enim hoc bonum est. Quemadmodum iustitia non est
ut vulgo creditur ad alios pertinens. Magna pars eius in se redit. Nemo
non cum alteri prodest sibi profuit. Non eo nomine dico quod nolet adiuvare ad
iutus pergere defensus. quod bonum exemplum circuitu ad facientem revertitur
sicut mala exempla recidunt in auctores. Nec illa misericordia contingit hos
qui patiuntur iniurias quas posse fieri faciendo docuerunt. Sed quod virtutum
omnium pretium in ipsis est. Non enim exercentur ad premium. Recte facti fecisse mer
ces est. Gratus sum non ut alius mihi libentius prestet priori irritatus exemplo
sed ut rem iocundissimam ac pulcherrimam faciam. Gratus sum non quia expedit sed quia
iuvat. Hoc ut scias ita esse si gratum esse non licebit nisi ita ut videar
ingratus si reddere beneficium non aliter quam per speciem iniurie potero. equissimo
animo ad honestum consilium per mediam infamiam tendam. Nemo mihi videtur pluris
existimare virtutem. nemo illi magis esse devotus quam qui boni viri fa
mam perdidit ne conscientiam perderet. Itaque ut dixi maiore tuo quam alterius
bono gratus es. Illi enim vulgaris et quotidiana res contingit recipere quod
dederat tibi magna et ex beatissimo animi statu profecta gratum fuisse. Nam si
malicia miseros facit virtus beatos gratum autem esse virtus est. rem usi
tatam reddidisti inextimabilem consecutus es conscientiam grati que non nisi in animum di
vinum fortunatumque pervenit. Huic autem contrarium affectum summa infelicitas
urget. Nemo si ingratus est non miser erit. non differo illum statim miser est.
Itaque ingrati esse vitemus non aliena causa sed nostra. Minimum ex nequitia

leuissimumq3 ad alios redundat qd pessimu ex illa e. et ut ita dicā
spississimu domi remanet et premit habetē. Quemadmod Attalus nr
dicere solebat. malicia ipa maximā ptē ueneni sui bibit. Illud uene
nu qd serpētes i alienā pniciem pferut sine sua cōtinet. No e huic
simile. hoc habētib pessimu e. Torquet ingratus se et macerat. odit que
accepit. qr redditurus e et extenuat. Iniurias dilatat atq3 auget. Quid
at eo miserius. cui beneficia excidut herēt iniurie. At grā sapia exornat
de beneficiu. ac sibi ipa comēdat et se assidua eius cōmemoracōe delectat
Malis una uoluptas e et hec breuis du accipiut beneficia ex quibus
sapienti longum gaudiu manet ac perhenne. No eni illud accipe sed
accepisse delectat qd imortale e et assiduu. Illa contemnit quibus lesus e.
nec obliuiscitur p negligētiā s3 uolens. No uertit oia i peius nec querit
cui imputet casum. et pctā homin potius ad fortunā refert. no calumniatur
uba ul uultus. Quicq3 accidit benigne interpretando leuat. nec offense
potius q̄ officii meminit. Quātu pt in priore ac meliore se memoria detinet
nec mutat aīos aduersus bene meritos n in multū malefcta pcedat et
manifestu eciā cōuenienti discrimine e. Tu cu3 i hoc duntaxat ut talis sit
post maiore iniuriā qualis an beneficiu. Nā3 cu bnficio par e iniu
ria. aliquid i aīo beniuolencie remanet. Quemadm reus sētēs paribus
absoluitur et sp̄ in dubiu e hūanitas inclinat i melius. sic animus
sapientis ubi paria malis merita sut. desinet quidē debē s3 no desi
net uelle debere. et hoc facit qd q̄ accepto qd pstituerat usura ul hui
modi remittit ul tabulas nouas soluit. Neo at gratus ee pt nisi
qui contempserit ista pp que uolgus insanit. Si referre uis grām et ipi
tu eundu e et effundēdus sanguis et suscipiēdā egestas et ipa innocencia
sepe maculanda. indignisq3 obiciēda rumoribus. No paruo sibi cōstat
hō gratus. Nichil carius existimamus q̄ beneficiu quodiu petimus. nichil uilius
cu accepimus. Queris quid sit qd obliuioz nob acceptoz faciat. cu
piditas accipiēdos. Cogitamus no quid impetratu. s3 quid petendu sit.
Abstrahit a recto diuicie. honores potencie et cetera que opinione nra ca
ra sut pcio suo uilia. Nescimus extimare res de quibus no cu fama
s3 cu rerū nā deliberandu e. Nichil habēt ista magnificu quo mentes
nras in se trahat. pt hoc q mirari illa cōsueuimus. No eni qr cōcupiscēda sut
laudatur. s3 cōcupiscitur qr laudata st. et cu singloz error fecerit publicu sin
gulos error facit publicus. Et3 quemadmod illa credimus sic et hec fide ppli
credamus nichil ex grato aīo honestius. Omēs hec urbes. omēs et exbar
baricis regionibus gentes conclamabut. Inter hec bonē malis uel quieret
Erut qui uoluptes laudent Erut q labores malit. Erut q dolorez
maximu malu dicant. Erut q ne malu quidē appellet diuicias. ali
qs ad summu3 bonu admitter. Illius illas dicet malo huic uite repus

mei ee eo locupleti9. cuiqz donet fortuna no inuenit In tanta iudicioz
diuersitate referendaz bene merentib9 graz. Omnes tibi vno qd aiut ore
affirmabunt In hoc tam discors turba consentiet cu ueris iniurias pro
beneficijs reddim9. Et pma ca e. cur quis ingratus e. si satis gratus
ee potuit. Eo pductus e furor. ut piculosissima res sit beneficia i aliquem
magna conferre. Na qr putat no reddere turpe. no uult ee cui reddat.
tibi habe qd accepisti. No repeto. no exigo. psuisse tutum sit. Nullum
e odium pniciosius q3 ex beneficij violati pudore. Vale. Epla lxxxiij

De inerti quiete ut ocio. Et inducit de morte disputatoz. Et qr licz
spem habeat mali non tn e bonum ut malum. quia contrarijs dictis rebus inest
contra mortem non uerbis sed rebus pugnandum esse. R.

Desii iaz de te
esse sollicitus. Quomodo inquis deos sponsores accepisti. eu. s. q neminem
fallunt animi recti ac boni amatorem. In tuto pars tui melior e. Potest tibi for-
tuna iniuriam facere qd ad te magis ptinet non timeo ne tu facias tibi
Quia ire cepisti. z in isto te uite habitu compone. placide non molliter
Male mihi malo q3 molliter. Nunc sic accipe quemadmodum a populo solet dici
dure aspe laboriose. Audire solemus sic quorundam uitam solere laudari quibus
inuidetur. molliter viuit. hoc dicunt mollis e. Paulatim eni effemi-
natur animus atque in similitudinem ocij ac pigricie in qua iacet soluitur.
Quid ergo viro non uel obrigescere satius e. Deinde idem delicati timent mor-
tem cui uitam suam fecerunt similem. Multum interest inter ocium z conditiuum
Quid ergo inquis. no satius e uel sic iacere q3 in istis officiorum uerticib9
uoluptatum. Utraque res detestabilis e. z contractio z torpor. Puto eque
qui i odoribus iacet mortuus e. q3 qui rapitur unco. Ocium sine litteris
mors e z hominis viui sepultura. Quid deinde prodest secessisse tamquam
non trans maria nos sollicitudinum cause psequentur. que latebra e i qua
non intret metus mortis. que tam emunita z i altum subducta uite
quies quam non dolor terreat. quocumque te abdideris mala humana cir-
cumstrepent. Multa extra sunt q circueunt nos. que aut fallant aut falle urge-
ant. Multa sunt intus q in media sollicitudine exestuant. Philosophia circum-
danda e inexpugnabilis murus. quem fortuna multis machinis lacessi-
tum non transit. In insupabili loco stat animus. q externa deseruit. z arce se
sua uendicat. infra illum omne telum cadit. Non habet ut putamus for-
tuna longas manus. neminem occupat nisi herentem sibi. Itaque quantum pos-
sumus ab illa resiliamus qd sola prestabit sui nature cognicio. Si sciat quo
iturus sit. unde ortus. qd illi bonum qd malum sit. quid petat q3 deuitet
que sit illa racio q appetenda aut fugienda discernat. qua cupiditatum
mansuescit insania timorum q3 seuicia compescitur. Hoc quidam putant se ipsos
etiam sine philosophia repressisse. Sed cum securos aliquis casus expertus est. exprimitur
sera confessio. magna uerba excidunt. dum tortor poposcit manum z mors

prius attexit posses dicere illi frustra provocabas mala absentia ecce
dolor quem tollerabilem esse dicebas. Ecce mors. quam contra multa ani
mose locutus es. Sonant flagella gladii micant. Illic animo opus est
enea nunc pectore firmo. Faciet autem illud firmum assidua meditatio.
si non verba exercueris sed animum. si contra mortem te preparaveris. adversus quam
non exhortabitur nec attollet. qui cavillationibus suis tibi persuadere tem
ptaverit mortem malum non esse. libet enim mi Lucili virorum optime ridere
ineptias grecas quas nondum quamvis mirer excussi. Zeno noster hac colle
ctione utitur. Nullum malum gloriosum est. Mors autem gloriosa est. Mors ergo
non est malum. profecisti. liberatus sum metu. Post hoc non dubitabo porrigere cer
vicem. non vis severius loqui nec morituro risum movere. Non mehercule
facile tibi dixerim. utrum ineptior fuerit qui se hac interrogatione
iudicavit mortis metum extinguere. an qui hoc tamquam ad rem pertineret
conatus est solvere. Nam et ipse interrogationem contrariam opposuit ex eo natam
quod mortem inter indifferentia ponimus. q a. a. d. ai. opia greci vocant
Nichil inquit indifferens gloriosum. Mors autem gloriosum est. ergo mors non est
indifferens. Hec interrogatio videtis ubi obrepat. Mors non est gloriosa. for
titer autem mori gloriosum est. et cum dicis Indifferens nichil gloriosum est. concedo
tibi. ita ut dicam nichil gloriosum esse nisi circa indifferentia. tamquam indifferentia
esse dico. id est nec bona nec mala. morbum. dolorem. paupertatem. exilium. mortem
Nichil horum per se gloriosum est. nichil tamen sine hiis. laudatur enim paupertas volunta
rius non paupertas. sed que non submittit sed incurvat. laudatur enim non
exilium sed quod hoc non voluit tamquam immissum. Laudatur non dolor. sed ille quem
nichil coegit dolor. Nemo mortem laudat. sed eum cuius mortem ante abstulit
animum quam conturbavit. Omnia ista per se non sunt honesta nec gloriosa. sed quicquid
ex illis virtus adiit tractavitque honestum ac gloriosum facit. Illa in me
dio sunt posita. Interest utrum malitia an virtus illis manum admoverit.
Mors enim illa que in Catone gloriosa est. in Bruto statim turpis est et erube
scenda. Hic est enim Brutus qui cum periturus mortis moras quereret ad exonerandum
ventrem secessit. et evocatus ad mortem iussusque prebere cervicem. Prebebo
inquit ita ut vivam. Que dementia est fugere cum retro ire non possis. Prebe
bo inquit ita ut vivam. pene adiecit. vel sub Antonio. O hominem dignum
qui vite dederetur. sed ut ceperam dicere. vides ipsam mortem nec malum esse nec
bonum. Cato illa honestissime usus est. turpissime Brutus. Omnis res que
non habuit decus virtute addita sumit. Cubiculum lucidum dicimus. hoc
idem obscurissimum est nocte. Dies illi lucem infundit. nox eripit. Sic istis
que a nobis indifferentia ac media dicuntur. divitiis. viribus. forme. ho
noribus. regno. et contra morti. exilio. male valitudini. doloribus. queque
alia aut minus aut magis pertimuimus. aut malitia aut virtus dat boni vel mali
nomen. Massa per se nec calida nec frigida est. In fornacem coniecta conca

luit · i aqua remissa efflavit · Mors honesta e p illud qd' honestu e
id e virtus et anim⁹ externa contemnens · Sed et horu que appellant
media · grande discrimē · Non n sic mors indifferens e · quo utru capil
los pares habeas n' imp'es · Mors inter illa e q mala qde non st · hnt tn
mali spēm · Sui amor e et pmanendi conseruandiq3 se insita voluptas atq3
aspnatio dissolutiōis · q2 videt' multa nob bona eripe · et nos ex hac
cui assueuim⁹ rerū copia educe · Illa quoq3 res morti nos alienat
q' hec ia nouim⁹ · illa ad que trāsituri sum⁹ nescim⁹ qualia sīt · et horre
mus ignota · Naturalis ptea tenebraꝝ met⁹ e i quas adductura mors
credit' · Itaq3 et si indifferens mors e · no tn ita e · que facile negligi
possit · Magna exercitacōe durand⁹ e anim⁹ ut cōspectu ei⁹ accessumq3 pa
tiat' · Mors contemni deb3 magis q solet · Multa n de illa credimus
multoru ingeniis certatu est · Ad augendaz ei⁹ infamiaz descri
ptus e carcer infern⁹ · et ppetua nocte oppssa regio · in qua ingens
ianitor orci · Ossa sup recubans antro semesa cruento · Eternu latrans
exangues terreat umbras · Et cu psuaseris istas fabulas ee · nec
quicq defunctis supesse qd' timeant · Subit ali⁹ met⁹ · Eque n timent ne
apud inferos sint q ne nusq · His aduersantibus que nob effundit
longa psuasio fortit' pati morte · Quidni gloriosum sit et int' maxima opa
mentis humane · q nunq ad virtutē exurget si putabit indifferens ee · Non
recipit reru na · ut aliqs magno aio accedat ad id qd' malu iudicat ·
pigre ueniet et cunctant' · Non e aut gloriosum qd ab inuito et tergiuersante
fit · Nich facit v'tus q2 nece e · Adice nc · q nich fit honeste nisi cui to
tus anim⁹ incubuit atq3 affuit · cui nulla pte sui repugnat · Ubi a' ad ma
lu accedit' a' peioru metu sit a' spe bonoꝝ ad que puenire tanti sit deuo
rata uni⁹ mali pacia · dissidet int' se iudicia facientis · Hic e q iube
at pposita pficere · illic q retrahat · et ab re suspecta ac piculosa fugiat ·
Igit' in diuersa distrahit' · Si hoc est · perit gloria · Virtus n concordi
aio decreta pagit · no timet qd' facit · Tu ne cede malis · s3 contra aude
tior ito · q tua te fortuna sinet · Non ibis audentior si mala ipa credi
deris · Eximendu e h' e pectore · Alioqn hesitabit aliqs impetu mora
tura suspicio · trudet' in id qd' inuadendu e · Nri quide uideri uolunt
Zenonis interrogacoz uera ee · fallacez aut ee alteram et falsaz que illi
opponit' · Ego no redigo ista ad legez dyalecticaz · ad illos artificii ue
ternosissimos nodos · Totu gen⁹ istud exturbandu iudico · q circumscribi se
qui interrogat' existiat · et ad confessioz pductus alid respondet · aliud putat
p ueritate · Simplici⁹ agendu e · contra metu fortius · Hec ipa que voluu'
ab eis soluere malim · et expendere · ut psuadeam no ut imponam · In aci
em ducturus exercitu p coniugib⁹ ac liberis morte obituꝝ quo exhor
tabit' · Do tibi Fabios totu rei p bellu i una trāsferentes domū · Lacho

nos tibi ostendo in ipsis thermophilarum angustiis positos. non victoriam
sperant non reditum. Ille locus illis sepulcrum futurus est. Quod exhortaris ut
totius gentis ruinam obiectis corporibus excipiant. et vite potius quam loco
cedant. dices quod malum est gloriosum non est. Mors gloriosa est. mors ergo non est
malum. O efficaciam contentiosam quis post hec dubitet se infestis ingerere
mucronibus et stans mori. At ille leonidas quam fortiter illos allocutus est.
Sic inquit commilitones prandete tamquam apud inferos cenaturi. Non
ore crevit cibus. non hesit in faucibus non elapsus est manibus. Alacres et
ad prandium illi promiserunt et ad cenam. Quid in dux ille Romanus qui ad
occupandum locum milites missos cum per ingentem hostium exercitum ituri es-
sent sic allocutus est. Ire commilitones illo necesse est. unde redire non est necesse.
Vides quam simplex et imperiosa virtus sit. Quem mortalium circumscriptiones
nostre fortiorem facere quem erectiorem possunt. frangunt animum qui numquam minus con-
trahendus est et in minuta ac spinosa cogendus quam cum aliquid grande componitur.
Non trecentis sed omnibus mortalibus mortis timor detrahi debet liber. Quomodo illos doces ma-
lum non esse. quo opiniones totius evi quibus protinus infantia imbuitur
evinces. quod auxilium invenies. Quid dices imbecillitati humane. Quid dices
quo inflammati in media pericula irruant. Qua tone hunc timendi con-
sensum consensum quibus ingenii viribus obnoxia contra te persuasionem huma-
ne gentis auditis. Verba mihi captiosa componis et interrogatiunculas nectis. Ma-
gnis telis magna portenta feriuntur. Serpentem illum in affrica sevum et Romanis
legionibus bello ipso terribiliorem frustra sagittis fundisque petierunt. Ne
Pythio quidem vulnerabilis erat. Cum ingens magnitudo pro vastitate cor-
poris solida ferrum et quecumque humane torserant manus reiceret. Molaribus
demum fracta saxis est. et adversus mortem tota minuta iaculas. Subula
leonem non excipit. Acuta sunt ista que dicis. nichil est acutius arista. quedam
inutilia et inefficacia ipsa subtilitas reddit. Vale. Epistola lxxxiii. De statu
senectutis. Et de frugali conversacione sua. Et de ebrietate et vita aliorum
Singulos tibi dies meos et quidem totos Et demum ponit suam formam.
indicare iubes. bene de me iudicas si nichil esse in illis putas quod
abscondam. Sic certe vivendum est tamquam in conspectu vivamus. Sic cogitandum
tamquam aliquis in pectus intimum inspicere possit et potest. Quid enim prodest ab
homine aliquid esse secretum. Nichil deo clausum est. Interest animis nostris et
cogitationibus mediis intervenit. dico tamquam aliquando discedat. Faciam ergo
quod iubes et quid agam et quo ordine libenter tibi scribam. Observabo protinus
me et quod est utilissimum diem meum recognoscam. hoc nos pessimos facit
quod nemo respicit vitam suam. Quid facturi simus cogitamus. atque consilium
futuri ex preterito venit. Hodiernus dies solidus est. Nemo ex illo quicquam
mihi eripuit. Totus inter stratum lectionemque divisus est. Minimum exercitationi
corporis datum. et hoc nomine ago gratias senectuti. Non magno mihi constat.

Cum me motui lassus sum. Hic autem e exercitationis et fortissimus finis. Pugnatores meos queris. Unus m sufficiat. Pharius puer ut scis michi amabilis sz mutabitur. Iam aliquem teneriorem quero. Hic quidem ait nos eandem crisim habere quia utrique dentes cadunt. Sz iam vix illum assequor currentem et intra paucissimos dies non potero. Vide quid exercitatio cottidiana proficiat. Cito magnum intervallum fit inter duos in diversum euntes. Eodem tempore ille ascendit ego descendo. Nec ignoras quanto ex hiis velocius alterum altero fiat mentitus sum. Iam non nostra etas non descendit sz cadit. Quomodo hodiernum certamen nobis cesserat queris. Quod raro cursoribus evenit hieram fecimus. Ab hac fatigatione magis quam exercitatione in frigidam descendi. Hoc apud me vocatur parum calide. Ille tantus psichrolutes qui kalendis Ianuariis euripum salutabam. Qui anno novo quemadmodum legere scribere dicere aliquid sic auspicabar ut quidam in virginem desilire. Primum ad Tyberim transtuli castra. deinde ad hoc solium quod cum fortissimus sum et omnia bona fide fiunt sol temperat. Non multum m ad balneum superest. Panis deinde siccus et sine mensa prandium post quod non sunt lavande manus. Dormio minimum. Consuetudinem meam nosti brevissimo somno utor et quasi interiungo. Satis est m vigilare desiisse. Aliquando dormisse me scio aliquando suspicor. Ecce circensium obstrepit clamor subitus aliquis et universa voce ferit aures meas nec cogitationes meas excutitur nec interrumpit quidem fremitum patientissime fero. Multe voces et in unum confuse pro fluctu m sunt vel vento silvam verberante et ceteris sine intellectu sonantibus. Quid ergo est nunc cui animum adiecerim dicam. Superest ex hesterno m cogitatio quid sibi voluerint prudentissimi viri qui rerum maximarum probationes levissimas et perplexas fecerunt que ut sint vere mendacio tamen similes sunt. Vult nos ab ebrietate deterrere Zenon vir maximus huius secte fortissime ac sanctissime conditor. Audi ergo quemadmodum colligat virum bonum non futurum ebrium. Ebrio secretum sermonem nemo committit. Viro autem bono committit. Ergo vir bonus ebrius non erit. Quemadmodum opposita interrogatione simili derideatur. Attende. Satis est enim unam ponere e multis. Dormienti nemo secretum sermonem committit. Viro autem bono committit. Vir bonus ergo non dormit. Quo uno modo potest Posidonius Zenonis causam agit. Sz ne sic quidem ut existimo agi potest. Nam enim ebrium duobus modis dici. Altero cum aliquis vino gravis e et impos sui. Altero qui solet ebrius fieri et huic obnoxius vicio est. Hunc a Zenone dici qui soleat ebrius fieri non qui sit. Huic autem neminem commissurum archana que per vinum eloqui possit quod e falsum. Primum enim illa interrogatio complectitur eum qui e ebrius non eum qui futurus e. Plurimum enim interesse concedes inter ebrium et ebriosum. Potest et qui ebrius e tunc primum esse nec habere hoc vicium et qui ebriosus e sepe extra ebrietatem esse. Itaque id intelligo quod significari verbo isto solet. Presertim cum ab homine di-

legatur professo componat et verba examinante. Adice nunc quod si hoc non intellexit Zenon et nos intellegere noluit, ambiguitate ubi consuevit locum fraudi quod faciendum non est ubi veritas queritur. Sed si sane hoc sensit quod sequitur falsum est, eum qui soleat ebrius fieri non committi sermonem secretum. Cogita quam multis militibus non semper sobriis et imperator et tribunus et centurio tacenda mandaverit. De illa C. Cesaris cede illius dico qui superato Pompeio rem publicam tenuit, tam creditum est Tulio Cymbro quam Cassio. Cassius tota vita aquam bibit. Tulius Cymber et nimius erat in vino et scordalus. In hanc rem ita locutus est ipse: Ego inquit quemquam feram qui vinum ferre non possum. Sibi quisque nunc nominet eos quibus scit et vinum male credi et sermonem bene. Unum tamen exemplum quod occurrit mihi referam ne intercidat. Instruenda est enim vita exemplis illustribus, nec semper confugiamus ad vetera. Lucius Piso urbis custos ebrius ex quo semel factus est fuit. Maiorem partem noctis in convivio exigebat et usque in horam sextam fere dormiebat. Hoc eius erat matutinum. Officium tamen suum quo tutela urbis continebatur diligentissime administravit. Huic et divus Augustus dedit secreta mandata cum illum poneret Thracie quam perdomuit, et Tiberius proficiscens in Campaniam cum multa in urbe et suspecta relinqueret et invisa. Puto quia illi bene cesserat Pisonis ebrietas, postea Cossum fecit urbis prefectum virum gravem moderatum sed mersum vino et madentem, adeo ut ex senatu aliquando in quem e convivio venerat oppressus inexcitabili somno tolleretur. Huic tamen Tiberius multa sua manu scripserat que committenda ne ministris quidem suis iudicabat. Nullum Cosso aut privatum secretum aut publicum elapsum est. Itaque declamationes istas de medio removeamus: Non est animus in sua potestate ebrietate devinctus. Quemadmodum musto dolia ipsa rumpuntur et omne quod in imo iacet in summam partem vis caloris eiectat, sic vino exestuante quicquid in imo iacet abditum effertur et prodit in medium. Onerati mero quemadmodum non continent cibum vino redundante, ita ne secretum quidem; quod suum alienumque est pariter effundunt. Sed quamvis hoc soleat accidere, ita et illud solet, ut cum hiis quos scimus libentius bibere de rebus necessariis deliberemus. Falsum ergo hoc est quod patrocinii loco ponitur, ei qui solebat ebrius fieri non committi tacitum. Quanto satius est aperte accusare ebrietatem et vitia eius exponere, que etiam tollerabilis homo vitaverit, nedum perfectus et sapiens, cui satis est sitim extinguere. Qui et si quando hilaritas ornata est aliena causa producta longius, tamen citra ebrietatem resistit. Nam de illo videbimus an sapientis animus nimio vino turbetur et faciat ebriis solita. Interim si hoc colligere vis virum bonum non debere ebrium fieri, cur sillogismis agis? Dic quam turpe sit plus sibi ingerere quam capiat et stomachi sui non nosse mensuram; quam multa ebrii faciant quibus sobrii erubescant; nichil aliud esse ebrietatem quam voluntariam insaniam. Extende in plures dies illum ebrii habitum

al' semper pecorie [illegible]

Nonnulli maiorem partem noctis in conviviis exigunt vino vero madentes et mersi usque ad horam sextam dormiunt hoc est matutinum eorum ...

numquid de futuro dubitabis. Nunc quod non est minor sed brevior. Refert A-
lexandri macedonis exemplum qui clitum carissimum sibi ac fidelissimum inter
epulas transfodit et intellecto facinore mori voluit. Certe debuit. Omne vitium
ebrietas et incendit et detegit obstantem malis conatibus verecundiam remo-
vet. Plures enim pudore peccandi quam bona voluntate prohibitis abstinent.
At ubi possedit animum nimia vis vini quicquid mali latebat emergit.
Non facit ebrietas vitia sed protrahit. Tunc libidinosus ne cubiculum quidem
expectat sed cupiditatibus suis quantum petierit sine dilatione permittit. Tunc in-
pudicus morbum profitetur ac publicat. Tunc petulans non manum non linguam
continet. Crescit insolenti superbia crudelitas saevo malignitas livido. Omne
vitium detegit et prodit. Adice illam ignorationem sui dubia et parum explana-
ta volvere verba incertos oculos gradum errantem vertiginem capitis
tecta ipsa mobilia velut aliquo turbine circumagente tota domum stoma-
chi tormenta cum effervescit merum ac viscera ipsa distendit. Tunc tamen utcumque
tollerabile est dum illi vis sua est. Quid cum somno vitiatur et quae ebrietas fuit cru-
delitas facta est. Cogita quas clades ediderit publica ebrietas. Haec acerri-
mas gentes bellicosasque hostibus tradidit. Haec multorum annorum pertinaci bel-
lo defensa moenia patefecit. Haec contumacissimos et iugum recusantes in alienum
egit arbitrium. Haec invictos acie mero domuit. Alexandrum cuius mentio-
nem feci tot itinera tot proelia tot hiemes per quas victa temporum locorumque
difficultate transierat tot flumina ex ignoto cadentia tot maria tutum di-
miserunt intemperantia bibendi et ille herculaneus ac fatalis ciphus condidit.
Quae gloria est capere multum. Cum penes te palma fuit et propinationes tuas stra-
ti somno ac vomitantes recusaverint et cum superstes toti convivio fueris cum
omnes viceris virtute magnifica et nemo vini tam capax fuit vinceris a do-
lio. M. Antonium magnum virum et ingenii nobilis quae alia res perdidit
et in externos mores ac vitia non romana traiecit quam ebrietas nec minor
vino exitialis Cleopatrae amor. Haec illum res hostem rei publicae haec hostibus
suis imparem reddidit. Haec crudelem fecit cum capita principum civitatis cenanti
referrentur. Cum inter apparatissimas epulas luxusque regales ora ac ma-
nus recognosceret proscriptorum cum vino gravis sitiret tamen sanguinem. Intollerabile e-
rat quod ebrius fiebat cum haec faceret. Quanto intollerabilius quod haec in ipsa
ebrietate faciebat. Fere vinolentiam crudelitas sequitur. Vitiatur enim exaspe-
raturque sanitas mentis. Quemadmodum difficiles faciunt oculos diutini mor-
bi et ad minimam radiorum solis offensionem ita ebrietates continuae efferant animos.
Nam cum saepe apud se non sint consuetudine insaniae durata vitia vino conce-
pta etiam sine illo valent. Dic ergo quare sapiens non debeat ebrius fieri. Defor-
mitatem rei et importunitatem ostende rebus non verbis quod facillimum est. Proba istas
quae voluptates vocantur ubi transcenderint modum poenas esse. Nam si illud ar-
gumentaberis sapientem multo vino inebriari et retinere rectum tenorem etiam

Et Innocentius de vilitate conditionis humane: quid turpius ebrioso cui fetor in
ore tremor in corpore qui promittit stul-
ta prodit occulta cui mens alienatur
facies transformatur. Nullum enim secretum
ubi regnat ebrietas. [illegible]
[illegible] Unde et Valerius maximus libro ii de me-
morabilibus dictis et factis romanorum: vini
usus romanis feminis ignotus fuit ne scilicet
in aliquod dedecus prolaberentur quia pro-
ximus a libero patre intemperantie gra-
dus ad inconcessam venerem esse consue-
vit [illegible] feminea vini [illegible]
[illegible] et virtutibus ianuam claudit
et delictis aperit

si temulentus sit licet colligat non veneno poto moriturus. nec opio
sopito dormiturus. non elleboro accepto quicquid in visceribus herebit eie
cturum deiecturumque. Sed si titubaverint pedes lingua non constat quod est quare
illum existimes ipse sobrium esse in parte ebrium. Vale. Epistola lxxxv. De al
ternitate lectionis et stili. Et quod aliorum dicta per transformationem nostra facere debemus &c.

Itinera ista que segniciem mihi excuciunt et valitudini mee prodesse
iudico et studiis. Quare valitudinem adiuvent vides cum pigrum me et ne
gligentem corporis habeat. acer faciat aliena opera exerceo. Studia quare prosint
indicabo. a lectionibus non recessi. Sunt autem ut existimo necessaria primum ne sim
me uno contentus. Deinde ut cum ab aliis quesita cognovero tunc et de inventis
iudicem et cogitem de inveniendis. Alit lectio ingenium et studio fatigatum
non sine studio tamen reficit. Nec scribere tamen nec tamen legere debemus. Altera res
contristabit vires et exhauriet de stilo dico. Altera solvet et diluet.
Invicem hoc et illo commeandum est et alterum altero temperandum ut quicquid lectione
collectum est stilus redigat in corpus. Apes ut aiunt debemus imitari
Ex. de apibus que vagantur et flores ad mel faciendum ydoneos carpunt. Deinde quicquid
attulere disponunt ac per favos digerunt. Et ut Virgilius noster ait. liquentia
mella stipant et dulci distendunt nectare cellas. De illis non satis constat
utrum sucum ex floribus ducant qui protinus mel sit. aut que collegerunt in hunc
saporem mixtura quadam et proprietate sui spiritus mutent. Quibusdam enim placet
non faciendi mellis scientiam esse illis sed colligendi. Aiunt inveniri apud
Indos mel in arundinum foliis quod aut ros illius celi aut ipsius arundinis humor
dulcis et pinguior gignat. In nostris quoque herbis vim eandem sed minus ma
nifestam et notabilem poni quam persequatur et contrahat animal huic rei ge
nitum. Quidam existimant conditura et dispositione in hanc qualitatem verti que ex
tenerrimis virentium florentiumque decerpserint non sine quodam ut ita dicam fer
mento quo in unum diversa coalescunt. Sed ne ad aliud quam de quo agitur addu
car. Nos quoque has apes debemus imitari et quecumque ex diversa lectione congessimus
separare. melius enim distincta servantur. Deinde adhibita nostri ingenii cura
et facultate in unum saporem varia illa libamenta confundere. ut etiam si apparu
erit unde sumptum erit aliud tamen esse quam unde sumptum est appareat. Quod in
corpore nostro videmus sine ulla opera nostra facere naturam. Alimenta que accepimus
quamdiu in sua qualitate perdurant et solida innatant stomacho onera sunt. Atque
tum ex eo quod erant mutata sunt. tunc demum in vires et in sanguinem transeunt. Idem
in hiis quibus aluntur ingenia prestemus ut quecumque hausimus non patiamur
integra esse ne aliena sint. Sed concoquamus illa. Alioquin in memoriam ibunt
non in ingenium. Assenciamus illis fideliter et nostra faciamus ut unum quoddam
fiat ex multis. Sicut unus numerus fit ex singulis cum minores summas et
dissidentes computatio una comprehendit. Hoc faciat animus noster omnia quibus est adiutus
abscondat ipsum tamen ostendat quod effecit. etiam si cuius in te comparebit similitudo
que admiratio tibi alcius fixerit. Similem esse te volo quo filium no

vii quo ymagine. Imago res mortua est. Quid ergo non intelliget cuius
imiteris oratorem cuius argumentationes cuius sententias. Puto aliquando ne intelligi quidem
posse si est magni viri ingenii. Nec ei omnibus que ex quo voluit exemplaria stru-
xit formam suam impressit ut in unitate cum illa petat. Non vides quam mul-
torum vocibus chorus constat. Unus tamen ex omnibus sonus redditur. Aliqua illic ꝑ ex
acuta est, aliqua gravius, aliqua media. Accedunt viris femine. Interponun-
tur tibie. Singulorum illic latent voces, omnium apparet. De choro dico quem
veteres philosophi noverant. In commixtionibus nostris plus cantus est quam in theatris
olim spectatorum fuit. Cum omnes vias ordo canentium implevit et cavea a-
eneatoribus cincta est et ex pulpito omne tybiarum genus organorumque consonu-
it, fit concentus ex dissonis. Talem animum nostrum esse volo ut multe in illo artes mul-
ta precepta sint, multarum etatum exempla sed in unum conspirata. Quomodo inquis
hoc effici poterit. Assidua intentione. Si nichil egerimus nisi ratione suadente.
viii Hanc si audire volueris dicet tibi: Relinque ista iam dudum ad que discurritur.
Relinque divitias aut periculum possidentium aut onus. Relinque corporis atque animi volu-
ptates. Molliunt et enervant. Relinque ambitum. Tumida res est, vana, ven-
tosa. Nullum habet terminum. Tam sollicita est ne quem ante se videat quam ne se post alium
laborat invidia et quidem duplici. Vides autem quam miser sit si is cui invide-
tur invidet. Intueris illas potentum domos illa tumultuosa rixa salutantium limi-
na. Multum habent contumeliarum ut intres, plus cum intraveris. Preteri istos gradus
divitum et magno aggestu suspensa vestibula. Non in prerupto tantum istic stabis
sed in lubrico. Huc potius te ad sapientiam dirige tranquillissimasque res eius et simul
amplissimas pete. Quecumque videntur eminere in rebus humanis quamvis pusilla
sint et comparatione humillimorum extent, per difficiles tamen et arduos tramites ade-
untur. Confragosa in fastigium dignitatis via est. At si conscendere hunc ver-
ticem libet cui se fortuna submisit, omnia quidem sub te que pro excellentissi-
mis habentur aspicies, sed tamen venies ad summam per planum. Vale. Epistola lxxxvi.

De affectionibus animi quas Peripathetici dicit sapientem temperare posse
non vitare. Secundum vero Stoycos eas vitat. Et de beate vite perfectione. R.

Peperceram tibi et quicquid nodosi adhuc supererat preterieram contentus quasi ut ad explendam
gustum tibi dare eorum que a nostris dicuntur ut probetur virtus ad exple-
ndam beatam vitam sola satis efficax. Iubes me quicquid est interrogationum aut
nostrarum aut ad traductionem nostram excogitatarum comprehendere. Quod si facere voluero
non erit epistola sed liber. Illud totiens testor hoc me argumentorum genere susceptam
non delectari. Pudet in aciem descendere pro diis hominibusque susceptam
subula armatum. Qui prudens est et temperans est, et qui temperans est et constans est.
Qui constans est imperturbatus est. Qui imperturbatus est sine tristitia est. Qui sine
tristicia est beatus est. Ergo prudens beatus est et prudentia ad beatam vitam
satis est. Huic collectioni hoc modo Peripathetici quidam respondent ut impertur-
batum et constantem et sine tristicia sic interpretentur tamquam imperturbatus dicatur

qui raro pturbat' & modice · no q nunquam · Item sine tristicia eu dici aiut
qui no est obnoxius tristiae · nec frequens immunis in hoc uicio · Illud n
hūanitatis nam negare aliquis imune ee tristicia sapientem no unius metere
cetera tangi & cetera · & i huc modu secte sue respōdetia · No hijs
tollut affectus sz temperat · Quantulu at sapientia dānus si inbecillissimis
fortior ē · & mestissimis letior · & effrenatissimis moderatior · & humillimis
maior · Quid si miraret' uelocitate sua laudās ad claudos debilesqz re-
spiciens · Illa uel intacte segetis p suma uolaret · Gramina · n̄c cursu
teneras lesisset aristas · Vel mare p mediu fluctu suspensa tumēti ferret
iter celeres n̄c tingeret equore plantas · Hec est pernicitas p se extimata
no que tardissimorum collatione laudat' · Quid si sanum uoces leuiter febri-
citantem · no ē bona ualitudo mediocritas morbi · Sic inqt sapiens
īpturbatus dicit' · quo apatina dicat' no qbus nulla inest duricia · grauiores
sz qbus minor · falsu est · No enim diminucioz maloru i bono viro intelli-
go sz uacationem · Nulla debet ee no pua · Nam si ulla sūt crescet · & iterum
impedient · Quo oculos maior & pfecta suffusio excecat · sic modica t
bat · Si das aliquos affectus sapienti impar erit illis racio & uelud torrente
quodam auferet' · Presertim cu illi no unum affectum · sz uniuersum affectuum
ceteru reliquis cu quo colluctet' · Sz omnis plus pt quam mediocrium turba
quam possz unius magni uiolentia · Habet pecunie cupiditatem sz modicam · hz
ambicionem sz no concitatam · hz iracundiam sz placabilem · hz inconstanciam sz minus
uagam ac mobilem · habz libidinem no insaniam · Melius cu illo ageret
qui unu integru haberet quam cu eo qui leuiora quidem sz oia · Deinde nich
interest quam magnus sit affectus · quantuscumque ē · parere nescit consiliu n accipit' ·
Quemadmodum racioni nullum aīal obtemperat · no ferum · no domesticum enim te · na
ei illoru ē surda suadenti · sic no sequunt' · no audiunt affectus quantulicumqz
sunt · Tigres leonesqz nunquam feritatem suam exuunt · Aliquando submittunt ·
& cu minime expectaueris exasperat' · toruitas mitigata · Nunquam bene fide-
liter mansuescunt · Deinde si ratio pficit ne incipiunt quidem affectus · Si
inuita racione ceperit contra perseuerabunt · Facilius ē ei inicia bellorum
phibere quam impetu regere · Falsa ē itaqz ista mediocritas & inutilis · eode
loco habenda · qua si quis diceret modice insaniendum · modice egrotandum ·
Sola virtus hz · no recipiunt ai mala temperamentum · Facilius sustuleris illa
quam rexeris · Nunquid dubium ē · quin uicia mentis humane inueterata & dura
q morbos uocamus imoderata sit ut auaricia ut crudelitas & ipotentia
impietas · Ergo imoderati sunt & affectus · Ab hijs · n · ad illa transitur
Deinde si das aliquid iuris tristiae · timori · cupiditati · ceterisqz motibus
prauis · no erit i nra ptate · Quare · quia extra nos sunt qbus irritant' · Itaqz
crescunt put magis habuerint motores uel causas qbus concitent' · Maior erit
timor si plus quod exterreat aut propius aspexerit · Acrior cupiditas
quam illa amplioris rei spes euocauerit · Si in nra ptate no est an sit

virgil

al· solida

al· aliud

al· alia

affectus ne illu quidez quanti sint · Si ipis pmisisti incipe cu cursu suo
crescunt tantiqz erunt quanti fient · Adice nuc · q ista quis exigua sint
i maius excedunt · Nuq pniciosa seruat modu · Quamlibz leuia initia mor
boru serpunt & egra corpa minima intdu mergit accessio · Illud uo quam al. dolor
demencie e credere quaz reru ex nrm arbitriu posita pricipia sut · eaz
ee nri arbitriu terminos · quo ad id sufficiendu satis ualeo · ad qd phibend
pariter ualui · cu facilius sit excludere q admissa copmere · Quidam ita dis
tinxerunt ut diceret temperans ac prudens positione qdez mentis & habitu
tranquillus est · effectu uo no e · Na qntuz ad habitu mentis sue no pertur
batur nec ctristatur · nec timet · sz multe extrinsecus cause incidut que illi ptur
bationez afferant · Tale e qd uolut dice iracundu qdez illu no ee · irasci tn
aliqn & timidu quidez no ee timere aut aliqn · i uicio timoris carere
affectu no carere · Qd si recipit usu frequentior transibit i uiciu · & ira in
animu admissa habitu illu ira carentis retexit · Preterea si no conte
mnit uenientes extrinsecus causas & aliquid timet cu fortiter eundu erit aduers
tela ignes p patria legibus libertate cunctater exibit · & aio recedente al. ꝯstater
no cadit aut in sapientez hec diuersitas mentis · Illud pterea iudico ne duo
que sepatim pbanda sut misceamus · Per se ei colligit unu bonu esse
qd honestu est · oms concedut ad bte uiuend sufficere uirtutem · Tertio
no remitte si btm sola uirtus facit unu bonu ee qd honestu e · Epy
curus qz iudicat cu uirtute habeat beatu esse · sz ipaz uirtutem non
satis ee ad btaz uitaz q beatu efficiat · Voluptas q ex uirtute est
no ipa uirtus · Inepta distinctio · Idez n negat nuq uirtutem ee sn uo
luptate · Ita si ei iuncta sp e atqz inseparabilis & sola satis e · Hz em
secu uoluptatez sine q no est & cu sola e · Illud aut absurdu e qd dicit
beatu quide futuru ul sola uirtute no futuru aut pfecte beatu · Qd quo
fieri possit no reppio · Bta n uita bonu in se pfectu hz inexsupabile
qd si est pfecte beata e · Si deoru uita nich hz maius aut melius · bta
aut uita diuina e · nich habz i qd possit amplius attolli · Preterea si
bta uita nullius e indigens · ois bta uita pfecta e · eademqz e bta & beatis
sima · Nuquid dubitas qn bta uita summu bonu sit · Ergo si summu bo
hz summe bta e · Quemadm summu bonu adiectioez no recipit · Quid n supra
summu erit · ita nec bta uita qdez sn summo bono e · Qd si aliquem mag
beatu dixeris · induces & multo mag innumabilia discrimina summi boni
facies cu summu bonu intelligam qd sup se gradu no hz · Si e aliqs
minus btus q alius · sequit ut hic alterius uitaz beatioris magis co
cupiscat q suaz · Btus aut nich sue pfert · Utrumlibz ex hijs incredibile
e · aut aliqd bto restare qd ee q qd e malit · aut id illu no malle qd
illo melius e · Utiqz ei quo prudentior e · hoc magis se ad id qd e

optimu extendet · z id omi mo coseq cupiet · Aliud at btus e · qui
cupe z nuc pt · imo qui dz dicam quid sit · ex quo ueniat hic error ·
Nesciunt btm vita vna ee · In optio illa statu ponit qlitas sua no
magitudo · Itaqz i equo e loga z breuis diffusior z angustior i multa
loca multasqz ptes distributa z i vnu coacta · q illa nuo existiat z
mesura z ptibz · id illi qd hz eximiu eripit · Aliud at i bta uita eximiu
Qy plena est · finis ut puto edendi bibendiqz satietas e · hic plus edit
ille ming · Quid refert · Vterqz iaz satur e · hic plus bibit ille ming
Quid refert vterqz no sitit · hic plubz anis uixit · hic paucioribz · Nt
interest si tamz illu multi ai btm fecerut q huc pauci · Ille que tu ming
beatu uocas no e beatus · no pt numie i immui · Qui fortis e sn ti
more e · Qui sn tiore e sine tristicia e · Qui sn tristicia e beatus e · Nros
hec interrogatio e · Aduersus hanc sic respondere conat' · falsaz nos rez
z cotrouersiosaz p cofessa ue dicare · eu qui fortis e sine tiore ee · Quid
g° inqt · fortis imminetia mala no tiebit · Istud dementis alienatiqz
no fortis e · Ille uo inqt moderatissie tiet · s; i totu ex metu non est
Qui h dicut rursus i idez reuoluut' ut illis ututu loco sit minora vi
cia · Na qui tiet qdez s; rarius z ming no caret malicia s; leuiore
uexatur · At eni dementez puto · q mala imminetia no extiescat · Veru
e qd dicis si mala sut · Qz si scit mala illa no ee · z una tm turpidiez
malu iudicat · debebit secure picula aspice z aliis timeda cotemnere
Aut si stulti z amentis e mala no time · q quis prudentior e · h tiebit
maius · vt nob inqt uider · pbebit se piculis fortis · Minime · no tie
bit illa · s; uitabit · Cautio illu decet · timor no decz · Quid g° inquit
morte · vincula · ignes · alia tela fortune no tiebit · No · scit ei illa no
ee mala s; uideri · oia ista huiic uite formidis putat · Describe ca
ptiuitate · uerbera · cathenas · egestate z mebroz laceratoes ul p
morbu ul p iniuriaz z quicqd aliud attuleris int' limphaticos numerat
metuenda · Ista timidis timeda sut · An id existiat malu ad qd aliqn
nobis nra spote ueniendu e · Queris quid sit malu · Cede his que
mala uocant' z illis libertate suaz dedere · p q tuenda patiend' sit · pereat
libertas n' illa cotemnimus q nobis iugu imponut · No dubitarent
quid queniret forti viro si scirent qd eet fortitudo · No e ei inconsulta
temeritas · nec picloru amor nec formidabilium appetitio · Scientia e distinguendi
quid sit malu z quid no sit · diligentissima in tutela sui fortitudo est ·
z eadem patientissima eoru q bz falsa spes maloru e · Quid g° si ferruz
intentat' ceruicibz viri fortis · si ptes subinde alia atqz alia suffodiut' ·
si uiscera sua i sinu suo uidet · si ex interuallo q magis tormenta senti
at repetit' · z p assiccata uiscera recens dimittitur sangs no tiet ·
istu tn dices · nec dolere · Iste uo dolet · Sensu · n · hois nulla exuit

uirtus · s3 no timet inuict9 · Ex alto dolores suos spectat · Eueris qs
tue amo9 illi sit q egru amicu adhortatiby · Sed malu e nocet · qd
nocet deterioz facit · dolor 7 paupertas deteriore no faciut · g° mala
no sut · Falsu e inqt qd ppositis · No ei si quid nocet 7 deteriore facit ·
Tepestas 7 procella nocet gubnatori · no tn illu deteriore facit · Quidam
stoyci aduisus hc ita rndet deteriore fieri gubnatore tepestate ac pcel
la · qz no possit qd pposuit efficere · nc tenere cursu suu deteriorez illum
i arte sua no fi · in ope fieri · Quiby pypathetici g° ichuit · deterioz
sapientez facit paupertas · dolor · 7 quicqd aliud tale fuerit · virtute n illi no
eripiet s3 opa ei9 impediet · Hoc recte diceret n dissimilis eet gubnatois
conditio 7 sapientis · Huic g° ppositu e i uita agenda · no utiqz qd temptat
efficere s3 oia recta facere · Gubernatori ppositu e · utiqz naui i portu pducere
Artes ministre sut · pstare debet qd pmittut · Sapienta dna rectrixqz e ·
Artes seruiut uite · sapia imperat · Ergo ale rndendu iudico · nc arte gu
bernatoris deteriorez ulla tepestate fieri · nc ipaz administraco artis ·
Gubnator tibi no felicitate pmisit · s3 utile opaz 7 nauis regende sciaz ·
Hec magis in eo appz · q illi magis aliqd fortuita uis obstitit · Qui
hoc potuit dicere Neptune nuq naue hanc n recta uidebis · arti satis
fecit · Tepestas no opus gubnatoris impedit s3 successu · Quid g°
inqt · no nocet gubnatori ea res q illu tene portu uetat · q conaty
eius irritos efficit · q aut refert illu aut detinet 7 exarmat · no tanqm
gubnatori s3 tanqm nauiganti nocet · Alioqn gubnatoris artez adeo
no impedit ut ostendat · Tranqllo eni ut aiut quilibz gubnator e ·
Nauigio ista obsut no rectori ei9 qz rector e · Duas psonas habet
gubnator · Altera cu oiby cuiz · qui eande cu ostenderut nauem
i qua ipe qz uector e · Altaz ppriaz qa gubnator e · Tepestas tanqm
uectori nocet no gubnatori · Deni gubernatoris ars alienu bonu e ·
ad eos quos uehit ptinet · quo medici ars ad eos qs curat ire
bonu e 7 com ai qbus uiuit 7 ppriu ipius · Itaqz gubnatori fortasse
noceat · cui9 ministeriu ab eo aliys pmissu tepestate ipedit · Sapi
enti no nocet a paupertate no a dolore no ab aliys tepestatiby uite · No
eni phibet opa ei9 oia s3 tn ad alios ptinentia · Ipe sp i actu e no
i effectu · Tc maxim9 cu illi fortuna se opposuit · Tuc ipm sapie negoci
agit qd diximus 7 alienu bonu ee 7 suu · Proea nc aliys quide te pdere
phibet · cu illu aliq necessitates pmut · Ppp paupertatez phibet docere · qmadmod
respublica tractanda sit · at illud doz quemadm tractanda paupertas · p totaz uitaz
opus eius extendit · Ita nulla fortuna nulla res actus sapientis excludit
Id eni ipm agit q alia agere phibetur · Ad utrosqz casus ince aptus e
bonos rector e · malos uictor · Sic inqm se exercuit ut virtutez taz in

scientiam quam in adversis exhibeat, non materiam cum qua ipsa mutet. Itaque non
paupertas illum, nec dolor, non quicquid aliud imperitos avertit et precipites
agit, prohibet. Tu illum premi putas malis? utitur. Non ex ebore tantum Phi-
dias sciebat facere simulacra; faciebat ex ere. Si marmor illi, si adhuc
viliorem materiam obtulisses, fecisset quale ex illa fieri optimum posset. Sic
sapiens virtutem, si licebit, in divitiis explicabit; si minus, in paupertate. Si po-
terit, in patria; si minus, in exilio. Si poterit, imperator; si minus, miles. Si po-
terit, integer; si minus, debilis. Quamcumque fortunam acceperit, aliquid ex illa memo-
rabile efficiet. Certi sunt domitores ferarum qui sevissima animalia et ad occursum
expavescenda hominem cogunt pati sub iugum; nec asperitatem excussisse conten-
ti usque in contubernium mitigant. Leonibus magister manum insertat, osculatur ti-
grim suus custos, elephantum minimus Ethiops iubet subsidere in genua
et ambulare per funem. Sic sapiens artifex est domandi mala: dolor, ege-
stas, ignominia, carcer, exilium ubique horrenda, cum ad hunc pervenere, man-
sueta sunt. Vale. **Epistola lxxxvi. Exemplo Scipionis utens notat bal-**
neorum luxuriam, subiciens de satiationibus et de insatiationibus quarundam oblectationum.

In ipsa Scipionis Affricani villa iacens hec tibi scribo, **senectutem &** adoratis manibus eius et ara quam sepulcrum esse tanti viri suspicor.
Animam quidem eius in celum ex quo erat redisse persuadeo michi, non quia magnos
exercitus duxit — hos enim et Cambises furiosus ac furore feliciter usus ha-
buit — sed ob egregiam eius moderationem pietatemque, quam magis in illo ad-
mirabilem iudico cum reliquit patriam quam cum defendit. Aut Scipio Rome
deesse debebat aut Roma esse in libertate. Nichil inquit volo derogare legibus,
nichil institutis; equum inter omnes cives ius sit. Utere sine me beneficio meo,
patria. Causa tibi libertatis fui, ero et argumentum: exeo, si plus tibi
quam expedit crevi. Quid ni ego admirer hanc magnitudinem animi, qua
in exilium voluntarium secessit et civitatem exoneravit? Eo enim perducta res
erat ut aut libertas Scipioni aut Scipio libertati faceret iniuriam. Neutrum fas
erat. Itaque locum dedit legibus et se in Liternum recepit, tam suum exilium al. Literno recepit
rei publice imputaturus quam Hanibali. Vidi villam structam lapide quadrato,
murum circumdatum silve, turres quoque in propugnaculum ville utraque surrectas,
cisternam edificiis ac viridibus subditam que sufficere in usum vel exercitus
posset, balneolum angustum, tenebricosum ex consuetudine antiqua: non ma-
ioribus nostris videbatur calidum nisi obscurum. Magna ergo me voluptas sub-
iit contemplantem mores Scipionis ac nostros. In hoc angulo ille Kar-
thaginis horror, cui Roma debet quod semel tantum capta est, abluebat
corpus laboribus rusticis fessum. Exercebat enim opere se terramque,
ut mos fuit priscis, ipse subigebat. Sub hoc ille tecto tam sor-
dido stetit, hoc illum pavimentum tam vile sustinuit. At nunc quis
est qui sic lavari sustineat? Pauper sibi videtur ac sordidus nisi al. refulgent
parietes magnis et preciosis orbibus refulserunt, nisi Alexandrina

numidicis crustis distincta sit nisi illis undique operosa et in picture mo-
dum variata circumlitio pretexitur nisi vitro absconditur camera nisi tasius
ut parvus lapis consideratum i aliquo spectaculum templo piscinas nostras
circumdedit in quas multa sudatione corpora exsaniata demittimus nisi
aquam argentea epitonia fuderunt. Et adhuc plebeias fistulas loquor.
Quid cum ad balnea libertinorum pervenero. quantum statuarum quantum colu-
mnarum est nihil sustinentium sed in ornamentum positarum impense causa. quantum
aquarum per gradus cum fragore labentium eo delicias pervenimus ut nisi gem-
mas calcare nolimus. In hoc balneo Scipionis minime sunt rime magis
quam fenestre muro lapideo exsecte ut sine iniuria muniminti lumen admi-
tteret. At nunc blattaria vocant balnea si qua non ita aptata sunt ut totius
diei solem fenestris amplissimis recipiant nisi et lavantur simul et colorantur
nisi ex solio agros simul ac maria prospiciunt. Itaque que concursum et admirationem
habuerant cum dedicarentur in antiquorum numerum reiciuntur cum aliquid novi luxuria
commentata est quo ipsa se obrueret. At olim et pauca erant balnea nec ullo
cultu exornata. Cur enim exornaretur res quadrantaria et in usum non in ob-
lectamentum reperta. Non suffundebatur aqua nec recens semper velut ex calido fonte
currebat. Nec referre credebant in quam perlucida sordes deponerent. Sed
dii boni quam iuvat illa balnea intrare obscura et gregali tectorio indu-
cta que scires Catonem tibi edilem aut Fabium maximum aut ex Corneliis
aliquem manu sua tepasse. Nam hoc quoque nobilissimi ediles fungebantur officio
intrandi ea loca que populum receptabant exigendique munditias et utilem ac
utilem temperaturam non hanc que nuper inventa est similis incendio adeo quidem
ut convictum in aliquo scelere servum vivum lavari oporteret. Nichil mihi videtur iam
interesse ardeat balneum an caleat. Quante nunc aliqui rusticitatis da-
mnant Scipionem quod non in caldarium suum luce detegebat et spectabat ut
in balneo concoqueret. O hominem calamitosum nescit vivere non saccata aqua
lavabatur sed sepe turbida et cum plueret vehementius pene lutulenta. Nec
multum eius intererat an sic lavaretur. veniebat enim ut sudorem illic ablu-
eret non ut unguentum. Quas nunc quorundam voces futuras credis. Non
invideo Scipioni vere in exilio vixit qui sic lavabatur. Nam ut aiunt
qui priscos mores urbis tradiderunt brachia et crura cotidie ablue-
bant que scilicet sordes opere collegerant. Ceterum toti nundinis lavabantur. Hoc
loco dicet aliquis liquet mihi immundissimos fuisse. Quid putas illos oluisse militiam
laborem debebat virum. Postquam munda balnea inventa sunt spurciores sunt.
Descripturus infamem et nimis notabilem deliciis Oratius Flaccus quid ait.
Pastillos bucillus olet. Dares nunc bucillum proinde esset ac si hircum
oleret. Gargonii loco esset quem idem Oratius bucillo opposuit. Parum
est sumere unguentum nisi bis die terque renovetur ne evanescat in

al. reparanna

al. coqueret

al. perantia

corpore. Aliud quoque idem hoc odore tamquam suo glandem. Hec si tibi nimium tristia
videbuntur ville imputabis in qua didici ab Egialo diligentissimo patre
familie (is enim huius agri nunc possessor est) quamvis vetus arbustum posse trans-
ferri. Hoc nobis senibus discere necessarium est quorum nemo non olivetum alteri
ponit. quod vidi illud arborum trimum et quadrimum fastidiendi fructus
autumno deponere. Te quoque proteget illa que tarda venit seris factura
nepotibus umbra. ut ait Virgilius noster. qui non quid verissime sed quid
decentissime diceretur aspexit. nec agricolas docere voluit sed legentes dele-
ctare. Nam ut omnia alia transeam. hoc quod mihi necesse fuit deprehendere ascribam.
Vere fabis satio est. Tunc te quoque medica putres accipiunt sulci et milio
venit annua cura. An anno tempore ista ponenda sit et an utriusque verna
sit satio. hinc existimes licet Junius mense est quo tibi scribo iam proclivis
in Julium. Eodem die vidi fabam metentes milium serentes. Ad olivetum re-
vertar quod vidi duobus modis dispositum. Magnarum arborum truncos circum-
cisis ramis et ad unum redactis pede cum trapo suo transtulit amputatis
radicibus relicto tantum capite ipso ex quo ille pependerant. Hoc fimo tinctum
in scrobem demisit. deinde terram non egessit tantum sed calcavit et pressit. Negat
quicquam esse hac ut ait spissatore efficacius. videlicet frigus excludit et ventum
minus preterea movetur et ob hoc nascentes radices prodire patitur ac solum
apprehendere. quas necesse est teneras adhuc et precario herentes levis quoque revellit
agitatio. Paululum autem valet arboris antequam obruat radere. Ex omni enim materia
que nudata est ut ait radices exeunt nove. Non plures autem super terram
eminere debet truncus quam tres aut iiii pedes. Statim enim ab imo vestietur.
quemadmodum in olivetis veteribus arida et retorrida erit. Alter ponendi
modus hic fuit. Ramos fortes nec cortice duri quales esse novellarum ar-
borum solet eodem genere deposuit. Hii paulo tardius surgunt sed cum tamquam a
planta processerint nichil habent in se aut horridum aut triste. Illud etiam vidi vitem ex
arbusto suo annosam transferri. Huius capillamenta quoque si fieri potest colligenda sunt.
deinde liberalius sternenda vitis ut etiam ex corpore radicescat. Et vidi non
tantum mense februario positas sed iam martio exacto. tenent et complexe sunt
non suas ulmos. Omnes autem istas arbores que ut ita dicam grandiscapie sunt
ait aqua adiuvandas cisternina que si prodest habemus plu-
viam aquam in nostra potestate. Plura te docere non cogito ne quemadmodum Egialus
me sibi adversarium paravi. Sic ego parem te michi. Vale. Epistola lxxxvii.
Exemplum sui et Catonis ad frugalitatem hortatur. Annectens contra peripateticos
Naufragium antequam navem ascen- disputatorum de fortuitis quod bona sint
derem feci. quomodo acciderit non adicio. ne et hoc putes inter
stoica paradigmata ponendum. quorum nullum esse falsum nec tam mirabile quam
prima facie videtur. Cum volueris approbabo immo et si nolueris. Interim hoc
me iter docuit quam multa haberemus supervacua et quam facile iudicio possemus deponere

que si quando necessitas abstulit non sentimus ablata. Cum paucissimis servis
quos unum capere vehiculum potuit sine ullis rebus nisi que corpore nostro continebantur
Ego et maximus meus biduum iam beatissimum agimus. Culcitra in terra
iacet. ego in culcitra. Ex duabus penulis altera stragulum. altera oper-
torium factum est. De prandio nichil detrahi potuit. paratum fuit non magis hora.
nusquam sine caricis. numquam sine pugillaribus. Ille si panem habeo pro pulmen-
tario est. Si non pro pane. Cotidie mihi annum novum faciunt. quem ego faustum
et felicem reddo bonis cogitationibus et animi magnitudine qui numquam maior est quam
ubi aliena seposuit et fecit sibi pacem nichil timendo. fecit sibi divitias nichil
concupiscendo. Vehiculum in quod impositus sum rusticum est. Mule vivere se ambulando
testantur. Mulio excalceatus non propter estatem. Vix a me obtineo ut hoc
vehiculum nolim videri meum. Durat adhuc perversa recti verecundia. Et
quotiens in aliquem comitatum lautiorem incidimus invitus erubesco. Quod
argumentum est. Ista que probo. que laudo nondum habere certam sedem et immobilem.
Qui in sordido vehiculo erubescit pretioso gloriabitur. Parum adhuc profeci.
Nondum audeo frugalitatem palam ferre. et nunc curo opiniones viatorum. Contra
totius generis humani opiniones mittenda vox erat. Insanitis. erratis.
stupetis ad supervacua. Neminem extimatis suo. Cum ad patrimonium ventum est
diligentissimi computatores sic rationem ponitis singulorum quibus aut pecuniam cre-
dituri estis aut beneficia. Nam hec quoque iam expensa fertis. late possidet sed
multum debet. habet domum formosam. sed alienis nummis paratam. Familiam
nemo cito speciosiorem producet. sed nominibus non respondet. Si creditoribus solverit nichil
illi supererit. Idem in reliquis quoque facere debebitis excutere quantum proprii quisque ha-
beat. Divitem illum putas quia aurea supellex et in via cum sequitur. quia in omnibus
provinciis arat. quia magnus kalendarii liber volvitur. quia tantum suburbani
agri possidet. quantum invidiose in desertis apulie possideret. Cum omnia dixeris
pauper est. Quare. quia debet. Quantum inquis. omnia nisi forte iudicas interesse utrum
aliquid ab homine an a fortuna mutuum sumpserit. Quid ad rem pertinent mu-
le saginate unius omnes coloris. Quid ista vehicula celata. Instrati   virgil
ostro alipedes pictisque tapetis. Aurea pectoribus demissa moni-
lia pendent. Tecti auro. fulvum mandunt sub dentibus aurum. Ista nec dominum
meliorem possunt facere nec mulam. M. Ca. censorius quem tam rei publice fuit
nasci quam Scipionem. Alter enim cum hostibus nostris bellum. alter cum moribus
gessit. cantherio vehebatur. Et hippoperis quidem impositis ut secum utilia
portaret. O quam cuperem illi nunc occurrere. aliquem ex his trossulis in via
divitibus cursores et numidas et multum ante se pulveris agentem.
Hic sine dubio cultior comitatiorque quam M. Cato videretur. Hic qui inter
illos apparatus delicatos cum maxime dubitat utrum se ad gladium locet.

am ad cultum. O quantum erat seculi decus imperatorem triumphalem censorium
quod super omnia hec est Catonem uno caballo esse contentum et ne toto quidem
partem enim sarcine ab utroque latere dependentes occupabant. Ita ut non omnibus
obesis mannis et asturconibus et tolutariis preferres unicum illum equum ab
ipso Catone defrictum. Video non futurum finem in ista materia ullum nisi quem ipse
mihi fecero. Hic itaque conticescam quantum ad ista que sine dubio talia divinavit
futura qualia nunc sunt qui primus appellavit impedimenta. Nunc volo paucissimas
adhuc interrogationes nostrorum tibi reddere ad virtutem pertinentes quam satisfacere
vite beate contendimus. Quod bonum est bonos facit. Nam et in arte musica
quod bonum est facit musicum. Fortuita bonum non faciunt ergo non sunt bona. Adver-
sus hoc sic respondent peripathetici ut quod primum proponimus falsum esse dicant.
Ab eo inquiunt quod est bonum non utique fiunt boni. In musica est aliquid bonum
tamquam tybia aut corda vel organum aliquod aptatum ad usum canendi. Nichil
tamen horum facit musicum. Hic respondebimus. Non intelligitis quo posuimus
quod bonum est in musica. Non enim id dicimus quod instruit musicum sed quod facit.
Tu ad supellectilem artis non ad artem venis. Si quid autem in ipsa arte
musica bonum est id utique musicum faciet. Et nunc facere hoc me planius
volo. Bonum in arte musica duobus modis dicitur. Alterum quo effectus musici
adiuvatur. Alterum quo ars. Ad effectum pertinet instrumentum tybie et organa
et corde. Ad artem ipsam non pertinet. Est enim artifex et sine istis uti forsi-
tan non potest arte. Hoc non est eque duplex in homine. Idem est enim bonum et hominis
et vite. Quod contemptissimo cuique contingere ac turpissimo potest bonum non est.
Opes autem et lenoni et laniste contingunt ergo non sunt bona. Falsum est inquiunt
quod proponitis. Nam et in grammatica et arte medendi aut gubernandi videbimus
bona humillimis quibusque contingere. Sed iste artes non sunt magnitudinem animi professe
non consurgunt in altum nec fortuita fastidiunt. Virtus extollit hominem
et super cara mortalibus collocat. Nec ea que bona nec ea que mala vocat
aut cupit nimis aut expavescit. Chelcodon unus ex Cleopatre mobilibus
patrimonium grande possedit. Nuper Natalis tam improbe lingue quam impure in cuius
ore femine purgabantur et multorum heres fuit et multos habuit heredes. Quid ergo
utrum illum pecunia impurum effecit an ipse pecuniam inspurcavit que sic
in quosdam homines quo denarius in cloacam cadit. Virtus super ista consistit.
suo ere censetur. Nichil ex istis quolibet incurrentibus bonum iudicat. Medi-
cina et gubernatio non interdicit sibi ac suis admirationem talium rerum.
Qui non est vir bonus potest nichilominus medicus esse potest gubernator potest
grammaticus tam mehercle quam cocus. Cui contingit habere rem non
qualemlibet hunc non quemlibet dixeris. Qualia quisque habet talis est.
Fiscus tanti est quantum habet. Immo in accessionem eius venit quod habet. Quis pleno sac-
culo ullum pretium ponit nisi quod pecunie in eo condite numerus efficit. Idem e-
venit magnorum dominis patrimoniorum. accessiones illorum et appendices sunt.

Vide quod sepius magnum et magnum animum habet. Verum est quod contemptissimo
cuique contingit bonum non esse. Itaque molestiam numquam bonum dicam. Habet
illam cicada habet pulex. Ne quietem quidem et molestia vacare bonum di-
xerim. Quid est ociosius verme. Queris que res sapientem faciat? Que deum. Des
oportet illi divinum aliquid celeste magnificum. Non in omnes bonum cadit nec quemlibet
possessorem patitur. Vide et quid quaeque ferat regio et quid quaeque recuset. Hic virg.
segetes illic veniunt felicius uve. Arborei fetus alibi atque iniussa vi-
rescunt gramina. Nonne vides croceos ut Tmolus odores. India mittat
ebur, molles sua thura Sabei. At Calibes nudi ferrum etc. Ista in regi-
one descripta sunt ut necessarium mortalibus esset inter ipsos commercium si invicem
alius aliquid ab alio peteret. Summum illud bonum habet et ipsum suam sedem. Non
nascitur ubi ebur nec ubi ferrum. Quis sit summi boni locus queris? Animus.
Hic nisi purus ac sanctus est deum non capit. Bonum ex malo non fit. Divitie
non fiunt, fiunt autem ex avaricia. Divicie ergo non sunt bonum. Non est inquit verum
bonum ex malo non nasci. Ex sacrilegio enim et furto pecunia nascitur. Itaque
malum quidem est sacrilegium et furtum, sed ideo quia plura mala facit quam bo-
na. Dat enim lucrum sed cum metu sollicitudine tormentis et animi et corporis. Quisquis hoc
dicit necesse est recipiat sacrilegium sic ut malum sit quia multa mala facit,
ita bonum esse ex alia parte quia aliquid boni facit. Quo quid fieri portentuosius
potest? Quamquam sacrilegium furtum adulterium inter bona haberi prorsus per-
suasimus. Quam multi furto non erubescunt, quam multi adulterio gloriantur. Nam sacri-
legia minuta puniuntur, magna in triumphis feruntur. Adice nunc quod sacri-
legium si omnino bonum est ex aliqua parte et honestum erit et recte factum voca-
bitur. Nostra enim actio est quod nullius mortalium cogitatio recipit. Ergo bona ex
malo nasci non possunt. Nam si ut dicitis ob hoc unum sacrilegium malum est
quia multum mali affert. Si remiseritis illi supplicia, si securitatem spoponde-
ritis, ex toto bonum erit. Atqui maximum scelerum supplicium in ipsis est. Erras inquam
si illa ad carnificem aut carcerem differs. Statim puniuntur cum facta
sunt, immo dum fiunt. Non nascitur itaque ex bono malum non magis quam ficus
ex olea. Ad semen nata respondent. Bona degenerare non possunt. Quemadmodum ex tur-
pi honestum non nascitur, ita nec ex malo quidem bonum. Nam idem est honestum
et bonum. Quidam ex nostris adversus hoc sic respondent. Putemus pecuniam bonum esse
undecumque sumptam, non tamen ideo ex sacrilegio pecunia est, etiam si ex sacrilegio
sumitur. Hoc sic intellige. In eadem urna et aurum est et vipera. Si aurum ex
urna sustuleris quia illic et vipera est, non ideo mihi urna aurum dat
quia viperam habet, sed aurum dat cum et viperam habeat. Eodem modo ex sacrile-
gio lucrum fit, non quia turpe et sceleratum est sacrilegium, sed quia et lucrum habet.
Quemadmodum in illa urna vipera malum est, non aurum quod cum vipera iacet, sic
in sacrilegio malum est scelus, non lucrum. A quibus dissentio. Dissimillima enim
utriusque rei condicio est. Illic aurum possum sine vipera tollere, illic lucrum

sine sacrilegio furẽ no possu lucru illud no e appositu sceleri sꝫ im
mixtu . Qd' du cõseq volum⁹ i multa mala incidim⁹ id bonu non est
de diuicias aut dic sꝫ seq volumus i multa mala incidim⁹ Ergo
diuicie bonu no sut . Duas inqt significacões hꝫ ꝓposicio nra . Vna du
diuicias cõseq volum⁹ i multa mala nos incide . i multa at mala icidim⁹
⁊ du virtutez cõsequi volum⁹ Aliqs du nauigat studijs ca naufragiu
fecit . aliqs captus e . Altera significo eis ꝑ qd' i mala icidim⁹ . bonu no e .
huic ꝓposicoi no erit cõsequẽs . p diuicias nos at p volupts i mala i
cidere . Aut si p diuicias i multa mala incidim⁹ . no tm bonu diuicie n sed
sꝫ malu sut . Vos at illas dicitis tm bonu no ee . Preterea inqt cõcedicis
diuicias aliqñ hre vsus inr comoda illas nuatis . Atq eade roe icomo
de quide erut . p illas . n multa nob icomodit euenuit . Hys quidq sꝫ r̃ndet
Erratis qui icomoda diuicijs imputatis Ille nemi̇nez ledut . a sua nocet
cuiqꝫ stulticia . a aliena nequiciã Sic quadmod gladi⁹ nemez occidit
occidetis telu e . no so diuicie tibi nocet si p diuicias tibi nocet Possi
donij ut ego existio meli⁹ q at . diuicias ee cam malorꝫ . no qꝛ ipse
faciut aliquid sꝫ qꝛ facturos irritat . Alia e eni ca efficiens q ptinus
nece e noceat . al precedens . Hac precedetez caz diuicie hnt . inflat ani
mos . supbiaz pariut . inuidiaz ꝯtrahut . ⁊ vsqꝫ eo metez alienat . ut
fama pecunie nos eciã nocitura delectet Bona at oia . carere culpa dez .
pura sut . no corrupiut aios no sollicitat . Extollut qdez ⁊ dilatat sed
sine tiore . Que bona sr fiduciaz faciut . diuicie audaciaz . Que bõ sut
magitudinez ani dant . Diuicie insolenciaz . Nich at aliud e insolencia q
spes magitudis false Isto mo inqt ⁊ malu sut diuicie n tm bonu no
sr sꝫ ⁊ malu . Esset malu si ipe nocerent si ut dixi hrent efficacez caz .
Nuc precedetez hnt . ⁊ quidez no irritatez tm aios sꝫ attrahetez . Spem
eni boni ostedut verisimilez ac plerisqꝫ credibile . sꝫ virtus qꝫ precedetez caz
ad inuidiam . Multis n ꝑ sapiaz . multis ꝑ iusticiaz inuidet Sꝫ n ex se
hac causaz sꝫ n verisimilez . Q' eni verisimilior illa spes homi ais
obijcit a virtute . q illos i amorez ⁊ i amiracioz vocet Possidoni⁹ sic
interogand at . que neqꝫ magitudinez aio dat n fiduciaz . n securitate
no sut bona . Diuicie at ⁊ bõ valitudo ⁊ similia hnt . nich hor faciut
Ergo no sr bona . Hac interogatioz magis ⁊ nc hz mo intedit . q neqꝫ
magitudinez aio dat . n fiduciaz n securitatez . Q' at insolenciaz tumorez
⁊ arroganciaz creat . mala sut . A fortunie at i hec impellim . qr no
sut bona . Hac inqt roe n ꝯmoda qdez ista erut . Alia e comodorꝫ
ꝯdicio alia bonorꝫ . Comodu e qd' plus hꝫ vsus q molestie . bonum
sincerum ee dz ⁊ ab oi pte inoxiu . no e id bonu qd' plus pdest sꝫ qd'
tm pdest . Preterea comodu ⁊ ad aialia ptinet ⁊ ad inꝑfectos hoies
⁊ ad stultos . Itaqꝫ pt ei ee comodu mixtu Sꝫ comodu dicit a maior

sua pte estimatur bonu ad vnu sapientez ptinet. Inuiolatu ee opz
bonu aim hic vnus tibi nodus sz herculanius restat. Ex malis bonum
no fit. Ex mltis paupratib9 diuicie fiut. Ergo diuicie bonu no st. Hanc
interrogacoez nri no agnoscunt. Peripathei et fingut illa et soluut. Ait autē
possidoni9 hoc zophisma p oms dyalecticor scolas iactatu sic ab anthipatr
refelli. Paupertas no p possessioez dr sz p detractioez. vl ut antiqi dixerit or
batioez. greci kata C·T·H·C·Y·N· dicut q no heat dr sz q no heat. Itaqz
ex multis inanib9 nichil impleri pt. Diuicias mlte res faciut no mlte io
pie. Alr inqt q debes paupertate intelligis. Paupertas e ei no q pauca
possidet sz q mlta no possidet. Itaqz no ab eo dr qd hz sz ab eo qd ei deest.
Qd volo exprime facilius si latinu vbu eet quo a H·Y·N·a apicia signi
ficat. paupertati anthipater assignat. Ego no video q aliud sit paupertas q
pui possessio. De isto videbim9 si qn valde vacabit. que sit diuiciaruz
que paupertatis sba. Sz tuc qz considerabim9 nunqd satis sit paupertate pmulce
diuicijs. demere supcilium q litigare de vbis qsi iaz de rebus iudicatu sit. Pu
tem9 nos ad conteptioez vocatos. lex de abolendis diuicijs fert. Hijs inter
rogatoib9 suasuri a dissuasuri sum9. paupertatez hijs effecturi ut ppl9 rom
fundamentuz et cām impij sui requirat ac laudet. Diuicias aut suas timeat
ut cogitet se apud victos has repisse. hinc ambitu et largicioes et tu
mult9 i urbe sanctissima et tempatissima irrupisse. Nimis luxuriose osten
tata gentiuz spolia. qd vnus ppls eripuit omnib9 facilius ab oib9 vni
eripi posse. Hanc satis e suadere et expugnare affectu9 no circumscribe. Si
possim9 forti9 loquim. si min9 aptius. Vale. Epla lxxxix. Quod libera
lia studia no faciunt hoiez beatu. nc nos ad virtute sz ad alia conferunt
Sz sola phia q pfecta e. Et h sola de bonis et malis querit illa potissi
De liberalib9 studijs quid sentiaz scire desideras me tm dando re
nullu suspicio nllm i bonis nu qd ad es exit. Meritoria artifi
cia sut. hactenus vtilia si pparent ingeniu no detineant. Tamdiu eni
istis imorandu e qdiu nich animus agere maius pt. Rudimenta sut nra non
opa. Quare liberalia studia dicta sut vides. qr hoie libero digna sunt
Ceteru vnu studiu vere liberale e qd liberu facit. hoc e sapie sublie
forte magnanimu. Cetera pusilla et puerilia st. An tu qcqz i istis ee credis
boni. quoru pfessores turpissios om et flagiciosissimos cernis. no disce de
bem9 ista sz didicisse. Quida illud de liberalib9 studijs querendu iudica
uerut. an viru bonu faciant. sz nc pmittunt quidez nc huius rei sciaz affe
ctant. Gramaticus circa curam sermois versatur. et si lati9 evagari vult
circa hystorias. Iaz ut longissime fines suos pferat circa carmina. Qd
horu ad virtutē viaz sternit. sillabarum enarracio et vborū diligencia et fabular
memoria et versuu lex et modificacio. quid ex hijs metu demit cupiditē exi
mit libidinez refrenat. Ad geometriaz transeam9 et ad musicaz. Nich

apud illas invenies quid vetet timere, vetet cupere. Quisquis hoc ignorat alia
frustra scit. Videamus utrum doceant isti virtutem an non. Si non docent, nec tra-
dunt quidem. Si docent, philosophi sunt. Vis scire quam non ad docendum virtutem consede-
rint. Aspice quam dissimilia inter se omnium studia sint. Atqui similitudo esset idem do-
centium. Nisi forte tibi Homerum philosophum fuisse persuadent, cum his ipsis quibus colli-
gunt negent. Nam modo stoicum illum faciunt, virtutem solam probantem et voluptates
refugientem et ab honesto ne immortalitatis quidem pretio recedentem, modo epicureum,
laudantem statum quiete civitatis et inter convivia cantusque vitam exigentis, modo
peripateticum, bonorum tria genera inducentem, modo achademicum, omnia incerta di-
centem. Apparet michi horum esse in illo quia omnia sunt. Ista enim inter se dissident.
Demus illis Homerum fuisse philosophum. Nempe sapiens factus est antequam carmina ulla
cognosceret. Ergo illa discamus quae Homerum fecerunt sapientem. Hoc quidem me quaerere
utrum maior aetate fuerit Homerus an Hesiodus non magis ad rem pertinet quam scire
an minor Hecuba fuerit quam Helena et quare tam male tulerit aetatem. Quid in quam?
annos Patrocli et Achillis inquirere ad rem existimas pertinere? Quaeris ubi erraverit
Ulixes potius quam efficias ne nos semper erremus? Non vacat audire utrum inter Si-
ciliam et Italiam iactatus sit an extra notum nobis orbem. Neque enim potuit in
tam angusto mari pati tam longos errores. Tempestates nos animi cotidie iactant
et nequitia in omnia Ulixis mala impellit. Non deest forma quae sollicitet oculos,
non hostis. Hic monstra effera et humano cruore gaudentia, hic insidiosa blandi-
menta aurium, hic naufragia et tot varietates malorum. Hoc me doce,
quomodo patriam amem, quomodo uxorem, quomodo patrem, quomodo ad haec honesta vel nau-
fragus navigem. Quid inquiris an Penelopa impudica fuerit, an verba saeculo
suo dederit? An Ulixem illum esse quem videbat, antequam sciret, suspicata sit?
Doce me quid sit pudicitia et quantum in ea bonum, in corpore an in animo posita sit.
Ad musicum transeo. Doces me quomodo inter se acutae ac graves consonent, quomodo ner-
vorum disparem reddentium sonum fiat concordia. Fac potius quomodo animus secum meus
consonet nec consilia mea discrepent. Monstras michi qui sint modi flebiles. Mon-
stra potius quomodo inter adversa non emittam flebilem vocem. Metiri me geometer docet
latifundia potius quam doceat quomodo metiar quantum homini satis sit. Numerare do-
cet me et avaritiae commodat digitos potius quam doceat michi ad rem pertinere istas
computationes, non esse feliciorem cuius patrimonium tabularios lassat, immo quam super-
vacua possideat, qui infelicissimus esset futurus si quantum haberet per se computare
cogeretur. Quid michi prodest scire agellum in partes dividere, si nescio cum fratre di-
videre? Quid prodest colligere subtiliter pedes iugeri et comprehendere etiam si quid
decempedam effugit? Contristem me faciunt vicinus potens et aliquid ex meo
abradens. Docet quomodo nichil perdam ex finibus meis. At ego discere volo
quomodo totos hilaris amittam. Paterno agro et avito inquit expellor. Quid?
Ante avum tuum quis agrum istum tenuit? Cuius, non dico hominis, sed populi fuerit, expe-
dire non potes. Non dominus isto, sed colonus intrasti. Cuius colonus es? Si bene tecum
agitur, heredis. Negant iuris consulti quicquam usu capi publicum. Hoc

est et quidem generis humani. O egregiam artem! Scis rotunda metiri, in
quadratum redigis quamcumque acceperis formam, intervalla siderum dicis, nichil
quod in mensuram tuam non cadat. Si artifex es, metire hominis animum, dic quam
magnus sit, dic quam pusillus sit. Scis que recta sit linea: quid tibi prodest,
si quid in vita rectum sit ignoras? Venio nunc ad illum qui celestium notitia gloriatur: Virgilius
"Frigida Saturni sese quo stella receptet, quos ignis celi Cyl-
lenius erret in orbes." Hoc scire quid proderit? ut sollicitus sim cum Saturnus
et Mars ex contrario stabunt, aut cum Mercurius vespertinum faciet occasum, vide-
nte Saturno, potius quam hoc discam, ubicumque ista sunt, propicia esse, non posse mu-
tari? Agit illa continuus ordo fatorum et inevitabilis cursus. Per statas vi-
ces remeant et effectus rerum omnium aut movent aut notant. Sed sive quicquid evenit
faciunt, quid inmutabilis rei notitia proficiet? sive significant, quid refert
providere quod effugere non possis? Scias ista an nescias, fient. "Si vero solem
ad rapidum stellasque sequentes ordine respicies, numquam te crastina fallet Virgilius
hora, nec insidiis noctis capiere serene." Satis habundeque provisum est
ut ab insidiis tutus essem. Numquid me crastina non fallit hora? fallit enim
quod nescienti evenit. Ego quid futurum sit nescio, quid fieri possit scio.
Ex hoc nichil desperabo, totum expecto; si quid remittitur, boni consulo.
Fallit me hora si parcit, sed ne sic quidem fallit. Nam quemadmodum scio omnia accidere
posse, sic scio et non utique casura; utique secunda expecto, malis paratus sum.
In illo feras me necesse est non per prescriptum euntem. Nec enim adducor ut in
numerum liberalium artium pictores recipiam, non magis quam statuarios aut mar-
morarios aut ceteros luxurie ministros. Eque luctatores et totam oleo ac
luto constantem scientiam expello ex hiis studiis liberalibus; aut et unguentarios
recipiam et coquos et ceteros voluptatibus nostris ingenia accomodantes sua.
Quid enim, oro te, liberale habent isti ieiuni vomitores, quorum corpora in sagi-
na, animi in macie et veterno sunt? An liberale studium istud esse iuventuti cre-
dimus nostre, quam maiores nostri rectam exercuerunt hastilia iacere, sudem tor-
quere, equum agitare, arma tractare? Nichil liberos suos docebant quod
discendum esset iacentibus. Sed nec hec nec illa docent aluntve virtutem. Quid enim prodest
equum regere et cursum eius freno temperare, affectibus effrenatissimis abstrahi?
Quid enim prodest multos vincere luctatione vel cestu, ab iracundia vinci? Quid ergo?
nichil nobis liberalia conferunt studia? Ad alia multum, ad virtutem nichil. Nam
et hee viles ex professo artes que manu constant ad instrumenta vite plurimum conferunt,
tamen ad virtutem non pertinent. Quare ergo liberalibus studiis filios erudimus? Non liberales preparant animum ad virtutem
quia virtutem dare possunt, sed quia animum ad accipiendam virtutem preparant. Quemadmodum prima illa,
ut antiqui vocabant, litteratura, per quam pueris elementa traduntur, non docet li-
berales artes, sed mox percipiendis locum parat, sic liberales artes non perducunt
animum ad virtutem sed expediunt. Quattuor enim genera artium esse Posidonius ait:
Sunt vulgares et sordide, sunt ludicre, sunt pueriles, sunt liberales. Vulgares

opificia q manu constant · et ad instruendam uitam occupata sunt · In quibus
nulla decoris nulla honesti simulatio est · Ludicre sunt · q ad uoluptatem oculorum
atque aurium tendunt · His adnumeres licet machinatores · q pegmata per se surgentia
excogitant · et tabulata tacite in sublime crescentia · et alias ex inopinato
uarietates · aut dehiscentibus q coherebant · aut his q distabant · sua sponte coeuntibus ·
aut his q eminebant paulatim in se residentibus · his imperitorum feriuntur oculi ·
omnia subita quia causas non nouerunt mirantium · Pueriles sunt · et aliquid habentes libera-
libus simile hee artes quas enkyklios greci · nostri liberales uocant ·
Sole autem liberales sunt · ymo ut dicam uerius libere · quibus cure uirtus est ·
Quemadmodum inquit est aliqua pars philosophie naturalis · est aliqua moralis · est aliqua rationalis ·
Sic et hec quoque liberalium artium turba locum sibi in philosophia uendicat · Cum uentum est
ad naturales questiones geometrie testimonio statur · Ergo eius quam adiuuat pars est ·
Multa adiuuant nos · nec ideo partes nostre sunt · ymo si partes essent non adiuuarent ·
Cibus adiutorium est corporis · non tamen pars est · Aliquid nobis prestat geometrie mi-
nisterium · Sic philosophie necessaria est · quo ibi faber · Sed nec hic geometrie pars est · nec illa
philosophie opus · Utraque fines suos habet · Sapiens enim causas naturalium et querit et nouit ·
quorum numeros et mensuras geometer persequitur · et supputat qua ratione constent
celestia · que illis sit uis quae ue natura · Sapiens scit cursus et recursus
et quasdam obseruationes per quas descendunt et alleuantur · ac speciem interdum stantium
prebent · cum celestibus stare non liceat · Colligit mathematicus q causa in speculo ymagi-
nes exprimat · sciet sapiens · Illud tibi geometer potest dicere quantum abesse de-
beat corpus ab ymagine · et qualis forma speculi quales ymagines reddat ·
Magnum esse solem philosophus probabit · quantus sit mathematicus sciet · Quod usu quodam
et exercitatione procedet · Sed ut procedat impetranda illi quedam sunt principia · Non est autem
ars sui iuris · cui precarium fundamentum est · Philosophia nil ab alio petit · totum opus
a solo excitat · Mathematica ut ita dicam superficiaria est · In aliena edificat ·
Accipit prima · quorum beneficio ad ulteriora perueniat · Si per se iret ad uerum · si totius
mundi naturam posset comprehendere · dicerem multum collaturam mentibus nostris · q tractatu
celestium crescunt · trahuntque aliquid ex alto · Una re consummatur animus · scientia bonorum
ac malorum inmutabili · que soli philosophie competit · Nichil autem ulla ars alia de
bonis ac malis querit · Singulas lustrare uirtutes · Fortitudo contemptrix
timendorum est · terribilia et sub iugum libertatem nostram mittentia despicit · prouo-
cat frangit · Numquid ergo hanc liberalia studia corroborant · Fides sanctissimum
humani pectoris bonum est · nulla necessitate ad fallendum cogitur · nullo corrumpitur
premio · Ure inquit cede occide non prodam · Sed quo magis secreta querit dolor ·
hoc illa altius condet · Numquid liberalia studia hos animos facere possunt ·
Temperantia uoluptatibus imperat · alias odit atque abigit · alias dispensat · et ad sa-
num modum redigit · nec unquam ad illas propter ipsas uenit · Scit optimum esse modum
cupitorum non quantum uelis sed quantum debeas sumere · Humanitas uetat superbum
esse aduersus socios · uetat auarum uerbis · rebus affectibus · comem se facilemque

oibus pstat· Nullu alienu malu putat· bonu aut suu· Ho magis
qd alicui bono futuru e amat· Aliquid liberalia studia hoc moro
parauit· no mag q simplicitate· q modestiaz ac moderatioz· no magis
q frugalitez ac psimoniaz· No mag q clemeciaz q alieno sangini taq
suo parcit· et scit hoi no ee hoiez pdige utendu· Cu dicatis inqt· sine
liberalibus studiis ad virtute no pueniri· qmodo negatis illa nichil coferre
virtuti· qr nec sine cibo ad virtutez puenitur· cibus tn ad virtute n ptinet
lig nam nil coferunt· qmuis no fiat nauis n ex lignis· No e inqt· cur
aliqd putes eius adiutorio fieri sine q no pt fieri· Pt qdez id eciam dici
sine liberalibus studiis ueniri ad sapiaz posse· Qmuis n virtus discenda sit
tn no p hec discitur· Aliud e at· quare estime no futuru sapientez eu qui
litteras nescit cu sapia no sit i litteris· Res tradit no uba· et nescio an
certior memoria sit q nllm extra se subsidiu hz· Magna et spaciosa res e sapia·
uacuo illi loco opus e· de diuinis humanisq discendu e· de preteritis· de futuris
de caducis· de eternis· De tempore· de quo vno uide q multa quirant· Primu an
p ipm sit ad· deinde an aliqd an tps sit an sine tpe· Cu mundo cepit an et
an mundu· qr fuit aliqd fuit et tpus· Innumabiles questiones sunt de aio tm
unde sit qlis sit· qn ee incipiat· q diu sit· an aliunde alio transeat· et do
miciliu mutet· ad alias aialium formas· alias q coiectus an n amplius
q semel seruiat et emissus uagetur in toto· utru corpus sit an no sit·
quid sit facturus cu p nos aliquid facere desierit quo libertate sua usurus
cu ex hac effugerit cauea· an obliuiscatur priorum et illic nosse se in
cipiat vnde de corpore abductus in sublime secesserit· Quecuq prez reru hu
manarum diuinarumq coprehenderis ingenti copia querendorum ac discendorum fa
tigaberis· Hec tam multa tam magna ut hec possint liberu hospiciu supua
cua ex aio tollenda sunt· No dabit se in has angustias virtus· laxum
spaciu res magna desiderat· expellantur oia· totu pectus illi uacet· At e
delectat artium noticia multarum· Tantu itaq ex illis retineamus quantum
necce est· An tu existimas reprehendendu qui supuacua usibus sibi copat et
preciosaru reru pompa in domo explicat· No putas eu qui occupatus e
in supuacua litterarum suppellectile· plus scire velle q satis sit· intemperancie ge
nus e· Quid q ista liberalium artium cosectatio molestos· uerbosos· in
pestiuos· sibi placentes facit· et io no discentes necessaria· qr supuacua didi
cerunt· Quatuor milia librorum Didimus gramaticus scripsit· misererer hoi
si tam multa supuacua legisset· In his libris de patria Homeri querit
In his de Enee matre uera querit· In his libidinosior an acrior an ebri
osior uixerit· In his an sappho publica fuit· et alia que erant dediscenda si
scires· I nunc et uitam ee longaz nega· Sed ad nostros quoque cum perueneris oste
daz multa securibus recidenda· Magno inpendio tpm magna alienarum aurium

molestia laudatio hec constat. O hominem litteratum. simus hoc titulo rusticiore contenti. O uirum bonum. Ita ne est. Annales euoluam omnium gentium et quis primus carmina scripserit queram. quantum temporis inter orphea sit et homerum cum fastos non habeam computabo. et Aristarchi ineptias quibus aliena carmina compunxit recognoscam et etatem in sillabis conteram. Ita ne in geometrie puluere herebo. Adeo mihi preceptum illud salutare excidit. Tempori parce. Hec sciam et quid ignorem. Apion gramaticus qui sub G. cesare tota circulatus est grecia et in nomen homeri ab omnibus ciuitatibus adoptatus aiebat homerum utraque materia consummata et odissea et iliade principium adiecisse operi suo quo bellum troianum complexus est. Huius rei argumentum afferebat quod duas litteras in primo uersu posuisset ex industria librorum suorum numerum continentes. Talia sciat oportet qui multa uult scire. Non cogitare quantum temporis tibi auferat mala ualitudo. quantum occupationes publice. quantum priuate. quantum occupationes cottidiane. quantum sompnus. Metire etatem tuam. Tam multa non capit. De liberalibus studiis loquor. Philosophi quantum habent superuacui. quantum ab usu recedentis. Ipsi quoque ad sillabarum distinctiones et coniunctionum ac preposicionum proprietates descenderunt et inuidere gramaticis. inuidere geometris. quicquid in illorum artibus superuacuum erat transtulere in suam. Sic effectum est ut diligentius loqui scirent quam uiuere. Audi quantum mali faciat nimia subtilitas et quam infesta ueritati sit. Pytagoras ait de omni re in utramque partem disputari posse ex equo et de hac ipsa an omnis res in utramque partem disputabilis sit. Nausiphanes ait ex hiis que uidentur esse nichil magis esse quam non esse. Parmenides ait ex hiis que uidentur nichil esse in uniuerso. Zeno heleates omnia negotia de negotio deiecit. Ait nichil esse. Circa eadem fere Phirronei uersantur et megarici et eretrici et achademici qui nouam induxerunt scientiam nichil scire. Hec omnia in illum superuacuum studiorum liberalium gregem conice. Illi michi non profuturam scientiam tradunt. hii spem omnis scientie eripiunt. Satius est superuacua scire quam nichil. Illi non preferunt lumen per quod acies dirigatur ad uerum. hii oculos michi effodiunt. Si pythagore credo nichil in rerum natura est nisi dubium. Si Nausiphani hoc unum certum est nichil esse certi. Si parmenidi nichil est preter unum. Si zenoni ne unum quidem. Quid ergo nos sumus. quid ista que nos circumstant. alunt. sustinent. Tota rerum natura umbra est uel inanis aut fallax. Non facile dixerim utris magis irascar. illis qui nos nichil scire uoluerunt. an illis qui ne hoc quidem nobis reliquerunt nichil scire. Vale.

Epistola xc. De utilitate diuisionis Et de differentia inter sapientiam et philosophiam et contestatione utriusque.

Rem utilem desideras et ad sapientiam properanti necessariam. diuidi philosophiam et ingens corpus eius in membra disponi. Facilius enim per partes in cognitionem totius adducimur. Utinam quidem quemadmodum uniuersa mundi facies in conspectum uenit ita philosophia tota nobis posset occurrere simillimum mundo spectaculum. Profecto enim omnes mortales in admirationem sui raperet relictis hiis que nunc

magis magnorum ignoratione tenebrimur. Quod quia contingere huic non potest et sic nobis
aspicienda quemadmodum mundi secreta cernuntur. Sapientis quidem animus totam
molem eius amplectitur nec minus illam velociter obit quam celum acies nostra.
Nobis autem quibus rumpenda caligo est et quorum visus in proximo deficiat singula
queque ostendi facilius possunt universi nondum capacibus. Faciam ergo quod exigis
et philosophiam in partes non in frustra dividam. Dividi enim illam non concidi utile est. Nam
comprehendere quemadmodum maxima ita minimam difficile est. Describitur in tribus populus
in centurias exercitus. Quicquid in maius crevit facilius agnoscitur si discesserit
in partes quas ut dixi innumerabiles esse et parvulas non oportet. Idem enim vicii habet nimia
quod nulla divisio. Simile confusio est quicquid usque in pulverem sectum est. Primum
itaque si ut videtur tibi dicam inter sapientiam et philosophiam quid intersit. Sapientia
perfectum bonum est mentis humane. Philosophia sapientie amor est et affectio. Hec ostendit
quo illa pervenit. Philosophia unde dicta sit apparet ipso enim nomine fatetur. Quidam et
sapientiam ita diffinierunt ut dicerent eam divinorum et humanorum scientiam. Quidam ita.
Sapientia est nosse divina et humana et horum causas. Supervacua mihi hec videtur adiectio
quia cause divinorum humanorumque partes sunt. Philosophiam quoque fuerunt qui aliter
atque aliter diffinirent. Alii studium illam virtutis esse dixerunt. Alii corrigende
mentis. A quibusdam dicta est appetitio recte rationis. Illud quasi constitit aliquid
inter philosophiam et sapientiam interesse. Neque enim fieri potest ut idem sit quod affectatur
et quod affectat. Quomodo multum inter avariciam et pecuniam interest cum illa
cupiat hec concupiscatur. Sic inter philosophiam et sapientiam. Hec enim illius effectus
ac premium est. Illa venit. Ad hanc itur. Sapientia est quam greci zophiam
vocant. Hoc verbo Romani quoque utebantur sicut philosophia nunc quoque utuntur.
Quod et togate tibi antique probabunt et inscriptus Dosseni monumento
titulus hospes resiste et zophiam Dosseni lege. Quidam ex nostris quamvis
philosophia studium virtutis esset et hoc peteretur illa peteret tamen non putaverunt
illas distrahi posse. Nam nec philosophia sine virtute est nec sine philosophia virtus.
Philosophia studium virtutis est sed per ipsam virtutem. Nec virtus autem esse sine studio
sui potest nec virtutis studium sine ipsa. Non enim quemadmodum in hiis qui aliquid ex di-
stanti loco ferire conatur. Alibi est qui petit. Alibi quod petitur. Nec
quemadmodum itinera que ad urbes perducunt extra ipsam sunt. Ad virtutem venitur
per ipsam. Coherent igitur inter se philosophia virtusque. Philosophie tres partes esse dixe-
runt et maximi et plurimi auctores. Moralem. Naturalem. Rationalem. Prima
componit animum. Secunda rerum naturam scrutatur. Tercia proprietates verborum exigit
et structuram et argumentationes ne pro vero falsa surrepant. Ceterum inventi sunt
et qui in pauciora philosophiam et qui in plura diducerent. Quidam ex peripatheticis
quartam partem adiecerunt civilem quia propriam quandam exercitacionem desideret
et circa aliam materiam occupata sit. Quidam adiecerunt his partem quam yco-
nomicam vocant administrande familiaris rei scientiam. Quidam et de generibus
vite locum separaverunt. Nichil autem horum non in illa parte morali reperietur

Epycurei duas ptes phie putauerut e. nalem atq moralem
racionalez remouerut. deinde cu ipis rebus cogerent ambigua se
cernere. falsa sub specie veri latencia coarguere. Ipsi q locu que de iu
dicio et regula appellant alio noie Ronalez induxerut. sz ea accessioz e
natalis ptis existimat. Cirenaici nalia cu ronalibus sustulerut. et co
tenti fuerut moralibus. Sz hij q que remouet aliter inducut. In q(ui)nq
n ptes moralia diuidut. vt vna sit de fugiendis et expetendis. Al
tera de affectibus. Tercia de actionibus. Quarta de causis. Quinta de argu(menti)s.
Cause reru ex nali pte sunt. Argumenta de ronali. Actiones ex morali.
Aristotiles no tm supuacuas e dixit ronalez et nalem sz e contrias.
Morale q qua solu relinquit circuicidit. Na eu locu q monitiones
continet sustulit et pedagogi e dixit no phi. Tanq quicq aliud sit sapiens
q generis humani pedagogus. Ergo cu tripartita sit phia. Morale eius pte
primu incipiamus disponere. Quam in tria rursus diuidi placuit. ut prima
eius spes sit cuiq distribuens et extimans quanto quidq dignum sit maxime
sit utilis. Quid eni e tam necessariu q precia rebus imponere. Scda de actionibus
Tercia de impetu. Primu n e ut quantu quicq sit iudices. Scdm ut impetu
ad illa capias ordinatu temperatuq. Tercium ut impetus cum actione conueniat
ut in omnibus istis tibi ipe consencias. Quicq ex tribus defuerit turbat et
ceterum. Quid n pdest intus extimata hre oia si sis in impetu nimius. Quid pdest
impetus repressisse et hre cupiditates in tua ptate si in ipa rerum actione tpa
ignoras. nec scias quando quidq et ubi et quemadmodum agi debeat. Aliud e n
dignitates et precia reru nosse. aliud articulos aliud impetus refrenare et
ad agenda ire no ruere. Tunc ergo uita concors sibi e ubi actio n desti
tuit impetu. Impetus ex dignitate rei concipitur. Quomodo remissior
actionq pout illa digna e peti. Nalis ps phie in duo scinditur. corpalia
et incorpalia. Vtraq diuidutur in suos ut ita dica gradus. Corporu
locus in hos primu in ea q faciunt et que ex hijs gignutur. Gignutur autem
elementa. Hic elementi locus ut quidam putant simplex e. ut quidam in materiam et
causam oia mouentem. et elementa diuidutur. Superest ut racionale partem
phie diuidamus. Ois oratio aut continua e aut inter respondentem et interroga
tem discissa. ΡΗΤΟΡΙΚΗΝ hanc ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗΝ illam ΡΗΤΟΡΙΚΑΝ placuit vo
cari. ΡΗΤΟΡΙΚΑ verba curat et sensus et ordinem. ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΑ autem
in duas ptes diuiditur in verba et significationes. i. in res q dicuntur et vo
cabula quibus dicuntur. Ingens sequitur utriusq diuisio. Itaq hoc loco finem
faciam et summa sequar fastigia rerum. Alioquin si voluero facere ptium ptes
questionum liber fiet. Hec lucili virorum optime q minus legas n deterreo
dummodo quicquid legis ad mores statim referas. Illos compesce. marcencia
intus excita. soluta constringe. contumacia doma. cupiditates tuas pu
blicasq quantum potes vexa. Et istis dicentibus quousq eadem? responde. Ego

+

debeā dicē· quousq3 eadē peccabitis· Remedia ap multis q̄ nimia de
sinere· Ego vero eo magis dicā· et q2 recusatis pseuerabo· Tūc incip̄t me
dicina pficē ubi i corpe alienato dolorē tactꝰ expssit· Dicā et inuitꝭ pfu
tura· Aliq̄ aliq̄ ad uos nō blanda uox ueniat· Et q2 veritā singli au
dire nō vultis· publice audite quousq3 fines possessionū ppagabitis· Ag
rum dno qui ppłm cepit angustus ē· quousq3 a ronib9 vris fines uore
porrigetis· ne puīciarū quidē statiōe ɔtenti· circūscribē pdiorū modū
Illustriū fluminū p puatū decursꝰ ē· et amnes magni· magnarūq3 ge
tiū t'mini usq3 ad hostiū a fonte uri sūt· Hoc q3 paru est· nisi latis fundis
vris maria cinxistis· nisi trans adriam et Ioniū egeumq3 vr villicꝰ
regnat· nisi insule ducū· domicilia magnorū int' uilissia rerū numerant'
Quā uultis late possidete· sit fundus qd' aliq̄n impiū vocabat'· Facite
vrm qcq̄d potestis dū plus sit alieni· Nūc uobiscū loq̄r· quorū tā spaciose
luxuria q̄ illorū auaricia diffundit'· Vobis dico quousq3 nullꝰ lacꝰ erit
cui nō villarū vrarū fastigia immineat'· Nullū flumē cuiꝰ nō ripas
edificia vra ptexant· Ubicūq3 scatebūt aquarū calentiū vene· ubicūq3
noua diuersoria luxurie excitabunt'· Ubicūq3 i aliquē sinū litus curuabit'
uos ptinꝰ fundamēta facietis nec ɔtenti solo nisi qd' manu feceritis mare
agetis introrsus· Omibꝰ lz locis tecta vra resplendeant· Alia uo iposita
motibꝰ i uastū terrarū maris p̄spectū alicubi ex plano i altitudinē mon
tiū educta· Cū multa edificaueritis cū ingencia· tn̄ et singla corpa estis et
puula· Quid psūt multa cubicula i uno iacetis· nō ē vrm ubicūq3
nō estis· Ad uos deīn transeo quorū pfunda et insatiabił gula hic ma
ria scrutat'· hic terras· Alia hamis· alia laqueis· Alia retiū varijs
ḡnibꝰ cū magno labore psequit'· Nullis alibus nisi ex fastidio pax
ē· Quantulū ē qd' ex hijs epulis· q̄ p tot ɔpatis manꝰ fesso voluptatibꝰ
ore libatis· Quantulū ex ista fera piculosa capta dn̄s crudus ac nau
seās gustat· Quantulū ex tot conchilijs tā longe adductis p istū stomachū
inexplebilē labit'· Infelices ec· qi intelligitis maiorē uos famē hr̄e
q̄ uentrē· Hoc alijs dic· ut dū dicis audias ipe· scribe ut dū scribis
legas· oīa ad mores et ad sedandā rabiem affectuū referēs· Stude·
vt plus aliquid scias· s3 ut melius· Vale· Epła xci· de phia q̄ nō
sit res beneficiaria· Et de aureo primo seculo et hi' seclo luxurioso
ɔtra Possidoniū disputat artes mechanicas a phia mime inuentas
Et q̄ illius rudis secli hoīes nō sapientes s3 sapientibꝰ similes erat· Re
Quis dubitare mi lucili pt· qn deorū imortaliū munꝰ sit q̄
uiuimꝰ· phie q̄ bene uiuimꝰ· Itaq3 tanto plus huic nos de
bere q̄ dijs ɔstito maius beneficiū· bona uita q̄ uita· Et p certo debe
rem' nisi ipam phiam dij tribuissent· cuiꝰ sciam nulli dederūt· facultatē
omnibꝰ· Nā si hanc q̄3 bonū vulgare fecissent et prudentes nasceremur· sapia

quod in se optimum habet perdidisset quia inter fortuita esset. Nunc enim hoc illa
preciosum atque magnificum est quod non obvenit quod illa sibi quisque debet
quod non ab alio petitur. Quid haberes quod in philosophia suspiceres si beneficiaria res
esset. Huius opus unum est de divinis humanisque verum invenire. Ab hac
numquam recedit religio iusticia pietas et omnis alius comitatus virtutum conser-
tarum et inter se coherencium. Hec docuit colere divina humana diligere et
penes deos imperium esse inter homines consortium. quod aliquamdiu inviolatum ma-
sit antequam societatem avaricia distraxit et paupertatis causa et hiis quos fecit
locupletissimos fuit. Desierunt enim omnia possidere dum volunt propria. Sed primi
mortalium quique hec ex hiis geniti naturam incorrupti sequebantur. Eundem
habebant et ducem et legem commissi melioris arbitrio. Natura est enim potioribus
deteriora submittere. Et mutis quidem gregibus aut maxima corpora presunt
aut vehementissima. Non precedit armenta degener taurus sed qui magnitudine
ac toris ceteros mares vicit. Elephantorum greges excellentissimi ducunt.
Inter homines pro maximo est optimum. Animo itaque rector eligebatur. Ideoque summa fe-
licitas erat gentium in quibus non poterat potentior esse nisi melior. Tantum
enim quantum vult facere potest qui se nisi quod debet putat esse. Illo ergo seculo
quod aureum perhibent penes sapientes fuisse regnum Possidonius iudicat.
Hii continebant manum et infirmiores a validioribus tuebantur. Suadebant
ne quid deesset suis providebant. Fortitudo arcebat pericula beneficiencia
augebat ornabatque subiectos. Officium erat imperare non regnum. Nemo
quantum posset adversus eos experiebatur per quos ceperat posse. Nec erat cuiquam aut animus
iniuriari aut causa. Cum bene imperanti bene pareret. Nichil quod rex maius minari
male parentibus posset quam ut abiret e regno. Sed postquam surrepentibus vi-
ciis in tyrannidem regna conversa sunt opus esse cepit legibus quas et ipsas
inter initia tulere sapientes. Solon qui Athenas equo iure fundavit inter vii
eum sapiencia notos Ligurgum si eadem etas tulisset sacro illo numero accessisset
octavum. Zalenci Carundeque leges laudantur. Hii non in foro nec
in consultorum atrio sed in Pittagore tacito sanctoque secessu didicerunt iura
que florenti tunc Sicilie et per Italiam Grecie ponerent. Hactenus Possidonio
assencio. Artes quidem a philosophia inventas quibus cotidiana vita utitur
non concesserim nec illi fabrice asseram gloriam. Illa inquit sparsos et
casis tectos aut aliqua rupe suffossa aut exese arboris trunco
docuit tecta moliri. Ego vero philosophiam iudico non magis excogitasse
has machinaciones tectorum supra tecta surgencium et urbium urbes prementium
quam vivaria piscium in hoc clausa ut tempestatum periculum non adiret gula.
et quamvis acerrime pellago seviente haberet luxuria portus suos
in quibus distinctos piscium greges saginaret. Quid ais. philosophia ho-
mines docuit habere clavem et seram. quid aliud erat avaricie signum
dare. Philosophia hec cum tanto habitantium periculo imminencia tecta suspendit.

Parum enim erat fortius tegi et sine arte et sine difficultate uenire in aliquod
receptaculum. Mihi crede felix illud seculum ante architectus fuit.
Ista nata sunt iam nascente luxuria in quadratum tigna decidere et
serra per designata currente certa manu trabem scindere. Nam primi cu-
neis scindebant fissile lignum. Non enim tecta cenatione epulum rece-
ptura parabantur. nec in hunc usum pinus aut abies deferebatur longo uehiculorum
ordine uicis intrementibus ut ex illa lacunaria auro grauia pende-
rent. Furce utrimque suspense fulciebant casam spissatis ramalibus ac
fronde congesta et in procliue disposita decursus imbribus quamuis magnis
erat. Sub his tectis habitauere sed securi. Culmus liberos texit. sub mar-
more atque auro seruitus habitat. In illo quoque dissentio a Possidonio quod
ferramenta fabrilia excogitata a sapientibus uiris iudicat. Isto enim mo-
do dicat licet sapientes fuisse per quos tectis laqueis captare feras et falle-
re uisco inuentum et magnos canibus circumdare saltus. Omnia enim ista sagaci-
tas hominum non sapientia inuenit. In hoc quoque dissentio sapientes fuisse qui ferri
metalla et eris inuenerint. cum incendio siluarum adusta tellus in summo ue-
nas iacentes liquefacta fudisset. Ipsa talia inueniunt quales colunt. Ne
illa quidem tam subtilis michi questio uidetur quam Possidonio. utrum malleus
in usu esse prius an forcipes ceperint. Utraque inuenit aliquis exercitati
ingenii acuti non magni nec elati et quicquid aliud corpore incuruato et animo
humum spectante querendum est. Sapiens facilis uictu fuit. Quidni cum hoc
quoque seculo esse quam expeditissimus cupiat. Quomodo oro te conuenit ut et Dyo-
genem mireris et Dedalum. Uter ex his sapiens tibi uidetur. qui serram commentus
est. an ille qui cum uidisset puerum caua manu bibentem aquam fregit protinus
exemptum e perula calicem. hac obiurgatione sui. Quamdiu homo stultus super-
uacuas sarcinas habui. qui se complicauit in dolio et in eo cubitauit. Hodie
utrum tandem sapientiorem putas qui inuenit quemadmodum in immensam altitudinem croco
cum latentibus fistulis exprimat. qui euripos subito aquarum impetu implet
et siccat. et uersatilia cenationum laquearia ita coagmentat ut subin-
de alia facies atque alia succedat. et totiens tecta quotiens fercula mutentur.
An eum qui et aliis et sibi hoc monstrat quam nobis nichil natura durum ac difficile
imperauit. posse nos habitare sine marmorario ac fabro. posse nos
uestitos esse sine commercio sericorum. posse nos habere usibus nostris necessaria
si contenti fuerimus his que terra posuit in summo. Quem si audire humanum
genus uoluerit tam superuacuum sciet sibi cocum esse quam militem. Illi sa-
pientes fuerunt aut certe sapientibus similes quibus expedita erat tute-
la corporis. Simplici cura constat necessaria. In delicias laboratur. Non de-
siderabis artifices si sequeris naturam. Illa noluit esse districtos. Ad
quecumque nos cogebat instruxit. Frigus intollerabile est corpori nudo.
Quid ergo. non pelles ferarum et aliorum animalium satis habundeque defende-

queunt. Non corticibus arborum pleraque gentes tegunt corpora? Non avium plume in usum vestis conseruntur? Non hodieque magna Scitharum pars tergis volpium induitur ac murium, que tactu mollia et impenetrabilia ventis sunt? Opus est tamen calorem solis estivi umbra crassiore propellere. Illud ergo non vetustas infinita addidit loca, que vel iniuria temporis vel alio quolibet casu excavata in specum recesserunt. Quid ergo? Non quilibet virgeam cratem texuerunt manu et vili obliniverunt luto. Deinde de stipula aliisque silvestribus operuere fastigium et pluviis per devexa labentibus hiemem transiere securi. Quid ergo? Non in defosso latent Sirtice gentes, quibus propter nimios solis ardores nullum tegimentum satis repellendis caloribus solidum est nisi ipsa arens humus? Non fuit tam inimica natura ut, cum omnibus aliis animalibus facilem actum vite daret, homo solus non posset sine tot artibus vivere. Nichil horum ab illa nobis impositum est, nichil egre querendum ut possit vita produci. Ad paratum nati sumus; nos omnia nobis difficilia studio fecimus. Tecta tegimentaque et fomenta corporum et cibi et que nunc ingens negocium facta sunt obvia erant et gratuita et opera levi parabilia. Modus enim omnium prout postulabat necessitas erat. Nos ista preciosa, nos mirabilia, nos magnis multisque conquirenda artibus fecimus. Sufficit ad id natura quod poscit. A natura luxuria descivit, que cotidie seipsa incitat et tot seculis crescit et ingenio adiuvat vicia. Primo supervacua cepit concupiscere, inde contraria. Novissime corpori addixit animum et illius deservire libidini iussit. Omnes iste artes quibus civitas clamat aut strepit corporis negocium gerunt, cui omnia olim tamquam servo prestabantur, nunc tamquam domino parantur. Itaque hinc textorum, hinc fabrorum officine sunt, hinc odores coquentium, hinc mollis corporis motus docentium mollesque cantus et infractos. Recessit enim ille naturalis modus desideria ope necessaria finiens. Iam rusticitatis et miserie est velle quantum sat est. Incredibile est, mi Lucili, quam facile etiam magnos viros dulcedo orationis abducat a vero. Ecce Possidonius, ut mea fert opinio ex his qui plurimum philosophie contulerunt, dum vult describere primum quemadmodum alia torqueantur fila, alia ex molli solutoque ducantur, deinde quemadmodum tela suspensis ponderibus rectum stamen extendat, quemadmodum subtemen insertum, quod duriciem utrimque comprimentis trame remolliat, spatha coire cogatur et iungi, textrinum quoque artem a sapientibus dixit inventam. Oblitus postea repertum hoc subtilius genus, in quo tela iugo vincta est, stamine secernit arundo. Inseritur medium radiis sub tegmine acutis, quod lato paviunt inserti pectine dentes. Quid si contigisset illi adire has nostri temporis telas, in quibus vestis nichil celatura conficitur, in qua non dico nullum corpori auxilium sed nullum pudori. Transit deinde ad agricolas. Nec minore facundia describit proscissum aratro solum et iterum aratum quo solutior terra facilius pateat radicibus, tunc sparsa semina et collectas manu herbas, ne quid fortuitum et agreste succrescat quod necet segetem. Hoc quoque opus ait esse sapientium, tamquam non nunc quoque plurima cultores agrorum nova inveniant per que fertilitas augeatur. Deinde non est contentus his artibus, sed in pistrinum sapientem summittit.

Narrat enim quemadmodum rerum naturam imitatus panes cepit facere. Receptas igitur
in os fruges concurrens inter se duricia dentium frangit, et quicquid excidit
ad eosdem dentes lingua refert. Tunc vero miscetur ut facilius per fauces lu-
bricas transeat. Cum pervenit in ventrem aequali illius fervore concoquitur. Tunc
demum corpori accedit. Hoc aliquis secutus exemplar lapidem asperum aspero inpo-
suit ad similitudinem dentium quorum pars immobilis motum alterius expectat.
Deinde utriusque attactu grana franguntur et sepius regeruntur donec ad minu-
ciam frequenter trita redigantur. Tunc farinam aqua sparsit et assidua tractatione
perdomuit finxitque panem quem primo cinis calidus et fervens testa percoxit.
Deinde furni paulatim reperti et alia genera quorum fervor serviret arbitrio.
Non multum affuit quin sutrinum quoque inventum a sapientibus diceret. Omnia ista quidem
sed non recta ratio commenta est. Hominis enim non sapientis inventa sunt tam mehercules
quam navigia quibus amnes quibusque maria transimus aptatis ad excipiendum
ventorum impetum velis et additis a tergo gubernaculis que huc atque illuc cur-
sum navigii torqueant. Exemplum a piscibus tractum est qui cauda reguntur et levi
eius in utrumque momento velocitatem suam flectunt. Omnia inquit hec sapiens quidem
invenit sed minora quam ut ipse tractaret sordidioribus ministris dedit. Immo non
ab aliis excogitata ista sunt quam a quibus hodieque curantur. Quedam nostra demum
prodisse memoria scimus ut speculariorum usum perlucente testa clarum transmit-
tentium lumen, ut suspensuras balneorum et impressos parietibus tubos per quos
circumfunderetur calor qui ima simul et summa foveret equaliter. Quid loquar mar-
mora quibus templa quibus domus fulgent. Quid lapideas moles in rotundum
ac leve formatas quibus porticus et capacia populorum tecta suscipimus. Quid
verborum notas quibus quamvis citata excipitur oratio et celeritatem lingue manus
sequitur. Vilissimorum mancipiorum ista commenta sunt. Sapientia altius sedet nec
manus edocet animorum magistra est. Vis scire quid illa eruerit quid effecerit. Non
decoros corporis motus nec varios per tubam ac tibiam cantus quibus exceptus
spiritus aut in exitu aut in transitu formatur in vocem. Non arma nec muros nec bella
utilia molitur. Paci favet et genus humanum ad concordiam vocat. Non est inquam
instrumentorum ad usus necessarios opifex. Quid illi tam parvula assignas. Artifi-
cem vides vite. Alias quidem artes sub dominio habet. Nam cui ornamentum est vite
illi vite quoque ornantia serviunt. Ceterum ad beatum statum tendit, illo ducit, illo vi-
as aperit. Que sint mala, que videantur ostendit. Vanitatem exuit mentibus,
dat magnitudinem solidam, inflatam vero et ex inani speciosam reprimit. Nec igno-
rari sinit inter magnam quid intersit et tumidam. Totius nature noticiam ac sue
tradit. Quid sint dii qualesque declarat, quid inferi, quid lares et genii,
quid in secundam numinum formam. Anime perpetue ubi consistant, quid agant, quid possint,
quid velint. Hec eius initiamenta sunt per que non municipale sacrum sed ingens
deorum omnium templum mundus ipse reseratur cuius vera simulacra verasque
facies cernendas mentibus protulit. Nam ad spectacula tam magna hebes visus est.
Ad initia deinde rerum redit eternamque rationem toti mundo inditam et vim omnium

sermonum singula proprie figurate. Deinde ab animo cepit inquirere unde esset
ubi quando in quot membra divisus. Deinde a corporalibus se ad incorporalia trans
tulit veritatemque et argumenta eius excussit. Post haec quemadmodum discernerentur vite
aut vocis ambigua. In utraque enim falsa veris immixta sunt. Non abduxit inquam
se ut Possidonio videtur ab istis artibus sapiens sed ad illas omnino non venit.
Nichil enim dignum inventu iudicasset quod non erat dignum perpetuo usu iudicaturus
ponenda non sumeret. Anacharsis inquit invenit rotam figuli cuius circuitu va
sa formantur. Deinde quia apud Homerum invenitur figuli rota maluit videri versus
falsos esse quam fabulam. Ego nec Anacharsim auctorem huius rei fuisse contendo
et si fuit sapiens quidem hoc invenit sed non tamquam sapiens sicut multa sapientes
faciunt qua homines sunt non qua sapientes. Puta velocissimum esse sapientem cursu
omnes anteibit qua velox est non qua sapiens. Cuperem Possidonio aliquem vitrea
rium ostendere qui spiritu vitrum in habitus plurimos format qui vix diligentia
manuum effingerentur. Hec inventa sunt postquam sapientem invenire desivimus. Demo
critus inquit invenisse dicitur fornicem ut lapidum curvatura paulatim inclina
torum medio saxo alligaretur. Hoc dicam falsum esse. Necesse est enim ante Democritum
et pontes et portas fuisse quarum fere summa curvantur. Excidit porro nobis
eundem Democritum invenisse quemadmodum ebur molliretur quemadmodum decoctus calcu
lus in smaragdum converteretur. Qua hodieque coctura inventi lapides coctiles
colorantur. Ista sapiens licet invenerit non quia sapiens erat invenit. Multa enim facit
que ab imprudentissimis aut eque fieri videmus aut peritius aut exercitatius. Quid
sapiens investigaverit quid in lucem protraxerit queris. Primum veritatem naturamque
quam non ut cetera animalia oculis secutus est tardis ad divina. Deinde vite le
gem quam ad universa direxit nec nosse tantum sed sequi deos docuit. Et accidentia
non aliter excipere quam imperata. Vetuit parere opinionibus falsis et quanti quidque
esset vera estimatione perpendit. Dampnavit mixtas penitentie voluptates et
bona semper placitura laudavit et palam fecit felicissimum esse cui felicitate non
opus est. Potentissimum esse qui se habet in potestate. Non de ea philosophia loquor
que civem extra patriam posuit extra mundum deos que virtutem donavit volu
ptati. Sed de illa que nullum bonum putat nisi quod honestum est que nec hominis nec fortune
muneribus deleniri potest. Cuius hoc pretium est non posse pretio capi. Hanc philosophiam
fuisse in illo rudi seculo quo adhuc artificia deerant et ipso usu discebant
utilia non credo. Sicut aut fortunata tempora cum in medio iacerent beneficia nature
promiscue utenda antequam avaritia atque luxuria dissociavere mortales et
ad rapinam ex consortio discurrere. Non erant illi sapientes viri et si fa
ciebant facienda sapientibus. Statum quidem generis humani non alium quisquam suspe
xerit magis. Nec si cui permittat deus terrena formare et dare gentibus mores
aliud probavit quam quod apud illos fuisse memoratur. Apud quos nulli subigebant
arva coloni. Ne signare quidem aut partiri limite campum fas erat. In medium
querebant ipsaque tellus omnia liberius nullo poscente ferebat. Quid hominum
illo genere felicius. In commune rerum natura fruebantur. Sufficiebat illa ut parens
in tutela omnium. Hoc erat publicarum opum secura possessio. Quid ni. Ego

illud locupletissimum mortalium genus dixeris in quo pauperem invenire non
posses. Irrupit in res optime positas avaritia et dum seducere aliquid cupit
atque in suum vertere omnia fecit aliena. Et in angustum ex inmenso reda-
cta avaritia paupertatem intulit et multa concupiscendo omnia amisit. Licet
itaque nunc velit conetur reparare quod perdidit licet agros agris adiciat
vicinum vel pretio pellat vel iniuria licet in provinciarum spatium rura di-
latet et possessionem vocet sua longam peregrinationem nulla nos finium propagatio
eo reducet unde discessimus. Cum omnia fecerimus multum habebimus universum
habebamus. Terra ipsa fertilior erat illaborata et in usus populorum non diripi-
entium larga. Quicquid natura protulerat id non minus invenisse quam inventum monstrare
alteri voluptas erat. Nec ulli aut superesse poterat aut deesse inter concor-
des dividebatur. Nondum valentior imposuerat infirmiori manum. Nondum ava-
rus abscondendo quod sibi iaceret alium necessariis quoque excluserat. Par erat alteri-
us ac sui cura. Arma cessabant incruentaeque humano sanguine manus odium
omne in feras verterant. Illi quos aliquod nemus densum a sole texerat
qui adversus saevitiam hiemis aut ymbris vili receptaculo tuti sub fronde
vivebant placidas transigebant sine suspirio noctes. Sollicitudo nos in nostra
purpura versat et acerrimis excitat stimulis. At quam molle sompnum illis
dura tellus dabat. Non impendebat caelata laquearia sed in aperto iacentes
sidera superlabebantur et insigne spectaculum noctium mundus in praeceps a-
gebatur silentio tantum opus ducens. Tam interdiu illis quam nocte patebat prospectus
huius pulcherrimae domus. Libebat intueri signa ex media caeli parte vergentia
rursus ex occulto alia surgentia. Quid ni iuvaret vagari inter tam
late sparsa miracula. At vos ad omnem tectorum pavetis sonum et inter
picturas vestras si quid increpuit fugitis attoniti. Non habebat domus instar ur-
bium. Spiritus ac liber inter aperta saltus et levis umbra rupis aut arboris et
perlucidi fontes rivi qui non opere nec fistula nec ullo coacto itinere obsole-
facti sed sponte currentes et prata sine arte formosa. Inter haec agreste do-
micilium rustica politum manu. Haec erat secundum naturam domus in qua libebat
habitare nec ipsam nec pro ipsa timentem. Nunc magna pars nostri metus tecta sunt.
Sed quamvis egregia illis vita fuit et carens fraude non fuere sapientes. Quando
hoc iam in opere maximo nomen est. Non tamen negaverim fuisse alti spiritus viros
et ut ita dicam a diis recentes. Neque enim dubium est quin meliora mundus
nondum effetus ediderit. Quemadmodum autem in omnibus indoles fortior fuit et ad la-
bores paratior ita non erant ingenia omnibus consummata. Non enim dat natura vir-
tutem. Ars est bonum fieri. Illi quidem non aurum non argentum nec perlucidos
in ima terrarum faece quaerebant lapides. Parcebantque adhuc etiam mutis animalibus.
tantum aberat ut homo hominem non iratus non timens tantum spectaturus occideret.
Nondum vestis illis erat picta nondum texebatur aurum adhuc nec eruebatur.
Quid ergo ignorantia rerum innocentes erant. Multum autem interest utrum peccare

aliq̄s uelut an nesciat · Deerat illis iusticia deerat prudentia deerat
tēpantia · ac fortitudo · Omnib9 hijs uirtutib9 hebat similia quedaȝ rudis uita
Virtus nō contingit aīo nisi instituto ⁊ edocto · ⁊ ad sumū assidua exer-
tatōe pducto · Ad hoc quideȝ · sed sine hoc nascimr̄ · ⁊ in optimis q̄ȝ anq̄
erudias · uirtutis materia nō uirtus ē · Vale · Epl̄a xcı · q̄ ad oē qd̄
euenire pt̄ firmādus ē anim9 · Et q̄ omnia mortaliū mortalr̄ dam-
nari sunt · vnd̄ nō indignādū · ȝ equanimr̄ opus est ꝯtra futura · &c

Liberalis nr̄ nūc tristis ē · nunciato incendio quo lugdunens̄ colonia exusta
est · Mouere hic casus quēlibȝ possȝ · nedū hoīeȝ patrie sue amātissi-
mū · que res efficit ut firmitatē animi sui querat · quā vȝ ad ea q̄ timeri
posse putabat exercuit · Hoc uō tā inopinatū malū ⁊ pene inauditū
nō miror si sine metu fuit cū esset sine exēplo · Multas n̄ ciuitates incendi-
um uexauit nulla abstulit · Nā etiā ubi hostili manu iniectus ignis est in mul-
tis locis deficit · et q̄uis subinde excitetr̄ raro tn̄ sic cuncta
depascitr̄ ut nichil ferro relinquat · Terrarū quoq̄ uix umq̄ tā grauis ⁊ pni-
ciosus fuit motus ut tota oppida euerteret · Nunq̄ deniq̄ tā infestū exar-
sit incendiū ut nichil alteri supesset incendio · Tot pulcerrima opa q̄ singula
illustrare urbes singlas possent · una nox strauit · Et in tanta pace
quantū ne bello quideȝ timeri pt̄ accidit · Quis h̄ credit ubiq̄ armis quie-
scentib9 cū toto orbe terrarū diffusa securitas sit · Lugdunū qd̄ ostendeba-
tur in gallia queri · Omnib9 fortuna q̄s publice afflixit · qd̄ passuri erant timere
pmisit · Nulla res magna aliqd̄ habuit ruine sue spaciū · In hāc una
nox interfuit inter urbeȝ maximā ⁊ nullā · Denique diucius illā tibi perisse
narro q̄ perijt · Hec oīa liberalis nr̄i affectū inclinant aduersus sua firmū
⁊ erectū · nec sine causa concussus ē · Inexpectata plus aggrauant · nouitas
adicit calamitatib9 pondus · Nec quisq̄ mortaliū nō magis qd̄ etiā mira-
tus ē doluit · Ideo nichil nobis inpiusū esse debȝ · In omnia pmittend9 ani9
cogitandūq̄ nō quicq̄ solet ȝ quicquid pt̄ fieri · Quid eni ē qd̄ nō fortuna
cū uoluit ex florentissio detrahat · qd̄ nō eo magis aggrediatr̄ ⁊ quati-
at · quo speciosius fulget · Quid illi arduū quid ue difficile ē · nō vna
uia semp̄ nec tota quidē incurrit · Modo nr̄as in nos manus aduocat · modo
suis contenta uirib9 inuenit pericula sine auctore · Nullū tp̄s exceptū ē ·
in ipis uoluptatib9 cause doloris oriuntr̄ · bellū in media pace consurgit et
auxilia securitatis in metū transeunt · Ex amico inimicus · hostis ex socio
In subitas tempestates hibernisq̄ maiores agitur estiua tranquillitas
sine hoste patim hostilia · et cladis causas si alia deficiunt nimia sibi
felicitas inuenit · Inuadit temperatissimos morbus · ualidissimos ptisis · inno-
centissimos pena · secretissimos tumultus · Eligit aliq̄d nouū casus p̄ quod
uelut oblitis uires suas ingerat · Quicquid longa series multis la-
boribus multa deȝ indulgentia strauit id unus dies spargit ⁊ dissi-
pat · longā morā dedit malis ꝓperantib9 · qui diem dixit · Horā mom

tuz q̄ tpe

tur quam temporis cui tenditur: in imperiis sufficit. Esse aliquid imbecillitatis nostre
solacium rerumque nostrarum si tanta tempore pereunt cuncta quanto fiunt. Nunc incrementa
lente exeunt festinatur in dampnum. Nichil privatim nichil publice stabile est.
Tam hominum quam urbium fata volvuntur. Inter placidissima terror existit. Nichil quam
extra est tumultuantibus causis. Mala unde minime expectabantur erumpunt.
Que domesticis bellis steterant regna quam extrinsecus impellente nullo ruunt.
Quota quaeque felicitatem civitas pertulit. Cogitanda ergo sunt omnia et animus ad-
versus ea que possunt evenire firmandus. Exilia tormenta bella morbos nau-
fragia meditare. Potest te patrie potest patriam tibi casus eripere potest te in solitu-
dinem abigere. Potest hoc ipsum in quo turba suffocatur fieri solitudo. Totum ante
oculos sortis humane condicio ponatur. Nec quantum frequenter evenit sed quantum plurimum
potest evenire. Presumamus animo si nolumus opprimi nec illis insolitis velud
novis obstupescere. In plenum cogitanda fortuna est. Quotiens Asie quotiens
Achaie urbes uno tremore ceciderunt. Quot oppida in Syria quot in
Macedonia devorata sunt. Cyprum quotiens vastavit hec clades. Quotiens in
se Paphus corruit. Frequenter nobis nunciati sunt totarum urbium interitus et nos
inter quos ista frequenter nunciantur quota pars omnium sumus. Consurgamus itaque
adversus fortuita et quicquid inciderit sciamus non esse tam magnum quam ru-
more iactetur. Civitas arsit opulenta ornamentumque provinciarum quibus inserta
erat et excepta unum tamen imposita et huic non altissimo monti. Omnium istarum civi-
tatum quas nunc magnificas ac nobiles vides vestigia quoque tempus eradet.
Nonne vides quemadmodum in Achaia clarissimarum urbium iam fundamenta consumpta sunt nec quicquam
extet ex quo appareat illas saltem fuisse. Non tantum manufacta labuntur nec tantum
humana arte atque industria posita vertit dies. Iuga montium diffluunt. Tote
sede regiones operte sunt fluctibus que procul a conspectu maris stabant. Vastavit
ignis colles per quos relucebat et erasit quondam altissimos vertices. Sola-
tia navigantium ac speculas ad humilem arenam deduxit. Ipsius nature opera
vexantur. Et ideo equo animo ferre debemus urbium excidia. Casura extant omnia.
omnes exitus manet. Sive interna vi flatuque preclusa molem pondus sub
quo tenentur excusserint. Sive torrentium in abdito vastior obstantia effregerit
sive flammarum violentia compagem soli rupit. Sive vetustas a qua nichil tutum
est expugnaverit minutatim. Sive gravitas celi egesserit populos et situm
deserta corruperit. Enumerare omnes fatorum vias longum est. Hoc unum scio omnium
mortalium opera mortalitate damnata sunt. Inter peritura vivimus. Hec ergo atque
eiusmodi solatia admoneo Liberali nostro incredibili quodam patrie sue
amore flagranti. que fortasse consumpta est ut in melius excitaretur. Sepe ma-
iori fortune locum fecit iniuria. multa ceciderunt ut altius surgerent et
in maius. Tymagines felicitati urbis inimicus aiebat Rome sibi incendia
ob hoc unum dolori esse quod sciret meliora resurrectura quam arsissent. In hac
quoque urbe verisimile est certaturos omnes ut maiora certiora quam que amisere restituantur.

Pmit ut diuina ⁊ melioribus auspicijs i eum locum deducta Na huic
colonie ab origine sua centesim⁹ annus e. Etas ne hoi qdez extrema
a plano deducta i hanc frequentia loci oportunitate cualuit Huic tn
grauissimos casus intra spatiu humane senectutis passa est. Itaqz for-
metur animus ad intellectu pacia qz sortis sue ⁊ sciat nichil inausuz
ee fortune. Aduersus impia illaz idez hre iuris qd aduersus ipantes
aduersus urbes idez posse qd aduersus hoies. Nich horu indignandu e.
In eu intrauim⁹ mundu i quo his legib⁹ viuitur. Placet pare non
placet. Quacuqz uis exi. Indignare si quid in te inique ppe constitutu
est. Sz si h summos nos qz necessitas obligat i grata cu fato reuite a q
oia resoluunt. No e qr nos tumulis metiaris. Et his monumetis que
uiaz disparia texunt. Est oms cinis. Impares nascim pares mo
rim. Idez de urbib⁹ qd de urbiu incolis dico. Tam ardea capta q Ro
est. Conditor ille iuris humani no talib⁹ nos nec nomi claritate distin
xit nisi du sum⁹. Ubi uo ad finez mortaliu uentum e. Discede inqt ambi
cio oim q terraz pmut serus unles esto. ad oia patienda pares sum⁹. Nec
alter fragilior e. Nec i crastinu sui certior. Alexander macedonie
rex disce geometriaz ceperat infelix sciturus q pusilla tra e ex qua
minimu occupauerat. Ita dico infelix ob hoc qr intelligere debeat falsu se
gerere cognome. Quis n. ee magnus i pusillo pot. Erant illa que tra
debatur subtilia ⁊ diligenti intentione discenda no que pcipere posset uesanus
homo ⁊ trans oceanuz cogitatiões suas mittentes. Facilia inqt me doce.
Cui preceptor inqt Ista omnib⁹ eadez sut eque difficilia. Hoc puta reru
naturaz dicere. Ista de qbus quereris omnib⁹ eadez sut. Nulli dari faciliora pnt
Sz quisquis uolet sibi ipsi illa reddet faciliora. Quo ergo modo. Equanimitate. ⁊ doleas
oportz ut sitias ⁊ esurias ⁊ senescas si tibi longior contingerit int hoies
mora ⁊ egrotes ⁊ pdas aliquid ⁊ pereas. No e tn qr istis q te circumstre
pnt credas. Nich horu malu e. nich intollerabile a durum. Ex consensu
istis metus. Sic morte times quo famam. Quid at stultius hoie uerba
metuente. Eleganter demetrius nr solet dicere. eodez loco sibi ee uoces
imperitoru quo uentre redditos crepitus. Quid n. inqt mea refert sursuz
isti an deorsuz sonent. Quanta dementia e uereri ne infameris ab infami
bus. Quadmodu famam extimuisti sine causa. Sic et illa q nunq timeres nisi fama iu
xisset. Nunquid detrimenti faceret uir bon⁹ iniquis rumoribus sparsus. Ne mor
ti quidem hoc apud nos noceat. Et h mala opinione hz. Nec eoru q illa
accusat expertus e. Interea temeritas e dampnare qd nescias. At illud scio
q multis utilis sit. q multos liberet tormentis. egestate querelis supplicijs
tedio. No sum⁹ i ullius ptate cu mors i nra ptate sit. Vale. Epa. xcij. Dispu
tacio contra eos qui dicunt sola virtute no fieri btm sine externis comodis
uel fieri quidem beatu sed no beatissimu. Unde tradit hoc fortuna nec
bonu ⁊ nec mala et ideo no btm facere nec miserum. Et de excellentia animi. R.

Puto int me teq3 queniet extra corpi acquiri · Corpus i honore
animi coli · In aio ee ptes mistras p quas mouem alim q3 pp
ipm pncipale nobis datas · In hoc pncipale e aliq irraonabile · z ro[ale]
illud huic seruit · hoc vnu e qd alio no refert · s3 omia ad se refert ·
Nã illa q3 diuina ratio oibus preposita e · ipa sub nllo e · Et hec ut nra
eadē e q ex illa e · Si de hoc int nos queit · sequit ut de illo q3 queniat
in hoc vno positã ee beatã uitã ut i nobis raco pfcta sit · H ei sola
no summittit aim · stat 9tra fortunã · i quolib3 reru habitu securos seruat
Id aut vnu bonu e qd nuq defrigit · Ille e inq beatus que nlla res
minorē facit · Tenet suma · z nlli quidē nisi sibi innixus · Nã q aliquo
auxilio sustinet pt cadere · Si alit e incipiet mltu i nob ualere no
nra · Quis sibi aut volt constare fortunã · aut quis se prudes ob aliena mirat
Quid e bta uita · Securitas · z bta tranquillitas · Hãc dabit ai magnitudo ·
dabit constantia bene iudicati tenax · Ad hec quo puenit · Si ueritas
tota pspecta e · si seruat9 e i rebus agedis ordo · decor · modus innoxia
uoluntas ac benigna intenta racioi · nec unq ab illa recedes · amabil sil
mirabilisq3 · Denq3 ut breuit tibi formulã scribã · Talis animus ee
sapientis viri debet · qualis deu deceat · Quid pt desiderare is cui oia
honesta contingunt · Nã si pnt aliq no honesta conferre ad opti sta
tum · in hijs erit bta sine qbus no est · Et quid turpius stulti9ue q bo
ronalis ai ex irraconabilib9 nectere · Quida tn augeri sumu bo iu
dicat · q3 paru plenu sit fortuitis repugnatib9 · Antipat q3 int magnos
secte hui9 auctores aliquid se tribue dicit externis s3 exiguu admodum ·
Vides aut quale sit sole te no ee contentu n aliqs igniculus alluxerit
Qd pt in hoc claritate solis hre scintilla momentu · Si no ex sola hone
state contentus nece est · a quiete adijcia ue lib'/qua greci - - uocat
a uoluptate · Harū alteru utcuq3 recipi pt · Vacat n aim9 molestia lib'
ad inspectu vniusi · nichilq3 illu auocat ad contemplacoz nate · Altera illa
uoluptas bonu pecoris est · Adicim9 raconali irronale · honesto iho
nestu · Magna uitã facit titillacio corporis · Quid g° dubitas dice bn
ee hoi si palato bn est · Et hunc tu no dico int viros nuas s3 int
hoies cui9 sumu bonu saporib9 z colorib9 z sonis constat · Excedat ex
hoc aialiu nuo pulcerimo ac dijs sc̃do · mutis aggreget aial pabulo letu
Irraconalis ps ai duas h3 partes · Altera aiosam ambicosa · ipotete
posita in affectoib9 · Altera humile languida uoluptatib9 dedita · Illa
effrenata meliore tn certe fortiore ac digniore viro reliquerunt ·
Hac neccaria putauerut bte uite eneruē z abiecta · huic racoz seruire iusserūt
z fecerut aial generosissimu bonu demissu z ignobile · Pterea mixtu porte
tosuq3 ex diusis aialib9 cogruetib9 mebris · Nã ut ait Virgilius in virg
i Scilla · Prima hois facies z pulcro pectore vgo · Pube ten9 postrema imani ·

corpore pistris · Delfini caudas utero ginssa lupor · Huic galle
fera animalia adiuncta sunt · horrenda uelocia · At isti sapiam ex quibus composuere
portentis · Prima pars hominis est ipsa uirtus · huic committitur inutilis caro et flu
ida receptandis tantum cibis habilis ut ait Possidonius · uirtus illa diuina
in lubricum desinit · et superioribus eius partibus uenerandis atque celestibus animal
iners ac marcidum attexitur · Illa uerum quam altam quies nichil quidem ipsa presta
bat animo sed impedimenta remouebat · uoluptas ultro dissoluit et omne robur e
mollit · Que inuenietur tam discordis inter se iunctura corporis fortissime rei ier
tissima instauit · seuerissima parum seria · sanctissime intemperans usque ad incestum
Quid ergo inquit · si uirtute nichil impedit uana sit bona ualitudo et doloris uag
catio non petes illas? Quid ni petam non quia bona sunt sed quia secundum naturam sunt
et quia bono a me iudicio sumentur · Quid erit tunc illis tunc bonum · hoc unum bene
eligi · Nam cum uestem qualem decet sumo · cum ambulo ut oportet · cum ceno
quemadmodum debeo · Non cena aut ambulacio aut uestis bona sunt · sed meum in
hiis propositum seruantis in quaque re conuenientem modum · Etiam nunc adi
ciam · munde uestis electio appetenda est homini · Nam et homo mundus et elegans
animal est · Itaque non est bonum per se munda uestis · sed munde uestis electio · quia non
in re bonum est sed in electione · Quales actiones nostre honeste sunt non ipsa que
aguntur · Quod de ueste dixi · idem me dicere de corpore existima · Nam hoc quoque natura
ut quandam uestem animo circumdedit · uelamentum eius est · Quis autem unquam uesti
estimauit arcula · Nec bonum nec malum uagina gladium facit · Ergo de quo
corpore idem tibi respondeo sumpturum quidem me si detur electio et sanitatem et
uires · bonum autem futurum iudicium de illis meum non ipsa · Est quidem inquit
sapiens beatus · summum tamen id in bonum non sequitur nisi illa et naturalia instru
menta adiuuent · Ita miser quidem esse qui uirtutem habet non potest · beatissimus autem non est
qui naturalibus bonis destituitur ut ualitudine ut membrorum integritate · Quod
incredibilius uidetur · Id concedis aliquem in maximis et continuis doloribus non
esse miserum esse etiam beatum · Quod leuius est negas beatissimum esse · Atqui si potest
uirtus efficere ne miser aliquis sit facilius efficiet ut beatissimus sit · Minus in
teruallum a beato ad beatissimum restat quam a misero ad beatum · An que res tan
tum ualet ut ereptum calamitatibus inter beatos locet · Non potest adicere quod superest
ut beatissimum faciat · In summo deficit cliuo · Commoda sunt in uita et incommo
da · utraque extra nos · Si non est miser uir bonus quamuis omnibus premitur
incommodis · quomodo non est beatissimus si aliquibus commodis deficitur · Nam quemad
modum usque ad miseriam non deprimitur sic commodorum inopia non dedu
citur a beatissimo · sed tam sine commodis beatissimus est · quam non est sub incommodis mis
er · Aut potest illi eripi bonum suum si potest minui · Paulo ante dicebam igniculum
nichil conferre lumini solis · Claritate enim eius quicquid sine illo luceret absco
ditur · sed quedam inquit soli uis et lux integra est et inter opposita · Et
quamuis aliquid interiaceat quod nos prohibeat eius aspectu in opere est ·
Cursu suo fertur consciens inter nubila lucet · non est sereno maior nec tar-

dicet quidem. Etiam multum incessit uicium aliquid obstet tamen non impediat.
Eodem modo uirtutum opposita nil detrahunt. non est minor sed minus fulget.
Nobis forsitan non eque apparet ac nitet. sibi eadem est. et more solis
obscuri in occulto uim suam exercet. Hoc itaque aduersus uirtutem possunt calami
tates damna et iniurie. quod aduersus solem potest nebula. Inuenitur qui dicat
sapientem corpore parum prosperum nec miserum esse nec beatum. Hic quoque fallitur. exe
quat enim fortuita uirtutibus. et tantundem tribuit honestis quantum honestate ca
rentibus. Quid autem fedius quid indignius quam comparari ueneranda contemptis.
Veneranda enim sunt iusticia pietas fides fortitudo prudentia. Econtrario uilia sunt
que sepe contingunt plenioria uilissimis. crus solidum et lacertos et dentes
et horum sanitatem firmitatemque. Deinde si sapiens cui corpus molestum est nec miser
habebitur nec beatus sed medio relinquetur. Vita quoque eius nec appetenda erit
nec fugienda. Quid autem tam absurdum quam sapientis uitam appetendam non esse.
Aut quid tam extra fidem quam esse aliquam uitam nec appetendam nec fugiendam. Deinde
si damna corporis miserum non faciunt beatum esse patiuntur. Nam quibus potentia
non est in peiorem transferendi statum nec interpellandi quidem optimum. Frigidum inquit
aliquid et calidum nouimus inter utrumque tepidum est. Sic aliquis beatus est aliquis
miser. aliquis nec beatus nec miser. Volo hanc contra nos positam ymaginem
excutere. Si tepido illi plus frigidi ingessero fiet frigidum. Si plus cali
di affundero fiet nouissime calidum. At huic misero nec beato quantumcumque
ad miserias adiecero miser non erit. Quemadmodum dicitis. ergo ymago ista dis
similis est. Deinde trado tibi hominem nec miserum nec beatum. Huic adicio cecitatem non fit miser. Adicio
debilitatem non fit miser. Adicio dolores continuos et graues non fit miser. Quem
tam mala multa in miseriam uitam non transferunt ne ex beata quidem educunt.
Si non potest ut dicitis sapiens ex beato in miserum decidere non potest in non beatum.
Quare enim qui illa cepit alicubi subsistat. que res non patitur illum ad imum
deuolui retinet in summo. Quid enim non possit beata uita rescindi nec remitti
quidem potest. Et ideo uirtus ad illam per se ipsa satis est. Quid ergo inquit sapiens
non est beatior qui diutius uixit quem nullus aduocauit quam ille qui cum ma
la fortuna semper luctatus est. Responde michi numquid et melior et honestior. Si hec
non sunt nec beatior quidem. non intenditur uirtus. ergo ne beata quidem uita que
ex uirtute est. Virtus enim tantum bonum est ut istas accessiones minutas
non sentiat. breuitatem eui et dolorem et corporum uarias offensiones. Nam
uoluptas non est digna ad quam respiciat. Quid est in uirtute precipuum
futuro non indigere nec dies suos computare. In quantulolibet tempore bona eterna
consummare. Incredibilia nobis hec uidentur et supra humanam naturam excurrentia.
maiestatem enim eius ex nostra imbecillitate metimur. et uicijs nostris nomen uirtutis
imponimus. Quid porro non eque incredibile uidetur aliquem in summis
cruciatibus positum dicere beatus sum. Atque hec uox in ipsa officina uo
luptatis audita est. beatissimum inquit hunc et ultimum diem ago

Epicurus · cu illu hinc vrine difficultas torqueret · hinc insanabilis
exulcerati dolor uentris · Quare g° ista incredibilia sint ap^d eos qui
virtute colut · cu apud eos q3 reprianť apud q̄s voluptas imparuit ·
hi q3 degeneres ⁊ humilime mentis aiut i summis dolorib9 i summis calami
tatib9 sapientez nc miseru futuȝ nc beatu · Atq3 hc q3 incredibile ē imo
incredibilius · No uideo eni quo i infimu agā e fastigio suo deiectā vir9 ·
Aut beatu pstare debz · aut si ab hc depulsa ē · no phibebiť fi miseruȝ
Stans no pt vinci · aut vincat˜ oportȝ · aut vincat · dijs igit imortalib9 sol
⁊ virtus ⁊ bta vita gtigit · Nobis umbra qdaz illoȝ bonoȝ ⁊ similitudo
Accedim9 ad illaz no puenim9 · Racio uo dijs homib9q3 cois ē · h̄ illis
gsummata ē · Sȝ ad despacoȝ nos vicia nra pducunt · Na ille alť scds
est · ut aliqs paru gstans ad custodienda optia · cui9 iudiciu labat · ⁊
nūc ⁊ incertu ē · desideret oculoru atq3 auriu ceteroȝ q3 sensuu bo
na ualitudiez ⁊ no fedu aspectu corpis ⁊ habitu manete suo etatis ptea
longius spaciu · p hac pt no penitenda agi vita · ut impfecto viro huic
malicia ei9 inē quedā vest · qr anim9 hz mobile ad pua · Illa agit
ans malicia ⁊ cu cogitata abest · de bono no ē adhuc bon9 sȝ i bo
nu fingiť · Cuicu3 aū deest aliqd ad bonu malus ē · Sȝ cui virt9
anim9q3 i corpe psens · hic deos equat · Illo tendit originis sue memor
Nemo impbe eo conatˀ ascede unde descenderat · Quid ē aū cur no exi
stimes i eo diui aliquid existe qui dei ps ē · Totu hc q̄ gtinem̄ ⁊ unu ē
⁊ deus ⁊ socij sum9 eius ⁊ membra · Capax ē nr anim9 · pferť illo si vicia
no deprimat · Quēadm corpm nroȝ habitu erigiť ⁊ spectat i celu · Ita
anim9 cui inq̄tu volt licz porrigi in hc · In hoc nā reru formatus ē ut
paria dijs uellet · Et si utat˜ suis uiribus ac se in spaciu suu extedat
no aliena ui ad summa nitiť · Magn9 erat labor ire in celu · redit
cu hoc iť · ad qd natus ē uadit audacť · contemptor om̄i · Nc ad pe
cunia respicit · Auruq3 ⁊ argentu illis i qb9 iacuere tenebris dignissi
ma · No ad hoc extimat splendore q̄ impitoȝ uerberat oculos
⁊ auteriut a celo · ex quo illa secreuit cupiditas nra ⁊ effodit · Scit
inq̄ alibi positas eē diuicias q̄ quo congeruntˀ · Animu impleri debē
n archam · Huc imponi dnio reru om̄ licet · huc i possessioȝ reru idu
ut suas possessiōum orientis occidentisq3 termi9 finiat · deoruq3 ritu cuncta
possideat · cu opib9 suis diuites sup me despiciat · quoȝ nemo tam
suo letus ē · q̄ tristis alieno · Cu se in hac sublimitaťȝ tulit · corporis
q3 ut oneris neccij no amator sȝ procurator ē · nc se illi cui impositus ē subi
cit · Nemo liber est qui corpori seruit · Na ut alios dnos q̄s nimia
p illo sollicitudo inuenit transeas · ipi9 morbosu impiu delicatuq3 est ·
Ab hoc mo equo aio exit · mo magno psilit · nc quis deīn reliq9
eius futur9 sit exit9 qrit · Sȝ ut ex barba capillos detosa negle
gim9 · Ita ille diuin9 anim9 egressur9 hoiez q̄ receptaculu suum

fere

cõtegat. Ignis illud excludat. an fera cõterat. an fere distrahant
nõ magis ad se iudicat ptinere q̄ sc̄das ad editũ infantẽ. utrũ p
iectũ aues deferant an cõsumat' canib' data pda marinis. Quid
ad illũ qui nł est. Sz cũ int' hoĩes ẽ nullas minas timet. nullas ne tīe
bit p' mortẽ minas eoȝ quib' usqȝ ad mortẽ timeri parũ ẽ. Non cõterret
inquit me n' uncus nec piecti ad cõtumeliã cadaueris laceratio feda
uisuris. Neminẽ de sumo officio rogo. Nulli reliquias meas cõmendo.
ne quis insepult' sit rerũ na͞ pspexit. Quẽ seuicia piecerit dies
condet. Diserte Mecenas ait. Nec tumulũ curo. sepelit na͞ relictos
Alte cinctũ putes dixisse. Habuit n. ingeniũ ⁊ grande ⁊ viriale. nisi
illud scd̄is tinxisset. Vale. Ep̄ xciiij. De breuiori uita nõ curanda
In epl'a q̄ d' mor Et q̄ amplissim' uite spaciũ ẽ usqȝ ad sapiẽtiã viuere.
te Methronatis ph̄i querebaris tanq̄ et potuisset diutius viuere
⁊ debuisset equitatẽ tuã desideraui. que tibi in oĩ psona in oĩ nego
cio supest. in una re deest. in qua omib'. Multos inueni equos aduersus
homines. aduersus deos neminẽ. Obiurgamus quottidie fatũ. q̄re ille
ĩ medio cursu raptus ẽ. q̄re ille nõ rapit'. q̄re senectutẽ ⁊ sibi ⁊ aliis
grauẽ extendit. Utrũ obsecro te equius iudicas te nē an tibi parere
naturã. Quid aũt interest q̄ cito exeas vnd' vtiqȝ exeundũ ẽ. Nõ ut
diu viuam' curandũ ẽ. sz ut satis. nõ ut diu viuas fato opus ẽ. ut
satis aĩo. Longa ẽ vita si plena ẽ. Implet' aũt cũ aĩm' sibi bonũ
suũ reddidit ⁊ ad se ptatẽ sui trãstulit. Quid illũ octuaginta anni
iuuãt p inertiã exacti. nõ uixit iste sz in uita moratus. nec sero
mortuus ẽ sz diu. Octuaginta annis uixit. ymo octuaginta annis fuit.
nisi forte sic uixisse eũ dicis quo dicunt' arbores viuere. Obsecro te
Lucili hoc agam' ut quadmodũ preciosa rerũ sic uita nr̄a nõ mltũ
pateat sz multũ pendeat. Actu illã metiamur nõ tp̄e. Vis scire q̄d
int' hunc intersit uegetũ cõteptorẽ qȝ fortune functũ oĩb' uite humane
stipendiis atqȝ ĩ summũ bonũ ei' euectũ. ⁊ illũ cui multi anni transmis
si sunt. Alt' p' mortẽ q̄qȝ ẽ. Alt' an' mortẽ piit. Laudem' itaqȝ ⁊ ĩ nũo
felicium reponam' eũ cui q̄ntulũcũqȝ tp̄is cõtingit bn̄ collocatũ ẽ.
Vidit n. uerã lucẽ. nõ fuit vnus e multis ⁊ vixit ⁊ viguit ⁊ vi
guit. Aliq̄n sereno usus ẽ. Aliq̄n ut solet ualide sideris fulg' p nubi
la emicuit. Quid queris q̄mdiu vixerit. Vixit. ad posteros usqȝ
transiluit ⁊ se ĩ memoriã dedit. Nec ideo mi plures annos accede recu
sauerim. nich' tñ mi ad btã uita defuisse dicã si spaciũ eius inciderit.
Non n. ad eũ diẽ me aptaui. quẽ ultimũ mi spes auida pmiserat.
sz nullũ nõ tanq̄ ultimũ aspexi. Quid me interrogas. q̄n natus sim.
an int' iuniores adhuc censear. Hẽo meũ. Quadmodũ ĩ minore corpis
habitu pt ho' ee pfect'. Sic ⁊ ĩ minore tp̄is modo pt vita ee pfecta.

Ctus mi etiam e q̄diu sum alienu e q̄diu ro ut bonꝰ sim meu
hoc a me exige ne uelut p tenebras euu ignobile emetiar. ut aga
uitā ut nō ptereuehar. Queris qd sit amplissimu uite spaciu. usqʒ
ad sapiaz viue. qui ad illā puenit. attigit nō longissimu fine sʒ ma
ximu. Ille uo glorietur audacter ⁊ diis agat gras. Interqʒ eos sibi et
reru nature imputet qd fuit. Merito n imputabit. meliore illi uitaz
reddidit q̄ accepit. Exeplar boni viri posuit. qlis q̄tusqʒ esset oste
dit. si quid adiecisset fuisset simile pterito. Et tn̄ q̄usqʒ viuimꝰ. Om̄i rez
cogitione strucṫi sumꝰ. Scimꝰ a qbus principiis nā se attollat. q̄
admodu ordinet mundu p que ānu i vices reuocet. quēadm oia que
nusq̄ erat eluserit. ⁊ seipaz fine sui fecerit. Scimꝰ sydera impetu
suo uade. pt terram michil stare. cetera otinua uelocitate decur
Scimꝰ q̄madm solez luna pterat. q̄re tardior velociorez post se relinqt.
quo lume accipiat a pdat. que cā inducat nocte q reducat diez
illuc eundu e ubi ista ppius aspicias. Nec hac spe inqt sapiens ille
fortiꝰ exeo e q patē michi ad eos mod ut iudico. Merui quid
admitti ⁊ iā inter illos fui. Animūqʒ illo meu misi. ⁊ ad me illi suu
miserant. Sʒ tolli me de medio puta ⁊ post morte michi ex hoīe restare
nichil. eque magnu animu habeo ⁊ si nusq̄ transiturum excedo. Non tā multis ui
xit annis q̄m potuit. et paucorum versuu liber e ⁊ quidez laudandus atqʒ
utilis. Annales Tanusii scis q̄ nō decorosi sint de deo sint. Et q uo
centur. Hec e uita quorudaz longa. et q Tanusii sequr annales. Numquid
feliciore iudicas eu qui sumo die muneris q eu q̄ i medio occidit
Numq̄ aliquē tā stulte cupidu eē uite putas ut iugulari i spoliario
q̄ i arena malit. Nō maiore spacio alter alteru precedimꝰ. Mors p
omes it. et q occidit osequitur occisum. Minimu e d quo sollicitudine
agitur. Illud aut ad te ptinet q̄diu uites qd euitare nō possis. Vale.

Epla xcv. Utru ps phie pceptiua supfluat disputat ⁊ soluit. Et de aduocatione q̄ malu pstat opinionibꝰ R

Eam partē phie que
dat ppria cuiqʒ psone pcepta nō in vniūsu copōit hoiez. sʒ ma
rito suadet quo se gerat aduersꝰ uxore. patri quo educet liberos. dno
quo seruos regat. quida sola receperunt. ceteras q̄si ex utilitate nrāz ua
gantes reliquerunt. tanq̄ quis possit de pte suade n̄i q sumaz pꝰ totiꝰ
vite oplexus est. Sʒ Ariston stoicus ē cōtrario hāc pte leue existimat. ⁊ que
nō descendat i pectꝰ usqʒ. At illa constitutioz qʒ summi boni q̄ q bn̄ itel
lexit. ac qui didicit quid in quaqʒ re faciendu sit. sibi ipse pcipit. Quēad
q̄ iaculari discit. destinatū locu captat ⁊ manu format ad dirigenda
que mittit. Cū hāc vim ex disciplina ⁊ exercitatiōe pcepit. quocuqʒ uult
illa utitur. Didicit em̄ nō hoc aut illud ferire. sʒ qdcuqʒ uoluerit. Sic
qui se ad totaz uitā instruxit nō desiderat particulatim admoneri
doctus in totu. Nō em̄ q̄mō cū uxore aut liberis viuit. Cleanthes u
tile quidē iudicat ⁊ hanc partem sʒ imbecillem. n̄i ab vniūso fluit
n̄i decreta ipā phie ⁊ capita cognouit. In duas g° q̄stiones locus iste

diuidit' utru utilis an inutilis sit. Et an solus bonu viru possit efficere
t utru supuacuu sit an oms faciat supuacuos q hat prez volunt
uideri supuacua. Hc aiut. Si quid oculis oppositu morat' aciem re-
mouend est. Illo quidm obiecto opam pdidit qui pcipit. Sic q ambulabt
illo manu porrigere. Eodm ubi aliq res obcecat anim z ad officior dispo-
nendi ordine impedit. nichil agit qui pcipit. Sic uiues cu patre sic cu
uxore. Nich n pficient pcepta qdiu mes errore cofusa e. Si ille discuti
apparebit. quid unicuiqz debeat officio. Aliogn doces illu quid sano
faciend sit. no efficis sanu. Paupi ut agat diuite mostras. hc quo ma-
nete paupertate fieri pt. Ostendis esurienti quid tamqm sat' faciat. fixaz
potius medullis famem. Idem tibi de omnibus uicijs dico. ipa remo-
uenda sut. No pcipiend qd' fieri illis manetibus no pt. nisi opiones
falsas qbus laboramus expuleris. nc auarus quo pecunia utend sit
exaudiet. nc timidus quo piculosa otemnat. Efficias oportz ut sciat pe-
cuniaz nc bonu nc malu ee. Ostendas illi miserimos diuites. Efficias ut
quicqd publice expauescimus sciat. No ee tm timend qd fama circufert.
Nec dolore qz nc morte sepe i morte qd pati lex e. Magnu ee solaciu
qd ad nemiz redit. In doloz p remedio futuz obstinacioz ai q leuius
fatu sibi qcqd otraxit passus e. Optiaz doloris ee natam qd no potest
nc qui extendit' magnus ee nc q e magnus extendi oia fortit' excipi-
da q nob mundi necitas imperat. His decretis cu illu i ospectu sue odicois
adduxeris z cognouerit btaz ee uitaz no q scdm uoluptate e sz scdm na-
tura. cu virtutez unicu bonu hois adamauerit. turpitudiez solu ma-
lum fugerit. reliq omnia diuitias hores bona valitudiez vires im-
peria scierit ee mediaz ptez nc bonis annumerand nc malis monitore
no desiderabit ad singla qui dicat sic incede. sic mane. hoc viro hoc
femine. hoc marito. hc celibi couenit. Ista ei qui diligentissime mouent.
ipi facere no pnt. nc pedagogus puero nc auia nepoti pcipiet irascend
no ee si mgr iracundissimus disputat. Si ludu lustras intraueris. scies
ista que ingenti supcilio phi iactat. in puerili ee pscripto. Utru ma-
nifesta dein an dubia pcipies. No desiderat manifesta monitore. pci-
pienti dubia no credet'. Supuacuu e ergo pcipere id adeo sic disce. Si
id mones qd' obscuru e z ambiguu pbacioibus adiuuand erit
Si pbaturus es illa p q probas plus ualet satis qz p se sut. Sic a-
mico uteris. sic ciue. sic socio. Quare qr iustu e. Omnia ista m de
iusticia locus tradit. Illic inuenio equitate p se expetendaz. nec
metu nos ad illaz cogi. nc mercede coduci. nc ee iustu cui qcqm
i hac virtute placet pt ipam. Hoc cu psuasi m pbaui z phibui qd
pcepta ista pficiunt q eruditu docent. Pcepta dare scienti supuacuu
est. nescienti paru. Audire n debz. no tm quid sibi pcipiat'. Sz
eciam quare. utru inqm ueras opiniones habenti de bonis malisqz
sint necessaria an no habenti. Qui no hz. nil a te adiuuabit'. Aures

disponendis

fundi

Pecunia nec bona est nec mala est

monitor

eius continua motionibus tuis fama possedit qui habet exactum iudicium
de fugiendis petendisque scit quid sibi faciendum sit etiam si nemo praecipiat.
Tota ergo pars ista philosophie submoveri potest. Duo sunt propter que delinquimus aut
inest animo pravitas opinionibus contracta aut etiam si non est falsis occupatus
ad falsa proclivis est et cito specie quam non oportet trahente corrumpitur. Itaque
debemus aut percurare mentem egram et viciis liberare aut vacantem quidem sed ad pe-
iora pronam preoccupare. Utrumque decreta philosophie faciunt. Ergo tale precipiendi
genus nil agit. Preterea si precepta singulis damus incomprehensibile opus est.
Alia enim dare debemus feneranti alia colenti agrum alia negocianti a-
lia regum amicicias sequenti alia pares alia inferiores amaturo. In matri-
monio precipies quomodo vivat cum uxore aliquis quam virginem duxit quomodo
cum ea que alicuius ante matrimonium experta est quemadmodum cum locuplete quemadmodum cum
indotata. An non putas aliquid esse discriminis inter sterilem et fecundam
inter provectiorem et puellam inter matrem et novercam. Omnes species complecti non
possumus. Atqui singule propria exigunt. Leges autem philosophie breves sunt et omnia
alligant. Adice nunc quod sapientie precepta finita debent esse et certa si qua
finiri non possunt extra sapientiam sunt. Sapientia rerum terminos novit. Ergo ista pre-
ceptiva pars summovenda est quia quod paucis promittit prestare omnibus non potest. Sapientia
autem omnes tenet. Inter insaniam publicam et hanc que a medicis traditur nichil
interest nisi quod hec morbo laborat illa opinionibus falsis. Altera causas furoris
traxit ex valitudine. Altera animi mala valitudo est. Si quis furioso pre-
cepta dat quomodo loqui debeat quomodo procedere quomodo in publico se gerere quomodo in
privato erit ipso quem monebit insanior. Ei bilis nigra curanda est et
ipsa furoris causa removenda. Idem in hoc alio animi furore faciendum. Ipse di-
scuti debet. Alioquin abibunt in vanum monentium verba. Hec ab Aristone di-
cuntur. Cui respondebimus ad singula. Primum adversus illud quod ait. Si quid ob-
stat oculo et impedit visum debere removeri. Fateor huic non opus
esse preceptis ad videndum sed remedio quo purgetur acies et officientem sibi
moram effugiat. Natura enim videmus cui usum sui reddit qui removit ob-
stantia. Quid autem cuique debeatur officio natura non docet. Deinde cuius cura-
ta suffusio est is non protinus cum visum recepit aliis quoque potest reddere. Malicia li-
beratur et liberat. Non opus est exhortatione ne consilio quidem ut colorum
proprietates oculus intelligat. A nigro album etiam nullo monente distinguet.
Multis contra preceptis eget animus ut videat quid agendum sit in vita. Quamquam
oculos quoque ergo medicus non tantum curat sed etiam monet. Non est inquit quod protinus
imbecillem aciem committas improbo lumini a tenebris primum ad umbrosa
procede deinde plus aude et paulatim claram lucem pati assuesce. Non est quod post
cibum studeas. Non est quod plenis oculis ac tumentibus imperes. Afflatum et vim
frigoris in os occurrentis evita. Alia que eiusmodi que non minus quam medicamenta
proficiunt. Adicit remediis medicina consilium. Error inquit est causa peccandi.
Hunc nobis precepta non detrahunt nec expugnant opiniones de bonis ac
malis falsas. Concede per se efficacia precepta non esse ad evertendam pravam
animi persuasionem sed non ideo aliis quidem adiecta proficiunt. Primum

medicinaz renouat. Idem que i vniuso cofusius uidebat. in ptes diuisa
diligetius cosiderat. aut etia isto mo lic et cosolacões dicas supua
cuas z exhortatões. Atqui no sut supuacue. go ne monitões quidez
Stultu e mgr ppe egro quid face tamqm sanus debeat cu restituenda
sanitas sit sine qua irrita sut pcepta. Aliud qm habet egri queda pa
riter coia. de quib9 amonedi sut. tamqm ne auide noxios cibos ap
petat. ut lassitudinez uitet. Hnt quedaz pcepta coia paup z diues
Sana mgr auariciaz z nich habebis qd admoneas a paupez a diuitez
si cupiditas vtriusqz consideret. Aliud quid aliud e no cocupiscere pe
cuniaz. aliud uti pecunia scire. Cuius auari modu ignorat. etia n auari
usum. Tolle mgr errores. supuacua pcepta sut falsu e. Puta ei aua
riciaz relaxatam. puta astrictaz ee luxuriaz temeritati frenos iectos
ignauie subditu calcar z remotis uicijs. quid z quadmodu debeamus
face dicend est. Nich mgr efficaciu monitões admote gub9 uicijs. Ne
medicina quide morbos insanabiles uincit. tm adhibet alijs i reme
diu. alijs in leuamtu. Ne ipa quidez vniuse phie uis. licz totas i hc
uires suas aduocet. duram iaz z ueterem amis extrahet pestez. Sz non
ideo nich sanat. qz no omia. Quid pdest mgr apta mostre pluimu
Intdu ei seni9 nec attedim9. No docet admonicio sz aduertit sz excitat.
sz memoriaz cotinet. nc pati elabi. Pleraqz an oclos posita trasimus.
Admone genus adhortandi est. Sepe amis etia apta dissimlat. Inge
renda e itaqz illi noticia reru notissiaz. Illa hoc loco in. vatinij calui
repetenda est sna. Scitis ex ambitu satis. z hec uos scire omes sciunt. Scis
amicicias sce colendas ee. sz no facias. Scis inpbu ee qui ab uxore
pudiciciam exigit. ipe alienaz corruptor uxoru. Scis ut illi nil cu adul
tero. sic tibi nil esse debere cu pellice. z no facis. Itaqz subinde redu
cendus es ad memoriaz. No em reposita illi ee oportz. sz in pmptu que
cuqz salutaria sut. sepe agitari debent. sepe uersari ut no tm nota sint
nobis sz z parata. Adijce nuc. q apta qz aptiora fieri solet. Si dubia
sut mgr q pcipis pbatões adijcere debes. Ergo illc. no pcepta pficiet.
Quid qm etiaz sine pbatoib9 ipa monetis auctas pdest. sic quo iur
consultoru valent responsa z si ratio no reddit. Pterea ipa q pcipiu. p se
multu hnt poderis. vtiqz si aut carmi intexta sut. a psa orõe in sntaz
coartata. Sic illa Catoniana. Emas no qd no opus e. sz qd nece est.
Qd no opus e a se caru e. Qualia sut illa a reddita oraclo a simi
lia tpi. pce te nosse. Nichil quod tez exiges. cu tibi aliud hos dixit vsus.
Iniuriarz remediu e obliuio. Audetes fortuna iuuat. Piger ipe s ob
stat. Aduocatu ista no querunt. affectus ipos tangunt. z natura uim sua
exercere pficiut. Oim honestatu reru semina ani gerut. q admonicoe
excitantur. No alr qm si scintilla flatu leui adiuta ignem suu explicat.
Erigit uirtus cu tacta e z impulsa. Pterea qdaz sut quidem in aio sz pars
pmpta que incipiut in expedito ee cu dicta sut. Queda diuisa locis latent.

sparsa que contrahe inercia mentis non possunt. Itaque et eadem conferenda sunt et
iungenda ut plus valeant animumque magis allevent. Aut si precepta nichil
adiuvant omnis institutio tollenda est. Ipsa natura contenti esse debemus. Hoc qui
dicit non videt alium esse ingenium mobilis et erecti alium tardi et hebetis
utique alius alio ingeniosior est. Ingenium vis preceptis alitur et crescit novas
quoque persuasiones adicit innatis et depravata corrigit. Si quis inquit non habet
recta decreta quid illum admoniciones iuvabunt viciosis obligatum. Hoc scilicet
ut illis liberetur. Non enim extincta in illo indoles naturalis est sed obscurata et
oppressa. Sic quoque temptat resurgere et contra prava niti. Nacta vero presidium et ad
iuta preceptis evalescit si tamen illa diutina pestis non infecit nec enecuit
hanc. Nam ne disciplina quidem philosophie toto impetu suo conisa restituet. Quid
enim interest inter decreta philosophie et precepta nisi quod illa generalia precepta sunt hec specialia
utraque res precipit sed altera in totum particulatim altera. Si quis inquit recta
habet et honesta decreta hic ex supervacuo monetur. Minime. Nam hic quoque
doctus quidem est facere que debet sed hec non satis perspicit. Non enim tantum affecti
bus impedimur quominus probanda faciamus sed imperitia inveniendi quid quaeque
res exigat. Habemus interdum compositum animum sed desidem et inexercitatum ad inve
niendam officiorum viam quam admonicio demonstrat. Expelle inquit falsas
opiniones de bonis et malis in locum autem earum veras repone et nichil habebit
admonicio quod agat. Ordinatur ista sine dubio ratione animus sed non ista
tantum. Nam quamvis argumentis collectum sit que bona quam mala sint. Nichilominus
habent precepta partes suas et prudencia et iusticia officiis constat. Officia preceptis
disponuntur. Preterea ipsum de malis bonisque iudicium quod confirmatur officiorum exerci
cione ad quam precepta perducunt. Utraque enim inter se consenciunt nec illa possunt pre
cedere ut non hec sequantur et si hoc ordine sequuntur sua unde apparet illa
precedere. Infinita inquit precepta sunt. Sed falsum est. Nam de maximis ac necessariis
rebus non sunt infinita. Tenues autem differencias habent quas exigunt tempora loca persone.
Sed his quoque dantur precepta generalia. Nemo inquit preceptis curat insaniam
ergo nec maliciam. Quod dissimile est. Nam si insaniam sustuleris sanitas reddi
ta est. Si falsas opiniones exclusimus non statim sequitur despectus rerum agen
darum ut sequatur tamen admonicio corroborabit rectam de bonis malisque
sententiam. Illud quoque falsum est nichil apud insanos proficere precepta. Nam quemadmodum so
la non prosunt sic curacionem adiuvant. Denunciacio et castigacio insanos coher
cuit. De illis nunc insanis loquor quibus mens mota est non erepta. Leges
inquit ut faciamus quod oportet non efficiunt. Et quid aliud sunt quam minis mixta
precepta. Primum omnium ob hoc ille non persuadent quia minantur. At hec non cogunt
sed exorant. Deinde leges a scelere deterrent precepta in officium adhortantur.
His adice quod leges quoque proficiunt ad bonos mores utique si non tantum impe
rant sed docent. In hac re dissencio a Posidonio qui pro eo quod Platonis
legibus adiecta principia sunt. Legem enim brevem esse oportet quo facilius ab
imperitis teneatur velut emissa divinitus vox sit. Iubeat non disputet. Nichil
videtur mihi frigidius nichil ineptius quam lex prolegomene. Sic quid me velis
fecisse non disco sed pareo. Proficiunt itaque malis moribus uti videbis.

ciuitates usq; mal legib;. At no apud omnes pficiunt. ne phia qdē
nec ideo inutilis & formandis aīs inefficax est. Quid aut phia non
uite lex ē. S; putemus no pficere leges no ideo sequit' ut nec monitões
quidē pficiant. Aut sic & cōsolatões nega pficere dissuasiōesq; & adhor
tatões & obiurgatões & laudatões. Oia ista monicionu gna sunt. per
ista ad pfectu aīm statū puenit'. Nulla res magis aīos honesti induit
dubiosq; & ad prauum inclinabiles reuocat ad rectū q̄ bonoꝝ uiroꝝ co
uersatio. Paulatim n descendit i pectora & uim pceptorū obtinet frequēter
aspici frequēt' audiri. Occursus me hercles ipe sapientu iuuat. et ē aliq
qd ex magno uiro uel tacente pficias. nec tibi facile dixeri quēadm profit sed
illud intelligo pfuisse. Minuta quedā ut ait Phedron aialia cu mor
dent no sentiunt'. adeo tenuis illis & fallens in piculu uis est. Tumor
indicat morsum & i ipo tumore nullu uulnus apparet. Idē tibi de cōuersatōe
uiroꝝ sapientu ueniet. no dephendes quēadm aut qn tibi psit. psu
isse dephendes. Quorsus inqs hoc ptinet. Eque pcepta bō si sepe tecū
sint pfutura q̄ bona exempla. plus putas. Pythagoras ait aliu aīm
fieri intrantib; templu. deorumq; simlacra ex uicino cernentib; & alium
qn fores alicuius oraculi apientib; uoce. Quis aut negauit feriri quib9
dam pceptis. efficacit' & impitissimos uel hys breuissimis uocib;. s; multu
habentib; pondus. Nichil nimis. Auarus aius nullo satiat' lucro. Ab alio
expectes alteri qd feceris. Hoc cu ictu quodā audimus nec ulli licz dubi
tare aut interrogare quare. Adeo q sn ratōe ipa ueritas ducit. Si reuerentia
frenat aios ac uicia cōpescit cur no admonicō idē possit. Si ipont
pudore castigatio cur admonicō no facit & si nudis pceptis utit'. Illa
uo efficacior ē & altius penetrat q adiuuat rōe qd pcipit q adij
cit qre quidē faciend sit & quis facienti obedientiq; pceptis fructus
expectet. Si impio & admonicōe pficit'. eque pficit' impio. g° & admo
nitōe. In duas ptes uirtus diuidit' in contemplatōe ueri & actiōe. Con
teplatōz institutio tradit. Actionē admonicō. Virtutē exerc & ondit
recta actio. Actiue a' Si pdest qui suadet & q monet pderit. Ergo si re
cta ē actio uirtuti necia ē. Rectas aut actões admonicō demat & ad
monicō necia ē. Due res plurimū roboris aio dat fides ueri & fiducia.
Vtranq; admonicō facit. Nam & credit' illi & cu creditu ē magnos aios
spes cōcipit ac fiducia implet'. g° admonicō no ē supuacua. M. Agrip
pa uir ingentis aī qui solus ex hys q's ciuilia bella claros potentesq;
fecerunt felix i publicu fuit. dicē solebat multū se huic debē sne. Nam
concordia parue res crescunt. discordia maxime dilabunt'. Hac se aiebat
& fratrē & amicū optimū factū. Si eiusmodi sne familiarit' i aīm re
cepte formant eu cur no h' ps phie q talib; snis cōstat idē possit. Ps
uirtutis disciplina cōstat. ps exercitacōe. Et discas opz & qd didicisti
agēdo cōfirmes. Qd si ē non tm scita sapie psūt s; etiā pcepta. que

affectus nostros velut edicto coercet et alligat. Philosophia inquit dividitur
in hec. scientiam et habitum animi. Nam qui didicit et facienda ac vitanda per-
cepit nondum sapiens est nisi in ea que didicit animus eius transfiguratus est.
Tertia ista pars precipiendi ex utroque est. et ex decretis et ex habitu. Itaque su-
pervacua est ad implendam virtutem cui duo illa sufficiunt. Isto ergo modo et
consolatio supervacua est. Nam hec quoque ex utroque est. et adhortatio et suasio.
et ipsa argumentatio. Nam et hec ab habitu animi compositi validique proficiscitur.
Sed quamvis ista ex optimo habitu animi veniat. Optimus animi habitus quod
dicis iam perfecti viri est ac summam consecuti felicitatis humane. Ad hec autem
tarde pervenitur. Interim et imperfecto si proficienti demonstranda est in rebus agen-
dis via. Hanc forsitan et sine admonitione dabit sibi ipsa sapientia. que iam
eo perduxit animum ut moveri nequeat nisi in rectum. Imbecillioribus quidem inge-
niis necesse est aliquem preire. Hoc vitabis hoc facies. Preterea si expectat tempus
quo per se sciat quid optimum factu sit interim errabit et errando impedietur
quominus ad illud perveniat quo possit se esse contentus. Regi ergo debet dum incipit
posse se gerere. Pueri et ad prescriptum discunt. digiti illorum tenentur et aliena
manu per litterarum simulacra ducuntur. Deinde imitari iubentur proposita et ad illa refor-
mare chirographum. Sic animus noster dum eruditur ad prescriptum iuvatur. Hec sunt
per que probatur hanc philosophie partem supervacuam non esse. Queritur deinde an ad faciendum
sapientem sola sufficiat. Huic questioni suum diem dabimus. Interim omis-
sis argumentis. Nonne apparet opus esse nobis aliquo advocato. qui contra populi pre-
cepta precipiat. Nulla ad aures nostras vox impune perfertur. Nocent qui optant
nocent qui execrantur. Nam et horum imprecatio falsos nobis metus inserit
et illorum amor male docet bene optando. Mittit enim nos ad longinqua bona et
incerta et errantia cum possimus felicitatem domo promere. Non licet inquam
ire recta via. Trahunt in pravum parentes. trahunt servi. Nemo errat uni
sibi sed dementiam spargit in proximos accipitque invicem. Et ideo in singulis
vitia populorum sunt. quia illa populus dedit. Dum facit quisque peiorem factus est.
Didicit deteriora deinde docuit. Effectaque est ingens illa nequitia conge-
sto in unum quod cuique pessimum scitur. Sit ergo aliquis custos et aurem subinde
pervellat. abigatque rumores et reclamet populis laudantibus. Erras enim si exi-
stimas nobiscum vitia nasci. supervenerunt ingesta sunt. Itaque moni-
tionibus crebris opiniones que nos circumsonant repellantur. Nulli nos vitio
natura conciliat. nos illa integros ac liberos genuit. Nichil quod avariti-am
nostram irritaret posuit in aperto. Pedibus aurum argentumque subiecit ac
calcandumque ac premendum dedit. et quicquid est propter quod calcamur ac premimur. Illa vul-
tus nostros erexit ad celum. et quicquid magnificum et mirum fecerat videri
a suspicientibus voluit. Ortus occasusque et properantis mundi volubilem
cursum interdiu terrena aperientem noctu celestia. Tardos siderum incessus
si compares toti citatissimos si cogites quanta spatia numquam intermissa
velocitate circueant. Defectus solis ac lune invicem obstantium. Alia
deinceps digna miratu sive per ordinem subeunt sive subitis causis
mota prosiliunt. ut nocturnos ignium tractus et sine ullo ictu so

intuemur fulgores celi. Patescentes columnas ac trabes et varia
simulacra flammas. Hec supra nos natura disposuit et aurum quidem et argen-
tum et propter ista numquam pacem agens ferrum quasi male nobis committerentur ab-
scondit. Nos in lucem propter que pugnaremus extulimus. Nos et causas periculorum
nostrorum et instrumenta disiecto terrarum pondere eruimus. Nos fortune mala nostra
tradidimus. Nec erubescimus summa apud nos haberi que fuerant ima terrarum.
Vis scire quam falsus oculos tuos deceperit fulgor. Nichil est istis quamdiu
mersa et involuta ceno suo iacent fedius. Nichil obscurius. Quidni? Cum per
longissimorum cuniculorum tenebras extrahuntur. Nichil est illis dum fiunt et a fece
sua separantur informius. Denique ipsos opifices intuere per quorum manus ste-
rile terre genus et informe perpurgatur. Videbis quanta fuligine oblinantur. Atqui
ista magis inquinant animos quam corpora et in possessore eorum quam in artifice plus
sordium est. Necessarium itaque est admoneri et habere aliquem advocatum bone mentis
et in tanto fremitu tumultuque falsorum unam denique audire vocem. Que erit
illa vox? Ea scilicet que tibi tantis clamoribus ambiciosis exsurdato salubria
insusurret verba que dicat: Non est quod invideas istis quos magnos felicesque po-
pulus vocat. Non est quod tibi composite mentis habitum et sanitatem plausus ex-
cutiat. Non est qui tibi tranquillitatis tue fastidium faciat ille sub illis fasci-
bus purpura cultus. Non est quod feliciorem eum iudices cui summovetur quam te quem
lictor semita deicit. Si vis exercere tibi utile nulli autem grave imperium summove
vicia. Multi inveniuntur qui ignem inferant urbibus qui inexpugnabilia seculis
et per aliquot etates tuta prosternant qui equum arcibus aggerem attollant
et muros in miram altitudinem adductos arietibus ac machinis quassent.
Multi sunt qui ante se agant agmina et tergis hostium graves instent et
ad mare magnum perfusi cede gentium veniant. Sed hii quoque ut vincerent
hostem cupiditate victi sunt. Nemo illis venientibus restitit sed nec ipsi ambi-
tioni crudelitatique restiterant. Tunc cum agere visi sunt alios agebantur. Age-
bat infelicem Alexandrum furor aliena vastandi et ad ignota mittebat. — de Alexandro
An tu putas sanum qui a Grecie primum cladibus in qua eruditus est incipit?
Qui quod cuique optimum est eripit. Lacedemona servire iubet. Athenas tacere.
Non contentus tot civitatum strage quas aut vicerat Philippus aut emer-
merat. Alias alio loco proicit et toto orbe arma circumfert nec subsisti-
t usquam lassa crudelitas immanium ferarum modo que plus quam exigit fames
mordent. Iam in unum regnum multa regna coniecit. Iam Greci Perseque eundem
timent. Iam etiam a Dario libere nationes iugum accipiunt. Hic tamen ultra
Oceanum solemque indignatur ab Herculis Liberique vestigiis victoriam
flectere. Ipsi nature vim parat. Non ille ire vult sed non potest stare. Non
aliter quam in preceps deiecta pondera quibus eundi finis est iacuisse. Ne Gneo — de Pompeio
quidem Pompeio externa inire bella ac domestica virtus aut ratio
suadebat sed insanus amor magnitudinis false. Modo in Hyspaniam et Sertoria-
na arma modo ad colligendos piratas ac maria pacanda vade-
bat. Hec pretexebat causas ad continuandam potentiam. Quid illum in Affricam

no ꝯ cesare

Quid in septemptrionem. Quid in tiridatem et armeniam et omnes asie
angulos traxit. Infinita scilicet cupido crescendi cum sibi uni parum magnus
videretur. Quid cesarem in sua fata pariter ac publica immisit. gloria et am
bicio et nullus supra ceteros eminendi modus. Unum ante se ferre non potuit
cum res publica supra se duos ferret. Quid tu .G. marium semel consulem unum enim
consulatum accepit ceteros rapuit cum theutones cimbrosque concideret.
cum iugurtam per affrice deserta sequeretur. Tot pericula putas appetisse vir
tutis instinctu. Marius exercitum, marium ambicio ducebat. Isti cum omnia
concuterent concutiebantur turbinum more qui rapta convolvunt sed ipsi ante
volvuntur et ob hoc maiore incurrunt quia nullum illis sui regimen est. Ideoque
cum multis fuerint malo pestiferam illam vim qua plerisque nocuerunt ipsi
quoque sentiunt. Non est quod credas quemquam fieri aliena felicitate felicem. Omnia ista
exempla que oculis atque auribus nostris ingeruntur retexenda sunt et plenum ma
lis sermonibus pectus exhauriendum. inducenda in occupatum locum virtus. que
mendacia et contra verum placentia exstirpet. que nos a populo cui nimis
credimus separet ac sinceris opinionibus reddat. Hoc est enim sapientia in naturam con
verti et eo restitui unde publicus error expulerit. Magna est pars sa
nitatis esse hortatores insanie reliquisse. ex isto cetu mutue noxio procul
abisse. Hoc ut esse verum scias aspice quanto aliter unusquisque populo vivat
aliter sibi. Non est per se magistra sollicitudo innocentie nec frugalitatem docet vita
sed ubi testis ac spectator abscessit vicia subsidunt quorum monstrari et conspici
fructus est. Quis eam quam nulli ostenderet induit purpuram. Quis posuit
secretam in auro dapem. Quis sub alicuius arboris rustice proiectus umbra
luxurie sue pompam solus explicuit. Nemo oculis suis lautus est. nec paucorum
quidem ac familiarium sed apparatum viciorum suorum pro modo turbe spectantis
expandit. Ita est irritamentum omnium in que insanimus admirator et conscius.
Ne concupiscamus efficies. Sine ostendamus effeceris. Ambitio luxuria et im
potentia scenam desiderant. Sanabis ista si absconderis. Itaque si in medio ur
bium fremitu collocati sumus stet ad latus monitor. contra laudatores
ingentium patrimoniorum laudet parvo divitem et usu opes metientem.
Contra illos qui gratiam ac potentiam attollunt otium ipse suspiciat traditum
litteris et animum ab externis ad sua reversum. Ostendat ex constitutione vulgi be
atos in illo invidioso fastigio suo trementes et attonitos longeque aliam
de se opinionem habentes quam ab aliis habetur. Nam que aliis excelsa videntur ipsis
prerupta sunt. Itaque exanimantur et trepidant quotiens despexerunt in illud ma
gnitudinis sue preceps. Cogitant enim varios casus et in sublimi maxime
lubricos. Tunc appetita formidant et que illos graves aliis reddit gravior
ipsis felicitas incubat. Tunc laudant otium lene et sui iuris odio ful
goris et fuga a rebus adhuc stantibus querunt. Tunc demum videas philo
sophantes metus et egre fortune sana consilia. Nam quasi ista inter se contraria
sint bona fortuna et mens bona ita melius in malis sapimus. secunda rectum
auferunt. Vale. Epistola xcvj. Non est petendum quod impetrare nolueris. Et

de differentia inter decreta et precepta. Et quod ad consumandam sapientiam neutra
valet sine altera. Et secundum Possidonium alia quedam ad id ex necessitate re-

Petis a me ut id quod in diem suum dixeram debere differri represen-
tem et scribam tibi. An hec pars philosophie quam Greci parenetican vo-
cant, nos preceptivam dicimus, satis sit ad consumandam sapientiam. Scio te
in bonam partem accepturum si negavero. Eo magis promitto et verbum publicum
perire non patior. Postea noli rogare quod impetrare nolueris. Interdum enim obni-
xe petimus id quod recusaremus si quis offerret. Hec sive levitas est sive verni-
litas punienda est promittendi facilitate. Multa videri volumus velle sed no-
lumus. Recitator historiam ingentem attulit minutissime scriptam et ar-
tissime plicatam, et magna parte perlecta desinam inquit si vultis. Adclamatur
recita ab hiis qui illum obmutescere illic cupiunt. Sepe aliud volumus, aliud
optamus, et verum ne diis quidem dicimus. Sed dii aut non exaudiunt aut mi-
serentur. Ego me omissa misericordia vindicabo et tibi ingentem epistolam impingam,
quam tu si invitus legis, dicito: ego mihi hoc contraxi. Teque inter illos numera
quos uxor magno ducta ambitu torquet, inter illos quos divicie per
summum acquisite sudore male habent, inter illos quos honores nulla non arte atque
opera petiti discruciant, et ceteros malorum suorum compotes. Sed ut omisso
principio rem ipsam aggrediar. Beata inquiunt vita constat ex actio-
nibus rectis, ad actiones rectas precepta perducunt. Sed cum obsequens ingenium
est. Aliquando frustra admonentur si animum opiniones obsident prave. Deinde et si recte
faciunt, nesciunt facere se recte. Non potest enim quisquam nisi ab inicio formatus et tota ratione
compositus omnes exequi numeros, ut sciat quando oporteat et in quantum et cum quo et quemadmodum
et quare. Non potest toto animo ad honesta conari, ne constanter quidem aut libenter, sed re-
spiciet, sed hesitabit. Si honesta inquit actio ex preceptis venit, ad beatam
vitam precepta habunde sunt. Atqui illud, ergo et hoc. His respondebimus actiones hone-
stas ex preceptis fieri, et non tantum preceptis. Si alie inquit artes contente sunt pre-
ceptis, et contenta erit sapientia. Nam et hec ars vite est. Atqui gubernatorem facit ille
qui precipit: sic move gubernaculum, sic vela summitte, si secundo vento utere,
sic adverso resiste, sic dubium communemque tibi vendica. Alios quoque artifices pre-
cepta confirmant. Ergo in hoc idem poterunt artifices vivendi. Omnes iste
artes circa instrumenta vite occupate sunt, non circa totam vitam. Itaque mul-
tas illas inhibet extrinsecus et impediunt, spes, cupiditas, timor. At hec
que arte vite professa est, nulla quominus exerceat vetari potest. Discutit enim impedita
et iactat obstantia. Vis scire quam dissimilis sit aliarum artium condicio et huius?
In illis excusatius est voluntate peccare quam casu. In hac maxima culpa est
sponte delinquere. Quod dico tale est. Grammaticus non erubescet soloecismo
si sciens tale quid fecit, erubescet si nesciens. Medicus si deficere egrum
non intelligit, quantum ad artem magis peccat quam si se intelligere dissimulat.
At in hac arte vivendi turpior volentium culpa est. Adice nunc quod artes
quoque plereque, immo ex omnibus liberalissime, habent decreta sua, non
tantum precepta, sicut medicina. Itaque alia est Ypocratis secta, alia A-

sclepiadis · alia Themissionis. Denique nulla ars contemplativa sine decre-
tis suis est, que Greci vocant dogmata, nobis vel decreta licet appellare
vel scita vel placita. Que et in Geometria et Astronomia invenies. Philosophia
autem et contemplativa est et activa · spectat simul agitque. Erras enim si tibi illam
putas tantum terrestres promittere operas · altius spirat. Totum inquit mundum
scrutor · nec me intra contubernium mortale contineo · suadere vobis ac dissua-
dere contenta · magna me vocant supraque vos posita. Nam tibi de summa celi
ratione deumque disserere incipiam et rerum primordia pandam. Unde omnis nature
creat res auget et alat, quove eadem rursus natura perempta resolvat, ut ait
Lucretius. Sequitur ergo ut cum contemplativa sit, habeat decreta sua. Quid quod fa-
cienda quoque nemo rite obibit nisi is cui ratio erit tradita, qua in quaque re omnes
officiorum numeros exequi possit, quos non observabit qui in rem precepta acceperit,
non in omne. Imbecilla sunt per se et ut ita dicam sine radice que partibus dantur.
Decreta sunt que muniant, que securitatem nostram tranquillitatemque tueantur, que
totam vitam totamque rerum naturam simul contineant. Hoc interest inter decreta philosophie
et precepta quod inter elementa et membra · hec ex illis dependent · illa et horum causa
sunt et omnium. Antiqua inquit sapientia nichil aliud quam facienda ac vitanda precepit ·
et tunc longe meliores erant viri. Postquam docti prodierunt · boni desunt. Simplex
enim illa et aperta virtus in obscuram et sollertem scientiam versa est · docemurque di-
sputare non vivere. Fuit sine dubio ut dicitis vetus illa sapientia · tum maxime
nascens rudis non minus quam cetere artes, quarum in processu subtilitas crevit.
Sed nec opus quidem adhuc erat remediis diligentibus · nondum in tantum
nequitia surrexerat · nec tam late se sparserat · poterant vitiis simplicibus
obstare remedia simplicia. Nunc necesse est tanto operosiora esse munimenta, quanto
vehementiora sunt quibus petimur. Medicina quondam paucarum fuit scientia herbarum
quibus sisteretur fluens sanguis · vulnera coirent paulatim. Deinde in hanc pervenit tam
multiplicem varietatem. Nec est mirum tunc illam minus negotii habuisse · fir-
mis adhuc solidisque corporibus et facili cibo nec per artem voluptatemque corrupto ·
qui postquam cepit non ad tollendam sed ad irritandam famem queri · invente sunt
mille conditure quibus aviditas excitaretur · que desiderantibus alimenta erant
onera sunt plenis. Inde pallor et nervorum vino madentium tremor et
miserabilior ex cruditatibus quam ex fame macies. Inde incerti labentium
pedes et semper qualis in ipsa ebrietate titubatio · inde in totam cutem humor ad-
missus · distentusque venter dum male assuescit plus capere quam poterat · inde
suffusio lurida debilis et decolor vultus · tabesque in se putrescentium et retorti
digiti articulis obrigescentibus · nervorumque sine sensu iacentium torpor aut
palpitatio corporum sine intermissione vibrantium. Quid capitis vertigi-
nes dicam? Quid oculorum auriumque tormenta · et cerebri exestuantis vermi-
nationes · et omnia per que exoneramur internis ulceribus affecta · innumerabilia
preterea febrium genera · aliarum impetu sevientium · aliarum tenui peste re-
pentium · aliarum cum horrore et multa membrorum quassatione venientium. Quid
alios referam innumerabiles morbos supplicia luxurie? Immunes erant ab istis mal-

qui non diu se delicijs solverat qui sibi imperabat sibi ministrabat. corpora
opere ac vero labore durabat aut cursu defatigata a venatu a tellure
versantia. Excipiebat illos cibus qui nisi esurientibus placere non posset.
Itaque nichil opus erat tam magna medicorum supellectile nec tot ferramentis
atque pixidibus. Simplex erat ex causa simplici valitudo. multos morbos mul
ta fercula fecerunt. Vide quantum rerum per unam gulam transiturarum permisceat lu
xuria terrarum marisque vastatrix. Necesse est itaque inter se tam diversa disside
ant et hausta male digerantur aliis alio nitentibus. Nec mirum quod inconstans
variusque ex discordi cibo morbus est et ex contrarijs nature partibus in eundem com
pulsa redundant. Inde tam nullo egrotamus genere quam vivimus. Maximus ille
medicorum conditor feminis nec capillos defluere dixit nec pedes laborare.
Atqui et capillis destituuntur et pedibus egre sunt. non mutata feminarum natura sed
vita est. Nam cum virorum licentiam equaverint corporum quoque virilium incommoda equa
verunt. Non minus pervigilant non minus potant et oleo et mero viros provocant. eque invi
tis ingesta visceribus per os reddunt et vinum omne vomitu remetiuntur. eque ni
vem rodunt solacium stomachi estuantis. libidine vero ne maribus quidem
cedunt. pati nate. di illas deeque male perdant. Adeo perversum commente genus
impudicicie viros ineunt. Quid ergo mirandum est maximum medicorum ac nature
peritissimum in mendacio prendi cum tot femine podagrice calveque sint. beneficium
sexus sui vicijs perdiderunt et quia feminam exuerant damnate sunt morbis viri
libus. Antiqui medici nesciebant dare cibum sepius et vino fulcire venas ca
dentes. nesciebant sanguinem mittere et diutinam egrotationem balneis sudoribusque
laxare. nesciebant crurum vinclo brachiorumque latentem vim et in medio sedentem ad ex
trema revocare. Non erat necesse circumspicere multa auxiliorum genera cum essent pe
riculorum paucissima. Nunc vero quam longe processerunt mala valitudinis. Has usuras
voluptatum pendimus ultra modum fasque concupitarum. Innumerabiles esse morbos
non miraberis cocos numera. Cessat omne studium et liberalia professi sine ulla fre
quentia desertis angulis president. In rhetorum ac philosophorum scolis solitudo est.
At quam celebres culine sunt. quanta circa nepotum focos iuventus premitur. Trans
eo puerorum infelicium greges quos post transacta convivia alie cubiculi contumelie
expectant. Transeo agmina exoletorum per naciones coloresque descripta ut eadem
omnibus levitas sit eadem prime mensura lanuginis eadem species capillorum
ne quis cui rectior est coma crispulis misceatur. Transeo pistorum turbam transeo
ministratorum per quos signo dato ad inferendam cenam discurritur. Di boni quantum homin
um unus venter exercet. Quid tu illos boletos voluptarium venenum nichil occulti
operis iudicas facere et si presentanei non fuerunt. Quid tu illam estivam nivem non
putas callum iecineribus obducere. Quid illa ostrea inertissimam carnem
ceno saginatam nichil existimas limose gravitatis inferre. Quid illud sociorum
garum preciosam malorum piscium saniem non credis urere salsa tabe pre
cordia. Quid illa purulenta et que tantum non ex ipso igne in os transferuntur
iudicas sine noxa in ipsis visceribus extingui. Quam fedi itaque pestilentesque
ructus sunt. quantum fastidium sui exhalantibus crapulam veterem
et scias putrescere sumpta non concoqui. Memini fuisse quondam in sermone

nobilem patinam in qua quicquid apud lautos solet diem ducere properans in
dampnum suum popina congesserat. Veneri atque spondeli et ostrea eatenus
circumcisa que dantur quietas intervenientibus distinguebatur. Echini totam
distinctique sine ullis ossibus mulli constraverant. Piget esse iam pictura
singula coguntur in unum sapor. Hoc in cena fit quod fieri debet in saturo in ventre.
Expecto iam ut manducata ponantur. Quantulo autem hoc minus est testas ex-
cerpere atque ossa et dentium opera coquum fungi. Grave est luxuriari per singula:
omnia semel et in eundem saporem versa ponantur. Quare ego ad unam rem
manum porrigam? plura veniant simul, multorum ferculorum ornamenta co-
eant et coherreant. Sciant protinus hi qui iactatorem ex istis peti et
gloriam aiebant non ostendi ista sed conscientie. Pares sint que disponi solent uno
iure perfusa. Nichil intersit. Ostrea, echini, spondili, mulli perturbati con-
coctique ponantur. Non esset confusior vomentium cibus. Quam ista perplexa sunt,
sic ex istis non singulares morbi nascuntur sed inexplicabiles, diversi, mul-
tiformes. Adversus quos et medicina armare se cepit multis generibus,
multis observationibus. Idem tibi de philosophia dico. Fuit aliquando simplicior
inter minora peccantes et levi quoque cura remediabiles. Adversus tantam eu-
versionem morum omnia conanda sunt. Et utinam sic demum lues ista vincatur.
Non privatim solum sed publice furimus. Homicidia compescimus et singulas
cedes: quid bella et occisarum gentium gloriosum scelus? Non avaritia, non cru-
delitas modum novit. Et ista quamdiu furtim et a singulis fiunt minus noxia mi-
nusque monstruosa sunt. Ex senatus consultis plebisque scitis seva exercentur
et publice iubentur vetita, privatimque commissa capite luerent, tum quia paludati
fecere laudamus. Non pudet homines, mitissimum genus, gaudere sanguine alterno et bel-
la gerere gerendaque liberis tradere, cum inter se etiam mutis ac feris pax sit. Ad-
versus tam potentem explicitumque laborare furorem operosior philosophia facta est
et tantum sibi virium sumpsit quantum iis adversus que parabatur accessit. Expeditum
erat obiurgare indulgentes mero et petentes delicatiorem cibum. Non erat
animus ad frugalitatem magna vi reducendus a qua paulum discesserat.
Nunc manibus rapidis opus est, nunc arte magistra. Voluptas ab omni parte
queritur. Nullum intra se manet vitium. In avaritiam luxuria preceps est.
Honesti oblivio invasit. Nichil turpe est cuius placet pretium. Homo, sacra
res homini, iam per lusum ac iocum occiditur, et quem erudiri ad inferenda accipienda-
que vulnera nefas erat, is iam nudus inermisque producitur, satisque specta-
culi ex homine mors est. In hac ergo morum perversitate desideratur solito
vehementius aliquid quod mala inveterata discutiat. Decretis agendum est
ut revellatur penitus falsorum recepta persuasio. His si adiunxerimus
precepta, consolationes, adhortationes poterunt valere; per se inefficaces sunt.
Si volumus habere obligatos et malis quibus tenentur avellere, discant
quid bonum quid malum sit. Sciant omnia preter virtutem mutare nomen,
modo mala fieri modo bona. Quemadmodum primum militie vinculum est religio
et signorum amor et deserendi nefas, tunc deinde facile cetera exiguntur

mundatque in susurrantis adactis. Ita in his quos velis ad beatam vitam perducere
prima fundamenta iacienda sunt et insinuanda virtus. Cum quadam superstitione
teneatur: hanc ament, cum hac vivere velint, sine hac nolint. Quid ergo? Non
quidam sine institutione subtili evaserunt probi magnosque profectus asse-
cuti sunt dum nudis tantum preceptis obsequuntur? Fateor. Sed felix illis ingenium
fuit et salutaria in transitu rapuit. Nam ut dii immortales nullam didicere
virtutem, cum et editi et pars nature eorum est bonos esse, ita quidam ex hominibus
egregiam sortiti indolem in ea que tradi solent perveniunt sine longo magi-
sterio et honesta complexi sunt cum primum audiere. Unde ista tam rapacia vir-
tutis ingenia vel ex se fertilia. Et illis aut hebetibus aut obtusis aut mala con-
suetudine obsessis diu rubigo animorum effricanda est. Ceterum ut illos in bonum
pronos citius educit ad summa et hos imbecilliores adiuvabit malisque
opinionibus extrahet qui illis philosophie placita tradiderit; que quam sint necessaria
semel videas. Quedam insident nobis que nos ad alia pigros ad alia teme-
rarios faciunt; nec hec audacia reprimi potest nec illa inertia suscitari nisi cause
eorum eximantur, falsa admiratio et falsa formido. Hec nos quamdiu possi-
dent, dicas licet hoc patri presta, hoc liberis, hoc amicis, hoc hospitibus.
Temptantem avaritia retinebit. Sciet pro patria pugnandum esse: dissuadebit
timor. Sciet pro amicis desudandum esse ad extremum usque sudorem, sed deli-
cie vetabunt. Sciet in uxore gravissimum esse genus iniurie pellicem, sed illum libido
in contraria impingit. Nichil ergo proderit dare precepta nisi prius amoveris ob-
statura preceptis, non magis quam proderit arma in conspectu posuisse propiusque
admonuisse nisi usure manus expediantur. Ut ad precepta que damus pos-
sit animus ire, solvendus est. Putemus aliquem facere quod oportet: non faciet
assidue, non faciet equaliter. Nesciet enim quare faciat. Aliqua vel casu vel ex-
ercitatione exibunt recta, sed non erit in manu regula ad quam exigantur, cui
credat recta esse que fecit. Non promittet se talem in perpetuum qui bonus casu
est. Deinde prestabunt tibi fortasse precepta ut quod oportet facias, non presta-
bunt quemadmodum oportet; et si hoc non prestant, ad virtutem non perducunt. Faciet
quod oportet monitus, concedo, sed id parum est, quoniam quidem non in facto laus est
sed in eo quemadmodum fiat. Quid est cena sumptuosa flagitiosius et equestrem censum
consumente? Quid tam dignum censoria nota, si quis, ut isti ganeones
loquuntur, sibi hoc et genio suo prestet? Et totiens tamen sestertio aditiales sestertio
cene frugalissimis viris constiterunt. Eadem res si gule datur turpis est,
si honori, reprehensionem effugit; non enim luxuria sed impensa solemnis est. Mullum
ingentis forme, quare autem non pondus adicio et aliquorum gulam irrito? quattuor
pondo et semilibram fuisse aiebat, Cesar missum sibi cum in macellum
deferri et venire iussisset: Amici, omnia me fallunt nisi istum mullum aut
Apicius emerit aut Pactavius. Ultra spem illi coniectura processit: licitati sunt.
Vicit Octavius et ingentem consecutus est inter suos gloriam, cum quinque sestertiis
emisset piscem quem Cesar vendiderat, nec Apicius quidem emerat.

minare tantum Octavio fuit turpe. Nam ille generat ut Liberato tantum
esset. quemquam illum ex reprehenderim admiratus est tantum quam putauit Caesare
dignum. Amico aliquis egro assidet. probamus. At hoc hereditatis causa sit
vultur est, cadaver expectat. Eadem aut turpia sunt aut honesta. Refert
quare aut quemadmodum fiant. Omnia autem honeste fient si honesto nos ad-
dixerimus idque unum in rebus humanis bonum iudicauerimus quaeque ex eo
sunt; sine bona sunt; cetera in die bona sunt. Ergo infundi debet persuasio
ad totam pertinens vitam. Hoc est quod decretum voco. Qualis haec persuasio fuit
talia erunt quae agentur quae cogitabuntur. Qualia autem haec fuerint talis vita
erit. In particulas suasisse totum ordinantem parum est. Marcus Brutus
in eo libro quem pyrtatheotocos inscripsit dat multa precepta et parentibus
et liberis et fratribus. Hoc nemo faciet quemadmodum debet nisi habuerit quo refe-
rat. Proponamus oportet finem summi boni ad quem nitamur ad quem omne
factum nostrum dictumque respiciat veluti navigantibus ad aliquod sidus
dirigendus est cursus. Vita sine proposito vaga est. Quod si utique proponendum est
incipiunt necessaria esse decreta. Illud ut puto concedes nichil esse turpius du-
bio et incerto actu modo pede referente modo producente. Hoc in omnibus actibus
nobis nisi eximantur quae repedunt animos et detinent et conari totos
vetant. Quomodo sint dii colendi solet precipi. Accendere aliquem lucernas
sabbatis prohibemus, quoniam nec lumine dii egent et ne homines quidem delectantur
fuligine. Vetamus salutationibus matutinis fungi et foribus assidere
templorum. Humana ambitio istis officiis capitur. Deum colit qui novit.
Vetemus linthea et strigiles Jovi ferre et speculum tenere Junoni. Non
querit ministros deus. Quid ni? ipse humano generi ministrat. Ubique et
omnibus presto est. Audiat licet quemadmodum se gerere in sacrificiis debeat, quam
procul resilire a molestiis et a superstitionibus. Numquam satis profectum erit
nisi qualem debet deum mente conceperit, omnia habentem omnia tribuentem, bene-
ficium gratis dantem. Quae causa est diis benefaciendi? Natura. Errat si quis illos
putat nocere velle. Non possunt. Nec accipere iniuriam queunt nec facere. Ledere
etenim lediique coniunctum est. Summa illa ac pulcherrima omnium natura quos periculo
exemit nec periculosos quidem fecit. Primus est deorum cultus deos cre-
dere, deinde reddere illis maiestatem suam, reddere bonitatem sine qua nulla
maiestas est, scire illos esse qui president mundo, qui universa ut sua tem-
perant, qui humani generis tutelam gerunt, intenti singulis. Hii
nec dant malum nec habent. Ceterum castigant quosdam et coercent et irro-
gant penas et aliquando specie boni puniunt. Vis deos propitiare? bo-
nus esto. Satis illos coluit quisquis imitatus est. Ecce altera questio
quomodo hominibus quidem sit utendum. Quid agimus, quae damus precepta ut
parcamus sanguini humano? Quantulum est ei non nocere cui debeas prodesse? Ma-
gna scilicet laus est si homo mansuetus homini est. Precipiemus ergo ut nau-
frago manum porrigat, erranti viam monstret, cum esuriente pa-

nem sum daturus. Quomodo omnia quae praestanda ac vitanda sunt circumscribit. Dicam. ut possim breviter hanc illi formulam humani officii tradere. Omne hoc quod vides quo divina atque humana conclusa sunt unum est. membra sumus corporis magni. natura nos cognatos edidit cum ex hisdem et in eadem gigneret. Haec nobis amorem indidit mutuum et sociabiles fecit. Illa aequum iustumque composuit. ex illius constitutione miserius est nocere quam laedi. Ex illius imperio paratae sint ad iuvandum manus. Ille versus et in pectore et in ore sit. Homo sum humani nichil a me alienum puto. Habeamus in commune quod nati sumus. Societas nostra lapidum fornicationi simillima est. que casura nisi invicem obstarent hoc ipso sustinetur. Post deos deos hominesque dispiciamus quomodo rebus sit utendum. In supervacuum praecepta iactabimus nisi illud praecesserit qualem de quacumque re habere debeamus opinionem. de paupertate de divitiis de gloria de ignominia. de patria de exilio. Extimemus singula fama remota et quaeramus quid sint non quid vocentur. Ad virtutes transeamus. Praecipiet aliquis ut prudentiam magni extimemus. ut fortitudinem complectamur. temperantiam amemus. Iustitiam si fieri potest propius etiam quam ceteras nobis applicemus. Sed nichil agemus si ignoramus quid sit virtus. una sit an plures. separatae an innexae. an qui unam habeat et ceteras habeat. quomodo inter se differant. Non est necesse fabro de fabrica quaerere quod eius initium quis usus sit. non magis quam pantomimo de arte saltandi. Omnes iste artes se sciunt. nichil eis deest. Non enim ad totam pertinent vitam. Virtus et aliorum scientia est et sui. discendum de ipsa est ut ipsa discatur. Actio recta non erit nisi recta fuit voluntas. ab hac enim est actio. Rursus voluntas non erit recta nisi habitus animi rectus fuerit. ab hoc enim est voluntas. Habitus porro animi non erit in optimo nisi totius vitae leges perceperit et quid de quoque iudicandum sit exegerit nisi res ad verum redegerit. Non contingit tranquillitas nisi immutabile certumque iudicium adeptis. ceteri decidunt subinde et reponuntur et inter missa appetitaque alternis fluctuant. Causa his iactationis est quod nichil liquet incertissimo regimine utentibus fama. Si vis eadem semper velle vera oportet velis. Ad verum sine decretis non pervenitur. continent vitam. bona et mala honesta et turpia. iusta et iniusta. pia et impia. virtutes ususque virtutum. rerum commodarum possessio. existimatio ac dignitates. valitudo vires forma sagacitas sensuum. Haec omnia extimatorem desiderant. Scire liceat quanti quidque in censum deferendum sit. Falleris enim et pluris quaedam quam sunt putas. Adeoque falleris ut quae maxima inter nos habentur divitiae gratia potentia sestertio nummo extimanda sint. Hoc nescies nisi constitutionem ipsam qua ista inter se existimantur inspexeris. Quemadmodum folia per se virere non possunt. ramum desiderant cui inhaereant ex quo trahunt sucum. Sic ista praecepta si sola sunt marcent. infigi volunt sectae. Praeterea non intelligunt hi qui decreta tollunt eo ipso confirmari illa quo tolluntur. Quid enim dicunt. praeceptis vitam satis explicari. supervacua esse decreta sapientiae id est dogmata. Atqui hoc ipsum quod dicunt decretum est. tam me hercules quam si nunc ego dicerem recedendum esse a praeceptis velut supervacuis et decretis utendum. in haec sola studium conferendum. Hoc ipso quo negarem curanda esse praecepta praeciperem. Quaedam admonitionem in philosophia desiderant. quaedam

pbatoz · Et qdez multa et inuoluta sut · uix cz suma diligeu ac suma
subtilite apiuntur · Si pbacoes neccie sut · z decreta que ueritate argumet
colligut · queda apta sut qda obscura · Apta q sensu coprehedutur · que
meoria · Obscura que ex hec sut · Rato aut no implet manifesta · ma
ior eius ps · pulcriorqz i occultis e · Occulta pbacoem exigunt · pbacio
no sine decretis e · neccia go decreta sut · Que res · quez sensu fat eadz
pfectu · certus rcu e psuasio sn qua i aio oia natat · necia go st de
creta que dat aiis inflexibile iudicu · Deniqz comonem aliquem ut
amicu eodez habeat loco quo se · ut ex inimico cogite z fieri posse a
micu · In illo amore mcitet · in hoc odiu moderetur · Adiciunt iustu e
honestu iustiqz decretoz nroz cotinet · Rato go h neccia e · sn q
nec illa sut · sz utriqz iungamus · Nacz z sn radice inutiles rami sut
z ipe radices hns q genuere adiuuar · Quantu utilitatis manus heat
nescire nulli licet · Apte iuuat cor illud q manus puit · ex q impetu
sumut q mouet · Licet ide dice de pceptis possu · Apta sut · Decreta
vo sapie i abdito sicut sacra sacroru tm iniciati sciut · Ita i phia ar
chana illa admissis receptisqz i sacro ostedunt · At pcepta z alia hmoi
prophanis qz nota sut · Possidonius no tm preptione · nichil n nos hoc
uerbo uti phibet · sz etiaz suasioe z cosolaco z exhortaco neccia iudi
cat · Hiis adicit causaz inquisitioz · ethologiaz qua cur nos dicere
no audeamus cu gramatici custodes latini sermois suo iure ita
appellet no uideo · Haud inutilem futuram ex descriptoz cuiusqz uirtu
hanc Possidonius ethologiaz uocat · quida caratherismon appellant · sig
cuiusqz uirtutis ac uicii z notas reddentz · quibus inter se similia discrim
nentur · Hec res eu uim demu hz q pcipe · Na q pcipit dicit · Illa faci
es si uoles tepatus ee · qui describit ait · Tempans e qui illa facit qui
illis abstinet · Queris quid intersit · alt pcepta uirtutis dat · alt exeplar.
descriptores hns · z ut publicanos utar ubo ucomisimo ex usu ee cofi
teor · Ponamus laudanda inuenies imitator · Putas utilia dari tibi ar
gumeta · p que intelligas nobile equm ne fallaris empturus · ne opera
pdas i ignauo · Quato hoc utilius e · excellentis animi notas nosse · quas
ex alio in se trasferre pmittitur · Continuo pecoris generosi pullus in aruis
Altius ingreditur z mollia crura reponit · Primus z ire uiaz et fluuios te
ptare minaces · Audet et ignoto sese comittere ponto · Nec uanos horret
strepitus · illi ardua ceruix · Argutuqz caput breuis aluus · obesaqz ter
ga · luxuriatqz thoris · animosum pectus · Tum si qua sonum pcul
arma dedere · Stare loco nescit · micat auribus z tremit artus · Collectu
qz premes voluit sub naribus igne · Dum aliud agit Virgilius noster de
scripsit viru fortem · Ego certe no aliaz ymaginem magno viro de
derim · Si mi Catho exprimedus int fragores bellorum ciuiliu ipauidus
z primus incessens admotos ia exercitus alpibus · ciuiliqz se bello ferens
obuiu no alium illi assignerim uultu no aliu habitum · Alius certe nemo

ingredi potuit. Quam qui simul contra Cesarem Pompeiumque se sustulit et aliis
Cesarianas opes, aliis Pompeianas foventibus utrumque provocavit ostenditque
aliquas esse rei publice partes. Nam parum est in Catone dicere: Nec varios horret
strepitus. Quidni cum veros vicinosque non horreat cum contra decem legiones
et Gallica auxilia et mixta barbarica arma civilibus vocem liberam
mittit et rem publicam hortatur ne pro libertate decidat sed omnia experiatur honestius
in servitutem casura quam itura. Quantum in illo vigoris ac spiritus quantum in publica
trepidatione fiducie est. Scit se unum esse de cuius statu non agitur. Non enim
queri oportet an liber Cato sed an inter liberos sit. Inde periculorum gladi-
orumque contemptus. Libet admirantem invictam constantiam viri inter publicas
ruinas non labantis dicere: luctantique toris animosum pectus. Proderit non
tantum quales esse soleant boni viri dicere formamque eorum et liniamenta deducere
sed quales fuerint narrare et exponere. Catonis illud ultimum et fortissimum
vulnus per quod libertas emisit animam. Lelii sapientiam et cum suo Scipione concor-
diam. Alterius Catonis domi forisque egregia facta. Tuberonis lig-
neos lectos cum in publicum sterneret, hedinasque pro stragulis pelles et ante ipsius
Iovis cellam apposita conviviis vasa fictilia. Quid aliud paupertatem
in Capitolio consecrare? Ut nullum aliud factum eius habeam quo illum Ca-
tonibus inseram, hoc parum credimus? Censura fuit illa non cena. O quam
ignorant homines cupidi glorie quid illa sit aut quemadmodum petenda. Illo die
populus Romanus multorum supellectilem spectavit, unius miratus est. Omnium illorum
aurum argentumque fractum est et milies conflatum, at omnibus seculis Tuberonis
fictilia durabunt. Vale. Epistola xxvii. Assentiendum esse fatorum decretis dicit.

Tamen tu indignaris aliquid aut quereris et non intelligis nichil esse
in istis mali nisi hoc unum quod indignaris et quereris. Si me in-
terrogas nichil puto viro miserum nisi aliquid esse in rerum natura quod putet
miserum. Non feram me quo die aliquid ferre non potero. Male valeo: pars
fati est. Familia decubuit, fenus offendit, domus crepuit, damna
vulnera labores metus incurrerunt: solet fieri. Hoc parum est: debuit fieri.
Decernuntur ista non accidunt. Si quid credis mihi intimos affectus meos
tibi cum maxime detego: in omnibus que adversa videntur et dura sic formatus su-
m: non pareo deo sed assentior. Ex animo illum non quia necesse est sequor. Nichil umquam
mihi incidet quod tristis excipiam, quod malo vultu. Nullum tributum invitus
conferam. Omnia autem ad que gemimus quae expavescimus tributa vite sunt.
Horum mi Lucili nec speraveris immunitatem nec petieris. Vesice te dolor
inquietavit. Epistole non erant parum dulces. Detrimenta continua. Propius
accedam. De capite timuisti. Quid tu nesciebas hec te optare cum opta-
res senectutem? Omnia ista in longa vita sunt quomodo in longa via et pulvis
et lutum et pluvia. Sed volebam inquis vivere, carere tamen incommodis omnibus.
Tam effeminata vox virum dedecet. Videris quemadmodum hoc votum meum
excipias. Ego illud magno animo non tantum bono facio. Neque dei neque dee

Epistole

faciant ut te fortiorem an delicatiorem habeat. Ipse te interroges si quis potestatem tibi deus faciat utrum velis vivere in macello an in castris. Atqui vivere lucili militare est. Itaque hii qui iactantur et per opposita atque ardua sursum atque deorsum eunt et expediciones periculosissimas obeunt fortes viri sunt primoresque castrorum. Isti quos putida quies aliis laborantibus molliter habet turturilli sunt tuti contumelie causa. Vale. Epistola xcvii Vicia hominum esse non temporum dicit. Et quod parva consuetudo lenta in certitudinem inducit criminibus. Et quod secundum conscientie tuta esse non potest. R.

Erras mi lucili si existimas nostri seculi esse vicium luxuriam et negligenciam boni moris et alia que obiciat suis quisque temporibus. Hominum sunt ista non temporum. Nulla etas vacavit a culpa et si extaxare licentiam ceperis seculi incipies pudet dicere. Numquam apertius quam coram Catone peccatum est. Credat aliquis pecuniam esse versatam in eo iudicio in quo reus erat Clodius ob id adulterium quod cum Cesaris uxore in operto commiserat violatis religionibus eius sacrificii quod pro populo fieri dicitur sic summotis extra consepitum omnibus viris ut picture quoque masculorum animalium contegantur. Atque dati iudicibus nummi sunt et quod etiam in hac pactione turpius est stupra insuper matronarum et adolescentularum nobilium stillarii loco exacta sunt. Minus crimine quam absolucione peccatum est. Adulterii reus adulteria divisit nec ante fuit de salute securus quam similes sui iudices suos reddidit. Hec in eo iudicio facta sunt in quo si nichil aliud Cato testimonium dixerat. Ipsa ponam verba Ciceronis quia res fidem excedit. Accersivit ad se promisit intercessit dedit. Iam vero o dii boni rem perditam etiam noctes certarum mulierum atque adolescentularum nobilium introductiones nonnullis iudicibus pro mercedis cumulo fuerunt. Non vacat de precio queri plus accessionibus fuit. Vis severi illius uxorem dabo illam. Vis divitis huius quoque tibi prestabo concubitum. Adulterium ubi feceris damna. Illa formosa quam desideras veniet. Illius tibi noctem promitto nec differo intra comperendinationem fides promissi mei stabit. Plus est distribuere adulteria quam facere. Illud est matribus denunciare. hoc illudere. Hii iudices Clodiani a senatu petierant presidium quod non erat nisi damnaturis necessarium et impetraverant. Itaque eleganter illis Catulus absoluto reo quid vos inquit presidium a nobis petebatis an ne nummi vobis eriperentur. Inter hos tamen iocos impune tulit ante iudicium adulter in iudicio leno qui damnationem peius effugit quam meruit. Numquam fuisse corruptius illis moribus credis quibus libido non sacris inhiberi non iudiciis poterat quibus in ea ipsa questione que extra ordinem senatus consulto exercebatur plus quam querebatur admissum est. Querebatur an post adulterium aliquis posset tutus esse apparuit sine adulterio tutum esse non posse. Hoc inter Pompeios et Cesares inter Cicerones Catonesque commissum est Catonem illum quo sedente populus negatur permisisse sibi postulare floralium iocos nudandarum meretricum. Credis spectasse tunc severius homines quam iudicasse

et fient et stuprum ista sunt et licentia verborum. Aliquam disciplinam metumque numquam
sponte concipit. Non est itaque quod credas nunc plurimum libidini permisisse
legibus minimum. Longe enim frugalior hec iuventus est quam illa, cum reus adulterium
apud iudices negaret, iudices apud eum confiterentur, cum stuprum committeretur
rei iudicande causa, cum Clodius isdem vitiis gratiosus quibus nocens conciliaturas
exerceret in ipsa cause dictione. Credat hoc quisquam? qui damnabatur uno adulterio absolve-
batur multis. Omne tempus Clodios non omne Catones feret. Ad deteriora faciles
sumus, quia nec dux potest nec comes deesse, et res ipsa etiam sine duce sine comite
procedit. Non pronum est tantum ad vitia sed preceps. Et quod plerosque inemendabiles
facit, omnium aliarum artium peccata artificibus pudori sunt offenduntque deerrantem,
vite peccata delectant. Non gaudet navigio gubernator everso, non gaudet
egro medicus elato, non gaudet orator si patronum culpa reus cecidit. At
contra omnibus crimen suum voluptati est. Letatur ille adulterio in quod irritatus est
ipsa difficultate, letatur ille circumscriptione furtoque, nec ante illi culpa quam
culpe fortuna displicuit. Id prava consuetudine evenit. Alioquin ut scias sub-
esse animis etiam in pessima abductis boni sensum, nec ignorari turpe sed negligi,
omnes peccata dissimulant et quamvis feliciter cesserint fructu illorum utuntur, ipsa
subducunt. At bona conscientia prodire vult et conspici, ipsas nequitia tenebras
timet. Eleganter itaque ab Epicuro dictum puto: potest nocenti contingere ut la-
teat, latendi fides non potest. Aut si hoc modo melius hunc explicari posse iudi-
cas sensum: ideo non prodest latere peccantibus, quia latendi etiam si felicitatem habent
fiduciam non habent. Ita est: tuta scelera esse non possunt. Hoc ego repugnare secte nostre
si sic expediatur non iudico. Quare? quia prima illa et maxima peccantium est pena
peccasse, nec ullum scelus, licet illud fortuna exornet muneribus suis,
licet tueatur ac vindicet, impunitum est, quoniam sceleris in scelere supplicium
est. Sed nichilominus et hec illa mala metum secunde pene premunt ac sequuntur,
timere semper et expavescere et securitati diffidere. Quare ergo hoc supplicio nequitiam
liberem? quare non semper illam in suspenso relinquam? Illic dissentiamus cum Epicuro ubi
dicit nichil iustum esse natura et crimina vitanda esse quia vitari metus non possit. Hic
consentiamus mala facinora conscientia flagellari et plurimum illi tormentum esse eo quod per-
petua illam sollicitudo urget ac verberat, quod sponsoribus securitatis sue non potest crede-
re. Hoc enim ipsum argumentum est, Epicure, natura nos a scelere abhorrere, quod nullis non etiam
inter tuta timor est. Multos fortuna liberat pena, metu neminem. Quare nisi
quia infixa nobis eius rei aversatio est quam natura damnavit? Ideo numquam fides la-
tendi fit et latentibus, quia coarguit illos conscientia et ipsos sibi ostendit. Proprium
autem est nocentium trepidare. Male de nobis actum erat quod multa scelera legem
et vindicem effugiunt et scripta supplicia, nisi illa naturalia et gravia de presentibus
solverent et in locum patientie timor cederet. Vale.

Qualiter adversus fortune duritiam componendus est animus

Numquam credens felicem
quemquam ex felicitate suspensum, qui fragilibus innititur. Cum ad-

uenticio letus e· exibit gaudium quod intrauit At illud ex se ortum fi-
dele firmumque est. crescit et ad extremum usque prosequitur Cetera quorum admi-
ratio e vulgo in diem bona sunt Aliud quod non usui ac voluptati ex-
primit quis negat Sed ita si illa ex nobis pendent non ex illis nos Omnia
que fortunam intuentur ista fructifera ac iocunda fiunt Si quis habet illa
secum habet non in rerum suarum potestate e· Errant enim lucilli qui aut bonum aliquid
nobis aut malum iudicant tribuere fortunam Materiam dat bonorum aut malorum
et initia rerum apud nos in bonum malum ue exiturarum Valencior enim omni
fortuna animus est. et in utramque partem ipse res suas ducit beateque ac mi-
sere vite sibi causa e· Malus omnia in malum vertit et que cum specie optimi ve-
nerant Rectus atque integer corrigit prava fortune et dura atque aspera
ferendi scientia mollit idem et secunda grate excipit modesteque et adversa
constanter ac fortiter Quamvis prudens sit licet exacto faciat cuncta iudi-
cio licet nichil supra vires suas temptet non continget illi bonum illud integrum
et extra minas positum nisi certus adversus incerta e· Sive alios obser-
vare volueris liberius enim inter aliena iudicium e· sive ipsum te favore
seposito et scies hoc et confiteberis nichil ex hiis optabilibus et caris
utile esse nisi te contra levitatem casus rerumque casum sequentium instruxeris
nisi illud frequenter et sine querela inter singula damna dixeris et diis
aliter visum e· immo me hercules ut carmen fortius ac iustius petam quo
animum tuum magis fulcias hoc dicito quociens aliquid aliter quam cogitabas
evenerit dii melius Sic composito nichil accidet Sic autem componetur si quid
humanarum rerum varietas possit cogitaverit antequam senserit Sic et
liberos et coniugem et patrimonium sic habuerit tamquam non utique semper habiturus
et tamquam non futurus ob hoc miserior si habere desierit Calamitosus e animus
futuri anxius et ante miserias miser qui sollicitus e ut ea quibus delectatur
ad extremum usque permaneant nullo enim tempore conquiescet et expectatione venturi
presentia quibus frui poterat amittet in equo e· a dolor amisse rei et
timor amittende Nec ideo precipio tibi negligentiam tu vero metuenda
declina Quicquid consilio prospici potest prospice quodcumque lesurum e· multo
antequam accidat speculare et averte In hoc ipsum tibi plurimum conferet
fiducia et ad tollerandum omne obfirmata mens Potest fortunam cavere qui potest
ferre Certe in tranquillo non tumultuatur Nichil e· tam miserius nec stultius quam
pretimere Que ista dementia e· malum suum antecedere Denique ut breviter includam
quod sentio et istos satagios ac sibi molestos describam tibi tam intempe-
rantes in ipsis miseriis quam sunt ante illas Plus dolet quam necesse e· qui ante dolet
quam necesse e· Eadem enim infirmitate dolorem non extimat qua non expectat Eadem
intemperantia fingit sibi perpetuam felicitatem suam fingit sibi crescere debere quecumque
contigerunt non tantum durare Et oblitus huius petauri quo humana iac-
tantur sibi uni fortuitorum constanciam spondet Egregie itaque videtur michi

Metrodorum dixisse in epistola qua sororem amisso optime indolis filio alloquitur: Mortale est omne mortalium bonum. De his loquitur bonis ad que concurritur. Nam illud verum bonum non moritur: certum est sempiternumque, sapientia et virtus. Hoc unum contigit immortale mortalibus. Ceterum tam improbi sunt tamque obliti quo eant, quo illos singulos dies trahant, et ut mirentur aliquid ipsos amittere, amissuri uno die omnia. Quicquid non est tuum dominus inscribis. Apud te est, tuum non est. Nichil firmum infirmo, nichil fragili eternum et invictum est. Tam necesse est perire quam perdere quod pereundum est. Quid ergo adversus has amissiones auxilii invenimus? Hoc, ut memoria teneamus amissa nec cum ipsis fructum excidere patiamur quem ex illis percepimus. Habere eripitur, habuisse numquam. Peringratus est qui cum amisit pro accepto nichil debet. Rem nobis eripit casus, usumfructumque apud nos relinquit, quem nos iniquitate desiderii perdidimus. Dic tibi: ex istis que terribilia videntur nichil est invictum. Singula vicere iam multi: ignem Mucius, crucem Regulus, venenum Socrates, exilium Rutilius, mortem ferro adaptatam Cato. Et nos vincamus aliquid. Rursus illa que ut speciosa et felicia trahunt vulgus a multis et sepe contempta sunt. Fabricius divitias imperator reiecit, censor notavit. Tubero paupertatem et se dignam et capitolio iudicavit, cum fictilibus in publica cena usus ostendit debere his esse hominem contentum quibus dii etiam nunc uterentur. Honores repulit pater Sextius, qui ita natus ut rempublicam deberet capessere, latum clavum divo Iulio dante non recepit. Intelligebat enim quod dari posset et eripi posse. Nos quoque aliquid et ipsi faciamus animose; simus inter exempla. Quare defecimus? Quare desperamus? Quicquid fieri potuit potest. Nos modo purgemus animum sequamurque naturam, a qua aberranti cupiendum timendumque est et fortuitis serviendum. Licet reverti in viam, licet in integrum restitui. Restituamur ergo, ut possimus dolores quocumque modo corpus invaserint perferre et fortune dicere: Cum viro tibi negotium est; quere quem vincas. His sermonibus et his similibus lenitur illa vis ulceris, quam opto mehercules mitigari et aut sanari aut stare et cum ipso senescere. Sed securus de illo sum; de nostro damno agitur, quibus senex egregius eripitur. Nam ipse vite plenus est, cui adici nichil desiderat sua causa sed eorum quibus utilis est. Liberaliter facit quod vivit. Alius iam hos cruciatus finisset; hic tam turpe putat mortem fugere quam ad mortem confugere. Quid ergo? Non si suasero rex exibit? Quidni exeat, si nemo iam uti eo poterit, si nichil aliud quam dolori operam dabit? Hoc est, mi Lucili, philosophiam in opere discere et ad verum exerceri: videre quid homo prudens animi habeat contra mortem, contra dolorem, cum illa accedat, hic premat. Quid faciendum sit a faciente discendum est. Adhuc argumentis actum est an posset aliquis dolori resistere, an mors magnis quoque animis admota summittere. Quid opus est verbis? In rem presentem eamus. Nec mors illum contra dolorem facit fortiorem nec dolor contra mortem. Contra

utrumq sibi fidit · n' spe mortis p'tiene dolet · n' tedio doloris liber
moritur · hunc fert · illud expectat · Vale · Epla · c · Consolatoria de
Epistolam quam scripsi marullo filio amisso · cu separatus dolor ger du' · ..
cu filiu paruulu amisisset · diceret molliter ferre · misi tibi in q
no solitu more; secutus · nec putaui leniter illu debe tractari cum ob
iurgatione eet q solatio dignior · Afflicto ei & magnu uuln' male
ferenti paulisp cedendu e · Expleat se & certe p'mu impetu effudat
hij q sibi lugere susceperant ptinus castigent' & discant etia q'dam lac
matu ineptias ee · Solatia expectas & uitia accipe · Tam molliter tu
fers morte filij · quid faceres si amicu pdidisses · Decessit filius incerte
spe paruulus · pauxillu tpis perit · Causas doloris conquirim' & de fortuna
etiaz inique qri uolum' q' no sit iustas pcendi causas pbitura · At me
hercle satis iu iaz uidebaris ai hre etia adusq solida mala · ne du
ad istas umbras maloru q' ingemiscunt hoies amoris ca · Quod da
mnoru om maximu e si amicu pdidisses · danda erat opa ut magis
gaudens qd habueras q' merens qd amiseras · Sz pleriq n' conputant
quanta pceperint quantu gauisi sint · Hoc hz int' reliq mala dolor iste no
supuacuus tm · s; ingratus e · Ergo q' habuisti talē amicu periit opa
tot annis tanta coniunctione uite · tam familiari studiorum societate · nichil actu e
cu amico effusus amiciciaz & quid dolet amisisse si habuisse n' pdest
michi crede magna pars ex hijs quos amauim' licz ipsos casus abstulerit
apud nos manet · Nostrum e qd preterijt tpus · n' quicq' e loco tutiore q'
qd fuit · Ingrati adusq pcepta spe futuri sum' q' no qd futurum e si mo
successit nobis cito in ptz transita sit · Anguste fructus reru determinat
qui tm presentib' letus est · Et futura & pterita delectant · Hec expectatione illa me
moria · sz alteru pendet & no fieri pt · Alteru no pt no fuisse · Quis ergo
furor e certissimo excidere · Acquiescamus hijs q iam hausimus si mo no p
forato aio hauriebamus & transmittebamus quicq accepat · Innumerabilia sunt
exempla eoru · qui liberos iuuenes sine lacrimis extulerunt · q i senatu a
i aliqd publicu officiu a rogo redierunt & statim aliud egerunt · Nec
immerito · Nam p'mu supuacuu e dolere si nich dolendo pficias · Deinde
iniquu e queri de eo qd uni accidit omnib' restat · Deinde desiderij
stulta questio e ubi minimu interest int' amissu & desideratez · Eo itaq
equiore aio ee debem' q' quos amisim' sequim · Respice celeritatem
rapidissimi tpis · Cogita breuitatem huius spacij p quod citatissime cu
rrimus · Obserua hunc comitatum gnis humani eodem tendentem minimis
interuallis distinctum & ubi maximu uidet' · Hunc putas periisse premissus e
Quid aut dementius q' cu idem tibi iter emetiendu sit flere eu q antecessit.
Flet aliquis factu qd no ignorauit futuru · aut si morte i homine no co

gitavit sibi imposuit. flet aliquis actum quod aiebat non posse non fieri.
Quisquis aliquem queritur mortuum esse querit hominem fuisse. Omnes eadem
condicio devinxit cui nasci contingit mori restat. Intervallis distingui-
mur exitu equamur. Hoc quod inter primum diem et ultimum iacet varium incertumque est.
si molestias extimes in puero longum si velocitatem etiam senem angustum.
Nichil non lubricum et fallax et omni tempestate mobilius. Iactantur cuncta
et in contrarium transeunt iubente fortuna. Et in tanta volutatione rerum humanarum
nichil cuiquam nisi mors certum est. tamen de eo queruntur omnes in quo uno nemo decipitur.
Sed puer decessit. nondum dico melius agi cum eo qui vita defungitur. Ad eum
transeamus qui consenuit quantulo vincit infantem. Propone temporis profundi va-
stitatem et universum complectere. Deinde hoc quod etatem vocamus humanam compara
immenso. Videbis quam exiguum sit quod optamus quod extendimus. ex hoc quantum la-
crime quantum sollicitudines occupat quantum mors antequam veniat optata
quantum valitudo quantum timor. quantum tenent aut rudes aut inutiles anni dimidium
ex hoc edormitur. Adice labores luctus pericula et intelliges etiam in longissima
vita minimum esse quod vivitur. Sed quis tibi concedit non melius se habere eum
cui cito reverti licet cui ante lassitudinem peractum est iter. Vita nec bonum nec
malum est. boni ac mali locus est. Ita nichil ille perdidit nisi aleam in dam-
num certius. potuit evadere modestus et prudens. potuit sub cura
tua in meliora formari. Sed quod iustius timetur potuit fieri pluribus similis.
Aspice illos iuvenes quos ex nobilissimis domibus in arenam luxuria pro-
iecit. Aspice illos qui suam alienamque libidinem exercent mutuo impudici
quorum nullus sine ebrietate nullus sine aliquo insigni flagitio dies exit
plus timeri quam sperari potuisse manifestum erit. Non debes itaque causas
doloris accersere nec levia incommoda indignando cumulare. non hortor
ut nitaris et surgas. non tam male de te iudico ut tibi adversus hoc totam
putem virtutem advocandam. Non est dolor iste sed morsus. Tu illum dolorem facis.
Sine dubio multum philosophia profecit si puerum nutrici adhuc quam patri notiorem
animo forti desideras. Quid nunc ego duritiam suadeo et in funere ipso rige-
re vultum volo et animum nec contrahi patior. minime. Inhumanitas est ista
non virtus. funera suorum isdem oculis quibus ipsos videre nec commoveri in
ad primam familiarium divulsionem. Puta autem me vetare quedam sunt
sui iuris. excidunt et retinentibus lacrime et animum profuse levant. Quid ergo est
Permittamus illis cadere non imperemus. fluat quantum affectus eiecerit. non
quantum possit imitatio. Nichil vero merori adiciamus nec illum ad alienum
augeamus exemplum. plus ostentatio doloris exigit quam dolor. quotus quisque
sibi tristis est. Clarius cum audiuntur gemunt et taciti quietique dum secre-
tum est. Cum aliquos viderint in fletus novos excitantur. cum capiti suo manus
ingerunt. quod potuerant facere nullo prohibente liberius. tunc mortem esse

ptanc' sibi tuc lectulo devolvunt'. Hinc spectatore cessat dolor. Se-
quimur nos ut i aliis rebz ita i hac qz hoc viciu ad pluriu exempla cpo
ni nec quid oportat sz quid soleat aspicere. A natura discedimus populo nos
damus nullius rei bone auctori et in hac re sic in oibz inconstantissimo. Vi
det aliquem fortem in luctu suo impium vocat et efferatum. Videt aliquem
collabentem et corpori affusum effeminatum ait et enervem. Omnia itaqz ad rone
revocanda sut. Stultius vero nichil qz famam captare tristicie et lacrimas
approbare quas iudico sapienti viro alias permissas cadere alias vi sua
latas. Dicaz quid intersit cu primus nos nuncius acerbi funeris perculit.
cu tenemus corpus e complexu nro in igne transiturus. lacrimas naturalis ne
cessitas exprimit et spiritus ictu doloris impulsus quadmodu totu corpus quatit
ita oculos quibz adiacentem humorem premit et expellit. Hec lacrime p elisi-
one cadunt nolentibz nobis. Alie sunt quibz exitu damus cu memoria eorum quos a
misimus retractatur. Et inest quiddam dulce tristicie cu occurrunt sermones eoz
iocundi. conversatio hilaris officiosa pietas. tuc oculi velud i gaudio rela
xantur. Hiis indulgemus illis vincimur. Non e itaqz qd lacrimas ppter circumsta
tem assidentem qz contineas aut exprimas. Nec cessant nec fluunt umqz tam
turpiter qz finguntur. Eant sua sponte. Ire aut possunt placidis atqz co
positis. Sepe salua sapientis auctoritate fluxerunt tanto temperamento ut illis nec
humanitas nec dignitas deesset. licet inqz nature obsequi gravitate servata. Vidi
in funere suorum verendos i quorum ore amor eminebat et remota oi lugentium
scena nichil erat nisi qd veris dabatur affectibz. Est aliquis et dolendi
decor. hic sapienti servandus e. et quemadmodum i ceteris rebz ita et i lacrimis ad
sat est. Imprudentium ut gaudia sic dolores exundaverunt. Equo aio exci
pe necessaria. Quid incredibile quid novum evenit. qz multis cu maxime funus
locatur. vitalia emittitur. qz multi post luctum tuum lugent. Quociens cogitaveris
puerum fuisse cogita et hominem cui nichil certi promittitur. Quem fortuna non utiqz
perducit ad senectutem. unde visum est dimittit. Ceterum frequenter de illo loquere et
memoriam eius quantum potes celebra. que ad te sepius revertetur si erit sine acerbitate
ventura. Nemo n libenter tristi conversatur nedum tristicie. Si quos sermones eius si
quos quamvis parvuli iocos cu voluptate audieras sepius repete. potuisse
illum implere spes tuas quas paterna mente conceperas audacter affirma.
Oblivisci quidem suos ac memoriam cu corporibz efferre et effusissime flere
meminisse parcissime. inhumani animi est. Sic aves sic fere suos diligunt
quarum concitatus e amor et pene rapidus. sz cu amissis totus extinguitur. Hoc
prudentem virum no decet. meminisse perseveret. lugere desinat. Illud
nullo modo probo qd ait Metrodorus esse aliquam cognatam tristicie voluptatem
hanc esse captandam i eiusmodi tempore. Ipsa Metrodori verba subscripsi. De
quibz no dubito quid sis sensurus. gratum qd coniungeret duas lineas.
Quid n e turpius qz captare i ipo luctu voluptatem. immo p luctu

⁊ mere lacrimas quos qd iuuet querere. Hic sit q nos obijcit ni-
miu rigore ⁊ infirmat precepta nimia duricia. qd dicam⁹ dolore aut
admittendu i aim no ee. a toto expellendu. Utru tande e q incredibilis
q inquiram⁹ no sentire amisso amico dolore. an uoluptatem i ipso dolore
aucupari. Nos qd precipim⁹ honestu cu aliqs lacrimas affectus effuderit
⁊ ut ita dica despumauerat no ee tradendu aim dolori. Quid tu dicis
miscendaz ipi dolori uoluptatem. sic ipm uis titillare merore. Utru honestius
dolor ab aio submouetur an uoluptas ad dolore q admittitur. Admitti dico
captatur. Et quide ex ipso e. aut aliq mixta uoluptas contra tristicie. Istud
nobis licet dicere. nobis quidez no licet. Unu bonu nostis uoluptatem unu
malu dolore. Que pt inter bonu ⁊ malu ee cognatio. Sz puta esse.
Nunc potissimu eruitur ⁊ ipm dolore scrutam. an aliquid habeat io-
cundu circa se ⁊ uoluptuariu. Queda remedia aliis ptibus corporis
salutaria uelut feda ⁊ indecora adhiberi aliis nequeunt ⁊ qd aliubi
prodesset sine damno uerecundie id fit in honestu loco uulneris. Non te
pudet luctu uoluptate sanare. seuerius ista plaga curanda e. Illud
potius admone. nullu mali sensu ad eu qui perit puenire. Na si
puenit no perit. Nulla inqua res eu ledit q nullus e. Uiuit si leditur. Utru
putas illi malu ee q nullus e. an q e adhuc aliquis. At q nec ex eo
pt ei tormentu ee qd no e. Nis n nullus sensus e. nec ex eo q e. Effu-
git ei maximu mortis incomodu no ee. Illud qz dicam⁹ ei q defle-
at desiderat i etate prima raptu. Omes quantu ad breuitatem eui si uni-
uerso coparas ⁊ iuuenes ⁊ senes i equo sum⁹. Minus n ad nos ex eta-
te omi uenit q qd minimu ee quis dixerit. Cum eodez minimu aliq
ps e. Hoc qd uiuim⁹ proximu nichilo e. ⁊ tn ob dementiaz nraz late
disponitur. Hec tibi scripsi no tanq expectaturus esses remediu a me taz
seru. liquet ei m te locutu tecu quicqd lecturus es. Sz ut castigarem
exiguaz illa moraz q a te recessisti ⁊ i reliquu adhortarer ut for-
tuna tolles aios ⁊ oia eius tela no tanq possent uenire sz tanq utiqz
uentura pspiceres. Vale. Epla c̄i. Qd phi oro magis debz ee

Fabiani papirii libros q simplex ⁊ plana q composita ⁊ soluta sit
inscribuntur ciuilium legisse te cupidissime scribis ⁊ non re-
spondisse expectacioni tue. Deinde oblitus de pho agi compositionem eius accu-
sas. Puta ee qd dicis ⁊ effundi uba no figi. Primu hz ista res sua
graz ⁊ e decor proprius orationis leniter lapse. Multu n interesse existimo
utrum exciderit an fluxerit. Adice qd in hoc q qd dicturus sum ingens
dria e. Fabianus mi no effundere uidetur orationez sz fundere adeo larga
e ⁊ sine perturbatione non sine cursu. Hic ueniens illud plane fa-
tetur et profert non esse tractata nec diu tortam. sz ut ita esse re-

damus. Mores ille non verba composuit et animis scripsit ista non auribus.
Preterea ipso dicente non vacasset tibi partes intueri. Adeo te summa rapuisset
et fere que impetu placent minus prestant ad manum relata. Sed illud quoque
multum est primo aspectu oculos occupasse etiam si contemplatio diligens
inventura est quod arguat. Si me interrogas maior est ille qui iudicium abstu-
lit quam qui meruit et scio hunc tutiorem esse scio audacius sibi de futuro promitte-
re. Oratio sollicita philosophum non decet. ubi tamen erit fortis et constans ubi pe-
riculum sui faciet qui timet verbis. Fabianus non erat negligens in oratione
sed securus. Itaque nichil invenies sordidum. Electa verba sunt non captata
nec huius seculi more contra naturam suam posita et inversa. splendida tamen quamvis
sumantur e medio. Sensus honestos et magnificos habes non coactos
in sententiam sed latius dictos. Videbimus quid parum recisum sit quid parum stru-
ctum quid non huius recentis politure. cum circumspexeris omnia nullas
videbis angustias inanes. Desit sane varietas marmorum et
subicul concisura aquarum cubiculis interfluentium et pauperis cella et quicquid
aliud luxuria non contenta decore simplici miscet. quod dici solet domus
remotum est. Adice nunc quod de compositione non constat. quidam illam volunt
esse ex horrido comptam. quidam usque eo aspera gaudent ut mollius casus
explicuit ex industria dissipent et clausulas abrumpant ne ad specta-
tum respondeant. Lege Ciceronem. compositio eius una est. Servat pedem
curvat lenta et sine infamia mollis. At contra Pollionis Asinii salebro-
sa et exiliens et ubi minime expectes relictura. Denique omnia apud Cice-
ronem desinunt apud Pollionem cadunt exceptis paucissimis que ad certum
modum et ad unum exemplar astricta sunt. Humilia preterea tibi videri dicis
omnia et parum erecta. quo vitio carere eum iudico. Non sunt enim illa humilia
sed placida et ad animi tenorem quietum compositumque formata nec depressa
sed plana. deest illis oratorius vigor stimulique quos queris et subiti
ictus sententiarum. sed totum corpus videris quam sit comptum. honestum est. non
habet oratio eius sed dabit dignitatem. Affer quem Fabiano preponere possis.
Dic Ciceronem cuius libri ad philosophiam pertinentes pene totidem sunt quot
Fabiani. cedam. Sed non statim pusillum est si quid maximo minus est.
Dic Asinium Pollionem. cedam. et respondeamus in re tanta eminere est
post duos esse. Nomina adhuc Titum Livium. scripsit enim et dyalogos
quos non magis philosophie annumerare possis quam hystorie. et ex professo philosophiam
continentes libros. huic quoque dabo dyalogum. Vide tamen quam multos ante-
dat qui a tribus vincitur et tribus eloquentissimis. Sed non prestat omnia. non est
fortis oratio eius quamvis elata sit. non est violenta nec torrens. quamvis
effusa sit non est perspicua sed pura. Desideres inquis contra vitia aliquid
aspere. contra pericula animose. contra fortunam superbe. contra ambitionem contumeliose.
Volo luxuriam obiurgari. libidinem traduci. impotentiam frangi. Sit

aliquid oratione ac rethorice grande, comice exile. Nec illum assi
dere pusille rei vobis. Ille rerum se magnitudini addixit. eloquium uide
umbram hs agens trahit. non erit sine dubio singula circumspecta et ipse
collecta. nec omne verbum excitabit ac pugnet. Fateor exibunt multa nec
ferient. et interdum ociosa perlabetur oratio. Sed multum erit in omnibus lucis. sed
ingens sine tedio spacium. Denique illud prestabit ut liquet tibi illum sensisse
que scripsit. Intelliges hoc actum ut tu scires quid illi placeat non ut
ille placeret tibi. ad profectum omnia tendunt ac bonam mentem. Non quenitur
plausus. Talia esse scripta eius non dubito. etiam si magis reminiscor
quam teneo. sed summam ut solet ex uetere noticia. Cum audirem certe illum
talia mihi uidebantur non solida sed plena. quam adolescentem indolis bone ac
tolleret et ad imitationem sui euocaret sed desperationem uincendi. Nec mihi
adhortatio uidetur efficacissima. deterret enim quam imitandi cupiditatem non fecit.
spem abstulit. Ceterum uerbis habundabat sed commendator preter singu
larum in uniuersum magnificus. Vale. **Epistola CI. De Cornelio impre
meditate defuncto. Et de continuanda mortis premeditatione Re.**

Omnis dies omnis hora quam nichil simus ostendit. Et aliquo argumento recenti
admonet fragilitatis oblitos. tunc eterna meditatos re
spicere cogit ad mortem. Quid sibi istud principium uelit queris. Sen
tionem Cornelium equitem Romanum splendidum et officiosum noueras. ex tenui
principio se ipse promouerat. Et iam illi decliuis erat cursus ad cetera.
Facilius enim crescit dignitas quam incipit. Pecunia quoque circa paupertatem plurimum
amorem habet dum ex illa ereptat. Hic etiam Senecio diuiciis imminebat. ad
quas illum due res ducebant efficacissime. et querendi et custodiendi scientia. quarum
uel altera locupletem facere potuisset. Hic homo summe frugalitatis non minus
patrimonii quam corporis diligens. cum me ex consuetudine mane uidisset.
cum per totum diem amico grauiter affecto et sine spe iacenti usque in noctem
assedisset. cum hylaris cenasset genere ualitudinis precipiti arreptus angi
nam uix conpressum arctatis faucibus spiritum traxit in lucem. Intra paucissi
mas ergo horas quam omnibus erat sani ac ualentis officiis functus
decessit. Ille qui et mari et terris pecuniam agitabat qui ad publicanum
nullum relinquens inexpertum genus questus accesserat. in ipso actu bonorum
adeptum et in ipso procurrentis pecunie impetu raptus est. Insere nunc
Melibee piros pone ordine uites. Quam stultum est etatem disponere. nec
crastini quidem dominum. O quanta dementia spes longas inchoantium. Emam
edificabo. credam exigam. honores geram. deinde lassam et plenam senec
tutem in otium referam. Omnia mihi crede etiam felicibus dubia sunt. Nichil
sibi quisque de futuro debet promittere. id quoque quod tenetur per manus exit. et ipsam
quam premimus horam casus incidit. Voluitur tempus rata quidem lege sed per
obscurum. Quid autem ad me. an nature certum sit quod mihi incertum est. Nauiga

tiones longas et peregrinationes litoribus alienis seros in patriam reditus pro-
mimus. militiam et castrensium laborum tarda manu pretia. procurationes officiorumque
per officia processus. cum interim ad latus mors est. Que tamen numquam cogitatur
nisi subinde aliena nobis ingerantur mortalitatis exempla. Non diutius
quam dum miramur hesura. Quid autem stultius quam mirari id illo die factum quod
omni potest fieri. Stat quidem terminus nobis ubi illum inexorabilis fatorum necessitas
fixit. Sed nemo scit nostrum quam prope versetur termino. Sic itaque formemus ani-
mum tamquam ad extrema ventum sit. Nichil differamus. Cotidie cum vita paria faciamus.
Maximum vite vitium est quod inperfecta semper est. quod aliquid ex illa differtur. Qui
cotidie vite sue summam manum imposuit non indiget tempore. Ex hac
autem indigentia timor nascitur et cupiditas futuri exedens animum. Nichil
est miserius dubitatione venientium. quorsus evadat. quantum sit
illud quod restat aut quale collecta mens inexplicabili formidine agitatur.
Quomodo effugiemus hanc volutationem. Uno modo si vita nostra non prominebit.
si in se colligitur. Ille enim ex futuro suspenditur cui irritum est presens. Ubi vero
quicquid mihi debui redditum est. ubi stabilita mens scit nichil interesse inter
diem et seculum. quicquid deinceps dierum rerumque venturum est ex alto prospicit et
cum multo risu seriem temporum cogitat. Quid enim varietas mobilitasque casuum
perturbabit si certus sis adversus incerta. Ideo propera Lucili mi vivere. et
singulos dies singulas vitas puta. Qui hoc modo se aptavit. cui vita
sua cotidie fuit tota securus est. In spe viventibus proximum quodque tempus elabitur.
subitque aviditas et miserrimum ac miserrima omnia efficiens metus mortis.
Inde illud Mecenatis turpissimum votum. quo et debilitatem non recusat et defor-
mitatem et novissime acutam crucem. dummodo inter hec mala spiritus prorogetur. Debilem
facito manu. debilem pede. debilem coxam. tuber adstrue gibberum. lubri-
cos quate dentes. vita dum superest bene est. hanc mihi vel acuta si sedeas cruce
sustine. Quod miserrimum erat si incidisset optatur. et tamquam vita petitur sup-
plicii mora. Contemptissimum putarem si vivere vellet usque ad crucem. Tu vero
me debilites licet dum spiritus in corpore fracto et inutili maneat. depraves
licet dum monstruoso et distorto temporis aliquid accedat. suffigas licet et acutam
sessuro crucem subdas. Est tanti vulnus suum premere et patibulo pendere
districtum. dum differat id quod est in malis optimum supplicii finem. et est tanti
habere animam ut agam. Quid huic optes nisi deos faciles. Quid sibi vult
ista carminis effeminati turpitudo. Quid timoris dementissimi pactio.
Quid tam feda vite mendicatio. Huic putas umquam recitasse Virgilium
usque adeo mori miserum est. Optat ultima malorum et que pati gravissimum
est extendi ac sustineri cupit. qua mercede. scilicet vite longioris. Quod autem
vivere est diu mori. Invenitur aliquis qui velit inter supplicia tabescere
et perire membratim et totiens per stillicidia emittere animam quam semel exhalare. In-
venitur qui velit adactus ad illud infelix lignum. iam debilis. iam pravus
et in fedum scapularum ac pectoris tuber elisus. cui multe cause moriendi

fue

etiam citra crucem fuerat trahere animam tot tormenta tracturam. Nega nunc
magnum beneficium esse naturae quod necesse est mori. Multi peiora pacisci parati sunt
pacti adhuc et amicum prodere ut diutius vivant et liberos ad stuprum manu
sua tradere ut contingat lucem videre. Tot conscientia scelerum exuenda vite
cupido est. Discendum nichil interesse quando patiaris quod quandoque patiendum est. quam
bene vivas refert non quam diu. Saepe autem in hoc est bene ne diu vivas. Vale.

Epistola ciii. de eternitate animarum et de claritate et fama post quam mortuus est.

Quomodo molestus est iocundum somnium videnti qui excitat. Aufert enim
voluptatem et falsam effectum tamen verae habentem. Sic epistola tua mihi fecit
iniuriam. Revocavit enim me cogitationi aptae traditum et iturum si licuisset ul-
terius. Iuvabit de eternitate animarum quaerere. Immo me hercules credere. Cre-
debam enim facile opinionibus magnorum virorum rem gratissimam promittentium magis
quam probantium. Dabam me spei tantae. Iam eram fastidio mihi. iam reliquias aetatis
infractae contemnebam in immensum illud tempus et in possessionem omnis aevi transiturus
cum subito experrectus sum epistola tua accepta et tam bellum somnium perdidi. Quod
repetam si te dimisero et redimam. Negat me epistola prima totam quaestionem
explicuisse in qua probare conabar quod nostris placet claritatem quae
post mortem contingit bonum esse. Id enim me non solvisse quod opponitur nobis
nullum inquiunt bonum ex distantibus est. hoc autem ex distantibus constat.
Quod interrogas mi Lucili eiusdem quaestionis est loci alterius et ideo non hoc tantum sed
alia quoque eodem pertinentia distuleram. Quaedam enim ut scis moralibus rationalia
immixta sunt. Itaque illam partem recta et ad mores pertinentem tractavi. Numquid
stultum sit ac supervacuum ultra extremum diem curas transmittere an cadant bona
nostra nobiscum nihilque sit eius qui nullus est an ex eo quod cum erit sensuri non su-
mus antequam sit aliquis fructus percipi aut peti possit. Haec omnia ad mores spectant.
Itaque suo loco posita sunt. At quae a dialecticis contra hanc opinionem dicuntur se-
greganda fuerunt et ideo seposita sunt. Nunc quia omnia exigis omnia quae dicunt perse-
quar deinde singulis occurram. Nisi aliquid praedixero intellegi non poterunt
quae refellentur. Quid est quod praedicere velim? Quaedam continua esse corpora ut ho-
minem. quaedam esse composita ut navem domum. Omnia denique quorum diversae
partes iunctura in unum coactae sunt. Quaedam ex distantibus quorum adhuc membra
separata sunt tamquam exercitus populus senatus. Illi enim per quos ista corpora efficiuntur
iure aut officio cohaerent natura diducti et singuli sunt. Quid est quod etiam nunc praedi-
care velim? nullum bonum putamus esse quod ex distantibus constat. Uno enim spiritu
unum bonum contineri ac regi debet unum esse unius boni principale. Hoc si quando
desideraveris per se probabitur. Interim ponendum fuit quia in nostra tela mittuntur.
Dicitis inquit nullum bonum ex distantibus esse. Claritas autem ista bonorum virorum
secunda opinio est. Nam quomodo fama non est unius sermo nec infamia unius
mala existimatio sic nec claritas uni bono placuisse. Consentire in hoc
plures insignes et spectabiles viri debent ut claritas sit. Haec autem ex iudiciis

pluriumque est cat'. distanciam ergo non est bonum. Claritas inquit laus a bo
nis est bono reddita. laudatio autem oratio vox est aliquid significans. Vox
autem licet bonorum virorum sit non est bonum. neque enim quicquid vir bonus facit bonum est.
Ille et plaudit et sibilat. sed nec plausum quisque nec sibilum licet omnia eius
admiretur et laudet bonum dicit non magis quam sternutamentum aut tussim.
Ergo claritas bonum non est. Ad summam dicite nobis. utrum laudantis an
laudati bonum sit. Si laudatio bonum esse dicitis. tam ridiculam rem facitis
quam si affirmetis meum esse quod alius bene valeat. Sed laudare dignos ho
nesta actio est. Ita laudantis bonum est cuius actio est. non nostrum qui laudamur.
At hoc querebatur. Respondebo nunc singulis cursim. Primum an sit aliquod ex di
stantibus bonum et nunc quaeritur. et pars utraque sententiam habet. deinde claritas deside
rat multa suffragia. potest et unius viri boni iudicio esse contenta. Illa omnes bonos
bonus unus iudicat. Quid inquit et fama erit unius hominis existimatio. et infa
mia unius malignus sermo. gloriam quoque inquit latius fusam intelligo. consensum
enim multorum exigit. Diversa horum condicio est et illius est. Quare quia si de me bene
vir bonus sentit eodem loco sum quo si omnes boni idem sentirent. par illis
idemque iudicium est. Eque vero prospicitur ab hiis qui dissidere non possunt. ita pro
est. at si omnes idem sentiant quia aliud sentire non possunt. Ad gloriam et famam
non est satis unius opinio. illic potest idem unius sententia quod omnium quia omnium si inter ro
getur una erit. hic diversa sunt dissimilium iudicia. Difficiles affectus
dubia omnia invenies. levia suspecta. Putas tu posse sententiam omnium unam
esse. non est unius una sententia. illi placet verum. veritatis una vis una faci
es est. Apud hos falsa sunt quibus assentiuntur. numquam autem falsis constantia est.
variantur et dissident. Sed laus inquit nichil aliud quam vox est. Vox autem bona
est. non tamen dicunt claritatem esse laudem bonorum a bonis redditam. iam non
ad vocem referunt sed ad sententiam. licet enim vir bonus taceat sed aliquem iudicet dignum
laude esse. laudatus est. Preterea aliud est laus. aliud laudatio. hec et vocem
exigit. Itaque nemo dicit laudem funebrem sed laudationem. cuius officium oratione
constat. cum dicimus aliquem laude dignum. non verba illi benigna hominum sed iudicia
promittimus. Ergo laus et tacita est bene sentientis ac bonum virum apud
se laudantis. Deinde ut dixi ad animum refertur laus non ad verba que concepta
laudem egerunt et in notitiam plurium emittunt. laudat qui laudandum esse iu
dicat. cum Tragicus ille apud nos ait. Magnificum esse laudari a laudato
viro. laude digno. et cum eque antiquus Poeta ait. Laus alitur
non laudatorem dicit qui corrumpit artes. Nichil nec eque et eloquentiam et omne
aliud studium auribus deditum vitiavit quam popularis fama. voce utique
desiderat non claritas. Sit enim circa vocem contingere contenta iudicio.
Et plena est non tantum intra tacentes sed etiam intra reclamantes. quid intersit inter
claritatem et gloriam dicam. gloria multorum iudiciis constat. claritas bonorum.
Cuius inquit bonum est claritas id est laus bono a bonis reddita utrum lau
dati an laudantis. utriusque. id est eum qui laudor quia natura me amantem omnium

genuit · et bene sensisse me gaudeo · [illegible] virtutum
inspectores letor · hoc pluribus bonum est quam gratis sunt · sed et meum · Ita enim
animo compositus sum ut aliorum bonum meum iudicem · utique eorum quibus ipse sum
boni causa · Est istud laudantium bonum · virtute enim geritur · Omnis autem virtutis actio
bonum est · Hoc contingere illis non potuisset · nisi ego talis essem · Itaque utriusque
bonum merito laudari · tam mehercule quam bene iudicasse iudicantis bonum est
et eius · sed qui iudicant est · Numquid dubitas · an iustitia et habentis bonum
sit et eius qui debitum solvit · merentem laudare iustitia est · Ergo utrumque
bonum est · Cavillationibus istis habunde satisfecimus · sed non debet nobis hoc esse
propositum · arguta disserere et philosophiam in has angustias ex sua maiestate detrahere
Quanto satius est ire aperta via et recta quam sibi ipsi flexus disponere quos cum
magna molestia debeat relegere · Neque enim quicquam aliud iste disputationes sunt
quam inter se perite captantium lusus · Dic potius quam naturale sit in immensum mentem suam
extendere · Magna et generosa res est humanus animus · Nullos sibi poni nisi communes
et cum deo terminos patitur · Primum humilem non accipit patriam · Ephesum et Allexa-
driam aut si quod est etiam nunc frequentius oculis letius tectis solum · Patria est
illi quodcumque suprema et universa circuitu suo cingit · Hoc omne convexum intra
quod iacent maria cum terris intra quod aer humanis divina secernens etiam
coniungit · Intra quod disposita tot numina in actus suos excubat · Deinde
artam etatem sibi datam non sinit · Omnes inquit anni mei sunt · nullum seculum
magnis ingeniis clusum est · nullum non cogitationi pervium tempus · Cum ve-
nerit dies ille qui mixtum hoc divini humanique secernat corpus hic ubi in-
veni relinquam · ipse me deis reddam · Nec nunc sine illis sum · sed gravi terrenoque deti-
neor · Per has mortales vite moras illi meliori vite longiorique proluditur ·
Quemadmodum novem mensibus tenet nos maternus uterus et preparat non sibi sed
illi loco in quem videmur emitti · Iam idonei spiritus [illegible] tra-
here et in aperto durare · Sic per hoc spatium quod ab infantia patet in senectu-
tem in alium nature sumimus partum · Alia origo nos expectat · Alius rerum status
Nondum celum nisi ex intervallo pati possumus · Proinde intrepidus horam illam
decretoriam prospice · Non est animo suprema sed corpori · Quicquid circa te iacet
rerum tamquam hospitalis loci sarcinam specta · Transeundum est · Excutit re-
deuntem natura sicut intrantem · Non licet plus efferre quam intuleris · Immo
et ex eo quod ad vitam attulisti pars magna ponenda est · Detrahetur tibi hec
circumiecta · novissimum velamentum tui cutis · Detrahetur caro et suffusus
sanguis discurrensque per totum · Detrahentur ossa nervique firmamenta fluidorum
ac labentium · Dies iste quem tamquam extremum reformidas eterni natalis est
Depone onus · quid cunctaris · tamquam non prius quoque relicto in quo latebas
corpore exieris · Heres et reluctaris · Tum quoque magno nisu matris expulsus es · Ge-
mis · ploras · et hoc ipsum flere nascentis est · Sed tunc debuit ignosci · Ru-
dis et imperitus omnium veneras · Ex maternorum viscerum calido mollique fomento

emissum afflavit aura liberior. deinde offenditur dure manus tactu
tenerque adhuc et nullius rei gnarus obstupuisti inter ignota. Nunc tibi non
est novum separari ab eo cuius ante pars fueras. Equo animo membra iam superua-
cua dimitte et istud corpus diu inhabitatum pone. scindetur. obruetur.
abolebitur. Quid contristaris. ita solet fieri. pereunt sepe velamenta nascen-
tium. Quid ista sic diligis quasi tua. istis opertus es. Veniet qui te revelet
dies. et ex contubernio fedi atque olidi ventris educat. Huic nunc quoque tu
quantum potes subvola. que nunc nisi que cohebunt alienus iam hunc altius
aliquid sublimiusque cogita. Aliquando nature tibi archana retegentur. discuti-
etur ista caligo et lux undique clara percutiet. Imaginare tecum quantus ille
sit fulgor tot sideribus inter se lumen miscentibus. nulla serenum umbra tur-
babit. equaliter splendebit omne celi latus. Dies et nox aeris infimi vices
sunt. tunc in tenebris vixisse te dices. cum totam lucem totus aspexeris. quam
nunc per angustissimas vias oculorum obscure intueris et tamen admiraris
illam iam procul. Quid tibi videbitur divina lux cum illam suo loco videris.
Hec cogitatio nichil humile. nichil crudele. deos omnium esse testes rerum ait. illis
nos approbari. illis in futurum parari iubet. et eternitatem proponere. quam qui mentem con-
cepit. nullum horret exercitum. non terretur tuba. nullis ad timorem
minis agitur. qui non timeat qui mori sperat. Is ille quoque qui animum tam diu
iudicat manere quam diu retinetur corporis vinculo et solutum statim spargit
id agit ut et post mortem utilis esse possit. Quamvis enim ipse ereptus sit oculis
tamen multa viri virtus animo multusque recursat gentis honor. Cogita quantum
nobis exempla bona prosint. Scies magnorum virorum non minus presentiam esse
utilem quam memoriam. Vale. Ep. ciii. quare cavendum homini periculum ab
Quid ista circumspicis que tibi possunt fortasse evenire sed et possunt homine.
non evenire. Incendium dico ruinam. Aliqua nobis incidunt non insi-
diantur. Illa potius vide illa devita que nos observant. que captant. Rares
sibi casus et si graves. Naufragium facere. vehiculo everti. ab homine homini
quottidianum periculum. Adversus hoc te expedi. hoc intentis oculis intuere.
nullum est malum frequentius. nullum pertinacius. nullum blandius. Tempestas
minatur antequam surgat. crepant edificia antequam corruant. prenunciat fumus
incendia. Subita est ex homine pernicies. et eo diligentius tegitur quo propius ac-
cedit. Erras si istorum tibi qui occurrunt vultibus credis. hominum effigies
habent. animos ferarum. nisi quod illarum periculosior est primus incursus. quos transi-
ere non querunt. numquam enim illas ad nocendum nisi necessitas incitat. Hec aut
fame vel timore coguntur ad pugnam. homini perdere hominem libet. Tu tamen ita
cogita quod ex homine periculum sit ut cogites quod sit hominis officium. Alterum
intuere ne ledaris. alterum ne ledas. Comodis omnium leteris. movearis
incomodis. et memineris que prestare debeas que cavere. Sic vivendo
quid consequeris. non ne te noceant sed ne fallant. Quantum potes
autem in philosophiam secede. Illa te sinu suo proteget. in huius sacrario eris aut tutus

a tutior. Non afficiat metus se ipsum in codicem contemplantes. Aliud autem ipsam
philosophiam non debebis iactare. multis fuit periculi causa. insolenter tractata
et contumaciter. tibi vicia detrahat. non aliis exprobret. Non abhorreat a pu-
blicis moribus. nec hoc agat. ut quicquid non facit dampnare videatur. licet
sapere sine pompa sine invidia. Vale. **Ep(istol)a. cv. Quod senex mutavit**
In Nomentanum meum fugi. Quid putas urbem. immo **locum propter signa morbi**
febre. Et quidem surrepentem iam manum inicerat. Protinus itaque parari
vehiculum iussi. Paulina mea remittente. Medicus initia dicebat esse al' retinere
motis venis sed incertis. et naturalem turbantibus modum. exire perseveravi. Il-
lud mihi in ore erat domini mei Gallionis. qui cum in Achaia febrem habere ce-
pisset protinus navem ascendit. clamitans non corporis sed loci esse morbum. Hoc
ego Pauline mee dixi que mihi valitudinem meam commendat. Nam cum sciam spiritum
illius in meo verti incipio ut illi consulam mihi consulere. Et cum me fortiorem
senectus ad multa reddiderit. hoc beneficium etatis amitto. Venit enim mihi
in mentem in hoc sene et adolescentem esse cui parcitur. Itaque quoniam ego ab
illa impetro ut me fortius amet. impetrat illa ut me diligentius a-
mem. Indulgendum est enim honestis affectibus et interdum etiam si premunt causae
spiritus in honorem suorum. vel cum tormento revocandus et in ipso ore retinendus est.
Cum bono viro vivendum sit. non quamdiu iuvat. sed quamdiu oportet. Ille qui non v-
xorem non amicum tanti putat ut diutius in vita commoretur. qui perseverabit
velle mori delicatus est. Hoc quoque imperet sibi animus. ubi utilitas suorum exigit
nec tamen si vult mori. sed si cepit intermittat et suis se commodat. Ingentis
animi est aliena causa ad vitam reverti. quod magni viri sepe fecerunt. Sed hoc quoque
summe humanitatis existimo. senectutem suam. cuius maximus fructus est secu-
rior sui tutela et vite usus animosior. attentius si scias aliquid tuorum
esse dulce utile optabile. Habet preterea in se non mediocre ista res gaudium
et mercedem. Quid enim iocundius quam uxori tam carum esse ut propter hoc tibi carior
fias. Potest itaque Paulina mea non tantum suum mihi timorem imputare sed et
meum. Queris ergo quomodo mihi consilium profectionis cesserit. Ubi primum gravitatem
urbis excessi. et illum odorem culinarum fumigantium que mote quicquid pestiferi
vaporis obruerant cum pulvere effundunt. protinus mutatam valitudinem
sensi. Quantum deinde adiectum putas viribus postquam vineas attigi. in pascu-
um emissus cibum meum invasi. Repetivi ergo iam me. non permansit mar-
cor ille corporis dubii et male cogitantis. Incipio toto animo studere. Non
multum ad hoc locus confert nisi se sibi prestat animus. qui secretum in occu-
pationibus mediis si volet habebit. At ille qui regiones eligit et
otium captat ubique quo distringatur inveniet. Nam Socratem querenti
cuidam quod nichil sibi peregrinationes profuissent. respondisse ferunt. Non immerito
tibi hoc evenit. tecum enim peregrinabaris. O quam bene cum quibusdam ageretur si a se
aberrarent. Nunc primum se ipsos sollicitant. corrumpunt. territant. Quid prodest

mare traicere et urbes mutare. Si vis ista quibus urgeris effugere non
alibi sis oportet sed alius. Puta venisse te athenas puta rhodon elige
arbitrio tuo civitatem. Quid ad te pertinet quos illa mores habeat tuos
afferes. Divitias iudicabis bonum. Torquebit te paupertas et quod est mise-
rrimum falsa. Quamvis enim multum possideas tamen quanto aliquis plus habet tanto
tibi videris deficere quanto vinceris. Honores iudicabis bonum male te ha-
bebit consul ille factus ille et refectus. Invidebis quotiens aliquem in
fastis saepius legeris. Tantus erit ambitionis furor ut nemo tibi post te
videatur si aliquis ante fuit. Maximum malum iudicabis mortem cum in illa
nihil sit mali nisi quod ante ipsam est timeri. Exterrebunt te non tantum pericula sed suspi-
tiones vanis semper agitaberis. Quid enim prodest evasisse tot argolicas ur-
bes mediosque tenuisse fuga per hostes. Ipsa pax timores subministrabit. Ne
tutis quidem habebitur fides consternata semel mente. Quae ubi consuetudinem
pavoris improvidi fecit etiam ad tutelam salutis suae inhabilis est. Non
enim vitat sed fugit. Magis autem periculis patemus aversi. Gravissimum iudicabis
malum aliquem ex his quos amabis amittere. Cum interim hoc tam ineptum erit
quam flere quod arboribus amoenis et domum tuam ornantibus decidant folia.
Quicquid te delectat aeque vide ut videas dum virent. Utetur aliud alio die
casus excutiet. Sed quemadmodum frondium iactura facilis est quia renascuntur
sic istorum quos amas et oblectamenta vitae putas esse damnum quia re-
parantur etsi non renascuntur. Sed non erunt idem. Ne tu quidem idem eris.
Omnis dies omnis hora te mutat. Sed in aliis rapina facilius apparet.
hic latet quia non ex aperto fit. Alios auferunt. At ipsi nobis furto subducimur.
Horum nihil cogitabis nec remedia vulneribus oppones sed ipse tibi seres
sollicitudinum causas alia sperando alia desperando. Si sapis alterum alteri
misces. Nec speraveris sine desperatione nec desperaveris sine spe. Quid
per se peregrinatio cuiquam prodesse potuit. Non voluptates illa temperavit. Non
cupiditates refrenavit. Non iras repressit. Non indomitos amoris impetus
fregit. Nulla denique animo mala eduxit. Non iudicium dedit. Non discussit
errorem. Sed ut puerum ignota mirantem ad breve tempus rerum aliqua novitate de-
tinuit. Ceterum inconstantiam mentis quae maxime aegra est lacessit mobiliorem le-
vioremque reddit ipsa iactatio. Itaque quae petierant cupidissime loca cupidius
deserunt et avium modo transvolant citiusque quam venerant abeunt. Peregrinatio
notitiam dabit gentium novas tibi montium formas ostendet invisitata
spatia camporum et irriguas perennibus aquis valles. Alicuius fluminis sub
observatione naturam. Sive ut nilus aestivo incremento tumet. Tigris
eripitur ex oculis et acto per occultum cursu integrae magnitudini redditur. Sive
ut meander poetarum omnium exercitatio et ludus implicatur crebris an-
fractibus et saepe in vicinum alveo suo admotus antequam sibi influat
flectitur. Ceterum neque meliorem faciet neque saniorem. Inter studia
versandum est et inter auctores sapientiae ut quaesita discamus nondum inventa

querimus. Sic eximendus animus ex miserrima servitute in libertatem asseri-
tur. Quamdiu quidem nescieris quid fugiendum, quid petendum, quid necessarium, quid
supervacuum, quid iustum, quid honestum sit, non erit hoc peregrinari sed errare.
Nulla tibi opem feret iste discursus. Peregrinaris enim cum affectibus tuis
et mala te tua sequuntur. Utinam quidem sequerentur, et longius abessent. Nunc
fers illa, non ducis. Itaque ubique te premunt et paribus incommodis urunt.
Medicina ergo querenda est, non regio. Fregit aliquis crus aut extorsit articulum:
non vehiculum navemque conscendit, sed advocat medicum ut fracta pars
iungatur, ut luxata in locum reponatur. Quid ergo? animum tot locis fractum
et extortum credis locorum mutatione posse sanari? Maius est istud malum
quam ut gestatione curetur. Peregrinatio non facit medicum, non oratorem. Nulla
ars loco discitur. Quid ergo? Sapientia res omnium maxima in itinere colligitur? Nullum
est crede mihi iter quod se extra cupiditates, extra iras, extra metus sistat. Aut
si quod esset, agmine facto gens illuc humana pergeret. Tamdiu urge-
bunt ista mala macerabuntque per terras ac maria vagum quamdiu malorum
gestaveris causas. Fugam tibi non prodesse miraris? tecum sunt que fugis. Te
igitur emenda, onera tibi detrahe et emenda desideria, intra modum saltem
contine, omnem ex animo erade nequiciam. Si vis peregrinationes habere iocundas,
comitem tuum sana. Haerebit tibi avaricia quamdiu avaro sordidoque te convi-
xeris. Haerebit tumor quamdiu cum superbis conversaveris. Numquam seviciam in tor-
toris contubernio pones. Incendunt libidines tuas adulterorum sodalicia.
Si velis vitiis exui, longe a vitiorum exemplis recedendum est. Avarus, corru-
ptor, saevus, fraudulentus, multum nocituri si prope a te fuissent, intra te sunt. Ad me-
liores transi: cum Catonibus vive, cum Lelio, cum Tuberone. Quod si convivere
et grecis iuvat, cum Socrate, cum Zenone versare. Alter te docebit
mori si necesse erit, alter antequam necesse erit. Vive cum Crisippo, cum Possidonio.
Hii tibi tradent humanorum divinorumque noticiam, hii iubebunt in opere esse
nec tantum scite eloqui et in oblectationem audientium verba iactare, sed animum indu-
rare et adversus minas erigere. Unus est enim huius vite fluctuantis
et turbidus portus: eventura contemnere, stare fidenter ac paratum tela
fortune adverso pectore excipere, non latitantem nec tergiversantem. Magna-
nimos nos natura produxit, et ut quibusdam animalibus ferum dedit, quibusdam
subdolum, quibusdam pavidum, ita nobis gloriosum et excelsum spiritum querentem
ubi honestissime, non ubi tutissime vivat, simillimum mundo, quem quantum
mortalium passibus licet sequitur emulaturque. Profert se, laudari et aspici
credit. Dominus omnium est, super omnia est. Itaque nulli se rei summittat, nichil illi
videatur grave, nichil asperum quod virum incurvet. Terribiles visu forme
letumque laborque: minime quidem, si quis rectis oculis intueri illa possit
et tenebras perrumpere. Multa vel multum per noctem habentur erroris, dies vertit ad

l. visu
visum Terribiles visu forme letumque laborque. Egregie virgilius noster
non re dixit terribiles esse sed visu id est videri non esse. Quid inquam in istis
sese tam formidabile quam fama vulgavit. Quid est obsecro te luci-
li cur timeat laborem vir mortem homo. Totiens mihi occurrunt isti qui non
putant fieri posse quicquid facere non possunt et aiunt loqui maiora quam huma-
na natura sustineat. At quanto ego de illis melius existimo ipsi quoque possunt facere
sed nolunt. Denique quem unquam ista destituere temptantem cui facilliora ap-
paruere in actu. non quia difficilia sunt non audemus. sed quia non audeamus diffi-
cilia sunt. Si tamen exemplum desideratis accipite Socratem perpessicium senem
per omnia aspera iactatum invictum tamen et paupertate quam graviorem illi do-
mestica onera faciebant et laboribus quos militares quoque pertulit. quibus ille do-
mi exercitus sive in uxore eius moribus feram lingua petulantem sive in libe-
ros indociles et matri quam patri similiores. Sic fere aut in bello fuit
aut in tyrannide aut in libertate bellis ac tyrannis seviore. xx. et vii. annis
pugnatum est. post finita arma xxx. tyrannis noxe dedita est Civitas ex
quibus plerique inimici erant. novissima damnatio est sub gravissimis nominibus
impleta obiecta est et religionum violacio et iuventutis corruptela. quam
inmittere in deos in patres in rem publicam. Dictus est post hec carcer et venenum
de Socrate Hec usque eo animum Socratis non moverant ut ne vultum quidem moverent
Illa mirabilem laudem et singularem usque ad extremum servavit. Nec
hilariorem quisquam nec tristiorem Socratem vidit. Equalis fuit in tanta
de catone inequalitate fortune. Vis alterum exemplum. Accipe hunc marcum Catonem
recentiorem cum quo et infestius fortuna egit et pertinacius. Cui cum omnibus
locis obstitisset novissime et in morte. Ostendit tamen virum fortem posse invita
fortuna vivere invita mori. tota illi etas aut in armis est exacta civilibus
aut in etate incipiente iam civile bellum. Et hunc licet dicas non minus quam So-
cratem in servitute vixisse nisi forte. Cn. pompeium et Cesarem et Crassum
putas libertatis socios fuisse. Nemo mutatum Catonem totiens mutata
re publica vidit. eundem se in omni statu prestitit in pretura in repulsa in provin-
cia in contione in exercitu in morte. Denique in illa rei publice trepidatione cum
illic Cesar esset decem legionibus pugnacissimis subnixus totis exterarum
gentium presidiis. hic Cn. pompeius satis adversus omnia tutus. Cum alii ad Cesa-
rem inclinarent alii ad pompeium. Solus Cato fecit aliquas et rei publice par-
tes. Si animo conplecti volueris illius ymaginem temporis videbis illic ple-
bem et omnem erectum ad omnes res novas vulgus. hic optimates et eque-
strem ordinem quicquid erat in civitate sancti et electi. duos in medio reli-
ctos rem publicam et Catonem. mirabeus inquam cum animadvertis Atriden Pri-
amumque et sevum ambobus achillem. Utrumque enim improbat utrumque exarmat.
Hanc fert de utroque sententiam. Ait se si Cesar vicerit moriturum. Si pom-
peius exulaturum. Quid habebat quod timeret. Qui sibi et victori consti-
tuerat que constituta esse ab hostibus iratissimis poterant. Periit

itaque ex decreto suo. Vides posse contemni homo labores pati per medias affrice solitudines pedes duxit exercitum. Vides posse tolerari sitim in collibus arentibus sine ullis impedimentis victi exercitus reliquias trahens inopiam humoris loricatus tulit et quotiens atque fuerat occasio novissimus bibit. Vides honorem et notam posse contemni eodem quo repulsus est die in comitio pila lusit. Vides posse contemni potentiam superiorem et pompeium et cesarem quorum nemo alterum offendere audebat nisi ut alterum demereret simul provocavit. Vides tam mortem posse contemni quam exilium et exilium sibi indixit et mortem et interim bella. Possumus itaque adversus ista tantum habere animi libeat modo subducere collum iugo. In primis autem destituende voluptates que enervant et effeminant et multum petunt. Multum autem a fortuna petunt sperantes. Deinde spernende opes auctoramentum sunt servitutum. Aurum et argentum et quicquid aliud felices domos honorat relinquatur. Non potest gratis constare libertas. Hanc si magno estimas omnia parvo estimanda sunt. Vale.

Epistola cv. De spe invidia odio metu et contemptu etc.

Que observanda tibi sint ut tutior vivas dicam. Tu tamen sic audire censeo ista precepta quo si tibi preciperem qua ratione bonam valitudinem tuearis sine metu. Considera que sint que hominem in perniciem hominis instigent. Invenies spem invidiam odium metum et contemptum. Ex omnibus istis adeo levissimum est contemptus ut multi in illo remedii causa delituerint. Quem quis contemnit calcat sine dubio sed transit. Nec homini contempto pertinaciter nec diligenter nocet. Et in acie iacens preteritur cum stante pugnatur. Spem improborum vitabis si nihil habueris quod cupiditatem alienam et improbam irritet si nihil insigne possederis. Concupiscuntur enim et insignia et si parum nota sunt. Sic invidiam effugies si te non ingesseris oculis si bona tua non iactaveris si scieris in sinu gaudere. Odium aut est ex offensa hoc modo vitabis neminem lacessendo gratuito a quo te sensus communis tuebitur. Fuit hoc multis periculosum. Quidam odium habuerunt nec inimicum. Illud ne timearis prestabit tibi et fortune mediocritas et ingenii lenitas. Eum esse te homines sciant quem offendere sine periculo possint. Reconciliatio tua et facilis sit et certa. Timeri autem tam domi molestum est quam foris tam a servis quam a liberis. Nulli non ad nocendum satis virium est. Adice nunc quod qui timetur timet. Nemo potuit terribilis esse secure. Contemptus superest cuius modum in sua potestate habet qui illum sibi adiunxit qui contemnitur quia voluit non quia debuit. Huius incommodum et artes bone discutiunt et amicitie eorum qui apud aliquem potentem potentes sunt quibus applicari expediet non implicari ne pluris remedium quam periculum constet. Nichil tamen eque proderit quam quiescere et minimum cum aliis loqui plurimum secum. Est quedam dulcedo sermonis que irrepit et eblanditur et non aliter quam ebrietas aut amor secreta producat. Nemo quod audierit tacebit nec quantum audierit loquetur. Qui rem non tacuerit non tacebit auctorem. Habet unusquisque aliquem

cui tacitum credit quantum ipsi creditum est, ut garrulitate sua custodiunt
et tot tenetur sit vinculis quot auribus proditum fiet. Sic quod secretum erat rumor est.
Securitatis magna portio est nichil inique facere. Confusam vitam et perturbatam
impotentes agunt. Tantum metuunt quantum nocent, nec ullo tempore vacant.
Trepidant enim cum fecerunt, herent. Conscientia aliud agere non patitur, ac subinde
respondere ad se cogit. Dat penas quisquis expectat, quisquis autem meruit
expectat. Tutum aliqua res in mala conscientia prestat, nulla securum. Putat
enim se etiam si non deprehenditur posse deprehendi, et inter somnos movetur,
et quotiens alicuius scelus loquitur de suo cogitat. Non satis obliteratum
videtur illi, non satis tectum. Nocens habuit aliquando latendi fortunam,
numquam fiduciam. Vale. Epistola cvi. De condicione corporis et de bonis eius etc.

Tardius rescribo ad epistolas tuas, non quia districtus occupationibus sum.
Hanc excusationem cave audias. Vaco, et omnes vacant qui volunt.
Neminem res sequuntur. Ipsi illas amplexantur, et argumentum esse felicitatis
occupationem putant. Quid ergo fuit quare non protinus rescriberem ei de quo
querebas? Veniebat in conspectum operis mei. Scis enim me moralem philosophiam
velle complecti et omnes ad eam pertinentes questiones explicare. Itaque dubitavi
utrum differrem te donec suus isti rei veniret locus, an ius tibi extra ordinem
dicerem. Humanius tibi visum est tam longe venientem non detinere. Itaque et hoc
ex illa serie rerum coherentium excerpam, et si qua erunt eiusmodi non querenti
tibi ultro mittam. Que sint hec interrogas? Que scire magis iuvat
quam prodest. Sicut hoc de quo queris, bonum an corpus sit. Bonum facit, prodest enim; quod facit corpus est. Bonum agitat animum et quodammodo format
et continet. Que propria sunt corporis, que corporis bona sunt, corpora sunt;
ergo et que in animis sunt. Nam et hoc corpus. Hoc est bonum hominis. Necesse est corpus sit,
cum ipse sit corporalis. Mentior nisi et que alunt illud et que valitudinem eius
vel custodiunt vel restituunt corpora sunt. Ergo et bonum eius corpus est. Non puto
te dubitaturum an affectus corpora sint, ut aliud quoque de quo non queris infulciam,
tamquam ira, amor, tristitia. Si dubitas, vide an vultum nobis mutent,
an frontem astringant, an faciem diffundant, an ruborem evocent,
an fugent sanguinem. Quid ergo? Tam manifestas notas corporis credis imprimi
nisi a corpore? Si affectus corpora sunt, et morbi animorum, ut avaritia, crudelitas,
indurata vitia et in statum inemendabilem adducta. Ergo et malitia et species eius
omnes, malignitas, invidia et superbia. Ergo et bona, primum quia contraria istis
sunt, deinde quia eadem tibi indicia prestabunt. An non vides quantum oculis
det vigorem fortitudo? Quantam intentionem prudentia? Quantam modestiam et
quietem reverentia? Quantam serenitatem leticia? Quantum rigorem severitas?
Quantam remissionem lenitas? Corpora ergo sunt que colorem habitumque
corporum mutant, que in illis regnum suum exercent. Omnes autem quas rettuli
virtutes bona sunt, et quicquid ex illis est. Numquid est dubium an id quo quid
tangi potest corpus sit? Tangere enim et tangi nisi corpus nulla potest res,
ut ait Lucretius. Omnia autem ista que dixi non mutarent corpus nisi

tangentis. quod corpus sit. etiam ut cui tactus est ut impellat et co-
gat et retineat et iubeat corpus est. Quid ergo non timor retinet. non au-
dacia impellit. non fortitudo inmittit et impetum dat. non moderatio refre-
nat ac revocat. non gaudium extollit. non tristicia adducat. Denique
quicquid facimus aut malicie aut virtutis gerimus imperio. Quod imperat
corpori corpus sit, quod vim corpori affert corpus est. bonum corporis corporale.
bonum hominis et corporis bonum est. Itaque corporale est. Quemadmodum ut voluisti
morem gessi tibi. nunc ipse dicam michi quod dicturum te video. latrunculo
ludimus. In supervacuis subtilitas teritur. Non faciunt bonos ista sed doctos.
Apertior res est sapere immo simplicior. Paucis opus est ad bonam mentem
uti literis. sed nos ceterum ut in supervacuum diffudimus. ita philosophiam ipsam.
Quemadmodum omnium rerum sic literarum quoque intemperantiam laboramus non vite sed scole di-
scimus. Vale. Epistola cvii. de animo preparando ad contingentia. contra que
(quia servi reliquerunt eum etc.)

Ubi illa prudentia tua. ubi in dispiciendis rebus subtilitas. ubi magnitudo. tam pusilla res te angit.
Servi occupationes tuas occasionem fuge putaverunt. si amici deciperent.
habeant enim sane nomen quod illis error noster imposuit. et vocentur quo turpius
non sint. omnibus rebus tuis desunt illi qui et operam tuam contere-
bant et te aliis molestum esse credebant. Nichil horum insolitum. nichil
inexpectatum est. Offendi rebus istis tam ridiculum est quam queri quod sparga-
ris in pluvia aut inquineris in luto. Eadem vite condicio est que balnei. tur-
be. itineris. quedam immittuntur quedam incidunt. Non est delicata res vivere.
Longam viam ingressus es. et labaris oportet et arietes et cadas et lasse-
ris et exclames. o mors. id est mentiaris. Alio loco comitem relinques.
alio efferes. alio timebis. Per huiusmodi offensas emetiendum est confra-
gosum hoc iter. Mori vult. preparetur animus contra omnia. Sciat se venisse
ubi tonat flumen. Sciat se venisse ubi luctus et ultrices posuere cu-
bilia cure. Pallentesque habitant morbi tristisque senectus. In hoc
contubernio vita degenda est. effugere ista non potes. contemnere potes.
contemnes autem si sepe cogitaveris et futura presumpseris. Nemo non for-
tius ad id cui se diu composuerat accessit. et duris quoque si premeditata e-
rant obstitit. At contra imparatus et levissima expavit. Id agendum est ne quid
nobis inopinatum sit. et quia omnia novitate graviora sunt. hoc cogitatio assi-
dua prestabit. ut nulli sis malo tyro. Servi me reliquerunt. Alium com-
pilaverunt. alium accusaverunt. alium occiderunt. Alium prodiderunt. alium
calcaverunt. Alium veneno. alium criminatione petierunt. Quicquid dixeris
multis accidit. Deinceps que multa et varia sunt in nos diriguntur. quedam
in nos fixa sunt. quedam vibrant. et cum maxime veniunt. quedam in alios
perventura nos stringunt. Nichil miremur eorum ad que nati sumus. que
ideo nulli querenda quia paria sunt omnibus. Ita dico paria sunt. Nam et

qd effugit aliqs pati potuit. Equu aut ius e no quo oms usi
sut s3 quod omnibus latu e. Impera(n)tur eq(ui)tas aio (et) sn querela mor
talitatis tributa pendamus. Hiems frigora adducat algendu est.
Estas calores refert estuandu e. Intempeies celi ualitudine teptat
egrotandu e. Et fera nobis aliquo loco occurret. (et) ho pniciosior feris
omnibus. Aliud aqua aliud ignis eripiet. Hanc reru condicoe3 mu
tare no possumus. Illud possumus magnu sume aim (et) viro bono
dignu. quo fortiter fortuita patiamur (et) nature consentiamus. Na a(ute)m hoc qd
uides regnu mutacoibus tempat. nubilo serena succedut. turbantur
maria cu quieuerut. flant inuice uenti. nocte dies sequitur ps celi
consurgit ps mergitur. 9trariis reru eternitas costat. Ad hanc legem
aius nr aptandus e. hanc sequatur. huic pareat. (et) quecumq3 fiunt. debuisse
fieri putet. nec uelit obiurgare natura. Optimu e pati qd emendare no
possis. (et) deu quo auctore cuncta puenuit sine murmuracoe comitari.
Malus miles e qui impatorem gemens sequitur. Quare impigri
atq3 alacres excipiamus impia. nec deseramus huc opis pulcerimi cursu
cui quicquid patimur intextu est. (et) sic alloquamur Iouem cuius gubnaculo
moles ista dirigitur. quemadmodu Cleantes nr uersibus disertissimis alloquitur.
quos mi in nrm sermone mutare pmittitur Ciceronis disertissimi viri
exemplo. si placuerit sibi boni cosules. si displicuerit scies me in hoc se
cutum Ciceronis exemplu. Duc me summe parens celsiq3 poli dnator.
quocuq3 placuit. Nulla parendi mora e. assum impiger. Fac nolle.
comitabor gemens. malusq3 patiar facere qd licuit bono. Ducunt uo
lentem fata. nolentem trahunt. Sic viuamus sic loquamur. paratos nos inue
niat atq3 impigros fatu. Hic e magnus aius qui se eo tradidit. At
contra ille pusillus (et) degener e qui obluctatur (et) de ordine mundi ma
le existimat. (et) emendare mauult deos qm se. Vale. Epla cix. de pau
latim discendo (et)c.

Id de quo queris ex hiis e. que scire tm eo ut
scias ptinet. s3 nichilominus qa ptinet ppas. nec uis expectare libros
quos cu maxie ordine continentes tota moral phie ptem. Statim expe
diam. Illud tm tibi prius scribam quemadmodu ista cupiditas discendi q flag
rare te uideo dirigenda sit ne ipa se impediat. Nec passim carpenda sunt
nec auide inuadenda vniusa. p ptes puenietur ad totu. Aptari onus
viribus debet nec plus occupari qm cui sufficere possumus. Non quantu vis sed
quantu capis hauriendu e. Bonu tm habe aim tantu capies quantu uo
les. quo plus recipit aius hoc se magis laxat. Hec nob precipere
Attalum memini cu scola eius obsideremus (et) primi ueniremus (et) nouis
simi exiremus ambulante q3 illu ad aliqs disputacoes euocaremus
no tm paratu discentibus s3 obuium. Idem inquit (et) docenti (et) discenti
debet e ppositu. ut ille prodesse uelit hic pficere. Qui ad phm ue
nit quottidie aliquid boni secu ferat aut sanior domu redeat.

aut sanabilior redibit· Ita em phie uis e ut no studetes s3 etia
conuersantes iuuet· Qui in solem uenit· lic3 no i h uenit colorabit͛
qui i unguentaria thabnacla residerat et paulo diuci9 commorati st
odorem loci secu ferut· Et qui ad phm fuerat traxerit aliqd nce e
qd' pdess3 etia negligetib9 Attende quid dica negligetib9 no repugn
tibus· Quid g° no nouim9 quosda q multis apd phm anis psede
rut· et ne colore quide duxerit· Quid ni· nouerim ptinacissimos qdez
et assiduos quos ego no discipulos phox s3 inqlinos uoco· Quida ueniut
ut audiant· no ut discat sic i theatru uoluptatis ca· ad delectadas
aures oroe ul uoce ul fabulis ducim Magna hui9 auditor pte
uidebis cui phi scola diuersoriu ocii sit No id agut ut aliq illic uicia de
ponat· ut aliqua lege uite accipiat qua mores suos exigat sed ut
oblectamto auriu pfruant͛ Aliqui tn et cu pugillarib9 ueniut· no ut
res excipiant s3 ut uba· que ta sine pfectu alieno dicat q sine suo
audiat· Quida ad magnificas uoces excitant͛ et transeut i affectu dicen
tiu alacres uultu et aio· n° alr excitat͛ q solet frigi tibicinis sono
semi uiri et ex impio furientes· Rapit illos instigatq3 reru pulcritudo
no ubor inaniu sonit9 Si quid acriter ctra morte dictu e si q
ctra fortuna ctumaciter· iuuat· ptin9q3 audias facere cupiunt͛ illis et fuc
quales iubent͛ si illa aio forma pmaneat si no impetu insignem
ptin9 plus honesti dissuasor excipiat· Pauca illa qua concepat
mente3 domu pferre potuerit· Facile e auditore concitare ad cupidi
tate3 recti· Omnib9 n· na fundamta dedit semeq3 ututu· oms ad oia
ista nati sum9 Cu irritator accessit· tuc illa aia bona ueluti ad soli
da excitat͛ No uides quadmod theatra cosonet· qtiens aliq sit que
publice agnoscam9 et consensu uca ee testam͛ Desut inopie multa aua
ricie oia· In nullu auarus bon9 e· in se pessim9· Ad hos usus sordidis
simus plaudit· uicijs suis fieri conuiciu gaudet· Quato magis h iudicas
euenire cu a pho ista dicunt͛ cu salutarib9 pceptis usus inserunt͛ efficaci9
eade illa demissiui in aium imperitor? Na ut dicebat Cleantes quadmod
spus nr clariore sonu reddit cu illu tuba p longi canal angustias tra
ctu patenti ore nouissie exitu effudit Sic sensus nros clariores car
minis arta necessitas efficiat· eadez negligetius audiunt͛ minusq3 pcuti
unt qdiu orone soluta dicunt͛ Ubi accessere numeri et egregiu sensu
astrinxere certi pedes· eade illa sentia uelud lacerto excussa torquet͛
de ctemptu pecunie multa dicunt͛ et logissimis orationib9 hoc pcipit͛· ut ho
mines in aio no in patrio° putet ee diuicias· Eu ee locupletez qui
paupertati sue aptatus e et puo se diuitez facit· Magis tn feriunt͛ aio
cu carmina eiusmodi dicta sut Is minimo eget mortal q minimu cupit
Qd' uult hz q uelle qd satis e pt· Cu h atq3 huiusmodi audim9 ad cofessi
one ueritatis adducimur Illi n· qb9 nichil satis e admirant͛ et clamat

odium pecunie indicitur. Huc illorum affectum cum videris urge hoc preme hoc
hoc honera. Relictis ambiguitatibus et silogismis et cauillacionibus et ceteris
acuminis irriti ludicris dic in auariciam dic in luxuriam. Cum profecisse te
uideris et animos audiencium affeceris insta uehemencius. Verisimile non est
quantum proficiat talis oracio remedio intenta et tota in bonum audiencium uersa.
facillime enim tenera conciliantur ingenia ad honesti rectique amorem. et
adhuc docilibus leuiterque corruptis inicit manum ueritas si aduocatum ydo
neum nacta est. Ego certe cum audirem attalum in vicia in errores in mala uite
perorantem sepe misertus sum generis humani. et illum sublimem altioremque humano
fastigio credidi. Ipse se regem esse dicebat. sed plus quam regnare mihi uidebatur
cui liceret censuram agere regnancium. Cum uero commendare paupertatem ceperat et
(al. estimare) ostendere quam quicquid usum excederet pondus esset supuacuum et graue ferenti.
Sepe exire e scola pauperi libuit. Cum ceperat uoluptates nostras traducere
laudare castum corpus sobriam mensam puram mentem non tantum ab illicitis
uoluptatibus sed et supuacuis libebat circumscribere gulam ac uentrem. Inde quedam
mihi permansere lucili. Magno enim in omnia inceptu ueneram. deinde ad ciuitatis
uitam reductus ex bene ceptis pauca seruaui. Inde ostreis boletisque
in omnem uitam renunciaui. nec enim cibi sed oblectamenta sunt ad edendum saturos
cogencia. Quod gratissimum est edacibus et se ultra quam capiunt farcientibus facile
descensura facile reditura. Inde in omni uita unguento abstinemus quoniam optimus
odor in corpore est nullus. Inde uino carens stomachus. Inde in omnem uitam
balneum fugimus. decoquere corpus atque exinanire sudoribus inutile simul deli
catumque credimus. cetera proiecta redierunt. ita tamen ut quorum abstinenciam interru
pi modum seruem et quidem abstinencie proximiorem nescio an difficiliorem. Quem
quedam absciduntur facilius animo quam temperantur. Quoniam cepi tibi exponere quanto
maiori impetu ad philosophiam iuuenis accesserim quam senex pagam non pudebit
fateri quem michi amorem pythagoras iniecerit. Sotion dicebat quare ille
animalibus abstinuisset quare postea sextius dissimilis utrique causa erat sed utrique
magnifica. Hic homini satis alimentorum citra sanguinem esse credebat et crudeli
tatis consuetudinem fieri ubi in uoluptatem esset adducta laceratio. Adiciebat
contrahendam materiam esse luxurie. Colligebat bone ualitudini contraria esse
alimenta uaria et nostris aliena corporibus. At pythagoras omnium inter omnia
cognacionem esse dicebat et aliorum commeatum in alias atque alias formas transeu
ncium. Nulla si illi credas anima interit nec cessat quidem nisi tempore exiguo dum
in aliud corpus transfunditur. Videbimus per quas temporum uices et quando peractis
multis domiciliis in hominem reuertatur. Interim sceleris hominibus ac parricidii me
tum fecit cum possint in parentis animam inscii incurrere et ferro morsuue ui
olare si in quo cognatus aliquis spiritus est hospitatur. Hec cum exposuisset
Sotion et impleuisset argumentis suis. Non credis inquit animas in alia corpora
atque alia describi et migracionem esse quod dicimus mortem. Non credis in hiis
pecudibus feris ue aut aqua mersis illum quondam hominis animum morari. Non cre

dies mihi patre in hoc mundo sed mutatione regionum. Non tantum celestia per certos
circuitus verti sed animalia quoque per vices et animos per orbem agi. Magni ista
crediderunt viri. Itaque iudicium tuum quidem sustine. Ceterum omnia tibi integra
serva. Si vera sunt ista abstinuisse animalibus innocentia est si falsa frugalitas est.
Quid istis credulitatis tue damnum est. Alimenta tibi leonum et vulturum eri-
pio. His ego instinctus abstinere animalibus cepi et anno peracto non tantum fa-
cilis erat mihi consuetudo sed dulcis. Agitatiorem mihi animum esse credebam nec tibi ho-
die affirmaverim an fuerit. Queris quomodo desierim. Tiberii Cesaris principa-
tum iuventute tempus inciderat alienigenarum sacra movebantur sed inter argumenta
superstitionis ponebatur quorundam animalium abstinentia. Patre itaque meo rogante
qui non calumniam timebat sed philosophiam oderat ad pristinam consuetudinem redii nec
difficulter mihi ut inciperem melius cenare persuasit. Laudare solebat Attalus
culcitram que resisteret corpori. Tali utor et senex in qua vestigium appare-
re non possit. Hoc retuli ut probarem tibi quam vehementes haberent tyrunculi impe-
tus primos ad optima quia si quis exhortaretur illos si quis impenderet. Sed aliquid
precipientium vitio peccatur qui nos docent disputare non vivere. Aliquid disce-
ntium qui propositum afferunt ad preceptores suos non animum excolendi sed ingenium. Itaque
que philosophia fuit facta est philologia. Multum autem ad rem pertinet quo proposito
ad quamque rem accedas. Qui grammaticus futurus Virgilium scrutatur non hoc animo
legit illud egregium. Fugit irreparabile tempus. Vigilandum est nisi properemus
relinquemur. Agit nos agiturque velox dies inscii rapimur. omnia in futurum
disponimus inter precipitia lenti sumus sed ut observet. Quotiens Virgilius
de celeritate temporum dicit hoc utitur verbo. Illud fugit et Optima queque dies
miseris mortalibus evi. Prima fugit. subeunt morbi tristisque senectus
et labor et dure rapit inclementia mortis. Ille qui ad philosophiam spectat hec eadem
quo debet adducit. Nunquam Virgilius dies dicit ire sed fugere quod currendi
genus concitatissimum est et optimos quosque primos rapit. Quid ergo cessamus
nos ipsi concitare ut velocitatem rapidissime rei possimus equare. Meliora pretervo-
lant deteriora succedunt. et quemadmodum ex amphora primum quod est sincerissimum effluit
gravissimum quodque turbidumque subsidit. Sic in etate nostra quod est optimum in primo
est. Id haurire in aliis potius patimur ut nobis fecem reservemus. Inhereat istud
animo et tamquam missum oraculo placeat. Optima queque dies miseris mortalibus
evi prima fugit. Quare optima quia quod restat incertum est. Quare optima. quia iuve-
nes possumus discere possumus facilem animum et adhuc tractabilem ad meliora
convertere. quia hoc tempus idoneum est laboribus idoneum agitandis per studia inge-
niis et exercendis per opera corporibus. Quod superest segnius et languidius est et
propius a fine. Itaque toto hoc agamus animo et omissis ad que divertimur in
rem unam laboremus ne hanc temporis pernicissimi celeritatem quam non possumus
retinere relicti demum intelligamus. Primus quisque tamquam optimus dies placeat
et redigatur in nostrum. Quod fugit occupandum est. Hoc non cogitat ille qui

gramatica oculis circumire istud legit. Ideo optimum quemque primum ex-
dierum quod subeat morbi quod senectus premit et adhuc adolescentiam cogi-
tantibus super caput est. Sed ait Virgilius semper una pone morbos et senectu-
tem non mehercule inmerito. Senectus enim insanabilis morbus est.
Preterea inquit hoc senectuti nomen imposuit tristem illa vocat. subeunt
morbi tristisque senectus. Non est quod mireris ex eadem materia suis quemque
studiis apta colligere. In eodem prato bos herbam querit, canis leporem,
ciconia lacertam. Cum Ciceronis librum de re publica prehendit hic philologus aliquis
alio loco dicit Pallentesque habitant morbi tristisque senectus. Hic grammaticus
hic philosophie deditus. Alius alio curam suam mittit. Philosophus admiratur contra iusti-
ciam dici tam multa potuisse. Cum ad hanc eandem lectionem philologus accessit
hoc subnotat duos Romanos reges esse quorum alter patrem non habet alter matrem.
Nam de Servii matre dubitatur. Anci pater nullus, Nume nepos dicitur. Preterea
notat eum quem nos dictatorem dicimus et in hystoriis ita nominari legimus
apud antiquos magistrum populi vocatum. Hodieque id extat in auguralibus libris
et testimonium est quod qui ab illo nominatur magister equitum est. Eque notat Romu-
lum perisse solis defectione, provocationem ad populum et a regibus fuisse. Id ita
in pontificalibus libris et alii quidam putabant provocationem et Fenestella. Eosdem
libros cum grammaticus explicuit primum verba expressa a se dici a Cicerone id est
re ipsa in commentarium refert. nec minus sepse id est se ipse. Deinde transit ad ea que consue-
tudo seculi mutavit. tamquam quod ait Cicero quoniam sumus ab ipsa calce eius inter-
pellatione revocati. Hanc quam nunc in circo cretam vocamus. calcem antiqui di-
cebant. Deinde Ennianos colligit versus et in primis illos de Affricano scriptos.
cui nemo civis neque hostis quivit pro factis reddere opere precium. Ex eo
se ait intelligere apud antiquos non tantum auxilium significasse sed operam. Ait enim
neminem potuisse Scipioni neque civem neque hostem reddere opere precium.
Felicem se deinde putat quod invenerit unde visum sit Virgilio dicere quem
super ingens porta tonat celi. Ennius hoc ait Homero se surripuisse
Ennio Virgilium. Esse enim apud Ciceronem in his ipsis de re publica hoc epygramma
Si fas esse plagas celestium ascendere cuiquam est mi soli celi maxima porta
patet. Sed ne ipse dum aliud ago in philologum aut grammaticum delabar illud
admoneo. Auditionem philosophorum lectionemque ad propositum beate vite trahendam non
ubi verba prisca aut ficta captemus et translationes improbas figurasque dicendi
sed ut profutura precepta et magnificas voces et animosas que mox in rem transfe-
rantur. Sic ista discamus ut que fuerint verba sint opera. Nullos autem peius me-
reri de omnibus mortalibus iudico quam qui philosophiam velut aliquod artificium
venale didicerunt qui aliter vivunt quam vivendum esse precipiunt. Exempla enim
se ipsos inutiles discipline circumferunt. nulli non vicio quod insequuntur
obnoxii. Non magis mihi potest quisquam talis prodesse preceptor quam gubernator in
tempestate nauseabundus. Tenendum rapiente fluctu gubernaculum luctandum
cum ipso mari eripienda sunt vento vela. Quid me potest adiuvare rector

nauigii attonitus et uomitans. Isto maiore periculo putas uita item
pestate iactari q̄ illam ratem. Non e loquendum s; gubernandum. Omnia q̄ dicunt
que turba audiente iactant aliena sunt. Dixit illa plato. et dixit Zenon
et dixit Crisipus et possidonius et ingens agmine no tot ac talia noia
quo sint probare possint sua ee monstrabo. faciant q̄ dixerunt. Cum que
uolueram a te pferre ia dixi. nunc desiderio tuo satisfaciam et i alteram
epistolam integram qd' exegeras transferam. ne ad rem spinosam et auribus
erectis curiosisq; audiendam lassus accedas. Vale. Epla cx. Quod sa-
An sapiens sapienti psit scire desideras. Di piens sapienti prosit. R
cimus plenum omni bono ee sapientem et summa adeptum. quo g° pdesse
ut aliqs possit summum hnti bonum queritur. psint se boni. Exercent .n. uirtutes
et sapiam in suo statu otinet. Desiderat uterq; aliquem cu q̄ conferat. cu q̄
querat. pitos luctandi usus exercet. musicu qui paria didicit mouet.
Opus e et sapienti agitatione uirtutum. Itaq; q̄madm ipse se mouet sic mo
uetur ab alio sapiente. Quid sapiens sapienti pderit. Impetum illi dabit.
occasiones actionum honestarum comonstrabit. pret hoc aliqs cogitatões
suas exprimet. docebit que inuenerat. Sp ei et a sapiente restabit qd' inue
niat et quo animus eius excurrat. Malus malo nocet facit q; peiore
iram metus incitando. tristitie assentiendo. uoluptates laudando. Et tunc
maxime laborant mali. ubi plurimum uitia miscuere. et i unum collata
nequicia e. Ergo ex contrario bonus bono pderit. Quo inquis. gaudium illi
afferet. fiduciam confirmabit. ex conspectu mutue tranquillitatis crescet. utriusq;
leticia. Preterea quarundam illi rerum sciam tradet. Non .n. oia sapiens scit.
Et si sciret breuiores uias rerum aliqs excogitare posset et has indicare
p quas facilius totum opus circumfert. Proderit sapienti sapiens. non s. tm
suis uiribus s; ipsius que adiuuat. Potest quidem ille et relictus sibi explicare
ptes suas. utetur ppria uelocitate s; nichilominus adiuuat et ia qui currentem
hortatur. Non s. tm pdest sapienti sapiens s; sibi ipse. Hoc scias. detrahe
illi uim propriam et ille nichil agit. Uno mo dicas licet no ee i melle
dulcedinem. nam ipse ille qui debet ee ita aptatus lingua palatoq; est
ad eiusmodi gustum ubi ille talis sapor eu no capiat s; offendet. Sunt
ei quidam quibus morbi uicio mel amarum uideatur. Oportet utrumq; ualere
ubi et ille pdesse possit et huic psuturo idonea materia sit. In summum inquit
pductum calorem calefieri superuacuum est et q̄ psit. Numq; instructus omibus
rebus agricola ab alio instrui querit. Numquid armatus miles q̄tum in
aciem exituro satis e. ulla amplius armis desideat. ergo nec sapiens. satis .n.
uite instructus satis armatus e. Ad hoc respondeo. qui i summo e calore ei
no opus e calore adiecto ut summu teneat. s; ipse se inquit calor continet.
Primum multum interest inter ista q̄ opas. Calor .n. unus e. pdesse uarium est.
Deinde calor n adiuuat adiectione caloris ut caleat. Sapiens no pt in

habitu mentis sue stare. propter amicos aliquos similes sui admisit cum quibus
virtutes suas communicaret. Adijce nunc quod omnibus inter se virtutibus amicicia est.
Itaque prodest qui virtutes alicuius paris sui amat amandasque inuicem pre-
stat. Similia delectant utique ubi honesta sunt et probare ac probari sciunt
et nunc sapientem animum perite mouere nemo alius potest quam sapiens. Sic homo ho-
minem rationaliter mouere non potest ut homo. quomodo ergo ad rationem mouendam ratione opus e-
st ut moueatur ita perfecta opus est ratione perfecta. Prodesse dicuntur et qui media
nobis largiuntur pecuniam gratiam incolumitatem. Alia in usus uite cara aut
necessaria. In his etiam dicetur stultus prodesse sapienti. Prodesse autem est animum secundum naturam
mouere virtute sua ut eius qui mouebitur. hoc non sine ipsius qui proderit bo-
no fiet. Necesse est enim aliena virtute exercendo exercere et suam. Sed ut re-
moueris ista que aut summa bona sunt aut summorum efficientia. nichilominus prodesse
inter se sapientes possunt. Inuenire enim sapientem sapienti per se res expetenda
est. Quia naturaliter bonum omne carum est bono. et sic quisque conciliatur bono quantum sibi.
Necesse est ex hac questione argumenti causa in alteram transeam. Queritur nam an deli-
beraturus sit sapiens. an in consilium aliquem aduocaturus. Quod facere illi ne-
cessarium est cum ad hec ciuilia et domestica uenitur et ut ita dicam mortalia.
In his sic illi opus est alieno consilio. quomodo medico. quomodo gubernatore quomodo
aduocato et litis ordinatore. Proderit ergo sapiens aliquando sapienti. Suade-
bit enim. Sed in illis quoque magnis ac diuinis ut diximus communia honesta tractando.
et animos cogitationibusque miscendo utilis erit. Preterea secundum naturam est et amicos
complecti et amicorum actu ut suo proprioque letari. Nam nisi hoc fecimus ne virtus
quidem nobis permanebit que exercendo sensum ualet. Virtus autem suadet presentia
bene collocare. in futurum consulere. deliberare. et intendere animum facilius intendet
explicabiturque qui aliquem sibi assumpserit. Queret itaque aut perfectum virum aut profi-
cientem vicinumque perfecto. Proderit autem ille perfectus si consilium qui prudencia
iuuerit. Aiunt homines plus in alieno negotio uidere unum quam in suo. Hoc illis
euenit quos amor sui excecat quibusque despectu utilitatis timor in periculis excutit.
Incipiet sapere securior et extra metum positus. Sed nichilominus quedam sunt que et
sapientes in alio quam in se diligentius uident. Preterea illud dulcissimum et hone-
stissimumque idem uelle atque idem nolle. Sapiens id sapienti prestabit. egre-
gium opus pari iugo ducet. Persolui quod exegeras. quamquam in ordine rerum erat.
quas moralis philosophie uoluminibus complectimur. Cogita quod soleo frequenter
tibi dicere. in istis nos nichil aliud quam acumen exercere. Totiens enim illo reuer-
tor. Quid ista me res iuuat. fortiorem facit. iustiorem. temperatiorem.
nondum exerceri uacat adhuc medico mihi opus est. Quid me poscis scientiam inutilem
magnas promisisti. exigua uides. Dicebas intrepidum fore. et si gladii me gla-
dii micarent. et si mucro tangeret iugulum. Dicebas securum fore et si circa me
flagrarent incendia. et si subitus turbo totam nauem meam mari raperet. Hanc
mihi presta curam ut uoluptatem ut gloriam contemnam. Postea docebis implicita
soluere. ambigua distinguere. obscura perspicere. nunc doce quod necesse est. Vale.

Ex epistola cxi. Contra timorem mundanorum et contra vicia ambicionis et gule.

Ex Nomentano meo te saluto et iubeo habere mentem bonam. hoc est propici-
os deos omnes quos habet placatos et faventes quisquis sibi se propiciavit. Sepone
in presentia que quibusdam placent unicuique nostrum pedagogum dari deum. Non quidem
ordinarium sed hunc inferioris note ex horum numero quos Ovidius ait de
plebe deos. Ita tamen hoc seponas volo ut memineris maiores nostros
qui crediderunt hos stoycos fuisse. singulis enim et Genium et Iunonem de-
derunt. Postea videbimus an tantum diis vacet ut privatorum negotia procurent.
Interea illud scito sive assignati sumus sive neglecti et fortune dati. nulli
te potuisse imprecari quicquam gravius quam si imprecatus fueris ut se habeat iratum.
Sed non est quare cuiquam quem pena putaveris dignum optes ut infestos de-
os habeat. habet inquam eciam si videtur eorum cura et favore produci. Adhibe mentem
et diligenciam tuam et intuere quid sint res nostre non quid vocentur. et scies
plura mala contingere nobis quam accidere. Quociens enim felicitatis causa et inicium
fuit quod calamitas vocabatur. quociens magna gratulacione excepta res gradum
sibi struxit in precepis. et aliquem iam eminentem ut levavit ita deiecit et ne
tamquam adhuc ibi staret ubi tuto caderet. Sed ipsum illud cadere non habet in se
mali quicquam si exitum spectes. ultra quem natura neminem deiecit. Prope est rerum omnium
terminus. prope inquam et illud unde felix eicitur et illud unde felix emittitur. Nos
hec utraque extendimus et longa spe ac metu facimus. Sed si sapis omnia humana con-
dicione metire simul. et quod gaudes et quod times contrahe. Est autem tanti nichil diu
gaudere ne quid diu timeas. Sed quare istud malum astringo. Non est quod quicquam timendum
putes. Vana sunt ista que nos movent que attonitos habent. Nemo nostrum
quid veri esset excussit sed metu alter alteri tradidit. Nemo ausus est ad id quo
perturbatur accedere et naturam ac bonum timoris sui nosse. Itaque res falsa et inanis
habet adhuc fidem quia non coarguitur. Tanti putemus oculos intendere iam appa-
rebit quam brevia quam incerta quam tuta timeantur. Talis est animorum confusio qualis
Lucrecio visa est. Nam veluti pueri trepidant atque omnia cecis in tenebris metu-
unt. ita nos in luce timemus. Quid ergo? nonne omni puero stulciores sumus
qui in luce timemus. Sed falsum est Lucreti. non timemus in luce. omnia nobis fecimus
tenebras. nichil videmus ne quid noceat ne quid expediat. tota vita
incursitamus. nec ob hoc resistimus aut circumspectius pedem ponimus. Vides autem
quam furiosa res sit in tenebris impetus. At mehercule id agimus ut longius
revocandi simus. et cum ignoremus quo feramur velociter tamen illo quo intendimus
perseveramus. Sed lucescere si velimus potest. Uno autem modo potest. Si quis hanc hu-
manorum divinorumque noticiam sciencia acceperit. si illa se non perfuderit sed infe-
cerit. si eadem quamvis sciat retractaverit et ad se sepe rettulerit. si quesierit que
sint bona. que sint mala. quibus hoc falso sit nomen adscriptum. Si
quesierit de honestis et turpibus. de providencia. nec intra hec humani ingenii
sagacitas sistitur. sed prospicere et ultra mundum libet querere quo feratur.
unde surrexerit in quem exitum tanta velocitas rerum properet. Ab hac di-

ruina contemplatione abductum animum in sordida et humilia precipitemus
ut avaricie serviret. ubi relicto mundo terminisque eius et dominis circa
versantibus terram rimaretur et quereret quid ex illa mali effoderet non
contentus oblatis. Quicquid nobis bono futurum erat deus et parens noster in proximo
posuit. Non expectavit inquisitionem nostram et ultro dedit. nocitura altissime
pressit. Nichil nisi de nobis queri possumus. ea quibus periremus nolente rerum
natura et abscondente protulimus. Addiximus animum voluptati cui indulgere
initium omnium malorum est. Tradidimus ambitioni et fame ceteris eque vanis et
inanibus. Quid ergo nunc te hortor ut facias. Nichil novi. nec enim no-
vis malis remedia queruntur. Sed hoc primum ut tecum ipse dispicias quid
sit necessarium quid supervacuum. necessaria tibi ubique occurrunt. supervacua et toto
animo semper queruntur et semper querenda sunt et toto animo. Non est autem quod te laudes si con-
tempseris aureos lectos et gemmeam supellectilem. Que est enim virtus supervacua
contemnere. tunc te admirare cum contempseris necessaria. non magnam rem facis
quod vivere sine regio apparatu potes. quod non desideras miliarios apros
nec linguas phenicopterorum et alia portenta luxurie iam tota animalia fa-
stidientis et certa membra ex singulis eligentis. Tunc te admirabor et
si non contempseris sordidum panem. si tibi persuaseris herbam ubi necesse est
non pecori tantum sed homini nasci. si scieris cacumina arborum explementum esse ventris
in quem sic preciosa congerimus tamquam recepta servantem. sine fastidio imple-
dus est. Quid enim ad rem pertinet quid accipiat perditurus quicquid acceperit. De-
lectant te disposita que terra marique capiuntur. Alia eo gratiora si recentia
perferuntur ad mensam. Alia diu pasta et coacta pinguescere fluunt ac vix
saginam continent suam. Delectat te nitor horum arte quesitus. At mehercule
ista sollicite scrutata varieque condita cum subierint ventrem una atque eadem
feditas occupavit. Vis ciborum voluptatem contemnere. exitum specta. Atta-
lum memini cum magna admiratione omnium hec dicentem. diu inquit michi imposuere
divicie. stupebam ubi aliquid ex illis alio atque alio loco fulserat. existima-
bam similia esse que laterent hiis que ostenderentur. sed in quodam apparatu
vidi totas opes urbis celatas et auro et argento et hiis que precium auri
argentique vicerunt. Exquisitos colores et vestes ultra non tantum nostrum sed
ultra finem hostium adductas. hinc puerorum perspicuos cultu atque forma
greges. hinc feminarum et alias que res suas recognoscens summi imperii for-
tuna protulerat. Quid hoc est inquam aliud quam irritare cupiditates hominum per se
incitatas. Quid sibi vult ista pecunie pompa. Ad discendam avariciam
convenimus. At mehercule minus cupiditatis istinc effero quam attuleram.
contempsi divicias non quia supervacue sed quia pusille sunt. Vidistine quam intra
paucas horas ille ordo quamvis lentus dispositusque transierit. hoc totam vitam
nostram occupabit quod totum diem occupare non potuit. Accessit illud quoque.
tam supervacue michi vise sunt habentibus quam fuerunt spectantibus. Hoc itaque

ipse mihi dico quotiens tale aliquid perstrinxit oculos meos. quotiens occurrit
domus splendida. cohors culta servorum. lectica formosis imposita calonibus
bus. Quid miraris? quid stupes? pompa est. Ostenduntur iste res non
possidentur. et dum placent transeunt. Ad veras potius te converte divicias.
Disce parvo esse contentus. et illam vocem magnus atque animosus exclama. Ha-
beamus aquam. habeamus polentam. Iovi ipsi quam pauper erat tu Generosa
qui ista dixisti. Controversiam de felicitate faciamus oro te. et ista desu-
erit. turpe est beatam vitam in auro et argento reponere. eque turpe in
aqua et polenta. Quid ergo faciam si ista non fuerint? Queris quod sit reme-
dium inopie? fames famem finit. Alioquin quid interest an magna sint an
exigua que servire te cogant? Quid refert quantula sit quod tibi possit
negare fortuna? Hec ipsa aqua et polenta in alienum arbitrium cadit. Li-
ber est autem non in quem parum licet fortune sed in quem nihil. Ita est nihil deside-
rare oportet si vis Iovem provocare nihil desiderantem. Hoc nobis Attalus dixit.
natura omnibus dixit. Que si voles frequenter cogitare. id agis ut sis feli-
x non ut videaris. et ut tibi videaris non aliis. Vale. Epistola cxii. de inuti-
litate zophismatum et de excellentia philosophie. R.

Quid vocarentur latine zophista
quesisti a me. Multi temptaverunt illis nomen imponere et nullum
hesit. videlicet quia res ipsa non recipiebatur a nobis nec in usu erat. nomini quoque re-
pugnatum est. Aptissimum tamen videtur mihi quo Cicero usus est. cavillationes vocat.
Quibus quisquis se tradidit. questiunculas quidem vanas nectit. Ceterum ad
vitam nihil proficit. neque fortior fit neque temperatior. neque elatior. At ille
qui philosophiam in remedium exercuit ingens fit animo plenus fiducie inexsupera-
bilis et maior adeunti. Quod in magnis evenit montibus quorum proceritas
minus apparet longe intuentibus. cum accesseris tunc manifestum fit quam in
ardua summa sint. Talis est mi Lucili verus et rebus non artificio
philosophus. in edito stat. admirabilis. celsus. magnitudinis vere est. non
exurgit in plantas. nec summis ambulat digitis. eorum more qui mendacio
staturam adiuvant. longioresque quam sunt videri volunt. Contentus
est magnitudine sua. Quid ni contentus sit eo usque crevisse quo manum for-
tuna non porrigit. Ergo et supra humana est et par sibi in omni statu rerum sive
secundo cursu vita procedit sive fluctuatur et it per adversa ac difficilia. Hanc
constantiam cavillationes iste de quibus paulo ante loquebar prestare non possunt.
Ludit istis animus non proficit. et philosophiam a fastidio deducit in planum. Nec te
prohibuerim aliquando ista agere. sed tunc cum voles nihil agere. Hoc tamen habent
in se pessimum dulcedinem quandam sui faciunt. et animum specie subtilitatis indu-
ctum tenent ac morantur. Cum tanta rerum moles vocet. cum vix tota vita suf-
ficiat. ut hoc unum discas vitam contempnere. quid regere inquis. secundum opus est.
Nam nemo illam bene rexit nisi qui contempserat. Vale. Epistola cxiii.
De quodam qui ita induraverat in malo quod non poterat fieri bonus. R.

Cupio me hercle amicum tuum formari ut desideras et institui, sed valde durus capitur, ymmo quod est molestius valde mollis capitur et consuetudine mala ac diutina fractus. Volo tibi ex nostro artificio exemplum referre. Non quelibet insitionem vitis patitur. Si vetus et exesa est, si infirma gracilisque aut non recipiet surculum aut non alet nec applicabit sibi nec in qualitatem eius naturamque transibit. Itaque solemus supra terram precidere ut si non responderit temptari possit secunda fortuna et iterum repetita infra terram inseratur. Hic de quo scribis et mandas non habet vires. Indulsit viciis simul et emarcuit et induruit. Non potest recipere rationem, non potest nutrire. At cupit ipse. Noli credere. Non dico illum mentiri tibi; putat se cupere. Stomachum illi fecit luxuria. Cito cum illa gratiam. Sed dicit se offendi vita sua. Non negaverim. Quis enim non offenditur? Homines vitam suam et amant simul et oderunt. Tunc itaque de illo feditur cum fidem nobis fecerit invisam iam sibi esse luxuriam; nunc illis male convenit. Vale.

Epistola cxiii. Oblatiosa disputatio quod virtutes non sint animalia et exhortatio ad ipsas

Desideras tibi scribi a me quid sentiam de hac questione iactata apud nostros: an iusticia an fortitudo prudencia ceterique virtutes animalia sint. Hac subtilitate effecimus, Lucili karissime, ut exercere ingenium inter irrita videremur et disputationibus nichil profuturis ocium terere. Faciam quod desideras et quid nostris videatur exponam. Sed me in alia sententia esse profiteor. Puto quedam esse que deceant phecasiatum palliatumque. Que sint ergo que antiquos moverint dicam. Animum constat animal esse cum ipse efficiat ut simus animalia et cum ab illo animalia hoc nomen traxerint. Virtus autem nichil aliud est quam animus quodammodo se habens; ergo animal est. Deinde virtus agit aliquid. Agi autem nichil sine impetu potest. Si impetum habet, qui nulli est nisi animali, animal est. Si animal est, inquit, virtus, habet ipsa virtutem. Quidni habeat se ipsam? Quomodo sapiens omnia per virtutem gerit, sic virtus per se. Ergo, inquit, et omnes artes animalia sunt et omnia que cogitamus queque mente complectimur. Sequitur ut multa milia animalium habitent in his angustiis pectoris et singuli multa simus animalia aut multa habeamus animalia. Queris quid adversus istud respondeatur? Unaqueque ex istis animal res erit; multa animalia non erunt. Quare dicam, si michi accommodaveris subtilitatem et intentionem tuam. Singula animalia singulas debent habere substantias; ista omnia unum animum habent. Itaque singula esse possunt, multa esse non possunt. Ego et animal sum et homo, non tamen duos nos esse dices. Quare? Quia separata debent esse. Ita dico: alterum ab altero debet esse deductum ut duo sint. Quicquid in uno multiplex est sub unam naturam cadit. Itaque unum est. Et animus meus animal est et ego animal sum; duo tamen non sumus. Quare? Quia animus mei pars est. Tunc aliquid per se numerabitur cum per se stabit; ubi vero alterius membrum erit, non poterit videri aliud. Quare? dicam. Quia quod aliud est suum oportet esse et proprium et totum et intra se absolutum. Ego in alia esse me sententia professus sum. Non enim tantum virtutes animalia erunt si hoc recipitur, sed opposita quoque illis vicia et affectus tamquam ira timor luctus suspicio. Ultra res ista procedet.

oms sint · oms cogitacões aialia erũt · qd nullo mº recipiẽdũ e · No em
quicq ab hõie fit hõ e · Justa quid e inqs · Animus quodãmº se hns · Itaq
si aius aial e · z iusticia · minime · hc ei habitus ai e · z qdaz uis · Jde aius
i varias figuras conuertit̃ · z no totiens aial aliud e qciens aliud facit · Nec
illud qd fit ab aio aial est · Justicia aial e z fortitudo sic cete virtutes
utru desinet ee aialia subinde ubi rursus incipiant an sp sint · desine
virtutes no pnt · Ergo multa aialia ymo innumabilia i hoc aio usant · No
sut inqt multa qr ex vno religata sut z ptes vni9 ac mebra st · Tale
go facie ai nob pponi9 qualis e ydre multa habentis capita · quor
vnu qdq p se pugt · p se nocet · At qui nullu ex istis (illis) capitib aial est
sz aialis caput · ceteru ipa vnu aial e · Nemo i chimera leone aial ee
dixit · a draconē · hec ptes erat ei9 · ptes at no sut aialia · Quid est
quo colligas iusticiaz aial ee · Agit inqt aliq z pdest · Qd at agit
aliq z pdest impetu hz · qd at impetu hz aial e · Veru e si suu ipetu
hz · Suu no hz sz ai · Omne aial donc moriat idē e qd cepit · hõ doc mo-
riatur ho e · Equus equus · canis canis · transire i aliud no pt · Justa ·i·
aius quodãmº se hns · Quis aius · ille qui mo iustia erat · tenet etia
priori aiali · i aliud aial transire ei no licet · i eo illi i quo pmu ee cept
pseuerandu e · Pterea vnus aius duor ee aialiu no pt multo mi9 plu-
riu · Sz si iustia · fortido · tepanca · ceteraq virtutes aialia st · quo
vnu aim hebut · Singlos heant opz · a ceteri no st aialia · No pt
vnu corp9 pluiu aialiu ee · hc z ipi fatent · Justicie qd est corpus
anim9 · fortitudis qd e corpus · ide anim9 · Atq vnu corpus ee du-
oru aialiu no pt · Sz idez aius inqt iusticie habitu induit z fortitu-
dinis z tepancie · hoc fieri possz si quo tpe iustia eet fortido no eet
q tpe fortido eet tepana no essz · Nunc no oms virtutes similes sut ·
Itaq quo singla erut aialia cu vn9 aius sit · q plus q vnu aial
no pt facere · Denique nullu aial ps e altius aialis · Justa at ps e ai
no e go aial · Videor m i re confessa pdere opam · magis n. idi-
gnandu de isto q disputandu · nullu aial altius par e · Conspice oiuz
corpa · nulli no z color ppius e z figura sua z magitudo · Int cetera ppt
que mirabile diuini artificis ingeniu e · hoc ez existio · z qd i tanta
copia reru nuq i idez incidit · Etia que similia videt · si otuleris
diuisa sut · Tot fecit gna filios nullu no sua pprietate signatu · tot
aialia · nulli magitudo cu altero conuenit · utiqz aliq inest · exegit a se
ut q alia erat dissilia eent z impia · Virtutes oes ut dicitis pares
sut go no st alia · nullu no aial p se aliq agit · virtus at p se nihil
agit sz cu hoie · Oia aialia a ronabilia sut ut hoies ut dij · aut
irronabilia ut fere ut pecora · virtutes utiqz ronales st · atqz nec hoies
sut nec dij go no sut aialia · Oe aial nich agit nisi pmu spēie

assensio

aliquando vel irritatum est. Deinde impetum cepit. deinde assumptio confirmavit hunc
impetum. Quid sit assentio dicam. Oportet me ambulare: tunc demum ambulo
cum hoc mihi dixi et approbavi hanc opinionem meam. Oportet me sedere: tunc demum hec
assentio in virtute non est. Putes enim prudentiam esse: quo assentiet oportet
me ambulare? hoc natura non recipit. Prudentia enim eius est prospiciat non sibi. Nam
nec ambulare potest nec sedere. ergo assentionem non habet. Quod assentionem non habet rationale
animal non est. Virtus si rationale est animal est. Rationale autem non est. ergo nec animal est.
Si virtus animal est, virtus autem bonum est, omne bonum animal est. Hoc nostri fatentur.
Patrem servare bonum est et prudenter sententiam in senatu dicere bonum est et iuste
decernere bonum est. ergo et patrem servare animal est et prudenter dicere animal est. Eo
usque res exibit ut risum tenere non possis. prudenter tacere bonum est, cenare
bene bonum est. ita et tacere et cenare animal est. Ego mehercule titillare non
desinam et ludos mihi ex istis subtilibus ineptiis facere. Iustitia et fortitudo si
animalia sunt, certe terrestria sunt. Omne animal terrestre alget, esurit, sitit. ergo
iusticia alget, fortitudo esurit, sitit prudentia. Quid porro non interroga-
bo illos quam figuram habeant ista animalia? hominis an equi an ferae? Si rotun-
dam formam an illis qualem deo dederunt quaeram, an et avaritia et luxuria
et dementia aeque rotunde sint. Sunt enim et ipse animalia. Si has quoque rotundaverint,
etiam interrogabo an prudens ambulatio animal sit. necesse est confiteantur, necesse est
deinde dicant ambulationem animal esse et quidem rotundum. Ne putes autem me primum
ex nostris non ex prescripto loqui sed meae sententiae esse: inter Cleanthem et discipulum eius
Chrysippum non convenit quid sit ambulatio. Cleanthes ait spiritum esse a principali
usque in pedes permissum, Chrysippus ipsum principale. Quid ergo non ipsius Chrysippi
exemplo sibi quisque se vindicet et ista tot animalia quot mundus ipse non potest
capere derideat? Non sunt inquit virtutes multa animalia et tamen animalia sunt. Nam
et quemadmodum et poeta est et orator et tamen unus, sic virtutes iste animalia sunt
sed multa non sunt. Idem est animus et animus iustus et prudens et fortis ad sin-
gulas virtutes quodammodo se habens. Sublata est questio, convenit nobis. Nam et ego
interim fateor animum animal esse, postea visurus quam de ista re sententiam feram;
actiones eius animalia esse nego. Alioquin et omnia verba erunt animalia et omnes versus.
Nam si prudens sermo bonum est, bonum autem omne animal est, versus ergo omnis animal
est. Itaque Arma virumque cano animal est, quod non possum rotundum dicere cum
sex pedes habeat. Textorium inquis totum mehercule istud est quod cum maxime
agitur. dissilio risu cum mihi propono soloecismum et animal esse et barbarismum
et sillogismum, et aptius illis facies tamquam pictor assigno. Haec disputamus at-
tractis superciliis, fronte rugosa? non possum hoc loco dicere illud Caecilianum
O tristes ineptias. ridicule sunt. Quin itaque potius aliquid utile nobis ac
salutare tractemus et quaeramus quomodo ad virtutes pervenire possimus, quae
nos ad illas via adducat? Doce me non an fortitudo animal sit, sed nullum
animal felix esse sine fortitudine nisi contra fortuita convaluit et
omnes casus antequam exciperet meditando perdomuit. Quid est fortitudo.

munimentum humane imbecillitatis inexpugnabile. Quid qui tibi cum de
dit sibi fortiter in hac uite obsidione perdurat. uitia non sine viribus suis
telis. Hoc loco et tibi Possidonii nostri sententiam referre uolo. Non est quod unquam
fortune armis putes esse. tu tuis tuis pugna contra ipsam fortunam non ar
matus. Itaque contra hostes instructi contra ipsam inermes sunt. Alexander Persas
quidem et hircanos et Indos. et quicquid gentium usque in occeanum extendit
oriens uastabat fugabatque. Sed ipse modo occiso amico modo amisso iace
bat in tenebris. Aliud scelus aliud desiderium suum merens victor tot re
gum ac populorum ire tristicieque succumbens. Id enim egerat ut omnia potius haberet
in potestate quam affectus. O quam magnis homines tenentur erroribus. qui ius do
minandi trans maria cupiunt permittere. felicissimosque se iudicant si multas
per milites prouincias obtinent et nouas ueteribus adiungunt. Ignari quod sit
illud ingens par diis regnum. Imperare sibi maximum imperium est. Doce
at me quam sacra res sit iusticia. Alienum bonum spectans nichil ex se petens
nisi usum sui. nichil sit ei cum ambicione famaque sibi placeat. Hoc ante omnia
sibi quisque persuadet. me iustum esse gratis oportet. parum est adhuc illud per
suadet sibi me in hac pulcerrimam uirtutem ultro et impendere iuuet. tota co
gitatio a priuatis comodis quam longissime auersa sit. Non est quod spectes
quod sit iuste rei premium maius quam iustum esse. Illud adhuc tibi affige quod
paulo ante dicebam nichil ad rem pertinere quam multi equitatem tuam nouerint. qui
virtutem suam publicari uult. non virtuti laborat sed glorie. Non uis esse iu
stus sine gloria. At me hercle sepe iustus esse debebis cum infamia. et tunc
si sapis mala opinio bene parta delectat. Vale. Ep. cxiv. Quod oratio omnis
Quare quibus cuiusque talis est qualis et vita. Et de appetitu temperando. R.
dam temporibus prouenit corrupti generis oratio queris. Et quo modo in quedam
uicia inclinatio ingeniorum facta sit ut aliquando inflata explicatio uige
ret aliquando infracta et canti in morem ducta. quare alias sensus audaces et
fidem egressi placuerint. alias abrupte sine et suspiciose in quibus plus intelli
gendum esset quam audiendum. Quare aliqua etas fuit que translationis iure uteretur
inuerecunde. Hoc quod audire uulgo soles. quod apud grecos in prouerbium cessit.
talis hominibus fuit oratio qualis uita. Quemadmodum autem uniuscuiusque actio
dicenti similis est sic genus dicendi. Aliquando imitatur publicos mores. Sic disci
plina ciuitatis laboratur et se in delicias dedit. Argumentum est luxurie publice
orationis lasciuia si modo ut in uno aut in altero fuit sed approbata est et recepta.
Non potest aliud alius esse ingenio alius animo color. Si ille sanus est si compo
situs grauis temperans ingenium quoque siccum ac sobrium est. Illo uiciato hoc quoque
afflatur. Non uides si animus elanguit trahi membra et pigre moueri
pedes. Si ille effeminatus est in ipso incessu apparere mollitiem. Si ille acer
est et ferox concitari gradum. Si furit aut quod furori simile est irascitur
turbatum esse corporis motum. nec ire sed ferri. Quanto hoc magis ingenio accidere

putat quod totum animo permissum est ab illo fingitur. Illi paret. Inde lege-
petit. Quomodo Mecenas vixerit notius est quam ut narrari debeat. Quomodo
ambulaverit quam delicatus fuerit quam cupierit videri quam vicia sua latere
voluerit. Quid ergo? Nonne oratio eius eque soluta est quam ipse discinctus? Non tam
insignita illius verba sunt quam cultus quam comitatus quam domus quam uxor? Magni vir
ingenii fuerat si illud egisset via rectiore si non vitasset intelligi si non
et in oratione difflueret. Videbis itaque eloquentiam ebrii hominis involutam et
errantem et licentia plenam. Mecenas de cultu suo. Quid turpius amne silvisque
ripa comantibus. Vide ut alveum lintribus arent versoque vado re-
mittunt ortos. Quid si quis femine cyno crispate et labore columbatur incipitque
suspirans ut cervice lassa fanatur tyranni. Irremediabiles factio rimantur
epulis langonaque temptant domos et spe mortem exigunt. Genium festo
vix suo teste tenuisve cerei fila et crepacem molam. Focum mater aut uxor
investiunt. Non statim cum hec legeris hoc tibi occurret hunc esse qui solutis tu-
nicis in urbe semper incesserit? Nam etiam cum absentis Cesaris partibus funge-
retur signum a discincto petebatur. Hunc esse qui in tribunali in rostris in omni
publico cetu sic apparuit ut pallio velaretur caput exclusis utrimque
auribus non aliter quam in mimo divites fugitivi solent. Hunc esse cui tunc
maxime civilibus bellis strepentibus et sollicita urbe et armata comitatus hic
fuit in publico spadones duos magis tamen viri quam ipse. Hunc esse qui uxo-
rem milies duxit cum unam habuerit. Hec verba tam improbe structa tam
negligenter abiecta tam contra consuetudinem omnium posita ostendunt moresque
non minus novos et pravos et singulares fuisse. Maxima laus illi tribuitur
mansuetudinis: pepercit gladio sanguine abstinuit nec ulla alia re quid
posset quam licentia ostendit. Hanc ipsam laudem suam corrupit istis orationis
portentuosissime deliciis. Apparet enim mollem fuisse non mitem. Hec iste am-
bages compositionis, hec verba transversa, hoc sensus miri magni quidem sepe
du sed enervati dum exeunt cuivis manifestum faciet motum illi felicitate
nimia caput. Quod vicium hominis esse interdum interdum temporis solet. Ubi luxuri-
am late felicitatis fudit luxus primum corporum esse diligentior incipit.
Deinde supellectili laboratur. Deinde in ipsas domos impenditur cura ut in la-
xitate ruris excurrat ubi parietes advectis transmarina marmori-
bus fulgeat ut tectum varientur auro ut lacunaribus pavimentorum re-
spondeat nitor. Deinde ad cenas lautitia transfertur et illic commendatio ex no-
vitate et soliti ordinis commutatione captatur ut ea que includere solent
cenam prima ponantur ut que advenientibus dabantur exeuntibus dentur. Cum
assuevit animus fastidire que ex more sunt et illi pro sordidis solita sunt et in
oratione quod novum est querat et quo antiqua verba atque exsoleta revocat ac
profert modo fingit ignota ac deflectit modo id quod nuper increbuit pro
cultu habetur audax translatio ac frequens. Sunt qui sensus precidant et hec gratia

spiciet · si sima pependerit · et audienti suspicionem sui fecerit · Aut qui illos
detineat et porrigat · Aut qui usque ad vitium accedat · Nec est ei
hoc facere aliquid grande temptanti sed quam ipsum vitium haurire · Itaque
ubicumque videris orationem corruptam placere ibi quoque mores a recto descivisse ·
Non erit dubium quod quam ministros luxuria · quod vestigium egere civitatis videre
sunt oratoris licentia · Animo frequens est ostendit animos quoque a quibus verba exeunt
procidisse · Mirari quidem non debes corrupta excipi · non tantum a corona sordi-
diore sed ab hac quoque turba cultiore · Togis enim inter se isti non iudiciis di-
stant · hoc magis mirari potes quod non tantum vitiosa sed vitia laudentur · Nam id
semper factum est · Nullum sine venia placuit ingenium · Da mihi quamlibet viros magni
nominis virum · dicam quid illi etas sua ignovit · quid in illo sciens dissimu-
laverit · Multos tibi dabo quibus magis non nocuerunt · quosdam quibus profu-
erunt · Dabo maxime fame et inter admiranda propositos quos si quis
corrigit delebit · Sic enim vitia virtutibus immixta sunt ut illas secum tractura sint
Adice nunc quod oratio certam regulam non habet · consuetudo illa civitatis que numquam
in eodem diu stetit versat et commutat · Multi ex alieno seculo petunt verba
· xii tabulas loquuntur · Graccus illis et Crassus et Curio nimis culti et
recentes sunt · Ad appium usque et Coruncanum redeunt · Quidam contra dum nichil nisi
tritum et usitatum volunt in sordes incidunt · Utrumque diverso genere corruptum est ·
tam mehercule quam si nollent splendidis uti ac sonantibus et poeticis · ne-
cessaria atque in usu posita vitare · tam hunc dicam peccare quam illum · Alter se plus
iusto colit · Alter plus iusto negligit · ille et crura · hic nec alas quidem vellit ·
Ad compositionem transeamus · quot genera tibi in hac dabo · quibus peccetur ·
Quidam prefractam et asperam probant de industria si quid placidius effluxit
Nolunt sine salebra esse iuncturam virilem putant et fortem que aurem inequali-
tate percutiat · quorundam non est compositio modulatio est · adeo blanditur et molliter
labitur · Quid de illa loquar in qua verba differuntur et diu expectata vix
ad clausulas redeunt · Quid illa in exitu lenta · qualis Ciceronis est
devexa et molliter detinens · nec aliter quam solet ad morem suum pedemque respon-
dens non tantum in genere sententiarum vitium est · si aut pusille sunt et puerales
aut improbe et plus ausae quam pudore salvo licet · Sed et si floride sunt et nimis
dulces · si in vanum exeunt et sine effectu nichil amplius quam sonant · Hec vitia
unus aliquis inducit sub quo tunc eloquentia est · ceteri imitantur et alter alteri
tradunt · Sic salustio vigente amputate sententie et verba ante expectatum cadentia
et obscura brevitas fuere pro cultu · Arruncius vir rare frugalitatis
qui hystorias belli punici scripsit fuit Salustianus et in illud genus nitens
est apud Salustium · exercitum argento fecit · id est pecunia paravit · Hoc Arruncius
amare cepit et posuit illud omnibus paginis · Dicit quadam loco fugam nostris
fecere · Alio loco dicit · Rex hieronis Siraculanos bellum fecit · et alio loco quam audita

panormitanos debere Romanis facere. Exemplum tibi dare nolui: totus
hys contextus liber que apud Salustium rara fuerunt apud hunc crebra sunt
et pene continua non sine causa. Ille non in hoc incidebat. At hic illa querebat.
Vides autem quod sequatur ubi alicui vitium pro exemplo est. Dixit Salustius
hyematibus. Arruntius in primo libro belli punici ait: repente hyemavit tempe-
stas. Et alio loco cum dicere vellet frigidum annum fuisse: totus hyemavit
annus. Et alio loco: inde sexaginta onerarias leves preter militem et necessarios nau-
tarum hiemante aquilone misit. Non desinit hoc verbum omnibus locis inful-
cire. Quodam loco dicit Salustius dum inter arma civilia equi boni que
famas petit. Arruntius non temperavit quominus primo statim libro poneret
ingentes esse famas de Regulo. Hec ergo et huiusmodi vicia que alicui impressit
imitatio non sunt indicia luxurie nec animi corrupti. Propria non esse debent
et ex ipso nata ex quibus tu estimes alicuius affectus. Iratus hominis
iracunda oratio est, commoti nimis incitata, delicati tenera et fluxa. Quod
vides sequi istos qui aut vellunt barbam aut intervellunt, qui labra pressius
tondent et abradunt servata et submissa cetera parte, qui lacernas coloris
improbi sumunt, qui pellucentem togam, et qui nolunt facere quicquam quod hominum oculis
transire liceat; irritant illos et in se advertunt; nolunt vel reprehendi dum conspici.
Talis est oratio Mecenatis omniumque aliorum qui non casu errant sed scientes
volentesque. Hoc a magno animi malo oritur. Quomodo in vino non ante titubat
lingua quam mens cessit oneri et inclinata vel prodita est, ita ista oratio que aliud
quam ebrietas nulla molesta est nisi animus labat. Ideo ille curetur ab illo
sensus, ab illo verba exeunt, ab illo nobis est habitus, vultus, incessus. Illo
sano ac valente oratio quoque robusta fortis virilis est. Si ille procubuit et cetera
ruina sequuntur. Rege incolumi mens omnibus una est; amisso rupere fidem.
Rex noster est animus; hoc incolumi cetera manent in officio, parent, obtemperant.
Cum ille paululum vacillavit, simul dubitant. Cum vero cessit voluptati, ar-
tes quoque eius actusque marcent et omnis ex languido fluidoque conatus est. Quoniam
hac similitudine usus sum perseverabo. Animus noster modo rex est, modo tyrannus.
Rex cum honesta intuetur, salutem commissi corporis curat et illi nihil imperat
turpe, nihil sordidum. Ubi vero impotens, cupidus, delicatus est, transit in nomen
detestabile ac dirum et fit tyrannus. Tunc illum excipiunt affectus impotentes
et instant; qui initio quidem gaudet ut solet populus largitione nocitura fa-
stidio plenus et que non potest haurire contractat. Cum vero magis ac magis vires
morbus exedit et in medullas ac nervos descendere delicie, conspectu
earum quibus se nimia aviditate inutilem reddidit letus pro suis voluptatibus habet
alienarum spectaculum, sumministrator libidinum testisque quarum usum sibi ingerendo
abstulit. Nec illi tam gratum est habundare iocundis quam acerbum quod non omnem illum
apparatum per gulam ventremque transmittit, quod non cum omni exoletorum feminarumque turba
convolutatur, merens quod magna pars sue felicitatis exclusa corporis angustiis

cessat. Aliquid n(on)n(e) mi Lucili in h(oc) furor no(n) e(st) q(uod) nemo nem(in)i mortale se
cogitat. q(uod) nemo imbecille(m) i(n) illo. q(uod) nemo nem(in)i unu(m) e(ss)e se cogitat. Aspi
ce culmina n(ost)ra (et) co(n)cursa(n)tes int(er) ignes cocos. q(uo)d uni uideri putas
uetre(m) cui tantos cultu o(pus) parat cibus. Aspice ueterina n(ost)ra (et) plena
mil(i)to(rum) stulto(rum) uidemus horrea. unu(m) putas uideri uetre(m). cui tot (con)su(l)u
(et) regionu(m)q(ue) una claudit(ur). Aspice q(uo)d loc(us) u(bi) tam (et) t(er)ra q(uo)d mulia colonos
arent. fodiant. unu(m) uideri putas uetre(m) cui (et) in Sicilia (et) i(n) Affrica serit(ur).
Sani erim(us) si modicu(m) co(n)cupiscem(us). Si unusquisq(ue) se numeret metiat(ur) simul
corpus. sciat q(uo)d n(ec) multu(m) capere n(ec) diu possit. Nich(il) t(ame)n eque tibi p(ro)fuit ad
te(m)p(er)ant(iam) o(mn)i(u)m reru(m) q(uam) freq(ue)ns cogitac(i)o breuis eui (et) huius incerti. Quicq(ui)d faci
es respice ad mortem. Vale. **Ep(istol)a cxvi. De sapientis facie (et) eius pulcritudine**
et q(uod) pulcritudine(m) diuiciar(um) (et) ear(um) appetitu(m).

Nimis anxiu(m) e(ss)e te circa u(er)ba et
compositio(n)e(m) nolo mi Lucili. habeo maiora q(ue) cures. quere q(ui)d scribas
no(n) q(uem)ad(modum) (et) h(oc) ip(su)m no(n) ut scribas s(ed) ut sentias. ut illa q(ue) senseris mag(is) applices
tibi (et) uelut signes. cuiuscu(m)q(ue) orat(i)o(n)e(m) uideris sollicita(m) (et) polita(m) scito animu(m) q(uo)q(ue)
no(n) mi(n)us e(ss)e pusillis occupatu(m). Magnus ille remissi(us) loquit(ur) (et) securi(us). q(uae)cu(m)q(ue)
dicit plus habet fiducie q(uam) cure. Nosti complures iuuenes barba (et) coma
nitidos de capsula totos. nich(il) ab illis sp(er)aueris forte nich(il) solidu(m). Orat(i)o cult(us)
a(n)i(m)i est. Si circu(m)tonsa e(st) (et) fucata (et) manufacta. ostendit illu(m) q(uo)q(ue) no(n) e(ss)e sinceru(m)
(et) h(abe)re aliq(ui)d fracti uel ficti. No(n) e(st) ornamentu(m) uirile concinnitas. Si nob(is) a(n)i(m)u(m)
uiri boni liceret inspicere. O q(ua)m pulcra(m) facie(m) q(uam) s(an)c(t)a(m) q(uam) ex magnifico placi
do(que) fulgente(m) uideremus. Hinc iusticia. illinc fortitudine. Hinc te(m)p(er)a(n)cia p(ro)ude(n)
tia(que) lucentib(us). p(re)t(er) has frugalitas (et) co(n)tine(n)cia (et) tolleracia (et) liberalitas. comi
tasq(ue). (et) q(uo)d credas i(n) homine rar(um) humanitas. bonu(m) splendore(m) illi suu(m) affu
derent. Tunc prudencia cu(m) elegancia (et) ex istis magnitudo eminentissima. Q(uan)tu(m)
d(eu)s boni decoris illi q(uan)tu(m) ponderis g(ra)uitatis q(ue) adderent. q(uan)ta e(ss)et cu(m) g(ra)cia
auctoritas. Nemo amabile(m) illa(m) q(ue) no(n) simul (et) uenerabile(m) diceret. Si q(ui)s uide
at hanc facie(m) altiorem fulgentiorem(que) q(ua)m cerni int(er) hu(m)ana (con)sueuit. nonne
uelut numinis occursu obstupefactus resistat. (et) ut fas sit uidisse tacitus
p(re)cet(ur). tu(m) euocante ipa uultus benig(ni)tate p(ro)duct(us) adoret ac supplicet. et diu
contemplat(us) multu(m) extantem sup(er)q(ue) mensura(m) (con)suetor(um) int(er) nos aspici
elata oculis mite quidda(m) s(ed) nichominus uiuido igne flagrantibus. tu(n)c
dem(um) illa(m) Virgilii n(ost)ri uoce(m) uerens atq(ue) attonit(us) emittat. O q(ua)m te me(m)o
rem. Virgo. na(m)q(ue) h(au)d tibi uult(us) mortalis n(ec) uox ho(min)e(m) sonat. O dea c(er)te.
Sis felix nostru(m)q(ue) leuas quecu(m)q(ue) laborem. Aderit leuabitq(ue) si colere ea(m)
uolum(us). Colit(ur) aut(em) no(n) thauror(um) opimis corp(or)ib(us) (con)trucidatis. n(ec) au
ro argento(que) suspenso. n(ec) i(n) thezauros stipe infusa s(ed) pia (et) recta uolu(n)ta
te. Nemo in q(ua)m no(n) amore eius arderet si nob(is) illa(m) uidere contingeret. n(un)c e(ni)m
multa obstingulat (et) aciem n(ost)ra(m) a(ut) splendore nimio repercuciunt a(ut) obscure
retinent. S(ed) si q(uem)ad(modum) uisus oculor(um) quibusda(m) medicamentis acui solet et re
purgari. Sic nos aciem a(n)i(m)i liberare impedimentis si uolum(us) poterim(us)

pspice virtute et obrutum corpore et paupertate opposita et utilitate et fama
adiacentibus carentem. Itemque pulcritudinem illam quibus sordidam obiecta-
rursus eque maliciam et erumnosi ac metricum prospiciemus. Quibus mul-
tis cerata divicias radiantium splendor impendeat et intuentem. Hic bos
hic magnarum pratum falsa lux verberet. Tunc intelligere licebit quod ete-
nim eadem miremur simillimi pueris quibus et luditur in precio est. Quem
bus quippe et minimis fratribus pferunt paruo ere empta mobilia. Ergo
nimirum nos et illos inest ut Aristoteles ait. non quod nos ceram thabulas et statu-
as insaniamus ceteras inepti. illos repti in littore calculi leues et aliqui ha-
bentes varietatis delectant. nos ingentium maculae columnas sive ex e-
giptiis harenis sive ex affrice solitudinis advecte vel porticum aliqui vel
capacitate ipsi cenatorem ferunt. circum parietes tenui marmore inductos.
ac scimus quale sit quod absconditum oculis nostris imponimus. Et tu auro
tecta profundimus quid aliud quam mendacio gaudemus. Scimus enim sub illo au-
ro feda ligna latitare. nec tamen parietibus ac lacunaribus ornamentum tenue
pretenditur. Omnium istorum quos procede altos vides bratteata felicitas est. In-
spice sub ista tenui membrana dignitatis quantum mali iaceat. Hec ipsa
res que tot magistratus tot iudices detinet quam et magistratus et iudices facit
pecunia ex quo in honore esse cepit verus rerum honor cecidit. mercatores
et venales invicem facti querimus non quale sit quidque sed quanti. Ad mer-
cedem pii sumus ad mercedem impii et honesta quamdiu aliqua spes illuc
rest sequimur in contrarium transituri si plus scelera promittent. Admirari
nobis parentes auri argentique fecerunt. et teneris infusa cupiditas al-
tius sedit crevitque nobiscum. Deinde totus populus in alia discors in hoc convenit.
hoc suspiciunt. hoc suis optant. hoc diis velut rerum humanarum maximum
cum gratia videri volunt consecrant. Denique eo mores redacti sunt ut pau-
pertas maledicto probroque sit contempta divitibus invisa pauperibus. Accedunt
deinde carmina poetarum que affectibus nostris facem subdant. quibus divicie
velut unicum vite decus ornamentumque laudantur. Nihil illis melius nec dare
videntur dii immortales posse nec habere. Regia solis erat sublimibus alta
columnis clara micante auro eiusdem currus aspice. Aureus axis e-
rat. temo aureus aurea summa curvatura rote radiorum argenteus ordo.
Denique quod optimum videri volunt seculum aureum appellant. Nec apud
tragicos desunt qui lucro innocentiam salutem opinionem bona mutent.
Sine me vocari pessimum ut dives vocer. an dives sit omnes
querimus nemo an bonus. Non quare et unde sed quid habeas. Tantum quisque
habet ubique tanti. Quisque quantum habuit fuit. Quid hec nobis turpe
sit queris? Nichil. Aut dives opto vivere aut pauper mori. bene moritur
quisquis moritur dum lucrum facit. Pecunia ingens generis humani bonum. cui
non voluptas matris aut blande possit par esse prolis non sacer meritis
parentis tam dulce est quod venitur in vultu micat. merito illa mores

celum atque hominum moveret. Cum hi novissimi versus in tragedia Euri
pidis pronunciati essent totus populus ad eiciendum et auctorem et carmen consurrexit
uno impetu donec Euripides in medium ipse prosiliuit petens ut expecta
rent viderentque quem admirator auri exitum faceret. Dabat illa fabula
penas Bellefontis quas in sua quisque dat. Nulla enim avaricia sine pena
est quamvis satis sit ipsa penarum. O quantum lacrimas quantum labores exigit quam
misera desiderat esse quam misera partis est. Adice cotidianas sollicitudines
que pro modo habendi quemque discruciant. Maiore tormento pecunia possidetur
quam queritur. Quantum dampnis ingemiscunt que et magna incidunt et videntur ma
iora. Denique ut illis fortuna nichil detrahat quicquid non acquiritur dampnum
est. At felicem illum homines et divitem vocant et consequi optant quantum ille possidet.
Fateor. Quid ergo? tu ullos esse condicionis peioris existimas quam qui habent et mise
riam et invidiam. Utinam qui divitias appetituri essent cum divitibus delibe
rarent. Utinam honores petituri cum ambiciosis et summum adeptis dignitatis
statum. Profecto vota mutassent cum interim illi nova suscipiunt quam priora dam
pnaverint. Nemo enim est cui felicitas sua et si cursu venit satisfaciat. Queru
ntur et de consiliis et de processibus suis malunt quam semper que reliquerunt. Itaque hoc tibi
philosophia prestabit quo equidem nichil maius existimo numquam te penitebit tui. Ad
hanc tam solidam felicitatem quam tempestas nulla concutiat non perducet te apte
verba contexta et oratio fluens leniter. Eant ubi volent dum animo compositio sua
constet dum sit magnus et opinionum suarum securus et ob ipsa que aliis di
splicent sibi placens qui profectum suum vita estimet et tantum scire se iudicet
quantum non cupit quantum non timet. Vale. Epistola cxvij. De affectibus nostris

Utrum satius sit modicos habere affectus sepe quesitum est repellendis etc.
Nostri illos peripathetici expellunt sed temperant. Ego non video quo
modo salubris esse aut utilis possit ulla mediocritas morbi. Noli timere nichil
eorum que tibi non vis negari eripio. Facilem indulgentemque me prebeo rebus
ad quas tendis et quas aut necessarias vite aut utiles aut iocundas putas detra
ham vitium. Nam cum tibi cupere interdixero velle permittam ut eadem illa intre
pidus facias ut certiore consilio ut voluptates ipsas magis sentias.
Quidni ad te magis perventure sint si illis imperabis quam si servias. Sed
naturale est inquis ut desiderio amici torquear. Da ius lacrimis tam iuste ca
dentibus. Naturale est opinionibus hominum tangi et adversis contristari. Quare mihi non
permittas hunc tam honestum male opinionis metum. Nullum est vitium sine pa
trocinio. Nulli non initium est verecundum et exorabile sed ob hoc latius funditur.
Non obtinebis ut desinat si incipere permiseris. Imbecillus est primo omnis
affectus. Deinde ipse se concitat et vires dum procedit parat. Excluditur fa
cilius quam expellitur. Quis negat omnes affectus a quodam quasi naturali fluere principio.
Curam nostri nobis natura mandavit sed huic ubi nimium indulseris vitium est.
Voluptatem natura necessariis rebus admiscuit non ut illam peteremus sed ut ea sine quibus

no possumus viue q̄admodu nob illius faciet accessio si suo ueniat
sine luxuria e . Ergo initiis illorum resistamus . qr facilius ut dixi no rec
piuntur q̄ exeunt . Aliquatenus dolere nature aliquatenus time p̄mitte . Sz illud
aliquatenus longe pducitur nec ubi uis accipit fine . Sapienti no sollicite
custodire se tutu e et lacrimas suas voluptates ubi uolet sistet . Nobis
qr no e regredi facile optimu e oio no pgredi . Eleganter videt michi
Panetius rndisse adolescentulo cuidam querenti an sapiens amaturus eet . de
sapiente inquit videbimus . m̄ et tibi qui adhuc a sapiente longe absumus
no e committendu ut incidamus i re commota impotente alteri emancipata
vilez sibi . Siue n i nos respicit humanitas ei irritamur siue contempsit
supbia accendimur . Eque facilitas amoris q̄ difficultas nocet . fa
cilitate capimur cu difficultate certamus . Itaqz conscii nob imbecillitatis
nre quiescamus . nec vino infirmu animu committamus nec forme . nec adu
lationi . nec ullis rebus blande trahentibus . Quod Panetius de amore querenti
rndit . hoc ego de omnibus dico . quantu possumus nos a lubrico recedamus . in
sicco qz paru fortiter stamus . Occurres hoc loco m̄ illa publica contra stoycos
uoce . Nimis magna pmittitis . nimis dura pcipitis . nos homunciones
sumus . oia nob negare no possumus . dolebimus sz paru . concupiscemus sed
temperate . irascemur . sz placabimur . Scis quare no possumus ista . qr nos pos
se no credimus . Imo hercle aliud e i re . vicia nra qr amamus . defe
dimus et malumus excusare illa q̄ excutere . Satis na homini dedit
roboris si illo utamur . si vires nras colligamus . ac totas pro
nobis certe no contra nos concitemus . Nolle i ca e . no posse ptendit . Va

Multu m negocii conci **Ep̄ . cxvii . Contra stoycos . q sapere bonū sit ꝛc**
nabis . et dum nescis i magna me lite ac molestiam impinges
qui michi tales questiunculas imponis . In qbus ego nec dissentire a no
stris salua gra . nec consentire salua consciencia possu . Queris an verum sit
qd stoycis placet . sapiam bona ee . sape bonu no ee . Primu exponam
qd stoycis uideat . deinde tunc sniaz dice audebo . Placet nris qd bonu
e corpus ee . qr qd bonu e facit . Quicqd facit corpus e . qd bonuz
est pdest . faciat aut aliq oportz ut prosit . si facit corpus e . Sapientiaz
bonu ee dicunt . sequit ut nece sit illa corporale dice . At sape n putant
eiusdez condicionis ee . Incorporale e et accidens alteri i sapie . Itaqz non
facit quicqm nec pdest . Quid go inqt . No dicimus bonu ee sape . Sa
pere dicimus referentes ad id ex quo pendet . i ad ipaz sapiaz . Ad
uersus hos quid alii uideant audi an qm ego incipiaz secedere
et i alia parte conside . Isto mo inquiunt . nec beate viue bonu est .
velit nolint . Rndendu e btaz vita bonu ee . et bte viue bonu n ee .
Etiā nunc nris illud qz opponit . Vultis sape . go expetenda res est
sape . Si expetenda res e bonu e . Cogunt nri verba torque . et una
sillabam expetendo interponere qua sermo nr inseri no sinit . Ego illaz si

pateras iugaz. Expetedu e inquint qd bonu e expetibile qd nos
ptigit cu bonu pcuti sumus. No petit ta qz bonu sz petitio bono accedit.
Ego no idez sentio z istos uidico i hec descende qr iaz pmo uinclo tene
z mutare illis formulaz no licet. Multu dare solemus psumptioni om
hom z apud nos ueritatis argumtu e est aliqd omibus uideri tuq dos
ee. Itez alia colligimus qz omibus insita de hys opinio e nec ulla gnie
usqz e. Adeo ex leges moresqz pietta ut no aliqs dos credat. Cu de
aiarz eternitate disserimus no leuie argutu apud nos hz consensus hom aut
timitiuz inferos aut colentiu etheria. Vtor hac publica psuasione Neuem
inuenies qui no putet z sapiaz z sape bonu. No faciaz qd uicti solet
ut puocet ad ppliu. ntas incipiamus armis cofligere. Qd accidit alicui
uti ex id cui accidit e an in eo cui accidit. Si i eo e cui accidit tu
corpus e qz illud cui accidit. Nich n sh tactu accidere pt qd tangt corpus
corpus e. nich accidere sine tactu pt. Qd agit corpus e. si ext e pus qz
accideat recessit. Qd recessit motu hz. qd motu hz corpus e. Speras
me dicturu no ee aliud cursu aliud currere nec aliud lucere aliud lucere
Concedo ista alia ee sz no sortis alterius. Si ualitudo indiffens e bene
uale indiffens e. Si forma indiffens e z formosu ee. Si iustia bonu e
z iustu ee. Si turpitudo malu e z turpe ee malu e Tam me hercle
qz si lippitudo malu e z lippire qz malu e hic ut sciat neutru sh
altero ee pt. Qui sapit sapiens e. Qui sapiens e sapit. Adeo no pt
dubitari an qle illud sit tale hoc sit ut quibusda utrumqz unu uidea
atqz idem. Sz illud libenter quesieri cu oia a mala sit aut bona
a indiffentia. Sape i quo nuo sit. bonu negat ee malu utiqz n e
Sequitur mediu sit Id aut mediu atqz indiffens uocamus qd tu malo
cotingere qz bono pt. tuqz petiua. forma. nobilitas. Hoc ut sapiat co
tingere nisi bono no pt. go indiffens no e. Atqz ne malu quidez e
qd cotingere malo no pt. go bonu e. Qd nisi bonus no hz bonu est.
Sape ne nisi bonus hz. go bonu e. Accidens e inqt sapiencie. hoc go qd uo
cas sape utru facit sapiaz an pati Siue facit illud siue patit utro
mo corpus e. Naz et qd fit z qd facit corpus e. Si corpus e bonu est
Vnu ei illi deerat qmmus bonu eet qd incorporale erat. Peripatheticis
placet nich interesse int sapiaz z sape cu i utrolibz eoru z alteru sit
Numquid n quemqm existimas sape nisi qui sapiaz hz. Numqd quequam qui
sapit no putas hre sapiaz. Dyaletici ueteres ista distinguunt. Ab illis
diuisio usqz ad stoycos uenit. Qualis sit h dicam. Aliud e ager. ali
agru hre. Quidni. cu hre agru ad habetez no ad agru ptineat. Sic
aliud e sapia aliud sape puto. Concedes duo ee h id qd habet z eu
q hz. hre sapia hz q sapit. Sapia e res pfecta ul ad summu optimi hz

pouctu. Ars ei uite est. Sapere quid no possu dice mētē pfectam
sz id qd cotingit pfecta mētē habēti. ita alterū ē mēs bō alterū qⁱ
hēe bonā mētē. Sunt inqt nā corpm tatū hic ho ē. hic equus. hos
dein sequunt̄ motꝰ aīoꝝ. enūciatiui corpoꝝ. hūc hnt ppriū quiddā ꝛ
a corporibꝰ seductū. tatū uideo catone ambulante. hūc sensus ostēdit
animꝰ credit. Corpus ē qd uideo. cui ꝛ oculos intēdi ꝛ anim. dico
Cato ambulat. No corpus ē inqt qd nūc loquor. sz enūciatiuū qddā
de corpe. qd alij affectū. alij enūciatū. alij edictū dicūt. Sic cū dic̄
sapiaz corpale qddā intelligimꝰ. Cū dicimꝰ sapit de corpe loquimur. Plu
rimū at interest utrū illū dicas an de illo. Putemꝰ ī pntia ista duo
ee. Nodū eni quid m̄ uideat̄ pnūcio. Quid phibz quominꝰ aliud sit ee
sz in eo ominꝰ bonū. Dicebā paulo an aliud ēe agrū aliud hēre agrū
Quidni. In alia ē eni nā qui hz ī alia qd hēt. Illa tra ē. hic ho ē.
At in hoc de quo agit̄. eiusdē nat̄e sūt utraqz ꝛ q hz sapiaz ꝛ ipa
que habet̄. Pt̄ea illuc. aliud ē qd habet̄ aliud q habz. Hic ī eodē
ē ꝛ qui habet̄ ꝛ qui habet. Ager possidet̄ agr. sapia nā. Ille abali
enari pt ꝛ alteri tradi. hec no discedit a dno. Non ē itaqz qd cōpes
inē se dissimilia. Cepaz dice posse ista duo ee ꝛ tn utraqz bō ꝛ tāqꝫ
sapia ꝛ sapiēs duo sūt ꝛ utraqz bonū ee cōcedis. Quo modo nihil obstat. sapia
quominꝰ ꝛ sapia bonū sit ꝛ hēre sapiaz. Sic nichil obstat quominꝰ ꝛ sapere bō
ꝛ hēre sapiaz idē sapere. Ego uolo mihi sapiens ee ut sapiaz. Quid ergo
no ē id bonū sine q nec illud bonū no ē. Vos certe dicitis sapiam
si sine usu detur accipiendā no ee. Quid ē usus sapie. sapere. Hoc ē illa
pciosissimū quo detracto supuacua sit. Si tormēta mala sūt torquerī
malū ē. Adeo quidē ut illa no sint mala si qd sequit̄ detraxeris
Sapia habitꝰ pfecte mētis ē. sapere usus pfecte mētis. quo pt usus
eius bonū no ee que sine usu bonū no ē. Interrogo te an sapia expe
tenda sit. fateris. Interrogo an usus sapie expetendꝰ sit. fateaīs. si
negas illa te recepturū si uti ea phiber. Quod expetendū ē bonū ē.
Sapere sapie usus ē quo eloquētie loqui. quo oculoꝝ uidere. Ergo sapere
sapie usus ē. usus aut sapie expetendus ē. Sapere ergo expetendū ē. Si
expetendum ē bonū ē. Olim ipe me dāpno qui illos imitor dū
accuso ꝛ uba apte rei impendo. Cui enī dubiū pt ee. qui si estus
malus ē. ꝛ estuare malū sit. Si algor malus sit malū sit algere. si
uita bonū ē ꝛ uiuere bonū sit. Omnia ista circa sapiaz no ipa sūt.
At nob cū ī ipa comorandū ē ꝛ si q euagari libet. Amplos hz illa
spaciosqz secessus. de corū nā querimꝰ. de sideꝝ elemētis de hijs
tāz uariis stellaꝝ discursibꝰ. An ad illaꝝ motꝰ nra moueant̄ corpa
An corpibꝰ oīm aīabꝰ illic impetꝰ ueniat. an ꝛ si q fortuita dicūt̄
certa lege sint cōstricta. nichilqz in hoc mūdo repentinū aut expers

ordini est voluerit. Ista iam a formacione morum recesserunt. hii levant animum
et ad ipsam quam tractant rerum magnitudinem attollunt. hii vero de quibus
paulo ante dicebam minuunt et deprimunt. nec ut putatis exacuunt sed exte-
nuant. Obsecro vos tam necessariam curam maioribus melioribusque debitam
in re nescio an falsa certe inutili terimus. Quid mihi profuturum est scire an
aliud sit sapientia aliud sapere. Quid mihi profuturum est scire illud bonum esse. Temere
me geram. subito huius voluntatis aleam tibi sapientia mihi sapere contingat. pares
erimus. Potius id age ut mihi viam monstres qua ad ista perveniam. Dic quid
vitare debeam quid appetere quibus animum labantem studiis firmem. quemadmodum
que me ex transverso feriunt aguntque procul a me repellam. quo par esse tot ma-
lis possim. quo istas calamitates removeam que ad me irruperunt. quo
illas ad quas ego irrupi. Doce quo feram erumnam sine gemitu meo. felicitatem
sine alieno. quo ultimum ac necessarium non expectem sed ipse me cum visum fuit pro-
fugiam. Nichil mihi videtur turpius quam optare mortem. Nam si vis vivere quid
optas mori. sive non vis quid deos rogas quod tibi nascenti dederunt.
Nam ut quandoque moriaris etiam invito positum est. ut cum voles in tua manu est.
alterum tibi necesse est. alterum licet. Turpissimum hiis diebus principium diserti
mehercle viri legi. Itaque inquit quam primum moriar. Homo demens optas
rem tuam. ita quam primum moriar. fortasse inter has voces senex factus es.
Alioquin quid in mora est. Nemo te tenet. evade qua visum est. Elige quamlibet rerum
nature partem quam tibi prebere exitum iubeas. Hec nempe sunt elementa quibus hic
mundus administratur. aqua terra spiritus. Omnia ista tam cause vivendi sunt quam
vie mortis. Itaque quam primum moriar. quam primum istud quid esse vis. quem illi
diem ponis. citius fieri quam optas potest. Imbecille mentis ista sunt verba
et hac destinacione misericordiam captantis. Non vult mori qui optat. Deos vi-
tam et salutem roga. si mori placuit hic mortis est fructus optare desine.
Hec mi Lucili tractemus his formemus animum. hec est sapientia. hoc est sapere non
disputatiunculis inanibus subtilitatem vanissimam agitare. Tot questiones
fortuna tibi posuit. illas nondum solvisti. iam cavillaris. quam stultum est
cum signum pugne acceperis ventillare. Remove ista lusoria arma. decre-
toriis opus est. Dic qua ratione nulla animum tristitia nulla formido perturbet.
qua ratione hoc secretarum cupiditatum pondus effundam. Agatur aliquid. Sapientia bonum
est. sapere non est bonum. sic fit. negemur sapere. ut hoc totum studium deridea-
tur tamquam operatum supervacua. Quid si scires etiam illud queri an bonum sit an
futura sapientia. Quid enim dubium est contra te an nec messem futuram iam sentiant
horrea nec futuram adolescentiam pueritia viribus aut ullo robore intelligat.
Egro interim nichil futura sanitas prodest non magis quam currentem et luc-
tantemque post multos secuturum mensis otium reficit. Quis nescit hoc
ipso non esse bonum id quod futurum est quia futurum est. Nam quod bonum est utique
prodest. sed nisi presentia prodesse non possunt. si non prodest bonum non est. si prodest iam est.

futurum sum sapiens. hoc bonum erit cum fuero. interim non est. Prius aliquid
quod esse debet. deinde quale est. oro te. quomodo quod adhuc nichil est iam bonum est.
quomodo autem tibi magis vis probari non esse aliquid quam si dixero futurum est. nondum
enim venisse apparet quod veniet. vere secuturum est. scio nunc hyemem esse. Estas
secutura est. scio estatem non esse. Maximum argumentum habeo nondum presentis fu-
turum esse. Sapiam spero. sed interim non sapio. si illud bonum haberem. iam hoc carere
malo. futurum est ut sapiam. ex hoc licet nondum sapere me intelligas. non
possum simul et in illo bono et in hoc malo esse. Duo ista non coeunt. nec apud
eundem sunt. Una bonum et malum transcurramus. sollertissimas nugas et ad
illas que nobis aliquam opem sunt latura properemus. Nemo qui obstetricem partu-
rienti filie sollicitus accessit. edictum et ludorum ordinem perlegit. Nemo qui ad
incendium domus sue currit thabulam latrunculariam prospicit. ut sciat quo
alligatus exeat calculus. At mehercle omnia tibi undique nunciantur. et
incendium domus et periculum liberorum. et obsidio patrie. bonorum direptio. Adice
isto naufragia motusque terrarum. et quicquid aliud timeri potest. Inter ista distri-
ctus rebus. nichil aliud quam animi oblectationibus vacas. Quid inter sapientiam
et sapere intersit inquiris. nodos nectis ac solvis tanta mole impendente capi-
tulo. Non tam benignum ac liberale tempus natura nobis dedit ut aliquid ex
illo vacet perdere. Et vide quam multa et diligentissimis pereant. Aliud valitu-
do sua cuique abstulit. aliud suorum. Aliud necessaria negocia. aliud publica
occupaverunt. Vitam nobiscum dividit sompnus. Ex hoc tempore tam angusto
et rapido et nos auferente. et quid iuvat maiorem partem mittere in vanum.
Adice nunc quod assuescat animus delectare se potius quam sanare et philosophiam oble-
ctamentum facere. cum remedium sit. Inter sapientiam et sapere quid intersit nescio.
Scio mea non interesse sciam ista an nesciam. Dic michi. cum quid inter sapientiam et
sapere intersit didicero. sapiam. Cur ergo potius me inter vocabula me sapientie deti-
nes quam inter opera. fac me fortiorem. fac securiorem. fac fortune parem.
fac superiorem. possum autem superior esse si direxero omne quod disco. Vale. Ep. cxix.
Exigis a me frequen- De mundanis non appetendis. Et quod sit verum
tiores epistolas. rationes conferamus. solvendo par non eris. Convenerat bonum &c.
convenerat quidem ut tua priora essent. Tu scriberes. ego rescriberem. Sed
non ero difficilis. bene credi. Scio itaque in anticessum dabo. nec faciam
quod Cicero vir disertissimus Atticum facere iubet. Ubi etiam si rem nullam habebit quod
in buccam venerit scribat. Numquam potest deesse quod scribam. ut omnia illa que Cicero-
nis implent epistolas transeam. Quis candidatus laboret. quis alienis quis
suis viribus pugnet. quis consulatum fiducia Cesaris. quis Pompeii. quis
arce petat. quam durus sit fenerator Cecilius. a quo minoris centesimis
propinqui nummum movere non possunt. Sua satius est mala quam aliena
tractare. se excutere. et videre quam multarum rerum candidatus sit. et non suffragari.
Hoc est mi Lucili egregium. hoc securum ac liberum. nichil petere. et tota for-
tune comitia transire. Quam putas esse iocundum tribubus vocatis. cum
candidati in templis suis pendeant. Alius nummos pronunciet. Alius

persequestrum agat. Alius eorum consulibus manus conterit. quibus designandis
contingendam manum negaturus est. Omnis ambitionis vocem promissis expe-
ctant. Stare otiosum expectare illas nundinas non emere quicquam nec
venderetur. quanto hic maiore gaudio fruetur qui non preturam aut consularia
comitia securus intuetur. Sed magis illa in quibus alii honores anniversarios
ob petunt. Alii perpetuas potestates. Alii bellorum eventus prosperos triumphos-
que. Alii divitias. Alii matrimonia ac liberos. Alii salutem suam suorumque. quanti
animi res est solum nichil petere. nulli supplicare et dicere Nichil mihi tecum for-
tuna. non facio mei tibi copiam. Scio apud te Catones repelli. Vati-
cinios fieri. nichil rogo. Hoc est privatam facere fortunam. Licet ergo hec invice
scribere et hanc integram semper egerere materiam circumspicientibus tot milia
hominum inquieta. qui ut aliquid pestiferi per mala consequantur mtu in malum
petuntque mox fugienda aut etiam fastidienda. cui enim assecuto satis
fuit quod optanti nimium videbatur. Non est ut existimant homines avi-
da felicitas sed pusilla. Itaque neminem satiat. Tu ista credis excelsa
quia longe ab illis iaces. ei vero qui ad illa pervenit humilia sunt. Mentior nisi
adhuc querit ascendere. Istud quod tu summum putas gradus est. Omnes autem ma-
le habent ignorantia veri. tamen qui ad bona feruntur decepti rumoribus. deinde ma-
la esse aut inania aut minora quam speraverant adepti ac multa passi vident.
maiorque pars miratur ex intervallo fallentia. et vulgo bona pro magnis sunt.
Hoc ne nobis quoque eveniat. queramus quid sit bonum. Varia eius interpretatio
fuit. Finivit hoc alius alio modo. Alius illud aliter expressit. Quidam ita
diffiniunt. Bonum est quod invitat animos. quod ad se vocat trahit. Huic statim
opponitur. Quid si invitat quidem sed in perniciem. Scis quam multa mala blanda
sint. Verum et verisimile inter se differunt. Itaque quod bonum est vero iungitur.
Non est enim bonum nisi verum est. At quod invitat ad se et allicit fit verisimile est.
surripit. sollicitat. attrahit. Quidam ita diffinierunt. Bonum est quod ad
petitionem sui movet. vel quod impetum animi tendentis ad se movet. et huic
idem opponitur. Multa enim impetum animi movent qui petatur petitum malo. Me-
lius ille qui ita diffinierit. Bonum est quod ad se impetum animi secundum naturam movet
et ita demum petendum est cum cepit esse expetendum. Iam et honestum est. hoc
enim est perfecte petendum. Locus ipse me admonet ut quid intersit inter bonum et ho-
nestum dicam. Aliquid inter se mixtum habent et inseparabile. nec potest bonum esse
nisi cui aliquid honesti inest. honestum utique bonum est. Quid ergo inter duo
interest. honestum est perfectum bonum quo beata vita completur cuius contactu alia quoque
bona fiunt. Quid dicam tale est. Sunt quedam neque bona neque mala tamquam
militia. legatio. iurisdictio. hec cum honeste administrata sunt bona esse incipi-
unt. et ex dubio in bonum transeunt. bonum societate honesti fit. honestum
per se bonum est. bonum ex honesto fluit ex se est. Quod bonum est malum esse potuit.
quod honestum est nisi bonum esse non potuit. Hanc quidam diffinitionem reddide-
runt. Bonum est quod secundum naturam est. Attende quid dicam. Quod bonum est secundum naturam est.

no primus qd' scdm naz e et bonu e. Multa nē quid consentiunt sed
taz pusilla sut ut no queniat illis boni nomē. Levia n. sut et conte-
nneda. nullu e minimu contemnendu e bonu. Na quadiu exiguu e bo. no
est. cu bonu ee cepit no exiguu e. Vnd' aū agnoscitur bonu si pfecte
scdm naz est. Fateris inqs qd' bonu e scdz naz ee. Hec ei ppriet̃s
est. Fatearis et alia scdz naz quid ee sz bona no ee. Quo g° illud bo. e
cu h no sit. quo ad aliaz pprietatez puenit. cu utriqz precipuu illud cōe sit
scdm naz ee. ipsa sz magnitudiez. Nec hc novu e. queda crescendo mutari.
Infans fuit factus e pubes. alia ei' pprietas fit. Ille eni irronalis. Queda
incremento no tm i maius exeut sz in aliud. qd' maius fit. Vtru lagenaz
an doliu impleas vino. nich refert. i vtroqz pprietas vini e. Exiguu e
mellis podus et magnu sapore no differunt. Diversa ponis exepla. In ist̃
qualitas ei eadez. qmvis augeat. manet. Queda amplificata i suo gñe
et i sua pprietate pdurant. queda p' multa incrementa ultia demu vtit
adiectio et nova illis aliaz qz q̃ inde que fuerut condicioz imprimunt.
Vnus lapis facit fornice ille qui latera inclinata cuneavit et interventu suo
vinxit. Suma adiectio quare plurimu facit. ut exigua q no auget sz im-
plet. Queda processu priore exuunt forma et in nova transeut. Vbi anims
aliquid diu ptulit et i magnitudiez eius lassatus e. sequendo infinitu ce-
pit vocari. qd' loge aliud factu q̃ fuit cu magnu videret' sz finitu.
Eodez mo aliquid difficulter secari cogitavim'. novissie crescete hac
difficultate insecabile inventuz e. Sic ab eo qd' vix et egre movebat' pro-
cessim' ad imobile. Hoc i aliaz pprietate magnitudo sua transtulit et bo. fecit.
Vale. Ep. cxx. Contra divitiaz desideria. et quo nature pauca sufficiunt.
Quotiens aliquid inveni no expecto donec dicas i cōmune. ipse mi
dico. quid sit qd' invenerim queras. Sinu laxa meru lucru e.
Docebo quo fieri dives celerime possis. qd' valde cupis audire. Nec
inmerito ad maximas te divitias cōpendiarie ducaz. Opus erit tn tibi
creditore ut negociari posses. es alienu facias opz. sz nolo p intercesso-
re mutueris. nolo pxenete no' tuu iactet. Paratu tibi creditore dabo.
Catonianu illud a te mutuu sumes. Quantulucuqz est satis erit. Siqd
deerit id a nobis petierim'. Nich n. mi Lucili interest. utru no desideres
an habeas. Suma rei i vtroqz eadē e. no torqberis. Nec illud precipio
ubi aliquid nē neges. Contumax e. no pt vinci suu poscit. Sz ut
quicqd excedit naz scias precariu ee no necci. Esurio. edendu e. Vtru
hic panis plebeius sit an siligineus ad naz nich ptinet. Illa ve-
trem no delectari vult sz impleri. Sicio. utru hc aqua sit quaz ex
lacu pximo excepero. an ea qua multa nive clusero ut rigore refri-
gereturalieno. Ad naz nich ptinet. Illa hoc vnu iubet. siti extingui.
vtru sit aureu poculu an cristallinu an murreum. An tyburtinus
calix an manus concava nich refert. Finez omi reru specta et sup-
vacua dimittes. Fames appellat. ad pxia queqz porigat' manus

Sy ipa m comedavit qd cuq copchedero. Nich contemnit esuriens
Quid sit ergo qd me delectaverat q̄ris. Videt m egregie dictu. Sa
piens divitias naturaliu e questor acerrimus. In oie inquis lance muneras
Quid e istud qd mane paraverat ego fiscos circuspiciebā in quod me
mare negotiatur immitterē qd publicā agitarē. quas arcesserē merces
Deceptio e istud docē paupertatē cū divitias pmiseris. Ita tu paupem
iudicas cui nich mgs ē patientie sue beneficio nō fortuie. Ideo go illu
nō iudicas divitē. qr divitie eius desinē nō pnt. Utru mavis hrē multu
an satis. Qui multu hz plus cupit. qd e argumētu nōdu satis illu hrē
Qui satis hz consecutus ē. qd nunq diviti contingit finē. An has ideo nō
putas ēē divitias. qr ꝑ illas nemo pscriptꝰ ē. qr ꝑ illas nulli venenum
filius. nulla impedit uxor. qr i bello tute sūt. qr i pace ociose. qr nec
hrē illas piculosum ē. nec operosum disponē. An parū hz qui tm nō algz
nō esurit nō sit. plus Iupiter nō hz. Nunq paru e qd satis e. & nunq
multu e qd satis nō est. Post darium & indos paup e. Alexander macedo
nicus e qd suum faciat. Scrutat maria ignota. i occeanū classes mittit
quērit qd suu faciat. Quod nature sat n e. hī n e.
novas. & ipa ut dicā mundi claustra perrumpit. Quod nature sat n e hoi n e.
Inventus e qui concupisceret aliqd post oia. tanta e cecitas mentiu & tanta
initiorum suorum unicuique pcessit oblivio. Ille modo ignobilis anguli n sine
controversia dns. tacto fine terrarum p suum rediturum orbe tristis e. Nemini
pecunia divitē fecit. Immo ē nulli nō maiorē suī cupiditatē incussit. Que
que sit huius rei cā. plus incipit hrē posse qui plus hz. Ad summam q
voles mi ex hiis quos nobis cu cresso liciniosque numerant. i mediu lz pfera
hīs. afferat censu. & quicqd hz quicqd sperat simul computet. Iste credē
mi paup e si p̄t ēē. At hic qui se ad qd exigit nā composuit. nō tm ex
sensus ē paupertatis sz ex metu. Sz ut scias qm difficile sit res suas
ad nālē modū coartare. hic ipe de quo cētū narrō dicis quē tu vocas
paupem hz aliqd ex supfluitatibus. At excecat ꝓpulm & in se convertit opes
si innati multa ex aliis domo effertur. si multu aura tectorumqz eius illinitur
si familia aut corporibus electa aut spiritibus elegantiis e. Omnium istorum felicitas
i publicu spectat. Ille quam nos & ꝓplo & fortune subduximus beatus
introrsum est. Nam qd ad illos ptinet apud quos falso divitiarum nomen
invasit occupatrix paupertas. Sic divitias hnt quomodo hrē dicimur febrē.
que illas nos habeat. E contrario dicē solemus febris illu tenet. Eodem mo
dicendum e divitie illu tenent. Nich ergo monuisse te malim qm hoc
qd nemo monetur satis ut oia nalibus desideriis metiaris. quibus gratis
aut satisfiat aut paruo. tm misce vicia desideriis noli. Queris qli mensa
quali argento. qm paribus ministeriis & lenibus apponatur cibus. Nich pt tibu
nā desiderat. Nu tibi cū fauces urit sitis. aurea querit pocula. Nu
esuriens fastidis oia p̄t pavonē rumbumqz. Ambitiosa nō e fames

contenta desinere est quo desinat non nimis curat. Infelicis ista legumque tormenta sunt. Querere quid post satietatem esuriat, quemadmodum non impleat ventrem sed farciat, quemadmodum prima potione sedatam sitim revocet. Egregie itaque Oratius negat ad sitim pertinere quo poculo aqua aut quam eleganti manu ministretur. Nam si pertinere ad te iudicas quam crinitus puer et quam perlucidum tibi poculum porrigat, non sitis. Inter reliqua hoc nobis prestitit natura precipuum, quod necessitati fastidium excussit. Recipiunt supervacua dilectum vel delicatum. Hoc parum decens, illud parum laudatum, oculos hic meos ledit. Id actum est ab illo mundi conditore qui nobis vivendi iura descripsit ut salvi essemus, non delicati. Ad salutem omnia parata sunt et in promptu, deliciis omnia misere et sollicite comparantur. Utamur ergo hoc nature beneficio inter magna numerando et cogitemus nullo nomine melius illam meruisse de nobis quam quia quicquid ex necessitate desideratur sine fastidio sumitur. Vale. Epistola cxx.

Quod bonum ex honestis exemplis pervenit et de varietatibus mundi equaliter.

Epistola tua per plures questiunculas vagata est sed sustinendis R. in una constitit et hanc expediri desiderat, quomodo ad nos boni honestique noticia pervenerit. Hec duo apud alios diversa sunt, apud nos tantum divisa. Quid sit hoc, dicam. Bonum putant esse aliqui quod utile est. Itaque hoc et divitiis et equo et vino et calceo nomen imponunt; tanta fit apud illos boni vilitas et adeo in sordida usque descendit. Honestum putant cui ratio recti officii constat, tamquam pie curatam patris senectutem, adiutam amici paupertatem, fortem expeditionem, prudentem moderatamque sententiam. Ista duo quidem facimus, sed ex uno. Nichil est bonum nisi quod honestum est; quod honestum est utique bonum. Supervacuum iudico adicere quid inter ista discriminis sit, cum sepe dixerimus. Hoc unum dicam: nichil nobis videri bonum quo quis et male uti potest. Vides autem divitiis nobilitate viribus quam male utantur multi. Nunc ergo ad id revertor de quo desideras dici: quomodo ad nos prima boni honestique noticia pervenerit. Hoc nos natura docere non potuit. Semina nobis scientie dedit, scientiam non dedit. Quidam aiunt nos in noticiam incidisse, quod est incredibile, virtutis alicuius speciem casu occurrisse. Nobis videtur observatio collegisse et rerum sepe factarum inter se collatio; per analogiam nostri intellectus et honestum et bonum iudicat. Hoc verbum cum Latini grammatici civitate donaverint, ego damnandum non puto, in civitatem suam redigendam. Utar ergo illo non tantum tamquam recepto sed tamquam usitato. Que sit hec analogia, dicam. Noveramus corporis sanitatem: ex hac cogitavimus esse aliquam et animi. Noveramus vires corporis: ex his collegimus esse et animi robur. Aliqua benigna facta, aliqua humana, aliqua fortia nos obstupefecerant; hec cepimus tamquam perfecta mirari. Suberant illis multa vitia que species conspicui alicuius facti fulgorque celabat. Hec dissimulavimus. Natura iubet augere laudanda. Nemo non gloriam ultra verum tulit. Ex his ergo speciem ingentis boni traximus. Fabricius Pirri regis aurum repulit maiusque regno regias iudicavit opes

Exemplum de Fabricio

posse corrumpi. Idem medicum Pirri promittentem venenum se Regi daturum
monuit Pirrum caveret insidias. Eiusdem est fuit auro non vinci, auro
non vincere. Admirati sumus ingentem virum quem non Regis non contra Regem
promissa flexissent boni exempli tenacem quod difficillimum est in bello inno
centiam. Qui aliquid esse crederet et in hostes nefas. Qui in summa paupertate
quam sibi decus fecerat non aliter refugit divicias quam venenum. Vive
inquit beneficio meo Pirre et gaude quod adhuc dolebas Fabricium non
posse corrumpi. Oratius Cocles solus implevit pontis angustias.
Adimi iussit sibi reditum dum iter hosti auferret. Iussit et diu premitentibus re
sistit donec revulsa ingenti ruina tigna sonuerunt. Post quam respexit et ex
tra periculum esse patriam periculo suo sensit. Veniat si quis vult inquit
sic euntem sequi. Dedit se in preceps et non minus sollicitus in illo rapido al
veo fluminis ut armatus quam ut salvus exiret retento armorum victricium
decore tutus redit quasi ponte venisset. Hec et eiusmodi facta ymaginem nobis ostendere virtutis. Adiciam quod mirum fortasse videatur mala
interdum speciem honesti obtulere et optimum ex contrario micuit. Sunt enim
ubi scis vicia virtutibus confinia et perditis quoque ac turpibus recti similitudo est. Sic
mentitur prodigus liberalem cum plurimum intersit utrum quis dare sciat an ser
vare nesciat. Multi inquam sunt Lucili qui non donant sed proiciunt. Non vo
co ego liberalem pecunie sue iratum. Imitatur neglegentia facilitatem, temeritas
fortitudinem. Hec nos similitudo coegit attendere et distinguere specie quidem vicina
re autem plurimum inter se dissidentia. Dum observamus eos quos insignes opus emi
nentes fecerat cepimus annotare quis rem aliquam generoso animo fecisset et magno
impetu. Sed semel vidimus hunc in bello fortem in foro timidum animose pau
pertatem ferentem humiliter infamiam ferentem. Factum laudavimus, contempsimus virum. Alium
vidimus adversus amicos benignum adversus inimicos temperatum et publica ac
privata sancte ac religiose administrantem. Non deesse ei et in hiis que tolleranda
erant patientiam et in hiis que agenda prudentiam. Vidimus ubi tribuendum esset
plena manu dantem ubi laborandum pertinacem et obnixum et lassitudinem
corporis animo sublevantem. Preterea idem erat semper et in omni actu par sibi iam non
consilio bonus sed more eo perductus ut non tantum recte facere posset sed nisi recte
facere non posset. Intelleximus in illo perfectam esse virtutem. Hanc in partes divisimus. Opor
tebat cupiditates refrenari, metus comprimi, facienda provideri, reddenda di
stribui. Comprehendimus temperantiam, fortitudinem, prudentiam, iusticiam et suum
cuique dedimus officium. Ex quo ergo virtutem intelleximus? Ostendit illam nobis ordo
eius et decor et constantia et omnium inter se actionum concordia et magnitudo super
omnia efferens sese. Hinc intellecta est illa beata vita secundo defluens cursu arbitrii
sui tota. Quomodo ergo hoc ipsum nobis apparuit dicam. Numquam vir ille perfectus
adeptusque virtutem fortune maledixit. Numquam accidentia tristis excepit. Cive
esse se universi et militem credens labores velut imperatos subiit. Quic

quid inciderat non tamquam malum aspernatus est et in se casu delatum sed quasi
delegatum sibi. Hoc qualecumque est inquit meum est asperum est durum est in ipso navemus
operam. Necessario itaque magnus apparuit qui numquam malis ingemuit numquam
de fato suo questus est. Fecit multis intellectum sui et non aliter quam in tene-
bris lumen effulsit. Advertitque in se omnium animos cum esset placidus et lenis
humanis divinisque rebus pariter equus habebat perfectum animum et ad summam sui
adductus supra quam nichil est nisi mens dei ex qua pars et in hoc pectus mortale
defluxit quod numquam magis divinum est quam ubi mortalitatem suam cogitat
et scit in hoc natum hominem ut vita defungeretur nec domum esse hoc corpus sed ho-
spicium et quidem breve hospicium quod relinquendum est ut te gravem esse hospiti
videas. Maximum inquam mi Lucili argumentum est animi ab altiore venientis sede
si hec in quibus versatur humilia iudicat et angusta si exire non metuit. Scit
enim quo exiturus sit qui unde venerit meminit. Non videmus quam multa nos inco-
moda exagitent quam male nobis conveniat hoc corpus. Nunc de ventre nunc de
capite nunc de pectore ac faucibus querimur. Alias nervi nos alias pe-
des vexant nunc deiectio nunc distillacio. Aliquando superest sanguis aliquando
deest. Hinc itaque et illinc temptamur et expellimur. Hoc evenire solet in alieno
habitantibus. At nos corpus tam putre sortiti nichilominus alterna proponimus
et in quantum potest etas humana protendi tantum spe occupamus nulla contenti pecunia
nulla potentia. Quid hac re fieri impudentius quid stultius potest. Nichil
satis est morituris immo morientibus cotidie. Propius enim ab ultimo stamus et
illic unde nobis cadendum est hora nos omnis impellit. Vide in quanta cecitate
mens nostra sit. Hoc quod futurum dico nunc maxime fit et pars eius magna iam facta
est. Nam quod viximus tempus eo loco erat quo erat antequam viximus. Erramus
autem qui ultimum timemus diem cum tantundem in mortem singuli conferant. Non
ille gradus lassitudinem facit in quo deficimus sed ille profitetur ad mortem
dies extremus pervenit accedit omnis. Carpit nos illa non corripit. Ideo ma-
gnus animus conscius sibi melioris nature dat quidem operam ut in hac sta-
tione qua positus est honesteque atque industrie gerat. Ceterum nichil horum
que circa sunt suum iudicat sed ubi commodatis utitur peregrinus ut properans. Cum
aliquem huius videremus constantie quidni subiret nos species non usitate indo-
lis utique si hanc ut dixi magnitudinem veram esse ostendebat qualitas verus
tenor permanet falsa non durant. Quidam alternis Vatinii alternis Cato-
nes sunt et modo parum illis severus est Curius parum pauper Fabricius parum
frugi et contentus vilibus Tubero modo Licinium divitiis Apicium cenis Mece-
natem deliciis provocant. Maximum indicium est male mentis fluctuatio et inter
simulacionem virtutum amoremque viciorum assidua iactatio. Qui habebat sepe cen-
tum servos modo reges atque tetrarchas omnia magna loquens. Modo sit mihi mensa
tripes et concha salis puri toga que defendere frigus quamvis crassa queat
decies centena dedisses huic parco paucis contento quinque diebus nil erat in
loculis. Hos istic tales quidem quales hic describit Oratius Flaccus numquam eundem

ne simile quidem sibi. Adeo in diuersum aberrat. Multos dixi, prope est
ut omnes sint. Nemo non quottidie et consilium mutat et uotum. modo uxorem
uult, modo amicam. modo regnare uult. modo id agit ne quis sit officio
sior seruus. modo dilatat se usque ad inuidiam. modo subsidit et contrahitur
infra humilitatem uere iacentium. nunc pecuniam spargit nunc rapit. Sic
maxime coarguitur animus imprudens. Alius prodit atque alius. et quo tur
pius nichil iudico impar sibi est. Magnam rem puta unum hominem agere.
Preter sapientem autem nemo unum agit. Ceteri multiformes sumus. Modo tibi frugi
uidebimur et graues. modo prodigi et uani. mutamus subinde personam et contrariam ei
magis sumimus quam exuimus. Hoc ergo a te exige ut qualem institueris
prestare te talem usque ad exitum serues. Effice ut possis laudari. si minus ut a
gnosci. De aliquo quem heri uidisti merito dici potest. Hic quis est. tanta mu
tatio est. Vale. Epla cxxij. Quo uirtutes sunt connaturales. R.

Litigabis ego uideo cum tibi hodiernam questiunculam in qua satis diu
hesimus exposuero. Iterum enim clamabis. Hoc quid clamare soles quid
ad mores. Sed exclama dum tibi primum alios opponam cum quibus litiges Possido
nium et Archidemum. Hii iudicium accipient. Deinde dicam non quicquid morale est
bonos mores facit. Aliud ad hominem alendum pertinet. aliud ad exercendum
aliud ad uestiendum aliud ad docendum aliud ad delectandum. omnia tamen ad hominem
pertinent et si non omnia meliorem eum faciunt. Mores alii aliter attingunt. quedam
illos corrigunt et ordinant. quedam naturam eorum et originem scrutantur. cum quero
quare hominem natura produxerit. quare pretulerit animalibus ceteris. longe me iudi
cas mores reliquisse. falsum est. Quomodo enim scies qui habendi sint nisi quid homini
sit optimum inueneris nisi naturam eius inspexeris. Tunc demum intelliges quid
faciendum tibi quid uitandum sit cum didiceris quid nature tue debeas. Ego inquis
uolo discere quomodo minus cupiam minus timeam. Superstitionem mihi excute. doce le
ue esse uanumque hoc quod felicitas dicitur. unam illi sillabam facillime accedere.
Desiderio tuo satisfaciam. et uirtutes exhortabor et uicia conuerberabo. Licet aliquis
nimium et immoderatumque in hac parte me iudicet. non desistam persequi nequitiam
et affectus efferatissimos inhibere et uoluptates ituras in dolorem compescere. et
uotis obstrepere. Quidni. cum maxima malorum optauerimus et ex gratulatione
natum sit quicquid obloquimur. Interim permitte mihi ea que paulo remotiora uidentur
excutere. Querebamus an esset omnibus animalibus constitucionis sue sensus. Esse
autem ex eo sensus maxime apparet quod membra apte et expedite mouet. non
aliter quam hoc erudita. Nulli non partium suarum agilitas est. Artifex instrumenta
sua tractat ex facili. Rector nauis scit gubernaculum flectere. Pictor co
lores quos ad reddendam similitudinem multos uariosque ante se posuit ce
lerime denotat. et inter ceram opusque facili uultu ac manu commeat.
Sic animal in omnem usum sui mobile. Mirari solemus saltantes peritos
quod in omnem significationem rerum et affectuum parata illorum est manus et uerborum
uelocitatem gestus assequitur. Quod illis ars prestat. his natura. Nemo eger mo

librat artus suos. Nec ex usu sui hesit. Ad hec edita primus statim cum
hac scientia prodeunt instructa nascuntur. Ideo inquit partes suas animalia apte
movent quia si aliter moverint dolorem sensura sunt. Ita ut vos dicitis co-
guntur metusque illa in rectum non voluntas movet quod est falsum. Tar-
da enim sunt que necessitate impelluntur. Agilitas spontaneis motis est. Adeo autem non adigit illa ad hoc
doloris timor ut in naturalem motum et dolore prohibente nitantur. Sic infans
qui stare meditatur et ferre assuescit se simul ut temptare vires suas ce-
pit gaudet et cum fletu totiens resurgit donec se per dolorem ad id quod natura
poscit exercuit. Animalia quedam tergi durioris inversa tamdiu se torquent
ac pedes exerunt et obliquant donec ad locum reponantur. Nullum tormentum
sentit supinata testudo. Inquieta est tamen desiderio naturalis status nec ante
desinit quatere se quam in pedes constitit. Ergo omnibus constitutionis sue sensus est
et inde membrorum tam expedita tractatio nec ullum maius indicium cum hac illa
ad vivendum venire quam quod nullum animal ad usum sui rude est. Constitutio est inquit
ut vos dicitis principale animi quodammodo se habens erga corpus. Hoc tam perplexum
et subtile et vobis quoque vix enarrabile quomodo infans intelligit. Omnia animalia
dyaletica nasci oportet ut istam finitionem magne parti hominum togatorum
obscuram intelligant. Verum erat quod opponis si ego ab animalibus constitu-
tionis finitionem intelligi dicerem non ipsam constitutionem. Facilius natura intelligitur
quam enarratur. Itaque infans ille quid sit constitutio non novit constitutionem
suam novit et quid sit animal nescit animal se esse sentit. Preterea ipsam consti-
tutionem crasse intelligit et summatim et obscure. Nos quoque animum habere nos scimus
quid sit animus ubi sit qualis sit aut unde nescimus. Qualis ad nos animi nostri per-
veniat sensus quamvis naturam eius ignoremus ac sedem talis ad omnia
animalia constitutionis sue sensus est. Necesse est enim id sentiant per quod alia quoque sen-
tiunt necesse est eius sensum habeant cui parent a quo reguntur. Nemo non ex nobis
intelligit esse aliquid quod impetus suos moveat quid sit illud ignorat et co-
natum sibi esse scit quid autem sit aut unde sit nescit. Sic infantibus quoque
animalibusque principalis partis sue sensus est non satis dilucidus nec expressus.
Dicitis inquit omne animal primum constitutioni sue conciliari hominis autem constitu-
tionem rationalem esse et ideo conciliari hominem sibi non tamquam animali sed tamquam rationali ea
enim parte sibi carus est homo qua homo est. Quo ergo infans conciliari constitutioni
rationali potest cum rationalis nondum sit. Unicuique etati sua constitutio est. Alia
infanti alia puero alia seni. Omnes ei constitutioni conciliantur in qua
sunt. Infans sine dentibus est huic constitutioni sue conciliatur. Enati sunt
dentes huic constitutioni conciliatur. Nam et illa herba que in segetem frugemque
ventura est aliam constitutionem habet tenera et vix eminens sulco aliam cum
convaluit et molli quidem culmo sed quo ferat onus suum constitit aliam
cum flavescit et ad aream spectat et spica eius induruit. In quamcumque
constitutionem venit eam tuetur et in eam componitur. Alia est etas infantis
pueri adolescentis senis. Ego tamen idem sum qui et infans fui et puer
et adolescens. Sic quamvis alia atque alia constitutio sit conciliatio eadem constitutionis

sui est. Non enim puer mihi aut iuvenis aut senex, sed me natura commendat. Ergo infans
constitutioni sue conciliatur que tunc infanti est, non que futura iuveni est. Neque
enim si aliquid illi maius in quod transeat restat, hoc quoque in quo nascitur secundum naturam est.
Primum sibi conciliatur ipsum animal. Debet enim aliquid esse ad quod alia referantur.
Voluptatem peto. Cui? Michi. Ergo mei curam ago. Dolorem refugio. Pro quo? Pro me.
Ergo mei curam ago. Si omnia propter mei curam facio, ante omnia est mei cura. Hec
animalibus inest cunctis, nec inseritur sed innascitur. Producit fetus suos natura,
non abicit; et quia tutela certissima ex proximo est, sibi quisque commissus est.
Itaque ut in prioribus epistulis dixi, tenera quoque animalia ex matrum utero vel
quocumque modo effusa, quid sit infestum ipsis protinus norunt et mortifera devi-
tant. Umbram quoque transvolantium reformidant obnoxia avibus rapto viven-
tibus. Nullum animal ad vitam prodit sine metu mortis. Quemadmodum inquit edi-
tum animal intellectum habere aut salutaris aut mortifere rei potest? Primum queritur an intel-
ligat, non quemadmodum intelligat. Esse autem illis intellectum ex eo apparet quod nichil
amplius si intellexerint facient. Quid est quare pavonem, quare anserem
gallina non fugiat, at tanto minorem et ne notum quidem sibi accipitrem?
Quare pulli felem timeant, canem non timeant? Apparet illis non deesse no-
citura scientiam non experimento collectam; nam antequam possint experiri cavent. Deinde ne
hoc casu existimes fieri, nec metuunt alia quam debent, nec umquam obliviscuntur huius
tutele et diligentie. Equalis est illis a pernicioso fuga. Preterea non fiunt
timidiora vivendo. Ex quo quidem apparet non usu illa in hoc pervenire sed naturali
amore salutis sue. Et tardum est et varium quod usus docet. Quicquid natura
tradit, et equale omnibus est et statim. Si tamen exigis dicam quomodo omne animal intelligere
perniciosa conetur. Sentit se carne constare. Itaque cum sentit quid sit quo
secari caro, quo uri, quo obteri possit, que sint animalia armata ad nocen-
dum, horum speciem trahit inimicam et hostilem. Inter se ista coniuncta sunt. Simul
enim conciliatur saluti sue quodque iuvat illa petit, lesura formidat. Naturales
ad utilia impetus, naturales a contrariis aspernationes sunt. Sine ulla cogitatione que hoc dictet, sine consilio fit
quicquid natura precepit. Non vides quanta sit subtilitas apibus ad fingenda domi-
cilia, quanta dividui laboris obeundique concordia? Non vides quam nulli mor-
talium imitabilis illa araneorum textura, quanti operis sit fila disponere alia
in rectum immissa firmamenti loco, alia in orbem currentia ex denso rara,
quam minora animalia in quorum perniciem illa tenduntur velut retibus impli-
cata teneantur? Nascitur ars ista, non discitur. Itaque nullum est animal altero
doctius. Videbis araneorum pares telas, par in favis angulorum omnium
foramen. Incertum est et inequabile quicquid ars tradidit; ex equo venit
quod natura distribuit. Hoc nichil magis quam tutelam sui et eius peritiam
tradidit. Ideoque et simul incipiunt et discere et vivere. Nec est mirum cum eo na-
sci illa sine quo frustra nascerentur. Primum hoc instrumentum illis natura contulit
ad permanendum, conciliationem et caritatem sui. Non poterant salva esse
nisi vellent. Nec hoc per se profuturum erat, sed sine hoc nulla res profuisset.

sed in illa deprehendes utilitatis sui neglegentiam quid tacitis et bru-
tis quamvis in cetera torpeat ad vivendum sollertia est. Videbis que aliis inutilia
sunt sibi ipsa non deesse. Vale. Ep. cxxiij de vigiliis noctium. Et qr
Detrimentum iam dies sensit. Resiluit aliquantum nocturnis viventibus re-
tulum. Ita tamen ut liberale adhuc spatium supersit. Si quis cum ipso ut
ita dicam die surgat officiosior melior que si quis illum expectat et lucem
primam excipit. Turpis qui alto sole semisomnis iacet cuius vigilia
medio die incipit et adhuc antelucanum hoc multis est. Sunt qui officia no-
ctis lucisque pervertant nec ante diducant oculos hesterna graves crapula quam
appetere nox cepit. Qualis illorum condicio dicitur quos natura ut ait Virgilius
sedibus nostris subditos contrario posuit. Nosque ubi primus equis oriens afflavit
anhelis illis sera rubens accendit lumina vesper. Talis horum contraria
omnibus non regio sed vita est. Sunt quidam in eadem urbe antipodes qui ut ait
Marcus Cato nec orientem umquam solem viderunt nec occidentem. Hos tu existi-
mas scire quemadmodum vivendum sit qui nesciunt quando et ubi. Mortem timent
in quam se vivi condiderunt. Tam infausti omnes quam nocturne aves sunt.
Licet in vino unguentoque tenebras suas exigant licet epulis et quidem in
multa fercula distortis per totum noctis se vigilie tempus educant non convi-
vantur sed busta sibi faciunt. Mortuis certe interdiu parentatur. At me-
hercule nullus agenti dies longus est. Extendamus vitam. Huius officium
et argumentum actus est. Circumscribatur nox aliquid ex illa in diem transferatur.
Aves que conviviis comparantur ut inmote facile pinguescant in obscuro conti-
nentur. Ita sine ulla exercitatione iacentibus tumor pigrum corpus invadit
et superba membrana iners sagina subcrescit. At istorum corpora qui se tenebris
dicaverunt feda visuntur. Quippe non suspiciosior illis quam morbo pallentibus
color est languidi et evanidi albent et in vivis caro morticina est.
Hoc tamen minimum in illis malorum dixerim quanto plus tenebrarum in animo est.
Ille in se stupet ille caligat invidet cecis. Quis umquam oculos tenebris
causa habuit? Interrogas quomodo animo hec pravitas fiat adversandi diem et totam
vitam in noctem transferendi? Omnia vitia contra naturam pugnant omnia debitum or-
dinem deserunt. Hoc luxurie propositum gaudere perversis nec tantum discedere a recto
sed quam longissime abire deinde etiam e contrario stare. Non videntur tibi contra naturam vivere
qui ieiuni bibunt qui vinum recipiunt inanibus venis et ad cibum ebrii
transeunt? Atqui frequens hoc vitium adolescentium est qui vires excolunt ut in ipso
pene balinei limine inter nudos bibant immo potent et sudorem quem mo-
verunt potionibus crebris ac ferventibus subinde distringant. Post prandium
aut cenam bibere vulgare est. Hoc patres familie rustici faciunt et vere voluptatis
ignari. Merum illud delectat quod non innatat cibo quod libere penetrat ad
nervos. Ebrietas iuvat que in vacuum venit. Non videntur tibi contra naturam
vivere qui commutant cum feminis vestem? Non vivunt contra naturam qui spectant
ut pueritia splendeat tempore alieno? Quid fieri crudelius vel miserius potest? Numquam vir erit
et sic diu virum pati possit. Et cum illum contumelie sexus eripuisse debuerat non etas

quidem carpiet. Non vivunt contra naturam qui hyeme concupiscunt rosam fomentoque a-
quarum calentium et calorum apta mutatione brumalium florem vernum exprimunt.
Non vivunt contra naturam qui pomaria in summis turribus serunt, quorum silve in tectis
domorum ac fastigiis nutant inde ortis radicibus quo improbe cacumina e-
gissent. Non vivunt contra naturam qui fundamenta thermarum in mari iaciunt et
delicate natare sibi ipsi videntur non calentia stagna fluctu ac tempestate fe-
riantur. Cum instituerunt omnia contra nature consuetudinem velle, novissime in totum
ab illa desciscunt. Lucet, somni tempus est. Quies est, nunc exerceamur, nunc gestem-
nur, prandeamus. Iam lux propius accedit, tempus est cene. Non oportet id facere
quod populus. Res sordida est trita ac vulgari vivere via. Dies publicus
relinquatur, proprius nobis ac peculiare mane fiat. Isti vero mihi defunctorum
loco sunt. Quantulum enim a funere absunt et quidem acerbo qui ad faces et
cereos vivunt. Hanc vitam agere eodem tempore multos meminimus, inter quos
et ad cilium Butam pretorium, cui post patrimonium ingens consumptum Tiberius pau-
pertatem confitenti: sero inquit experrectus es. Recitabat Montanus Iulius carmen,
tollerabilis poete, amicitia Tyberii notus et frigore. Ortus et occasus
libentissime inserebat. Itaque cum indignaretur quidam illum toto die recitasse
et negaret accedendum ad recitationes eius, Natta Pinarius ait: Numquid possum
liberalius agere? Paratus sum illum audire ab ortu ad occasum. Cum hos versus
recitasset: Incipit ardentes Phebus producere flammas, spargere se rubicunda
dies. Iam tristis yrundo argutis reditura cibos immittere nidis incipit et
molli partitur ore ministrat. Varus eques Romanus, M. Vinicii comes, cenarum bo-
narum assectator, quas improbitate lingue merebatur, exclamavit: Incipit Buta
dormire. Deinde cum subinde recitasset: Iam sua pastores stabulis armenta locare,
iam dare sopitis nox pigra silentia terris incipit, idem Varus inquit: Quid
dicis? Iam nox est? Ibo et Butam salutabo. Nichil erat notius hac eius
vita in contrarium circumacta, quam ut dixi multi eodem tempore egerunt. Causa autem est
ita vivendi quibusdam non quia aliquid existiment noctem ipsam habere iocundius, sed quia
nichil iuvat solitum, et gravis male conscientie lux est, et omnia concupiscenti aut con-
temnentis, prout magno aut parvo empta sunt, fastidio est lumen gratuitum.
Preterea luxuriosi vitam suam esse in sermonibus dum vivunt volunt. Nam si
tacetur, perdere se putant operam. Itaque male habent quotiens faciunt quod excidat
fama. Multi bona comedunt, multi amicas habent; ut inter istos nomen
invenias, opus est non tantum luxuriosam rem sed et notabilem facere. In tam oc-
cupata civitate fabulas vulgaris nequitia non invenit. Pedonem Albino-
vanum narrantem audieramus. Erat autem fabulator elegantissimus. Habi-
tasse se supra domum Sp. Papinii, qui erat ex hac turba lucifugarum. Au-
dio, inquit, circa horam tertiam noctis flagellorum sonum. Quero quid faciat:
dicitur rationes accipere. Audio circa horam sextam noctis clamorem concitatum;
quero quid sit: dicitur vocem exercere. Quero circa horam octavam noctis
quid sibi ille sonus rotarum vellet: gestari dicitur. Circa lucem discurritur,
pueri vocantur, cellarii, coci tumultuantur. Quero quid sit: dicitur mulsum

metallica reposuisse a balneo cessisse credebat inquit autem dicere cena
minime valde enim frugalis vivebat nisi consumabat nisi nocte. Itaque
credo dicentibus illum quibusdam avarum et sordidum vivere inquit illum et lichnobium
dicitis. Non debes admirari si tantas invenies vitiorum proprietates. Varia
sunt innumerabiles habent facies comprehendi eorum genera non possunt. Simplex recti
cura est multiplex pravi et quantum vis novas declinationes capit. Idem moribus
evenit. Naturam sequentium faciles sunt soluti sunt exiguas habent differentias. Horum
distorti plurimum et omnibus inter se dissident. Causa precipua videtur michi huius
morbi vite communis fastidium. Quo cultu se a ceteris distinguunt quo elegantia
cenarum munditiis vehiculorum sic volunt separari et temporum dispositiones. Nolunt
solita spectare quibus peccandi premium infamia est. Hanc petunt omnes isti
qui ut ita dicam retro vivunt. Ideo Lucili tenenda nobis via est quam natura
prescripsit nec ab illa declinandum. Illam sequentibus omnia facilia et expedita sunt.
Contra illam nitentibus non alia vita est quam contra aquam remigantibus. Vale.
Itinere confectus inc *Epistola cxxiii De patientia et superfluorum evitatione R*
ommodo magis quam longo in Albanum meum multa nocte perveni. Nichil
habeo parati nisi me. Itaque in lectum lassitudinem pono. Hanc cocorum et
pistorum moram boni consulo. Mecum enim de hoc ipso loquor quam nichil sit
grave quod leviter excipias quod indignandum nichil ipse indignando astruas.
Non habet panem meus pistor sed habet villicus sed habet atriensis sed habet colonus.
Malum panem inquis. Expecta bonus fiet. Et illum tenerum et siligineum fames
reddet. Ideo non est ante edendum quam illa imperat. Expectabo ergo nec ante edam
quam ut bonum panem habere cepero aut malum fastidire desiero. Necessarium est parvo
assuescere. Multe difficultates locorum multe temporum et locupletibus et instru
ctis a duobus optantem prohibent et occurrunt. Quicquid vult habere nemo potest
nolle quod non habet, nolle quod habet. Rebus oblatis placide uti magna pars
libertatis est bene moratus venter et contumelie patiens. Estimari non potest quantam
voluptatem capiam ex eo quod lassitudo mea sibi ipsa acquiescit. Non unctores
non balneum non illud aliud remedium quam temporis quero. Nam quod labor
contraxit quies tollet. Hec qualiscumque cena dissolutum quam attuli iocundior
erit. Aliquod enim experimentum animi sumpsi subito. Hoc enim simplicius et verius.
Nam ubi se preparavit et indixit sibi patientiam non eque apparet quantum habeat vere
firmitatis. Illa sunt certissima argumenta que ex tempore dedit si non tantum equus
molestia sed et placidus aspexit si non excanduit non litigavit si quod dari
debebat ipse sibi desiderando supplevit et cogitavit aliquid consuetudini sue
sibi nichil deesse. Multa quam supervacua essent non intelleximus nisi cum deesse
ceperant. Utebamur enim illis non quia debebamus sed quia habebamus. Quam multa autem
paravimus quia alii paraverunt quia apud plerosque sunt. Inter causas malorum no
strorum est quod vivimus ad expleda desideria nec ratione componimur sed consuetudine
abducimur. Quod si pauci facerent nollemus imitari. Cum plures facere cepe
runt quasi honestius sit quia frequentius sequimur et recti apud nos locum tenet
error ubi publicus factus est. Omnes iam sic peregrinantur ut illos numi

datum precurrat equitatus ut agmen cursorum antecedat. Turpe est
eum nullos esse qui occurrentis via deiciant ut qui hominem honestum
venire magno pulvere ostendant. Omnes iam mulos habent qui cristal-
lina et murrina et celata magnorum artificum manu portent. Turpe est
videri eas te habere sarcinas totas que tuto concuti possint. Omnium pedago-
gia oblita facie vehuntur ne sol ne frigus teneram cutem ledat. Tur-
pe est neminem esse in comitatu puerorum cuius sana facies medicamentum non de-
sideret. Horum omnium sermo vitandus est. Hii sunt qui vitia tradunt et alio a-
liunde transferunt. Pessimum genus horum hominum videbatur qui verba gestarent.
Sunt quidam qui vitia gestant. Horum sermo multum nocet. Nam et si non statim
proficit semina in animo relinquit sequiturque nos et cum ab illis discesserimus resu-
recturum postea malum. Quemadmodum qui audiunt symphoniam ferunt in auribus se-
cum modulationem illam ac dulcedinem cantuum que cogitationes impedit nec ad
seria patitur intendi. Sic adulatorum et prava laudantium sermo diutius
heret quam auditur. Nec facile est animo dulcem sonum excutere. Prosequitur et durat
et ex intervallo recurrit. Ideo cludende sunt aures malis vocibus et quidem
primis. Nam cum initium fecerunt admisseque sunt magis plus audent.
Inde ad hec pervenitur verba. Virtus philosophia et iusticia verborum inanium crepi-
tus est. Una felicitas est bene vite facere omnia, bibere, frui patrimonio. Hoc est
vivere. Hoc est se mortalem meminisse. Fluunt dies et irreparabilis vita decur-
rit. Dubitamus quid iuvat sapere et etati non semper voluptates recepture. Interim
dum potest dum poscit ingerere frugalitatem? eo ut mortem precurre et quicquid illa ab-
latura est iam sibi interdicere. Non amicam habes, non puerum qui amice moveat
invidiam. Quotidie sobrius prodis. Sic cenas tamquam ephemeridem mercede patris
approbaturus. Non est istud vivere sed aliene vite interesse. Quanta dementia
est heredis sui res procurare et sibi negare omnia ut tibi ex amico inimi-
cum magis faciat hereditas. Plus enim gaudebit tua morte qui plus
acceperit. Istos tristes et superciliosos aliene vite censores sue hostes publi-
cos pedagogos assis ne feceris nec dubitaveris bonam vitam quam opinionem
bonam malle. Hee voces non aliter fugiende sunt quam ille quas Ulixes nisi
alligatus preterire noluit. Idem possunt. Abducunt a patria a parentibus ab amicis
a virtutibus et inde turpem vitam miseras illudunt. Quanto satius est et rectum
sequi limitem et eo se perducere ut ea demum sint tibi iocunda que honesta.
Quod assequi poterimus si scierimus duo esse genera rerum que nos aut invitent
aut fugent. Invitant ut divitie voluptates forma ambitio et cetera
blanda et arridentia. Fugat mors labor dolor ignominia victus astri-
ctior. Debemus itaque exerceri ne hec timeamus ne illa cupiamus. In contrarium
pugnemus et ab invitantibus recedamus adversus impetentia concitemur. Non
vides quam diversus sit descendentium habitus et ascendentium quia per pronum euntes
supinant corpora qui in arduum incumbunt. Nam si descendas pondus suum
in priorem partem dare si ascendas retro abducere. Cum vitio consentire

ab

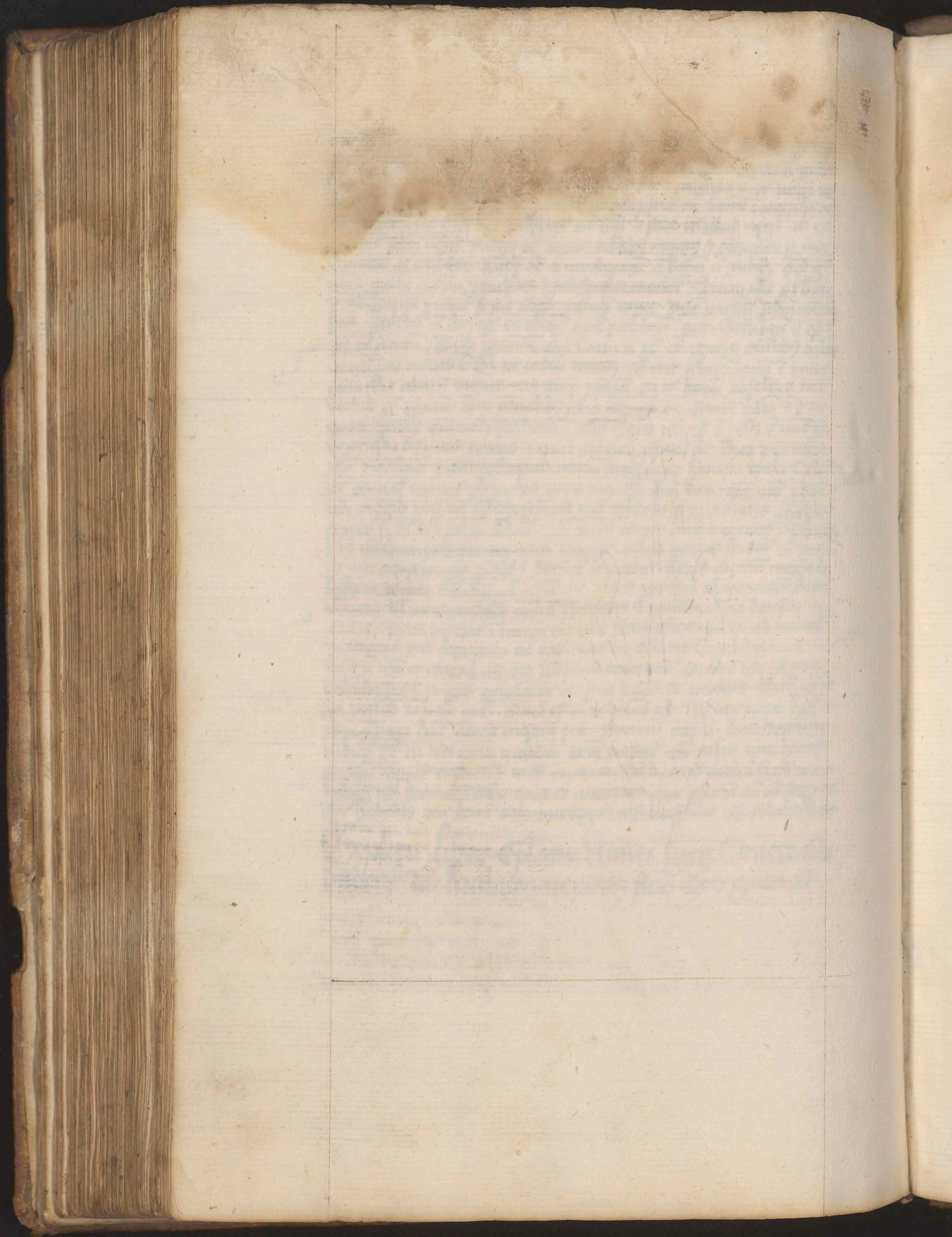
tualis est. In voluptates descenditur, in aspera et dura subeundum est. Hic
impellamus corpora, illic refrenemus. Hoc nunc me existimas dicere, eos tantum
perniciosos esse auribus nostris qui voluptatem laudant, qui dolores, metus per
se formidabiles res incutiunt. Illos quoque nocere nobis existimo qui nos sub
specie stoyce secte hortantur ad vicia. Hoc enim iactant: solum sapientem et doctum
esse amatorem. Solus aptus est ad hanc artem; eque conbibendi et conuiuandi sapiens
est peritissimus. Queramus usque ad quam etatem iuuenes amandi sint. Hec
grece consuetudini data sint. Nos ad illa aures potius dirigamus:
Nemo est casu bonus, discenda virtus est. Voluptas humilis res et pusilla est
et in nullo habenda precio, communis cum mutis animalibus, ad quam minima et
contemptissima aduolant. Gloria vanum et uolubile quiddam est auraque mobilius.
Usus paupertatis nulli malum est nisi repugnanti. Mors malum non est. Quid
sit queris? sola ius equum generis humani. Sola ius equum generis humani. Superstitio
error insanus est: amandos timet, quos colit violat. Quid enim interest utrum
deos neges an infames? Hec addiscenda sunt. Non debet excusationes vicio
philosophia suggerere. Nullam habet spem salutis eger quem ad intemperanciam medicus
hortatur. Vale. Epistola cxxiiii. Utrum verum bonum sit in intellectu non in sensu etc.

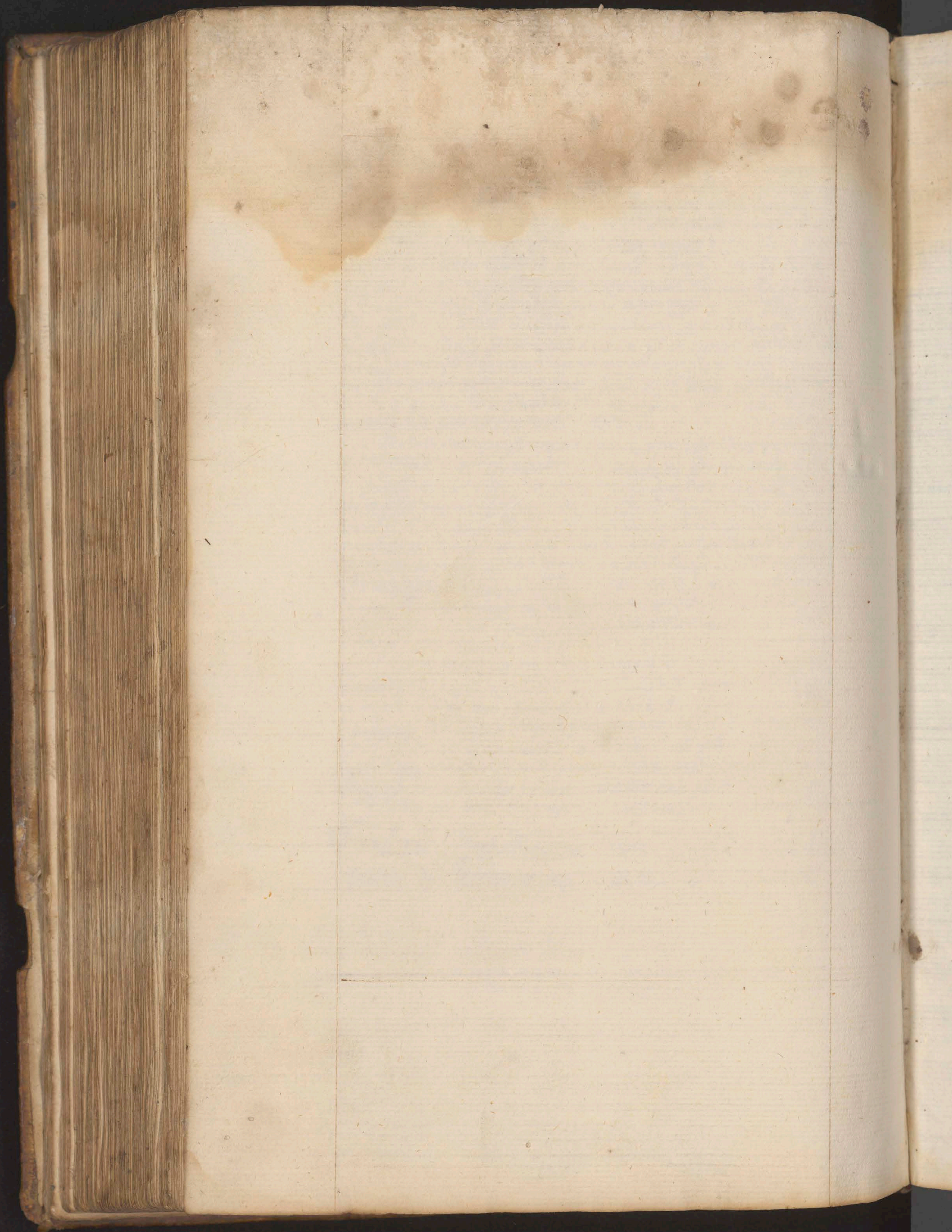
Possum tibi multa veterum precepta referre, ni refugis tenuisque piget
cognoscere curas. Non refugis autem nec ulla te subtilitas abigit. Non
est elegantie tue tantum magna sectari, sicut illud probo quod omnia ad aliquem profe-
ctum redigit et tunc tantum offenderis ubi summa subtilitate nichil agitur.
Quod ne nunc quidem fieri laborabo. Queritur utrum sensu comprehendatur an
intellectu bonum. Huic adiunctum est in mutis animalibus et infantibus non esse.
Quicumque voluptatem in summo ponunt, sensibile iudicant bonum. Nos contra intel-
ligibile, qui illud animo damus. Si de bono sensus iudicarent, nullam volu-
ptatem reiceremus. Nulla enim non invitat, nulla non delectat. Et e contrario nul-
lum dolorem volentes subiremus. Nullus enim non offendit sensum. Preterea non
essent digni reprehensione quibus nimium voluptas placet, quibusque summus est
doloris timor. Atqui improbamus gule ac libidini addictos, et contempnimus
illos qui nichil viriliter ausuri sunt doloris metu. Quid autem peccant si sen-
sibus, id est iudicibus boni ac mali, parent? His enim tradidistis appetitionis et fu-
ge arbitrium. Sed videlicet racio isti rei preposita est. Illa est quemadmodum de beata vita,
quemadmodum de virtute, de honesto, sic et de bono maloque constituit. Nam apud
istos vilissime parti datur de meliore sententia, ut de bono pronunciet sensus,
obtusa res et hebes et in homine quam in aliis animalibus tardior. Quid si quis
vellet non oculis sed tactu minuta discernere? Subtilior ad hoc acies nulla
quam oculorum et intencior daret bonum malumque discernere. Vides in quanta ignorancia
veritatis versetur et quam humi sublimia ac divina proiecerit apud quem de
summo bono malo iudicat tactus. Quemadmodum inquit omnis scientia atque ars aliquid
debet habere manifestum sensuque comprehensum ex quo oriatur et crescat, sic beata vita
fundamentum et initium a manifestis ducit et eo quod sub sensum cadat. Nempe vos
a manifesto beatam vitam initium sui capere dicitis. Dicimus beatam vitam esse

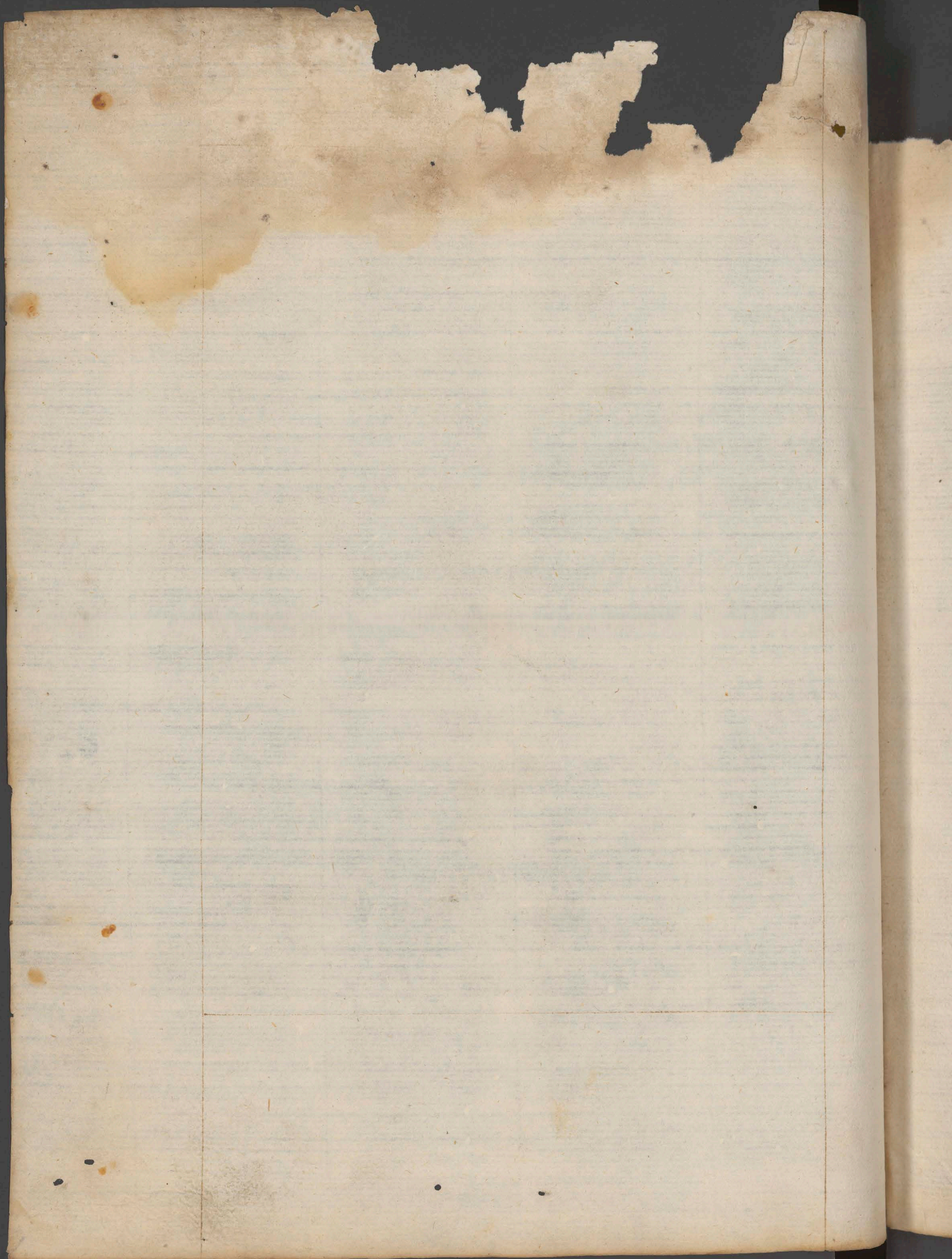
que preter naturam sunt. Quod autem secundum naturam sit, palam et protinus apparet, sic qui sit integer.
Quod secundum naturam est, quod contingit protinus nato, non dico bonum, sed initium boni.
Tu summum bonum voluptatem infantie donas, ut inde incipiat nascens,
quo tu consummatus homo pervenit; cacumen radicis loco ponis. Si quis diceret illum
in materno utero latentem, sexus quoque incerti, tenerum et imperfectum et informem
iam aliquo bono esse, aperte videretur errare. Atqui quantulum interest
inter eum qui cum maxime vitam accipit et illum qui maternorum viscerum latens
onus est? Uterque quantum ad intellectum boni ac mali eque maturus est, et non magis
infans adhuc bonum capax est quam arbor aut mutum aliquod animal. Quare autem
bonum in arbore animalique muto non est? Quia nec ratio. Ob hoc in infante quoque non
est; nam et huic deest. Tunc ad bonum perveniet cum ad rationem pervenerit. Est
aliquod irrationale animal, est aliquod nondum rationale, rationale est imperfectum:
in nullo horum bonum, ratio illud secum affert. Quid ergo inter ista que retuli di-
stat? In eo quod irrationale est numquam erit bonum. In eo quod nondum rationale est tunc
esse bonum non potest, sed imperfectum iam potest bonum esse, sed non est. Ita dico, Lucili: bo-
num non in quolibet corpore, nec in qualibet etate invenitur, et tantum abest ab
infantia quantum a primo ultimum, quantum ab initio perfectum; ergo non in tenero,
modo coalescente corpusculo est. Quidni non sit? Non magis quam in semine. Hic
sic dicas: aliquod arboris ac sati bonum novimus; hoc non est in prima fronde
que emissa cum maxime solum rumpit. Est aliquod bonum tritici; hoc nondum est in
herba lactente, nec cum folliculo se exerit spica mollis, sed cum frumentum estas
et debita maturitas coxit. Quemadmodum omnis natura bonum suum nisi consummata non
profert, ita hominis bonum non est in homine nisi cum eorum perfecta natura quibus usus perfici
temporis non est. Tempus in tribus partibus constat: preterito, presente et futuro. Qualibus
tum quod brevissimum est illa ratio perfecta est. Quod autem bonum dicam? Liber animus
est, erectus, alia subiciens sibi, se nulli. Hoc bonum adeo non recipit infan-
tia ut pueritia non speret, adolescentia improbe speret; bene agitur cum se-
nectute si ad illud longo studio intentoque pervenit. Si hoc est bonum, et intelli-
gibile est. "Dixisti" inquit "aliquod bonum esse arboris, aliquod herbe; potest ergo aliquod esse
et infantis." Verum nec in arboribus nec in mutis animalibus; hoc quod in illis bonum est
precario bonum dicitur. "Quid est?" inquis. Hoc quod secundum naturam cuiusque est. Bonum quidem
cadere in mutum animal nullo modo potest; felicioris meliorisque nature est. Nisi ubi rationis
locus est, bonum non est. Quatuor he nature sunt: arboris, animalis, hominis,
dei. Hec duo que rationalia sunt eandem naturam habent; illa diversa sunt quod alterum
immortale, alterum mortale est. Ex his ergo unius bonum natura perficit, dei
scilicet, alterius cura, hominis. Cetera in sua natura perfecta sunt, non vere perfecta, a quibus
abest ratio. Hoc enim demum perfectum est quod secundum universam naturam perfectum est.
Universa autem natura rationalis est; cetera possunt in suo genere esse perfecta. In quo
non potest beata vita esse, nec id potest quo beata vita efficitur. In muto igitur
animali bonum non est. Mutum animal sensu comprehendit presentia; preteritorum remin-
iscitur cum in id incidit quo sensus admonetur, tamquam equus reminiscitur. Reminiscitur

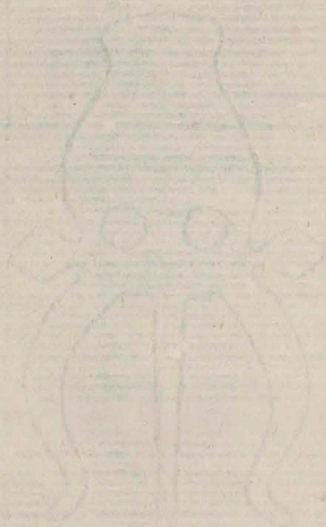
iue cu ad initiu ei9 admotu e. In stabulo quidē. illa illi uie [illegible]
sepe calcate memoria est. Tercium vero tempus .i. futurum ad mutum non ptinet.
Quo ergo pot intra cursu datu pns. preteriti rara memoria e. nec umqm re-
uocatur nisi presentium occursu. Non pot ergo pfecte nec bonu i inpfecte ee
nature. Aut si na eu hz. hec habz qd no hnt z sata. Nec illud negabo ad ea
que videntur secundum naturam magis ee mutis aialibus impetus z concitatos sz inor-
dinatos ac turbidos. Numquam aut aut inordinatu e bonu aut turbidu. Quid ergo
inquis. muta aialia perturbate z indisposite mouentur. Dicerem illa perturbate
z indisposite moueri si na illorum ordine caperet. Nunc mouentur secundum naturam
suam. perturbatum enim id e qd ee aliquando z non perturbatu pot. Sollicitu e qd
pot ee securum. Nulli uiciu e nisi cui virtus esse pot. Mutis aialibus talis
ex na sua motus e. Sz ne te diu teneam. Erit aliquod bonu i muto
aiali. Erit aliqua virtus. Erit aliquod pfectu. Sz nec bonu absolute nec
virtus nec pfectu. Hec n. racionalibus solis contingunt quibus datu e scire
quare, quatenus, quadmodum. Ita bonu i nullo e in quo racio non e. Quo nunc per-
tineat ista disputacio queris. z quid animo tuo pfutura sit. Dico z exercet
illu z acuit. z utique aliquid acturu occupatione honesta tenet. Prodest
aut eciam qui moratur ad praua pperantes. Sz illud dico. nullo mo prodesse
tibi magis possum quam si tibi si bonu tuu ostendo. si te a mutis aialibus
separo. si cu deo pono. Quid inquam vires corporis alis z exerces. pecudi-
bus istas maiores ferisque natura concessit. Quid excolis formam cu omnia
feceris a mutis aialibus decore vinceris. Quid capillu ingenti di-
ligentia comis. Cu illu ul effuderis more parthorum ul germanorum mo-
vinxeris ul ut scythe solet coma sparseris. i quolibz equo densior ia-
ctabitur iuba horrebit i leonum ceruice formosior. Cu te ad velocita-
tem paraveris par lepusculo non eris. Vis tu relictis i quibus vinci te ne-
cesse e. du in aliena niteris ad bonu redire tuu. Quid e hoc. animus
emendatus ac purus. emulator dei. super humana se extollens. Nichil extra se
sui ponens. racionale aial. Quid ergo in te bonu est. pfecta racio. Hanc tu
ad suum finem. hanc euoca inqm quantum pot plurimu crescere. Tunc beatu te
iudica ee. cu tibi ex te gaudium omne nascetur. cu visis que homines
eripiunt optant custodiunt nichil inveneris. Non dico quod malis sz quod velis.
brevem tibi formulam dabo qua te meciaris. qua pfectu ee iam senties.
Tunc habebis tuu bonu. cum intelliges infelicissimos esse felices. Vale.

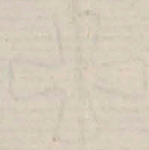
Explicit liber epistolarum Annei Lucii Senece Cor-
dubensis ad Lucilium nepotem suum. Deo gracias.

Mgr [illegible] ad mandata V. vre [illegible]
[illegible] adij domus nra [illegible] illud [illegible] aliqs
[illegible] sermons illa [illegible] accomodassi [illegible]
[illegible] q° [illegible] nulz [illegible]
[illegible] sed iam [illegible]
[illegible] Leonard[illegible]
[illegible]

ſpus Tempi ſkytem ſkſtowſk [illegible]
ſiſk bi
ſo a Kaczowſkij f vj mo[illegible]
ſi unzſon muh vrodo
ſo f vj· radueſtuvy Tempi rudu
cam

Mihi vigilis ad mandata V. vestr. hest

die pro adij dum meum spectans Alexandri aliis

[illegible] sermonis [illegible] videt accomodassi [illegible]

[illegible] in [illegible] quod [illegible] mihi [illegible]

[illegible] ad [illegible]

[illegible] Leonard[illegible]

[illegible] ppa

[illegible] 532

III

Kazimirus Dei gracia Rex Polonie Magnusdux Lithwanie Russie Prussieque dominus et heres etc. Significamus tenore presencium quibus expedit universis harum noticiam habituris. Quomodo attenta et considerata destruccione et exustione Opidi nostri Wolbram quod novissime ignis voragine est incineratum. Volentes illi de condicione salubri providere qua in pristinum ordinem redire possit. Omnibus et singulis dicti Opidi Opidanis et incolis per huiusmodi ignis exustionem dampna passis Ab omnibus et singulis domesticis censibus. foralibus podwodis theoloneis exaccionibus dacis et contribucionibus quibuscunque a data presencium ad Septem annorum decursum se continue sequencium graciose donavimus et graciose conferimus libertatem. Protanto vobis omnibus et singulis Palatinis Castellanis Capitaneis Burgrabiis Procuratoribus Advocatis Consulibus Theolonatoribus ceterisque Officialibus nostris per et infra Regnum nostrum ubilibet constitutis presentibus requirentes Committimus et Mandamus omnino habere volentes quatenus predictos Opidanos et incolas circa huiusmodi libertatem et donacionem nostram conservetis et conservare debeatis ab ipsis podwodas census Theolonea exacciones ceterasque contribuciones nullatenus repetentes nec exigentes pro gracia nostra aliter non facturi. Datum in Nova Civitate

